Pavlaković

PAS U DOMAĆOJ KNJIZI

18613

PAS
U SVJETSKOJ I DOMAĆOJ KNJIZI

UREDIO:
Dr. V. PAVLAKOVIĆ

TISKARA F. MARJANOVIĆ, ZAGREB, MEDULIĆEVA 30

Vlasnik i izdavač:
BINOZA, nakladni zavod z. s o. j., Zagreb, VI. Dalmatinska 10.
Pošt. pretinac 70
Štampano na papiru
FRIEDHEIM I SIN, ZAGREB

Juan José Soiza Reilly (Argentina):

JUDA

— Čujte, — tako mi reče Sfinga modernih pripovijedaka. I stade mi pričati slijedeće:

— Jeste li kada vidjeli tužnog, ostarjelog i nečistog psa? Jednog od onih pasa, koji, kad idu oko čovjeka, gledaju ga s takovim kretnjama, te mu se čini, kao da prose milostinju? Elem, pas, o kom ću da vam pričam, bio je jedan od takovih. Bio je tako tužan, star i nečist, te se činilo, e je čovjek nego li pas...

— Hvala, gospodjo Sfingo!

— Jest, vjerujte mi, izgledao je više kao čovjek nego kao pas. Rekli biste, da su na njegovoj koži, punoj čireva, gamadi i prašine, skupile sve gadosti života. Bio je vrlo nesrećan pas. Već samo ime tištilo ga kao balvan; zvao se, siromah, Juda. Njegovo je tijelo bilo nakazno. Bog zna, zbog kakva li se zločina morao on roditi sa tim tijelom, koje se protivilo svim propisima pristojnosti, estetike i higijene! Kakve li je djedovske grijehe ispaštao! To mu nije bilo poznato. Nije za to ni interesovao. Nije mu bilo do toga. Živio je, i to mu je dostajalo. Već sam život umaraše njegovo tijelo, kao da vrši neki džinovski posao. Nikad se ne pogleda u zrcalo, ali dobro znadijaše, da je gladan, jer odbijaše kuje, ljepuškastę i koketne, koje bježahu od njega, kao da im je netko zaprijetio kamenom... Dosadjivao se. Životni umor rodio u njemu osjećaj ništavnosti. Mržnja na život pokazuje se u preziranju smrti. I to uzdiže... Jednog dana zasvjetluca mu u očima. »Sit sam života!« — reče sam sebi. I kad mu opet dadoše čvrst udarac

nogom, osjeti kako mu se zadire u srce slatki otrov mržnje. Od tog vremena stade mrziti. Mrzio je tako strašno, te je izrazom očiju ličio na ljude... Napusti žive ulice i pobježe od ljudskih naselja. Sklonu se u zapuštena i tužna predgrađa. Onda se dade na put u osamljena polja, tražeći djevičansku Pampu. Noću bi lajao: njegovo je lajanje ličilo na jeku, tako je bilo šuplje i otegnuto. Prohtjede mu se otići daleko. Uistinu vrlo daleko. Čak tamo iza sunčanog smiraja. Trčao je bez prestanka naprijed. Jednog jutra srete pseto, mršavo do kostiju, a pokriveno masnim blatom. Ni ne zalajaše jedan na drugoga: razumješe se i bez pozdrava. Vezalo ih je bratstvo bijede i nevolje. Šutke potrčaše naprijed... Doskora im se pridruži treći pas. A zatim opet jedan. Pa opet jedan. Onda mnogo njih... Juda se zaustavio. Bacio se pod stablo i stao pjevati pasje pjesme, koje je bio složio za gorkih časova i koje mu je nadahnula njegova fizonomija mržnje... Najjadniji psi iz okolice pribjegavali k njemu, da ga čuju. Bilo ih je vrlo mnogo. Svi su bili nečisti i njihova lica, s kojih se čitala glad, bila su veoma nalik ljudskim licima... Dolazili sve jedan za drugim i gurali se oko njega. Ozbiljni, tajanstveni i utihli, napraviše oko Jude vijenac ludih očiju i od srdžbe spuštenih gubica. Otkuda dođoše? To je bila tajna... Ni jedan od njih nije bio čist. Ni jednomu nije tekla u žilama plava krv. Rasčupani, kože izranjene od udaraca i odsječenih repova slušahu oni Judu, slušahu ga pobožnošću kipova. Privlačio ih fluidom, što strujaše od njegove starosti i slabosti. Od njegova laveža oživješe im srca vlastitim životom. U njih udje zao život prokletstva i mržnje... I svakim su danom plamene propovijedi Judine privlačile sve više i više pasa. A ti psi bijahu nečisti. Jest, vrlo nečisti. Nije ni moguće zamisliti, kako su bili nečisti.

Reklo bi se, da je pojava toga brata Joba — koji je izlagao pogledima svoje rane, taj veliki dokaz svoje boli i snage svoje slabosti — da je pojava brata Joba dočarala nesrećnim psima nadu nekog bo-

ljeg svijeta... Juda je ležao nasred onog pustog polja pod nježnim stablom drveta i propovijedao tako uzvišene nauke, te bi slučajni prolaznik bio u nedoumici, je li to spasitelj ili luda... Ali nigde ni žive duše nije bilo tu. Bilo je to polje prokleto, imajući za gospodara samo sunce, koje se poljem osvježavalo kao u kupci... Iz najzabitnijih sela dotrčali su silni čopori prašnih pasa, da crpu snagu iz Judinih pouka. Oni. koji izgubiše vid ili nisu mogli micati slabim nogama, bili bi se izgubili u bijesnoj jurnjavi ove pasje kohorte, kada ih ona nebi pognala pred sobom snagom orkana, povukavši ih do mjesta gdje je pripovijedao Juda. Bili su to izmršali psi i mršave kuje, svi bez zubi; rebra im gledahu kroz kožu. Pa kakav je to očajni otrov ušao u nezdrava tijela? Kakva li se privlačiva i okrepna sila skrivala u lavežu Judinom?... Za malo dana skupilo se oko njega na tisuće i tisuće pasa. Bili su s njime i danju i noću. Neprestano tihi. Neprestano nepomični. Samo su slušali... Bila je to prava raskoš promatrati ih, kako pate od gladi, a ipak ne kukaju niti ne reže... Najposlije, jedne večeri, prođe gomilom skitničkih pasa silan potres. Juda je skočio na svoje četiri noge, ispružio glavu i zalajao takovom snagom, te cijeli čopor imao osjećaj, kao da se na nj srušio — kako da kažem? — jest, kao da je cijelo nebo sa zvijezdama i oblacima, gromovima i munjama teško stropoštalo na sve zemaljske žalosti i nevolje... Juda se dao u bijeg. Jurio je mahnitim trkom pobešnjela psa. Za njim pojuri velika gomila ostarelih pasa, baš kao divlja horda Atilinih vojnika. Kamo su trčali? To se ne zna. Znamo li cij vjetru koji huji? Trčali su naprijed, nekuda daleku u daljinu. Oblaci teške prašine kuljali su zrak i dizali se posvuda, kud bi prohujila ova raspojasana bura bježećih pasa. Trčali su za Judom, skrečući sad ovamo sad onamo, potpuno iscrpljeni, ali lajući bez prestanka bijesnim štektanjem, mnogi od njih crkoše putem. Popadaše kao muhe. Ostali nastojahu juriti dalje, puni odricanja, kao da ih vodi netko, da utaži vlastitu žeđ i čežnju... Slika je bila

potresna. U tom smrtonosnom prizoru isticao se najviše grozan glas laveža, te su ga psi istiskivali iz grla, trčeći bijesno naprijed. Zamislite himnu, pjevanu žalobnim glasovima trideset tisuća prašnih i krvavih pasa, koji napreduju u silnoj trci, ne znajući ni sami kuda, himnu, izbačenu put neba tragičkim bolom njihovih rana... Najposlije dojuriše do nekog malog sela. Juda je jurio dalje. Bio je uvijek pred svima. Patio je neizrecivo. U trku mu se otvorili svi čirevi. Dlaka mu je bila promočena od krvi. Gledan izbliza, budio je dojam velikog klupka živoga mesa ili ogromnih svježih jetara, koja imaju noge... Jurio je cestom, punom trnja. Odjedared spazi pred sobom dijete, koje se sigralo čvrstom granom, punom oštrih bodljika, te mu bijaše igračka i ujedno oružje... I dijete opazi psa. Ostade mirno, jer nikada do tada nije vidjelo velik čopor pasa, koji bi trčao drugom psu za petama. I tako, kako je Juda srljao u krugu, dijete se radosno nasmilja, izmahne granom i ova pade cijelom težinom na glavu jadnoga vođe. Ju'a zatetura i klonu na zemlju. Glava mu puče kao kokosov orah. Protegnu noge. Ni ne pisnu, pošto je imao talenta. Znao je umrijeti... U tom času stiže čopor pasa, umoran i znojav, i ustavi se pred njegovom lješinom. Je li moguće? Zar je uistinu umro? Svi se htjedoše osvjedočiti, svi ga htjedoše vidjeti. A kada su se »osvjedočili«, nasta u njihovim grubim pasjim dušama nekoliko uzvišenih trenutaka. Njihova je duša riknula od bola. Onda udariše u plač. Nisu plakali možda za to, što je Juda umro. Nipošto. Plakali su, jer su im ponotule sve nade. Spasitelj im se narugao, jer je umro, a nije ispunio svog zemaljskog obećanja. Ono okno na zidu u drugi, bolji život ostade za njih zauvijek zatvoreno. Šutjeli su ali se razumješe. Osjetiše mržnju na onog, koji je bio jednako pas kao i oni. Povrh toga ih je mučio i glad. I tako — kao u nekom ludilu — prirediše osobit, tih i strahovit mimohod pred ostancima Judinim i pred djetetom, koje ih je radoznalo gledalo. Stupali su polagano naprijed... Svaki pas, licem punim bezbožnog

prezira, protegao je šiju do Judinog trupla, bijesno zagrizao i istrgao iz njega komad živoga mesa. Podijeliše među sebe njegovo mršavo meso, kojemu se bilo zgužvalo uz samu kožu. Bilo ih je toliko, te se posljednji morade zadovoljiti time da obliznu ostanke krvi i mozga. Ostali požderaše kosti. Bile su to kosti veoma stare i od starosti tako omekšale, te im se rasplinuše u gubici kao komadić šećera...

Onda se čopor pasa rasuo. Razbježali se na sve strane. Ostalo je samo dijete, koje je ubilo Judu: klečalo je do krvave mrlje i jecalo. Tamo daleko na plavetnoj ozadini ocrtavao se rasuti čopor pobešnjelih pasa; gubio se u daljini, daleko za nebom, daleko za obzorjem. Jedni su trčali ovamo, drugi onamo. Ali svi osamljeni. Fantastični. Trčali su naprijed, rastavljeni za uvijek, osuđeni da lutaju svijetom tužnih očiju s repom među nogama, s prašinom medju dlakama, s mržnjom u duši i s komadićem Krista u želucu... Od tog vremena tužni i nečisti psi su vrlo nalik na ljude...

Maurice Maeterlinck (Belgija):

PSIĆ PELLEAS

Ovih dana poginuo mi je moj buldog. Upravo je navršio šest mjeseci svog kratkog života, te gotovo i nema prošlosti.

Njegove pametne oči otvorile su se, da gledaju svijet i da ljube čovjeka, ali su se brzo zatvorile.

Prijatelj, mi ga pokloni, dade mu neobično ime: Pelleas.

U Pelleasa je bilo veliko ispupčeno čelo, kao u grčkog mudraca Sokrata ili francuskog pjesnika Verlena. Debele usnice objesile mu se jednako s lijeve i desne strane, ispod crnog frntastog nosića te se činilo kao da je uvijek nečim nezadovoljan i zamišljen.

Bio je lijep na svoj način. U njegovom smiješku bilo je pažljivosti i nedužnosti, u očima odanosti i beskrajne zahvalnosti. Svaki put kada bi ga pomilovao, blaženo su zasjale i poljepšale ono njegovo ružno lice. Razmišljao sam o tome, kako je to, da se njegovo lice može smiješiti. Je li to stoga što su mu oči tako blage ili što su mu uha uvijek spremna da saslušaju riječ čovjeku. Ili za to, što bi mu se navorano čelo tako izgladilo, da pokaže kako umije zavoljeti. Možda je njegov smiješak dolazio od ona četiri sitna bijela zubića, koji bi zablistali na njegovim crnim usnicama ili od kratkog debelog repića, koji bi se zanjihao da pokaže radost, što ga je pomilovao pogled ili ruka Božanstva-Čovjeka, kojemu služi.

Pelleas je ugledao svijetlo svijeta u Parizu, a ja ga odvedoh na ladanje. Debele nespretne nožice u kojima kao da još nije bilo kostiju, nosile su njegovu glomaznu glavu, tešku od mnogih misli, koje smućuju mnoga mala bića u početku njihova života.

Trebalo je nekoliko tjedana upoznati svijet i svemir. Čovjek, kojemu škola i starija braća pomažu upoznavati svijet, treba trideset i više godina da upozna sve što mu je potrebno, a ubogo pseto mora sve upoznati i naučiti za nekoliko dana.

U očima Boga, koji razumije sve, vrijedi jedno koliko i drugo.

Pelleas je morao najprije upoznati zemlju na kojoj živi. Trebalo ju spoznati da ju možeš grepsti noktima i da kadi-kad izbacuje čudnovate stvari: crve, gliste, krtice i cvrčke. Opazio je, da na zemlji rastu različite trave divne, zelene gibke i svježe biljke. A da mu to nitko nije pokazao, morao je pronaći skrovišta, u kojima se sakriva ona pasja trava, toliko dobra i korisna zdravlju.

Ali to nije bilo sve.

Morao je još mnogo toga saznati, naučiti i iskusiti. Bez drugog učitelja osim iskustva i boli, trebao je da proračuna visinu predmeta s kojih se ne može skočiti »u ništa«, a da ne slomi noge; morao je iskusiti, da je ludo trčati za pticama, koje lete i da je nemoguće popeti se na stablo i uhvatiti mačku, koja je pobjegla, da se na njega ceri i puše.

I mnogo drugih stvari.

Morao je pronaći sunčana mjesta, one tople krpice na zemlji i podu, na kojima se tako slatko drijema koji časak; onda sjenovite kutiće, gdje se možeš sakriti kada pripeče velika žuta tepsija na nebu. Morao se čuditi, kako je to, da kiša ne pada i u kuću, kada pada po cijelom dvorištu, bašti i ulici; a i tomu, da je voda uvijek hladna, a vatra prijatna iz daljine i strašna kada joj se odveć približiš.

Veoma ga je začudilo, kada je na livadi, u dvorištu ili cesti ugledao velike rogate nemani, silne poput gorostasa, ali tihe i mirne, a možda i slabe, koje smiješ i onjušiti, a da se ne uvrijede i ne odaju svojih tajnih misli.

Koliko li teških poniženja treba proživjeti, dok naučiš, da nije dopušteno podavati se nagonima i zakonima prirode u stanovima Ljudi-Bogova.

Koliko muka treba podnijeti, dok spoznaš da je najvažnije i najugodnije mjesto u prebivalištu Ljudi-Bogova, u koje se ne smije ući, nego samo kada to dopusti kuharica, ta neumoljiva i zavidna sila, koja tako često zatvara kuhinjska vrata pred nosom.

Vrata su silna, prkosna volja, koja kadikad vode u blaženstvo, ali mnogo češće ostaju teško zatvorena, ohola, nijema i gluha na sve molbe.

Treba jednom za uvijek upamtiti, da su najveća zemaljska dobra obično zatvorena u loncima i zdjelama, da su nedokučiva i nepristupačna i da ih valja promatrati samo iz daleka i kao da ih ne vidiš, najvećom ravnodušnošću.

A zar je možda lako, promatrati one divne predmete, koji tamo leže kao posvećeni? Čim ih se bojažljivo dotakneš, vrhom njuške ili jezika, povikat će na tebe svi ukućani, uzbunit će se svi kućni Bogovi i Bijesovi, kao da se kuća ruši ili prolama nebo.

Što da se i usudi i pomisliti takovo jadno pseto

o stolu, na kojemu se zbiva toliko toga, što jedva i naslućuješ: o zlobnim foteljima, na kojima je zabranjeno spavati i zdjelama i tanjurima, koji su prazni kad dođu do tebe, ili o svjetiljci, koja raspršuje tamu i peći, koja razgoni hladne dane?

Koliko zapovijedi, opasnosti, zabrana i zagonetaka treba da obuhvati njegova teška i velika glava, njegovo ispaćeno i preopterećeno pamćenje!...

I kako, da se sve to dovede u sklad s težim zagonetkama i jačim zakonima koje nosi u sebi i koji traže svoje pravo, svakog časa, jer dolaze iz dubine njegove prirode i nagona, te uzburkaju svu njegovu krv i meso i jači su od boli, jači od same zapovijedi gospodareve i od samog straha pred smrću.

Evo samo jednog primjera.

Došlo je vrijeme počinku i pseto se povuklo u kućicu, punu tišine i samoće noćne.

Sve spava u kući gospodarevoj i svako biće osjeća se tako sitno i slabo. U svakoj sjeni sakrivaju se nepriljatelji, koji samo vrebaju i čekaju. Sve je sumnjivo: drveće, koje šušti i vjetar i traci mjesečeva svijetla. O kada bi se mogao sakriti, pritajiti dah! O kada bi samo svi zaboravili na nj!

Pa ipak — treba bdjeti, treba skočiti iz svog skrovišta i na najmanju buku i javiti se. Komu? Nikomu.

To je bio samo vjetar, koji je zatvorio zaboravljena vrata.

Treba ipak zalajati bijesno i narušiti surovo svečani mir zvijezda, pa makar se dogodilo što mu drago. Treba nasrnuti odvažno na svakoga, pa bio to baš i Čovjek, brat božanstva kojemu služi.

Jadno pseto mora učiniti svetogrđe, mora slijepo napasti i Čovjeka i zabiti mu oštre zube u nogu, ruku i zaboraviti, da mu je isto takova ruka Čovjekova učinila toliko dobra. I ne smije se uzmaknuti, ne smije ušutjeti, pa ako mu se dobaci i mito. Ovako u noći, bez ičije pomoći, sam, treba da nastavi do posljednjega daha lavežom, a zatreba li i borbom na život i smrt.

Eto velike zadaće koju je baštinio od svojih predđa, dužnosti veće i silnije od same Smrti; dužnosti koje ne će moći spriječiti volja ni srdžba i samoga Čovjeka. I čovjekova je povijest, njegova davna prošlost, usko povezana s borbama i životom ovakove životinje; s borbama protiv svega, što diše i što se miče. Ta se povijest obnavlja svake noći u priprostoj pameti našega maloga četveronožnoga priljatelja iz crnih dana.

Pa kada se desi, da mi u našim sigurnim odajama, prekorimo i kaznimo njega radi njegove prevelike revnosti, on nam ne može reći ništa, nego nas pogleda tužnim pogledom, kao da bi htio reći:

»Ti se varaš Gospodaru! Zaboravljaš glavnu točku našega sporazuma, koji smo sklopili dok smo još živjeli u špiljama i šumama . . . Ali ja ću biti vjeran i održati što smo ugovorili, usprkos tvojoj zapovijedi, jer osjećam jače vječnu istinu, da je život pun zamki i tajnih sila, koje ti više ne poznaješ...

Kada samo ne bi bilo tako teško vršiti pametno dužnost!

Kako je sve zamršeno i nejasno od onoga vremena, kada smo živjeli u tihim špiljama i na obalama velikih i pustih jezera! Kako je onda sve bilo jasno i jednostavno! Naše samotno sklonište bilo na obronku brda, a što se micalo na rubu šume ili ravnice, bio je bez sumnje nepriljatelj . . . A danas?

Ne znamo ništa . . .

Trebalo bi upoznati sve, što su izmislili ljudi, a što nije svaki put dobro i korisno i pričinjati se kao da razumijemo mnogo toga, što je uistinu nerazumljivo . . .

Čini se, po svemu, da danas Gospodaru-Čovjeku ne pripada više čitav svijet i da je njegovo vlasništvo omeđeno neobjašnjivim međama . . .

Za to bi najprije trebalo točno doznati gdje se počinje i gdje svršava ono što je Čovjekovo i što treba čuvati. što smijemo dopustiti, a što moramo zapriječiti?

Spavamo mirno na tračku sunca, koje poput

zabavljalju se gurajući laktovovima u rebra svoje susjede, što su poređane na polici pokrivenoj po rubovima papirnatim čipkama.

Bakrene šerpenje krate si vrijeme time, da rasiplju odraze svijetla po bijelim i glatkim zidovima. Vatra u štednjaku tiho pjevucka, dok se na njemu polako ziblju i blaženo njišu tri lončića, a kroz malenu rupicu kraj lonca zlobna vatrica, da razdraži jadnoga psića, jer ne smije ni blizu, pruža neprestano crveni jezičac osvjetljujući trbuh lončića. Velika ura dosađuje se u ormaru od teške hrastovine, čekajući svečan čas, kada bude otkucalo vrijeme ručku i njiše tromu pozlaćenu njihalicu. Dosadne muhe lijeću i zuje oko ušiju i kada god on zine da koju uhvati, umaknu. Na blještavom stolu počiva pile, zečevina, tri prepelice i druge stvari, koje nazivlju voćem i varivom: grah, dinje, grožđe i slično, što nije ni za što.

Kuharica čisti veliku srebrenastu ribu i baca utrobu (umjesto da je ponudi njemu) u posudu za smeće.

Ah, ta posuda za smeće!

Kakova je to neiscrpiva riznica, najveća dragocijenost kuće.

On će doduše dobiti svoj dio, ali se ne pristoji ni pokazati, da znade gdje se taj dio nalazi. Najstrože je zabranjeno čeprkati po posudi za smeće. Eto, tako mu zagorčavaju užitak mnogih i slasnih stvari.

Ali život bi bio pust i dani tužni, kada bi se uvijek slušale svačije zapovijedi, u smočnici, podrumu i blagovaonici. Na svu sreću čovjek se često zaboravlja i ne pamti dugo, što je naložio. Lako ga je prevariti i postići što se hoće, samo treba strpljivo dočekati zgodan čas.

Treba se pokoravati Čovjeku, jer je on jedini Gospodar, ali odatle ne slijedi, da se kadikad ne bi smjelo učiniti nešto, što nije dozvoljeno, ali bez znanja Gospodarevog. Za to treba neki put zažmiriti i pričiniti se kao da snivamo na mjesečini . . .

»Gle, gle! Netko tiho kuca na modri prozor, koji gleda u vrt. Šta je to?«

Ništa.

To breskvina grančica hoće da vidi, što se događa u kuhinji. Drveće je znatiželjno i često nemirno. Ali to ne znači ništa i mi nemamo ništa, da mu reknemo, jer je neodgovorno za svoje čine i sluša samo vjetar, koji nema značaja i duva sad ovamo, sad onamo . . .

Ali šta je to? Čujem korake! Pazi! Uha gore, nos u vis!

Ne, to je pekar. Približava se plotu da izruči pecivo. — A ono je listonoša. Otvara vratašca u živici lipe. Oni su stranci, smiju doći, to je dobro... Donose nešto, dakle možemo ih pozdraviti.

I blagohotnih smiješkom psetance mahne dva tri puta kratkim repićem.

No eto opet nevolje.

»Šta je to opet?! Neka kola ustavila se pred ulazom. Ah, to je mnogo važnije. Prava zagonetka! Treba najprije čestito izgrditi konje, te velike znojne, ohole životinje, koje se uvijek u paradi i koče se kao da ih se nitko ne tiče. Ali treba malo i iz prikrajka promotriti i ljude koji silaze s kola. Dobro su odjeveni, bit će da idu k stolu Bogova-Ljudi.

Pristoji se dakle blago zalajati, s malo poštovanja. Tek toliko, da pokažemo, što nam je dužnost i da je umijemo pametno i razborito vršiti.

Doduše, podkrade se po neka mala sumnja, pak će mo iza leđa gostiju, ne bi li možda otkrili kakove tajne namjere pridošlica«.

»Oko kuhinje šuljaju se neki tihi, lagani koraci. Kakova drskost! To se vuče prosjak s torbom.

Stane lajati, tako bijesno, da se davi od srdžbe u lavežu. Mržnja, neutaživa i neukrotiva i bijes razvališe mu gubicu i da nije izašla djevojka, oboružana metlom, psetance bi razderalo jadne dronjke protivnika i nepriljatelja, s kojim se nikada ne sklapa primirje. Ovako mora pred njim uzmaknuti i povući se u svoju pasju kućicu. Njegovo od bijesa

usplamsalo oko sipa nemoćne strelice mržnje i prokletstva na nepozvana pridošlicu i psetancu se pričinja, da je došao kraj svemu. Nema pravde, nema zakona rod ljudski izgubio je svaki pojam o pravu i krivdi.

»«

On znade približno sve, šta valja raditi i kako se treba ponašati u blizini čovjeka. Ali svijet ne svršava tamo, gdje je kraj ljudskim domovima, ogradama i plotovima.

Ima jedan svijet, koji je nepoznat, gdje više nismo kod kuće i gdje ne možemo razlikovati naše od tuđega, gdje i nema ništa našega, nego je sve tuđe, nečije, tko zna čije?

Kako da se ponašaš na ulici, u polju, tržnici, na trgovima?

Nakon teških opažanja spoznaš, da je neumjesno odazivati se tuđim pozivima, da valja biti ravnodušan, ali uljudan i prema strancima i primati dapače i njihova milovanja.

Treba napokon savjesno vršiti izvjesne obaveze i tajnovita udvaranja prema braći i sestrama, ostalim psima. Treba nadalje poštivati koke i patke, pričinjati se kao da ne vidiš kolače slastičara, koji se nuđaju na dohvat zubi, a mačkama koje stalno izazivlju drskim svojim cerenjem pokazati tihi prijezir.

Međutim ne valja zaboraviti, da je dopušteno, što više pohvalno, hvatati i daviti miševe, štakore, divlje zečiće, uopće sve životinje (a prepoznajemo ih po tajnim znacima), koje nisu utanačile mir s Čovjekom.

Eto, to je samo nekoliko slučajeva, nekoliko pravila i dužnosti. A koliko toga još ima!???

Da li stoga čudo, što je Pelleas bio često zamišljen i što mu je plahi i blagi pogled bio često tako dubok i ozbiljan od teških briga i premnogih pitanja, na koja nije dobio odgovora.

Ali jao! Nije dospio da svrši tešku i dugu zadaću, što mu ju je zadala priroda. Već dva tri dana

prije nego što je poginuo, nosio je u sebi težinu smrti, a još se radovao kod svakog milovanja...

A sada? Toliko želja za saznanjem, toliko potreba da ljubi, toliko hrabrosti i skromnih radosti, toliko odanih pogleda, s kojima se obraćao čovjeku, da ga zovne u pomoć protiv teških nepravednih i neobjašnjenih patnja, toliko slabašnih iskrica, koje bi sinule iz dubine svijeta, koji nije naš, toliko sićušnih gotovo ljudskih navika, sve to počiva sada tužno pod jednim malim humom hladne zemlje u kutiću vrta...

Moga Pelleasa nema više.

František Langer (Čehoslovačka):

RAF — PAS DRUGE ČETE*

Langer priča u svom djelu »Pas druge čete«, kako se doklatio jedan pas iz Sjeverne Sibirije na željezničku sibirsku stanicu, gdje je stanovalo u crvenim vagonima, dvadesetak čehoslovačkih legionera, i tamo našao mnogo pasa.

Najokretniji i najjunačkiji pas od sviju bio je pridošli. Otimao je najbolji komad. Bio je vrlo lijep. Bjelosiv.

Kod jela digao je oči, da vidi od kuda mu dolaze dobri darovi i sukobio se s očima, koje su ga promatrale u onoj gomili pasa. Bile su to posve modre dobroćudne oči, koje su se sve smješkale njegovoj proždrljivosti i njegovoj ratobornosti. Primjetio je da se na njega smješkaju ne samo dobre oči nego i vesele ljudske usne, nad kojima se kočio lijep plavi brčić. Četnik Sohorov mu je bacao korice kruha, kojih je držao punu ruku. Pas je u taj čas osjećao, da mu onaj smiješak očiju i usana pripada upravo onako, kao i bačeni komadići kruha. Nekoliko komadića palo je pokraj njega, ali on se nije ni obraćao na njih, promatrajući kao očaran one

modre oči, od kojih se nije mogao odvratiti. Osjećao je, kako se iz očiju onoga čovjeka zrakom nešto prelijeva, kao nekakva vatra, koja je palila njegovo lice. Od te topline ovlažile su mu oči. Taj pogled bio je tako čudnovat, da je pod njegovim zrakama morao tiho prikloniti glavu prema zemlji i ciknuti, kako je to uvijek činio, kad je na njega naišlo nešto neočekivano.

Ovo, prvi put iskazivali su jedan drugomu simpatije izdaleka, ali za nekoliko dana pas se tako priučio na čovjeka, da mu je bez straha pristupio, iz ruke uhvatio ponuđenu koricu i pojeo. A za pet dana bio je već sasma miran, kad mu je čovjek položio dlan na čupavu glavu.

Istoga dana je prvi put zašao u vagon. I tako mu se činila posjeta u vagonu potpuno bezazlena. Ponavljalo se drugi i trećiput.

Već je cijela tepluška (stanbeni vagon legionara) znala, da je on »Sohorov pas«, a tako su ga već svi nazivali. I tako ga je Sohor napokon nazvao »Rafom«. Nazvao ga je tako, radi njegova čudnog kratkog i oštrog lajanja, koje je zvučilo: ra, ra, ra...

... On je znao, kad mu je bio gospodar zle volje, kad se ljutio ili kad je bio razdražljiv. On je znao sve, što mora da zna jedan dobar i razborit pas.

... Raf ih je raspoznavao prema mirisu i zvuku riječi: — to je bio svijet njegova gospodara i svijet Rafov.

Ali je Raf poznavao još nešto (treće), a to je bila: opasnost. Raf ju je upoznao jednog dana iz najveće blizine.

Jednoga dana imala je službu Sohorova četa; prolazila je jednim dijelom željezničke pruge, dugim od prilike 80 klm od kolodvora, do male stražarske kućice, koju je čuvar od straha pred pobunjenicima već davno napustio, a u koju se naselila mala, ali izdržljiva četica od četiri Čehoslovaka. Zapovjednik čete Sohor i njegovih deset vojnika, krenuli su prije podne na put. Bilo je sunčano vrijeme; sa sviju

strana se čuo žubor vode, koja je tekla ispod rastaljenoga snijega; nebo je bilo sasvim modro, kao u maju, i tako je četa složno koračala po pruzi. Nigdje nisu naišli ni na što sumnjivo ili opasno, što bi im pokvarilo veselo raspoloženje zbog sunčanog dana. Tako su u podne stigli do stražarske kućice, gdje su ih dočekala četiri čuvara, koji su se pred kućicom na klupi igrali bez kaputa i bez ogrtača. Oružje su bili ostavili u kući.

»Niste li primjetili ništa sumnjivo?« zapitao ih je Sohor, premda se po licu ove četvorice vidjelo, da nije trebalo to ni pitati.

»Dosad ništa«, odgovori mu jedan, koji se sam nazivao »zapovjednikom stanice«.

»Šta si htio tim' dosad' reći?«

»Brat je jutros vidio samo tri čovjeka, koji su išli po pruzi, a kad su njega opazili, nestali su u tamnoj šumi. On nas je pozvao i mi smo pošli istraživati, da li oni ljudi nisu imali kakvih rđavih misli. No pruga je bila u potpunom redu. Snijeg ju nije nigdje pokrivao, jer bi se inače svako oštećenje već izdaleka vidjelo. Oko pruge su bili sami potoci od vode i blata, pa nije ni čudo, da ovom prugom ide dnevno mnogo ljudi, te tako ni ta trojica nisu ništa neobično. Eto, to sam htio reći.«

»Ali je ipak neobično, da su se poplašili čuvara i odmah nestali«, reče Sohor. Na to je pretražio mjesto gdje je straža vidjela onu trojicu i promatrao put, kojim su se izgubili. Išli su još četvrt sata dalje od toga mjesta i zaista nigdje nisu naišli ni na što sumnjivo. Najednom Sohor primjeti, da se na tom mjestu Raf uznemirio, iako je cijeloga puta držao uz njegove pete. Naglo je stao, počeo njuškati po zemlji i najednom sletio s nasipa u korov, koji se nalazio po strani. Sohor pođe za psom, dobro pregleda mjesto, ali osim nekoliko tragova od čovječjih nogu, koji su već bili vodom skoro zaliveni, nije vidio ništa.

»Pas vidi više, nego čovjek, pa moram budno paziti na njega«, reče vraćajući se.

Raf je zaista više vidio. Primjećivao je i osjećao tu i tamo u tragovima, koji su ostali na pruzi među šljunkom vonj tuđih nogu koje su ovuda prolazile. Ovaj vonj je on vrlo dobro poznavao, pošto ih je osjetio prije dva tjedna u tragovima, koji su zaostali u snijegu kod prevrnute lokomotive, kod koje su ležala ona dva mrtvaca. Osjetio ih je prije desetak dana u stopama oko razbijenoga vlaka, kojemu su noću priskočili u pomoć Čehoslovaci. A sjećao se kao kroz san, da ih je prvi put osjetio kraj upaljenoga sela, kojim je prolazio, kad je dolazio u pasji raj... Tamo je bilo mnogo ovakvih tragova oko lešina ubijenih seljaka, oko razbijenih prozora i vrata, i srušenih domova. Svega se toga sjetio opazivši, kako njegov gospodar nešto istražuje sa svojim drugovima, pa je još jednom uvukao onaj vonj u nozdrve i najednoč razumio svu opreznost i svu želju svojega gospodara. Tako mu se najedared prikazala opasnost, koja je za njega značila gomilu mrtvih tjelesa i prevrnutih vagona. Sada je prvi put opazio, šta znače ovi tragovi i u njemu se naglo probudila želja, da pograbi Opasnost za vrat... Preduzeo si je dakle slijediti Opasnost svojim njuhom tako dugo, dok ju živu ne bude donio u svojim raljama...

Dakle Opasnost, t. j. tri para ljudskih nogu, išla je prema kućici stražarovoj. Rafu je to bilo jasnije nego ikojem krštenom čeljadetu. Najednom se stope stadoše vraćati natrag, t. j. one su se podvostručile. (Ona trojica, kad su jutros primijetili Čehoslovake na straži, brzo su se okrenuli i vratili istim putem.) Nato se Opasnost sakrila u korov pod želježničkim nasipom, a čas kasnije su ova tri para stopala ustala, vratila se na prugu, i brzim korakom nestala. Čim se Raf osvjedočio o svemu tomu svojim izvrsnim njuhom, vratio se na nasip.

»Pođimo za psom! Raf nešto sluti«, reče Sohor i cijela četa krene za Rafom.

Raf je trčao tragom otprilike pola kilometra. Četa vojnika ga je slijedila skoro šuteći, kao da su

se bojali smetati psu. Najednom se on zaustavio, jer su tragovi ondje prestali. Na ovom mjestu bili su ocrtani uokrug i ispresijecani poprijeko. Nekoliko puta ih je Raf obišao, kao da ih je htio odmotati; nekoliko puta je okrenuo glavu prema Sohoru, kao da bi ga pitao, šta su ovi ljudi ovdje radili. Sohor primijeti njegovu uznemirenost, sagne se prema tračnicama i pregleda ih, dok su vojnici ispitivali svaki vijak, kojima je jedna šina bila pričvršćena uz drugu. Sve je bilo u redu.

»Nema ovdje ništa, Rafe«, reče Sohor..

»To treba da znači «, pomisli Raf, — »da pođem dalje za tragom. Moj gospodar mi ne nalaže promišljeno, jer je upravo ovdje Opasnost nešto snovala... No moram ispuniti ono, što on želi. Idem dalje po tragu. Idem već dosta dugo i gle, tamo počinje šuma. Tu na početku kreću tragovi prema njoj, ići ću za njima u samu šumu, jer se tamo sigurno skriva Opasnost.«

Pas potrči prema šumi, a Sohor pođe za njim. U glini je vidio jasne otiske nogu, koji su išli po stazi. »Pobjegli su netragom«, reče on svojim drugovima — »kao da su propali u zemlju«.

»Glavno je, da nisu oštetili tračnice«, rekoše vojnici. Ovi zlikovci i ne slute, kako je mi dobro čuvamo!« Zatim se okrenuše, da se vrate maloj stražarskoj kućici.

Raf je stajao na početku šume. Bilo mu je vrlo čudnovato, da se njegov gospodar i njegovi drugovi vraćaju, kad se Opasnost nalazi ovdje u šumi. Malo se zamislio zbog toga i shvatio stvar tako, da njegov gospodar neće da slijedi Opasnost, pa ga prema tome ne zanima, kamo je Opasnost nestala, nego, šta je ona učinila na onim tračnicama. »Ali ja znam, šta je ta Opasnost tamo radila«.

Nato istrči na tračnice, dotrča vojnicima i za čas se nađe opet na onom mjestu, koje je prije toga tako marljivo onjuškavao. Trčao je u uskom krugu, kao da time želi postići, da vojnici opet dođu na ono mjesto.

Na tom mjestu bile su tračnice visoke na nasipu skoro petnaest metara, a ispod njih nalazila se velika kaljuža, zarasla trskom. Ovo mjesto baš nije bilo najzgodnije za zaustavljanje. Ali su vojnici ipak zastali i svi pažljivo promatrali psa.

»Šta Raf ovdje neprestano traži?« pitali su jedan drugoga.

Sohor, malo nezadovoljan s njim reče: »A, ništa; ta sve smo tako temeljito pregledali, hajdemo dalje!«

Ali upravo u taj čas Rafu postade sve jasno. Na jednome mjestu naglo osjeti, da su onu zemlju doticale i ruke... Prije to nije primjećivao, jer su tragovi od ruku bili pregaženi nogama. Opasnost je ovdje nešto sakrila u pijesku i pokrila sitnim kamenjem, kojim je bio izravnan prostor među drvenim pragovima. I za čas poče pas prednjim nogama da otkopava po kamenju.

Sohor ga je odmah razumio, pa priskoči Rafu i na onom mjestu, gdje je pas kopao, počeo rukama odbacivati šljunak. Tek što je odgrnuo prvi sloj, uskliknuo je. Vojnici mu priskočiše, i primjete, da se pod tračnicama nalazi zapaljivač, položen na komad nekakove stare šinje; dalje se svjetlucao neispaljeni naboj, pripravljen, da eksplodira, čim na šinju naiđe lokomotiva... Sohor odgurne nježno Rafa, koji je neoprezno onjuškavao granatu.

»Dakle je pas ipak imao pravo«, reče Pazourek, okrećući se. Kako su samo ti nitkovi to razborito udesili! Da se ovdje vlak prevrnuo, ne bi se spasila ni živa duša. Vlak bi se survao s nasipa u močvaru. Nasip je vrlo strm, a močvara izgleda, da je duboka.

Sohor oprezno uze granatu. Bila je iz topa od deset centimetara promjera, a udešena za eksploziju. Težina lokomotive bi je zacijelo zapalila. Tračnice bi se razletjele, kao od stakla, a jamačno bi s njom odletjelo i pola lokomotive nekoliko metara daleko. Vlak bi se survao niz nasip u studenu vodu.

Sohor je držao smrtonosni stroj lako na svojim dlanovima.

»Šta ćemo s tim? Da ga donesemo na stanicu? zapita jedan vojnik.

»Ne. Taj je nalaz malo opasan«. Nato zamane rukama i baci granatu u močvaru. Mutna se voda nad njom zaklopila. Čekali su neko vrijeme, ali granata nije eksplodirala.

»Pala je na meko tlo«, reče Sohor.

To je bila njegova pogrebna riječ granati, koja je ovako postala neškodljiva, ležeći negdje u mekanoj kaljuži na dnu močvare. A tko zna, kako će dugo ondje ležati! Možda nekoliko stoljeća, dok ju novi slojevi ne pokriju. Možda tisuću i deset tisuća ljeta, dok se raševina pretvori u vrstu ugljena. Možda će poslije toga doći kakovi radnici, pa će kopati u dubokoj zemlji ugljen i naći neki čudnovat predmet, koji će možda svršiti u muzeju.

Dakle ova čudnovata igračka, koje je za čas-dva mogla uništiti nekoliko desetaka ili stotina života, pokopati hiljade misli i nada, postala je tako neškodljiva. Zato se četa mogla mirno vratiti na stanicu. Dakako, da nisu zaboravili svratiti u stražarsku kućicu i upozoriti na to onu četvoricu stražara, koji su se stalno igrali na proljetnom suncu... Ta četvorica dabogme bila su posramljena, — ali »Nemojte si to uzimati k srcu!« tješio ih je Pazourek, — »ta ni mi ne bi ništa našli, da nije bilo ovoga psa«.

Tako je Raf prvi put doživio priznanje za svoje djelo. »Zapovjednik stanice« zašao je u kućicu i vratio se s lijepim komadom suhoga mesa, bacivši ga Rafu, koji ga je gutao i ne sluteći, da je to bila nagrada za to, jer je našao onaj žuti predmet, što ga je Opasnost bila sakrila pod tračnice. Nije pitao, zašto ga goste, kao što nije pitao ni svoga gospodara, zašto ga ovaj uzdržava i zašto ga voli.

Kad se četa poslije dva sata hoda vratila na stanicu, javio je Sohor zapovjedniku vlaka, što se dogodilo. Časnik je zaželio, da vidi Rafa. — »Vidiš«, reče na koncu, — »šta znači slučaj. Dobro je, da si se zauzeo za ovoga psa i dobro je, da si ga poveo

sa sobom. Upravo sada je javljen dolazak s invalidima s najbliže stanice. Za čas bi naletio na ono mjesto, a onda — —«

»Ne ću na to ni da mislim«, reče Sohor.

»To ne ću tvome psiću nikada zaboraviti, brate Sohore«, oprostio se od njega časnik.

Kad se Sohor vratio sa Rafom, bio je to mali triumfalni put. Za čas se doznalo u cijelom vlaku za junačko Rafovo djelo i svi vojnici gledali su iz vagona i hvalili Rafa naljepšim riječima. Raf ih, dakako nije razumio, ali su mu njegovi štovatelji za čas dali dokaz svoga štovanja razumljivijim stvarima. Nije bio kod kuće ni pet minuta, a već su mu počeli donositi dobrih jela i davali mu ih u njegovu zdjelicu. Jedan je donio lijep komad govedine, koja mu je ostala iza objeda, drugi mu je kupio na kolodvoru krasan komad salame, treći našao u svom kovčegu komad knedle s umakom, četvrti opet lijep komad slanine, a nekoji čak i komade piletine, ukratko: bilo je toliko toga, da se za čas njegova zdjela napunila svačim. Raf je počeo da guta, ali nije mogao ni da pojede sve, što su mu donijeli već je od umora napokon zaspao pokraj pune zdjele.

Spavao je dugo i tvrdo, ne probudivši se ni onda, kad je zvono na stanici davalo znak, da se približava vlak s invalidima.

Raf se za godinu dana razvio u snažnog psa, velikog i mušičavog, ali i razumnog.

Legionari vraćali su se u domovinu u etapama.

Jednog jutra vlak zastade na nekoj malenoj stanici, gdje je ostao dugo, ne mičući se. Linhard pođe, da se raspita zašto je vlak ovdje zastao i vrativši se za čas u vagon, objavi nam:

»Znate, što sam doznao? To ne biste nikada pogodili. Nalazimo se duboko u sjevernoj Sibiriji, gdje kora zemlje postaje samo u ljeti malo mekša na površini. Tri metra ispod površine zemlja je smrznuta kao kamen u dubljini otprilike deset metara. U najdubljem studencu pukla sisaljka za vodu, moramo čekati, dok se popravi. Čovjek bi vjerovao, da ovdje zemlja postaje hladnija, što dublje kopaš«.

»Ako dakle imamo dosta vremena«, reče Sohor, — »pođimo onda, Rafe, da se malo prošećemo!«

Napolju je bio lijep jesenji dan. U Irkutsku mora da je već zapao snijeg i mraz pritisnuo. U ovim zabajkalskim planinama bila je još prijatna jesen. Kraj je bio suh, bez ikakove vlage, a sunce, čim je izašlo, odmah je toplo grijalo.

Sohor je šetao po kolodvoru, iza kojega je ležalo jedno malo, siromašno seoce. Kad je prošao kolodvorom, primijetio je na jugoistočnoj strani planine, koje iz vagona nije mogao vidjeti. Upravo je nad njima bilo sunce, pa su se plavile u daljini, a njihovi obrisi svjetlucali su se kao da su puni snijega.

»Kakove su ono planine?« zapita on Rusa željezničara, koji je nešto popravljao na tračnicama.

»Kitaj«, odgovori Rus, ne dižući glave od posla.

Što su sve dosad prošli, otkako su napustili zemljicu u sredini Evrope! A gdje su sve krvarili i ratovali: na Karpatima, na Volgi, Uralu, sibirskim stepama, Bajkalu, a možda će i u ovim kineskim krajevima.

Na drugom kraju kolodvora bile su udešene slijepe tračnice, na kojima je stajao vlak s osam vagona. Uza nj je bilo privezano nekoliko malih konjića, dok ih je nekoliko okolo trčkaralo, tražeći među pijeskom i šljunkom malo isušene i mršave trave. Oko vlaka bile su cijele gomile otpadaka od jela, na kojima je desetak pasa iskopavalo hranu.

Sve je dokazivalo da se ovdje nalazi vojnički vlak, koji nije češki. Tepluške su bile pune nečistoće, a nigdje nikakve straže. Sohor radoznalo obiđe oko vagona, zirkajući unutra, gdje je vidio vojnike, kako sjede oko peći. Bili su to mali momci, obučeni u trošne ruske uniforme. Po licima im se moglo razabrati, da su pripadnici raznih plemena. Bilo je među njima i nekoliko modrookih Rusa. Ostali su bili žute kože, kosih očiju i podbuhlih

obraza, možda Burjati iz ovih krajeva, nekoji iste boje kože, ali izbočenih ličnih kostiju sa crnim otromboljenim brcima, valjda Mongoli ili Tunguzi, sinovi razbojničkih plemena. Pored jednoga vagona ovoga zamazanoga vlaka, čuo se njemački i madžarski govor. Lijepo društvo! Ali za svaki slučaj zapitao je jednoga vojnika, kakav je to vlak?

»Mi smo vojnici atamana Semjonova«.

»A što radite ovdje?«

»Čuvamo željezničku prugu«.

»Protiv koga?«

»To sam Bog sveti zna. Takova je došla zapovijed. Dalje se mene ništa ne tiče!« I tako je ruski vojnik dalje nastavio posao, žvačući crni kruh.

»Dakle nalazili smo se u oblasti vojske atamana Semjonova«, promrmlja Sohor.

Nato se okrenuo, da se vrati češkome vlaku, kad se najednom otvore vrata osobnoga vagona, gdje su valjda stanovali časnici i iz njih izađe jedan mladi oficir sa zlatnim naramkama, elegantnim kožnim paljetkom i sa crnim ovratnikom od ovčjega krzna sa hlačama, naduvenima kao baloni i krasnim lakiranim čizmama, visokima do iznad koljena. Ni Raf, ni Sohor nisu toliko promatrali ovoga časnika, koliko njegovog pratioca. Bila je to krasna, velika doga s bijelim i crnim pjegama, a dlakama poput baršuna. Bila je vitka, visokih nogu, snažnih mišića, a rep je držala u vodoravnoj crti, ukrućen i nepomičan. Časnik prođe pored Sohora i ne pogledavši ga, kao da ga nije ni vidio. Ali zato njegov pas, prolazeći ispred Rafa, stade pred njim, priklonivši glavu prema zemlji. Ostali su se psi, koji su se nalazili oko vagona, razbježali, , kad je došla ova doga.

Sohor je gledao toga psa s udivljenjem. Svidio mu se. No Raf je primjećivao nešto sasvim drugo: ta zvijer pogledala je na njega izazovno, spustila glavu, pri čemu su joj se usne zategle i Raf je vidio čitav red velikih i oštrih sjajnih zuba. Iz očiju je sijevala vatra prema Rafu, i Raf je bio uvjeren, da će doga na njega navaliti. Bila je barem dvaput veća od njega. Raf se ispružio na zemlji, digao malo glavu, dok mu se bogata bunda na vratu nakostriješila, kao da ju je vjetar podigao.

Sohor je odmah razumio, šta se sprema i zaviknuo na časnika:

»Pozovite svoga psa, jer vidite, da navaljuje na mog!«

Časnik lijeno okrene glavu prema psima: »Pa ne će to biti prvi pas, kojega će moj zadaviti«, odgovori časnik.

Nato časnik krene dalje, smijuckajući se. Nije mu bilo ni nakraj pameti, da pozove svoju dogu. Šta više, izgledalo je, kao da bi rado gledao svoga krasnoga psa u borbi. Zato su se valjda i svi ostali psi razbjegli, ugledavši njegovu dogu. Sohor se okrene i pođe prema Rafu, koji se nalazio od njega pet koračaja. Htio ga je odbraniti, ali je bilo već kasno.

Nije učinio ni jedan korak, a već je došlo do krvavog okršaja. Raf je očekivao dogu. Ležao je pribijen uza zemlju, opirući se sa četiri šape, koje su ga držale kao ocjelno pero. Glavu je ispružio gore, nešto malo u strahu, te je izgledala kao od kamena. Nije znao, zašto je ovako prilegao uza zemlju. Osjećao se u tom položaju sigurniji. Nitko ga nije učio hrvanju, i nikada nije slušao od koga, da je ovo najbolji položaj, ako želi dočekati neprijatelja. Činilo je to ovako hiljade njegovih pradjedova, divljih sjevernih vukova, i hiljade njegovih praotaca, divljih polarnih pasa, pa bio protivnik vuk, pas ili ris. Doga u svom napadaju nije bila tako prirodna, kao Raf u svojoj obrani. Imala je vrlo opasnoga protivnika, a nije ni slutila, kakva snaga u njemu drijema. Izgledala je od Rafa viša i jača, te se nadala, da će ga u momentu svladati, okrenuti na leđa i naprosto mu svojim oštrim očnjacima rasparati trbuh. Imala je da plane borba između grube sile i prirodnoga razuma.

Dakle, prije nego što je Sohor mogao pristupiti svome psu, bila je zvjerad već navalila jedna

na drugu i Raf je dobro odbio prvu navalu. Umjesto da ga je doga prevarila, Raf je opružio svoje snažne noge, ispružio glavu još gore i dohvatio svojim oštrim zubima doginu šiju. Punoća dogina tijela učinila je, da su se zubi Rafovi još dublje zarili u meso. Doga je, zbunjena, sa svom silom jedva stresla Rafa sa svoga vrata. No čim je Raf osjetio zemlju pod nogama, prešao je sam u navalu, i prije nego što se doga mogla sabrati, zahvatio je njenu stražnju nogu, koja je počela pucati pod Rafovim zubima. Doga skoči u vis i za čas jurnu opet na Rafa.

Sohor je nekoliko puta pozivao Rafa, ali ga pas nije slušao, ne puštajući protivnika s vida. Časnik je, doduše, priskočio psima, ali ih više nije mogao rastaviti. Bitka se razvila sa svom snagom, tako da se od dva psa vidjela samo gomila dlakave kože... Baš kad je časnik htio pomoći svome psu, i kad je htio udariti čizmom Rafa, nehotice je zahvatio svoju dogu u bok. Udario ju je dva puta. Sohor primjeti, da doga stoji samo na tri noge, ali da je i Raf sav krvav. Zaokupio ga je čudan osjećaj i skoro je zaplakao, videći, da gubi psa. I baš u čas, kad je Sohora prožimao taj osjećaj, kao i onoga puta, kad je htio dignuti Rafa u vagon, pošto je Raf zakasnio na odlazak, opazio je, da se doga pripravlja na nov napadaj, ispružajući glavu, ali ju je u taj čas Raf već zgrabio svojim strašnim očnjacima za šiju. Drobio je dogin snažni vrat i zabijao svoje zube u mjesta, na kojima se nalaze žile kucavice. Ubijao je dogu...

U taj čas primijeti Sohor Rafov pogled, koji je pronicao duboko u njegove oči. U njima nije primjećivao ništa strašno: niti kakove velike zlobe ili mržnje prema neprijatelju; vidio je u tim očima samo veliki strah za svoj život. Bio je uvjeren, da Raf ubija dogu od straha.

Doga klone. Njezin otpor postajao je sve slabiji. Ispružila se po zemlji i prevalila se nekoliko puta, ali kliješte Rafovih zuba nisu popuštale. Najzad i Raf smalakše i kad ga je Sohor ponovo pozvao, pustio je šilju protivnikovu, iz koje je šiknuo velik mlaz krvi... Jednim skokom bio je Raf već uz svoga gospodara. Sohor ga uze u naručje i gotovo potrči s njim prama svome vlaku, ne okrečući se. Dobro, da je to učinio, jer je baš u taj čas jedan vojnik donosio časniku revolver, koji je trebao da odluči boj na štetu Rafovu.

Sohor brzo dotrča k češkim tepluškama. Nije zastao kod svog vagona, nego je Rafa na rukama odnio do posljednje tepluške, u kojoj je stanovao sanitet. Bez dugog pripovijedanja položio je Rafa na stol, našto ga je jedan vojnik pregledao i previo rane, opravši psu zakrvavljenu kožu. Raf je mirno ležao, kao da je razumio, da mu vojnik samo dobro želi. Jednu nogu, koja je izgledala, da je slomljena, vojnik je uklopio među dvije daščice i svezao.

Kad je Sohor htio Rafa odnijeti, reče mu sanitetski vojnik (koga je doktor uvijek hvalio radi njegove točnosti): »Počekaj, brate! Za rane tvoga psa upotrebio sam vrlo mnogo ovoja, pa moram sve to zapisati, da mi ne bi moj stari rekao, da sam rasipnik...« Nato izvadi knjigu, u koju je zapisivao bolesne vojnike, pa ispod posljednje bilješke — u kojoj se govorilo o potrošku ovoja za ranjenoga brata Šila — napisao je o Rafu:

Raf, pas naše čete. Rana za uhom — zavezana.
Isto — rastrgana koža na leđima.
Isto — otrgnuta koža na lijevom stegnu s komadićem mesa.

Isto — uganuta prednja noga.

I točno, kao i kod ostalih vojnika, zapisao je na rubu: — »Četrnaest dana nesposoban za službu i vježbu«...

Miguel Zamacois (Francuska):

GOSPODIN MING

Upravo smo bili povečerali. Prijeđosmo u salon u kojemu nam domaćica, prekrasna žena Jeana Nathiera, ponudila kavu.

Uvalio sam se naskoro u udoban naslonjač u sobi za pušenje, dok je većina gostiju ostala u salonu s ljubeznom domaćicom.

Sa mnom i s Fargeotom sjedio je Jean Nathier, zapalivši dobru havanu, kad li mu skoči na koljena psetance, koje nismo prije toga ni opazili. Bio je to pekinezer, jedan od onih smiješnih malih psića, koji su tako obilno zastupani na mnogim kineskim slikarijama i koji su baš sada tako u modi, kao sve što dolazi iz Kine.

Svoje plosnato lice s tubastim nosom, okruženo frizurom à la Sévigne, bio je okrenuo ravno prema svome gospodaru i promatrao ga je svojim krupnim, izbuljenim očima, koje su izgledale kao da će svaki čas ispasti na pod.

»Ah, ti li si Monsieur Ming?« reče Jean Nathier. »Odakle si samo došao? I što ćeš ovdje, u sobi za pušenje? ... Zar misliš da ćemo i tebi dati lulicu, pa da zapušiš opium, kao kod vas tamo? ...

Psetance je samo skakutalo, pokazujući veliku radost što se nalazi tako blizu svome gazdi i ne mareći za riječi, koje mu je ovaj upravljao.

»Imate li dugo tu čudnu životinjicu?« zapitao sam ga.

»Uz mene je već tri godine, to jest od kako sam se oženio, odgovori Nathier, dok mi ga je žena imala dvije godine prije toga.«

On se malo zamisli, nasmije, a onda će opet:

»Čudan li je ovaj život i njegovi udesi! Radi tog psetanca umalo te nisam ostao bez Simone, a radi njega sam je upravo i oženio.«

»Kakva je to zagonetka?« »Valjda ne skrivačica ... i to još kineska«.

»Čekajte. Odmah ću vam sve ispričati...«

Psetance se stade namještati kao da će se pružiti na gospodarevim koljenima:

»Hoćeš li se jednom već smiriti?« zapita Nathier. »Lijepo bi izgledalo kod bi se svi naši gosti tako uzvrpoljili kao ti i stali se okretati oko stolica prije nego li posjedaju! ... Jesi li se smjestio? Eh, hvala Bogu! A sada gledaj da te tvoje očurine nekako prekriješ kapcima pa — laku noć!

A onda se opet obrati nama:

»Ja sam svoju ženu upoznao kod Mme. Grivenotte. Bila se baš rastavila s onim neotesancem Malonelom, za koga se bila udala prije četiri godine i rad koga se osjećela najnesretnijom ženom. Odmah me je očarala njena dražest, njena ljepota i ja sam se smrtno u nju zaljubio. — Smjesta sam joj to i rekao. Ali ona, kako je već bila postala dosta nezavisna, nije pokazivala ničim da za to mari, jer je još uvijek bila potištena, izmučena i htjela je da se naužije svoje slobode. To me je žalostilo, ali mi se ipak činilo da ona nekako sluti da se sada namjerila na nježnu i iskrenu ljubav. S druge strane moj karakter, moje godine, sve je to pristajalo njenom značaju i njenim godinama. Kao da je u tome gledala neko jamstvo pa nije htjela da brutalno i neopozivo odbaci ovu priliku da iznova započne život ... Izvlačila se kojekako, ali sve skupa je značilo »možda da, možda ne« ... kako već vole reći u Normandiji. »Strpite se malo«, govorila je. »Pristanite na to da budete samo pretendent, jer će to imati dvostruku vrijednost: da jasno zavirim u sebe samu, i da se konačno odlučim. » ... Neka vrijeme složi osjećaj i razum ... Nek ono rastjera legitimne prevencije jednim tako nesretnim iskustvom ... «

»Ukratko, ona se ljubezno »izvlačila«. a ja, naravno, ja sam osjećao kako mi ljubav raste u omjeru s otporom,, koji mi se činio samo nekom izlikom samo nekim zaklonom ravnodušnosti.«

»Našli smo bili neki modus vivendi. Ne mareći za to što će svijet reći, ona mi je dozvoljavala da

joj budem drugom, da joj budem vitezom, očekujući odluku koja je ostala problematičnom ... «

»Jednoga dana, vraćajući se iz dvorca Mongenet, gdje smo bili proveli nedjelju dana kod prijatelja, čekali smo oboje, na kolodvoru Oregemont-križanje, pariški vlak. Sjedili smo na peronu na klupi, a pred nama je, u postavljenoj lijepoj košari, koja, služi kao mali sleeeping i koje je poklopac bio otvoren, pekinezer moje prijateljice dahtao od vrućine, isplazivši jezik.«

»Valja da znate što je to psetance, Monsieur Ming, značio mojoj miljenici, da biste razumjeli ono što slijedi. Bilo je dovoljno da se nešto odnosi na Mr. Minga, pa da se smjesta poljulja njena inteligencija, njena karakteristična staloženost i mirnoća! Mr. Ming. je, ako mogu reći, neka afekcija mozga moje inače tako zdrave Genevieve ... Kad se radi o Monsieur Mingu, ona je kadra zaboraviti sve ostalo!«

»Čekali smo dakle vlak, a ljubopitni svijet nas je okružio bio sa svih strana, promatrajući egzotičnu životinju u košari. Neki, naročito oni sa sela, gledali su prvi put tako nešto. Pa su se čule primjedbe:

— Smiješne li živine ...

— Nije nimalo ružna ...

— Gledaj, kolike su joj oči!

— Čemu služe takove životinjice? ... Ničemu!

— Ali su zato ipak strašno skupe!

— Vrijede čitav jedan imetak, kako vele ...

»U taj mah iziđe neki zeljeznički činovnik i zapita nas:

— Je li vaš onaj žuti kovčeg? Ima jedna etiketa, koja je odnekale spala ... Molim vas do dođete pogledati.

»Genevieve ustane, zaklopi žurno poklopac košare i pođe za činovnikom u zgradu, dok se radoznali svijet raziđe. Počeo sam se zanimati za ono što se zbiva iza staklenih vrata ...

»Prepoznavši svoj kovčeg, Genevieve se opet vrati k meni.

— A Ming? povika ona, ustanovivši da je košara bila prazna ... Gdje je moj Ming? Što ste uradili s njime?

»Stadoh se osvrtati na sve strane ... Nigdje ni traga Monsieur Mingu! Bio je nestao, očevidno ukraden u času, dok sam mu bio okrenuo leđa ... Pomislite! Ta vrijedio je ... »gotovo čitav jedan imetak!«

»Možete lako zamisliti scenu koja je slijedila, scenu koja umalo što nije dovela do živčanog napadaja i koja se svršila formalnom i žestokom zapovijeśću: da moram smjesta pronaći malo obožavano kuče pod prijetnjom otvorenoga prekida i konačne nepomirljive mržnje!

»Lako ćete zamisliti i moj strah i moje uzbuđenje ... Znao sam da sam kriv i osjećao sam najozbiljnije što mi prijeti ... Ali što da učinim sred te svjetine, na tom kolodvoru, gdje za deset minuta tri vlaka tek što nisu stigla i koji će opet otići u tri razna pravca?«

»Moraš gotovo vjerovati da se Amor, onaj vragolasti mali bog s lukom i sa strijelama i s krilašcima, sažalio s mojom golemom ljubavničkom tugom, jer mi je jadamput poput munje sunula glavom jedna misao ... Za trenut oka bio sam se popeo na klupu:

— Gospođe i gospodo! povikao sam iz svega grla. Priđite bliže i saslušajte me! Moram da vam saopćim nešto vrlo važno!

»Putnici me iznenađeno pogledaše, a oni koji su bili raštrkani po peronu priđoše bliže, privučeni jakim glasom onoga gospodina, što se bio ispeo na klupu.

— Dođite brzo! produžio sam ... Radi se o vašem životu i možda još nije prekasno da se izbjegne katastrofa!

»Gomila me je sada bila okružila, postavši radoznala, pomislivši da ima posla s kakvim luđakom.

— Gospođe i gospodo! Desilo se nešto ozbiljno,

pa čak i strašno. Jer ovu mladu damu koju vidite (pokazao sam na preneraženu Genevieve) jutros je, strašno ugrizao ovaj mali kineski pas, koji je bio maločas ovdje u ovoj košarici i za koga imamo, nažalost, sve razloge vjerovati da je bijesan... Ja idem u Pariz da hitno odvedem damu i psa u Pasteurov zavod... A gle, psetance je pobjeglo dok smo se bili okrenuli... Gdje li je? Ono luta između vas, spremno zacijelo da još koga ugrize i da napravi još nekoliko žrtava... Smatrao sam svojom dužnošću da vas obavijestim na samo zato da biste se čuvali, nego i zato da razumijete od kakva je za me interesa da ga opet nađem, kako bih ga mogao predati u Pasteurov zavod da ga tamo pregleda specijalista.

»Trebali ste vidjeti kakva je nastala gužva nakon moga govora! Svi se stadoše osvrtati oko sebe, dozivati djecu, skraćivati uzice psima, porodice se počeše grupirati... Bila je nastala neka mala strava, koja nije prošla ni bez pogrda ni bez dobacivanja:

— Tko ima bijesno pseto, valja da ga zatvori u željeznu krletku!

— Valjalo bi mu metnuti brnjicu!

— Trebalo bi ga utamaniti!

»Međutim pariški vlak i onaj iz Cherbourga zajedno stigoše a svjetina jurnu u njih i mi ostadosmo na peronu gotovo sami...«

»Tada mi se najedared ote silan uzvik radosti! Tamo dolje, sasvim na kraju perona, Monsieur Ming, koga se onaj koji ga je bio ukrao požurio što prije opet pustiti, sasvim van sebe, smeten zbog toga što mu se bilo dogodilo, njuškao je po zraku svojim majucnim nosićem, ne bi li se snašao u tome metežu i saznao gdje smo mi!«

»Nekoliko sekunada kasnije bio je u naručaju svoje gospodarice, koja ga stade obasipati milovanjima ispred nosa putnika u vozu koji su već polazili sa stanice, ne mogući se snaći od čuda zbog tolike besramnosti!«

Genevieve je pošla za me... Bila me je odista zavoljela... A ovdje je evo Monsieur Ming!«

Ernest St. Villon (Francuska)

DOŽIVLJAJ PSA »HAPPY«-A

Vojvoda de Grammont pratio je očima, isprva začuđeno a kasnije s lakom jezom, kako se pred njim vježba u mačevanju St. Yves, plavokosi, visoki i žilavi mladić s dvostrukim olimpijskim pobjednikom Gaudinom, divnim atletom s odvažnim gaskonjskim licem i s blistavim očima. Avance i riposte slijedile su munjevitom brzinom jedna za drugom, tako da je samo vješto oko moglo raspoznati čiji je pojedini udarac.

»Touché«, povika najedared Gaudin, otskočivši pola koraka unazad. St. Yves spusti oružje. Na bijelom trikotu olimpijskog majstora, možda dva prsta ispod srednjeg od onih pet olimpijskih koluta što su bili uvezeni na lijevoj strani prsiju, vidjela se mala sivkasto plava mrlja, koju je bila ostavila kuglica na vršku protivnikova mača, natrta bilijardskom kredom.

»A što bi bilo da ste se zbilja borili?...« reče de Grammont, začuđeno i malo u sumnji.

» U zbilji bi Madame Gaudin bila sada valjda već udovica...« odgovori majstor; glas mu nije odavao ni truna kakvog uzbuđenja ili patosa; »zaista, St. Yves, ja vam već deset godina zavidim na toj vašoj spretnoj ruci! Vidite, vojvodo, to bi bio najbolji mačevalac na svijetu, samo da ima makar malo častoljublja...«

»Možda ga ne bih ni ja imao«, reče gospodin de Grammont, mlad i vrlo lijep muškarac. »Dok ti je nebo još plavo, dok ti se sviđaju lijepe žene, zašto da samo misliš na svoj mač? Zar ne, Sherry, mačevanje vježbamo samo radi traininga, ali srce nam je negdje sasvim drugdje?!« Pas zaturi, umiljavajući se, glavu u gospodarevu šaku. »Zar ne, Sherry, nama je glavno da nas ljube, da nas miluju nježne, male ručice...«

»Grammont, ja na vašem mjestu ne bih zbilja

nikada vodio sa sobom toga psa, kada idem — recimo — na sastanak«, reče gospodin de St. Yves sasvim mirno.

»A zašto ne?« zapita vojvoda.

»Eh, pa, u ozbiljnom slučaju . . .«

»U ozbiljnom slučaju?«

Onaj drugi zamuknu; nastade mala stanka. Najedared će Gaudin: »Ako dozvolite, St. Yves, ja ću vojvodi ispričati jedan kratak događaj.«

St. Yves slegnu ramenima, kimnu šuteći glavom, — pa se tiho nasmiješi.

»Događaj, o kojemu bih vam htio da pričam, je prilično kratak. Ja imam prijatelja, mogu otvoreno reći, dobra, prokušana prijatelja. Taj moj prijatelj — nazovimo ga X-om — imao je mladu, prekrasnu ženu, koja je imala dosta mušica, zbog čega se supruzi doskora prilično međusobno otuđiše. Taj Monsieur X imao je lijepog, pametnog i vanredno milog foxterriera, koji se zvao »Happy« i kojega je, odmah nakon vjenčanja, bio poklonio svojoj ženi. Madame je silno voljela »Happy-a« i pas ju je svuda pratio po Parizu. U kuću tog mog prijatelja zalazio je, između ostalih mladih ljudi, i neki, recimo Monsieur de Grainville, i sam oženjen, kapetan nekog artiljerijskog puka, koji se je mnogo ofrkavao oko Madame. I tako, jednog dana, Madame je baš bila otputovala k svojim roditeljima u Normandiju da ih pohodi, iziđosmo u šetnju X i ja, i to čak do Passy-a. Kraj nas je učtivo išao Happy, umoran od trkanja. Bili smo zašli u neku tihu pokrajnju ulicu, kad li Happy najedared zacvili, nastojeći svom silom otrgnuti se nekamo naprijed. »Slušaj, Happy, sad bi se već mogao umiriti«, reče X nestrpljivo, jer smo upravo razgovarali o mačevanju, kritizirajući tehničku vrijednost arret-udaraca.

Ali pas je bivao sve nemirniji i nemirniji, vukući, cvileći, svom snagom naprijed, tako da sam, spazivši to, rekao X-u, kao u šali: »Pa pustimo, neka nas vodi Happy, možda je on ovdje poznatiji od nas . . .«

X napusti malo uzicu i mi moradosmo žurnije koracati, da bismo uzmogli slijediti psa, koji je postajao sve uzbuđeniji. Poslije nekih šezdeset koraka skrenu životinja, ne premišljajući se ni najmanje, u jednu vežu.

»Držite ga sada i zaustavite; ja mislim da je sada dosta!« rekoh ja, nasmijavši se.

»Počekajte malo, Gaudin«, reče X, problijedivši najednom strašno, »dobro bi bilo da ipak vidimo . . .«

»Pođosmo dalje za Happy-em, koji, prošavši žurno kroz vežu, s najvećom sigurnošću odabra desne stepenice od dvaju stubišta, kojima se silazilo u vežu. On nas njima odvuče u drugi sprat i onda tamo zalaje pred jednim vratima, odavajući svoje nestrpljenje. Pogledasmo na vrata, a onda jedan u drugoga. Na vratima nije bila pločica s imenom stanara, tako da je sve imalo izgled tipične garsonijere. Mene je bio oblio znoj po čelu. X podiže ruku prema zvoncu, oklijevajući jedan trenutak, a onda pozvoni. Zvono snažno zaječi . . . Čusmo neki prigušeni štropot. Koraci su se približavali. U tom trenutku sunu mi nešto glavom i ja prekrih rukom otvor na vratima. Netko podiže unutrašnji poklopac prozora, a onda zapita začuđeno: »Tko je . . .??«

U taj mah pas lud od radosti, skačući kao pomaman na vrata. Unutri se netko nasmija pa reče: »Ah, kako si me samo dražesno iznenadila, mila moja . . .« Kračun odskoči natrag, vrata se otvoriše, a na vratima se ukaza — Grainville. Radosni i začuđeni smiješak naglo zamrije na njegovome licu, koje se sasvim ukoči.

Pas stade poskakivati na njega, lud od radosti, ali on toga ne opazi. X je pogledavao sad psa, sad Grainville-a. A onda će hladno: »Mi ćemo još razgovarati, monsieur!« Glas mu je bio sasvim miran.

Grainville nije bio kadar samo prosloviti. X pogleda psa, koji nije mogao da se umiri od svoje radosti. X odriješi sa zglavka pseću uzicu pa je, s gađenjem i s prezirom, baci Grainville-u pred noge,

ne rekavši ni jedne riječi. Onda se okrene i mi ostavismo šuteći kuću . . .

Time sam zapravo svršio svoju pripovijest, dragi Grammont. Dvadeset i četiri sata kasnije bila je Madame Grainville udovica; jer kako ste rekli, kad me je St. Yves pogodio: u ozbiljnom slučaju nema na šiljku mača kruglice natrte kredom . . .

Madame X je morala produžiti posjet kod roditelja i ja mislim da se još i danas nalazi u Normandiji. Happy je kod nje. Grainville-ova udovica vratila joj je psa bez ikakvog komentara.

»Sada će te valjda razumjeti, vojvodo, zašto vam je maločas St. Yves preporučio, neka ne vodite svakamo sa sobom svoga Sherry-a . . . Vi ste mlad, život, ljubav, sreća, ljepota, žene, čitavi svijet . . . sve to leži pred vama. Sve vam je slobodno, Grammonte, ali Sherry-a ostavite radije kod kuće. Jer u ozbiljnom slučaju . . .«

Gaudin zašuti. Ruka mu pokaza, kao otprilike, na malu sivkasto plavu mrlju, koja se nalazila na njegovom bijelom trikotu, jedva dva prsta ispod srednjeg od onih pet olimpijskih koluta . . .

Paul Arène (Francuska)

SLIJEPČEVO PSETO

— Gospodine! Ej, gospodine! . . .

Okrenuo sam se na taj povik koji mi je je bio upravio neki neodlučni glas i ugledao sam, nasred trave, koji je vitlao štapora po zraku.

— Izvinite, gospodine, nastavi starac; ali ja sam slijepac i evo sam već čitav sat na ovome mjestu; vi ste prvi čije sam korake čuo na šljunku.

Zapita me da li mi je poznat ovaj kraj, pa me, pošto sam mu to potvrdio, zamoli da ga odvedem do živodera.

Živodernica, doista, nije bila daleko.

Putem mi slijepac ispriča što mu se desilo.

On je prosjak (izvan Pariza slijepci se ne bave drugim zanatom) pa je preksinoć, idući sa svojim psetom koje je također patilo od žeđi i isplazilo jezik, bio naumio da se osvježi, prošavši ispred skromne krčme gdje se prodaje obično vino koje miriši na grožđe a nije skupo. »Ako si i siromah, možeš ipak da ožedniš leteći od jutra do mraka od zaseika do zaselka, po prašini glavnih cesta.«

Na svoju nesreću, bio je zaspao, a neke vucibatine iskoristile su njegovo spavanje te presjekle uzicu kojom je pas bio privezan i odvele ga. »Jer oni su ga odveli na silu, gospodine; dragovoljno me ta dobra životinja ne bi ostavila niti bi bila otišla s njima. Tako dobar pas, gospodine! . . . Zvao sam ga Bourriquet (Magare) od šale a zato što je kadkada, kad smo se prepirali u slučaju kad me je na silu htio odvesti onamo kamo nisam htio da idem, bio je svojeglav kao kakov čovjek.«

Ukratko, cestar je bio opazio trojicu dosta slabo odjevenih lupeža koji su izgledali kao da su iz predgrađa i koji su, smijući se kao posle nekakove obijesti, vukli sa sobom psa pudla prema gradu. I kako je slijepac, ostavši sam, očajavao, neki ga vozači povezoše svojim kolima. Tek što je bio stigao, raspitao se svuda za svoga psa. Rekoše mu da doista nekakov preplašeni pas, bez ogrlice, izgledajući sasvim kao sljepački pas, luta po ulicama. Tako je dva dana tražio Bourriqueta, a pošto se Bourriquet ne nađe, netko mu svjetova neka se obrati živoderu. »Koliko ja znam, čini se da je to mjesto gdje se zatvaraju psi bez gose. Tamo ih ubijaju, zar ne, ako ih za dvadedeset i četiri sata tko ne zatraži. Samo da se Bourriquet ne nalazi tamo već od jučer! Ali Bourriquet je pametan, on pozna samo mene, pa se valjda nije dao tako brzo uhvatiti.«

Slijepac je idući neprestano govorio, nastojeći se omamiti, sam sebe prevariti, ali se dobro vidjelo, da je u duši bio vrlo zabrinut za sudbinu svoga psa.

Što smo se više približavali cilju, riječ mu je bila sve većma uzbuđena i on iznenada sasvim problijedi, kada sam, zaustavivši se, rekao: »Evo nas!«

To je bila zlokobna zgrada, a njen bi izgled, da ga je mogao vidjeti, bio doveo u očajanje jadnoga čovjeka. Pred okruglom kulom, koja je nekada zacijelo bila dijelom utvrda, nalazilo se malo dvorište. Nad vratima je bio natpis crnim slovima: Živodernica. Psi su morali, ulazeći onamo, štono se kaže, slutiti svoju smrt.

Pozvonismo; činovnik s galoniranom kapom dodje da nam otvori. On me prepozna i postade odmah ljubezniji.

— Sljepački pas, kao lav, s čuperkom na kraju repa. Ne! Ja se ne sjećam kakovog sljepačkog psa . . . Ali svejedno . . . možete pogledati; možete misliti da nam ih toliko dolazi. Naredbe su, od nekog vremena, vrlo stroge radi bjesnoće.

I on nas smiješeći, odvede u kut dvorišta gdje je, u gajbi s rešetkom, nekoliko jadnih pasa, koji još nisu bili zatraženi, čekali su svoju sudbinu.

Kad se približismo oni i ne zalajaše. Pomireni sa sudbinom i melanholični, gledali su nas blagim pogledom.

Slijepac zovnu »Bourriquet«, ali Bourriquet se ne ozva.

— Eto, reče činovnik, to su svi psi koju su jučer uhvaćeni.

— A oni drugi, oni što su prekjučer uhvaćeni?

— Ah, oni su se već smirili. Oni već od jutros ne trebaju hrane.

Slijepac htjede da posrne, ali se pribere i zapita, ne mogući ipak sakriti svoje zle slutnje:

— Hoćete li mi dozvoliti da ih vidim? Da budem načisto . . . ako je možda slučajno . . .

Glas mu je drhtao od uzbudjenja.

— Ništa lakše, eno ih tamo. Momak još nije dospio da ih odere.

U nas, nažalost, pse tamane još uvijek po starom barbarskom načinu. Ne ubijaju ih ugljičnim oksidom, nego ih dave.

Unaokolo čitave okrugle i presvodjene prostorije visilo je, na čivijama zabijenim u zid, pet-šest pasa, zadavljenih omčom.

Kroz jednu puškarnicu prodirao je trak sunca, blještav i tanan poput željezne užarene žice; i taj trak što je pozlaćivao krvavi i slabo oprani pod još je većma povećavao grozotu tugaljivog prizora.

Zgadivši se, nastojao sam odvući odatle slijepca:

Hajdmo! Vaš Bourriquet nije ovdje.«

Ali slijepac me ne posluša, ne vjerujući mi. On je bio već smislio što će, i htio je da se sam uvjeri.

Polagano, drhtavim rukama i posrćući na klizavom podu, stade opipavati lješine, jednu za drugom. I katkada bi se pokolebao, bojeći se da nije prepoznao Bourriqueta.

Kod trećega — nekog kudrova čupave dlake — vidjeh kako je potrnuo i kako je nanovo otpočeo, drhćući od uzbudjenja, svoje nijemo pretraživanje. Popipavši nanovo i pažljivije, malo se oporavi od straha i reče: Pobojao sam se. Ovaj je nalik na njega, ali nije on.

Prije negoli sam mogao pogledati narednoga, slijepac je već stao opipavati velikog bijelog pudla, kojemu je bio ispao jezik, tako da je izgledalo da će sad zalajati.

Slijepac ga opipa po ledjima . . . i zadrhta . . . Onda po glavi . . . Činillo se da će zateturati. Popipa ga opet po ledjima, pa onda opet po glavi. Sada ga liznu isplaženi jezik mrtvog psa.

Bourriquet . . . Bourriquet! ciknu starac, zalomi rukama i sruši se.

Priskočismo. Podigosmo ga. Raskopčasmo ga. Bio je mrtav.

Ernst Seton-Thomson (Kanada)

BJELKO

Kad sam ga prvi puta vidio, bila je večer. Ujutro sam dobio od svog starog prijatelja Jaka ovu brzojavku: »Šaljem ti mladog zanimljivog psa za uspomenu. Budi uljudan prema njemu. Sigurnije je.« Jaku bilo bi slično, da mi je poslao pakleni stroj ili šugavu životinju i izvana bi napisao, da je mladi pas, pa sam zato s velikom radoznalošću očekivao pošiljku. Kad je prispjela opazio sam natpis: »Pazi — grize!« i kadgod bih se ja malo dotaknuo, čulo se muklo režanje. Kroz željeznu rešetku vidio sam, da nije bio tigar, nego mali bijeli buldog. Navaljivao je na mene i na sve što mu je došlo na oči ili u njegovu blizinu, a njegovo režanje i zavijanje neprestano mi je razdiralo uši. Ima dvije vrsti lajanja kod pasa: jedno je duboko i dolazi iz grudiju, a znači uljudno opomenu, drugo počinje u gubici, mnogo je više i znači, da će pas navaliti. Zavijanje mog buldoga uvijek je bilo ovo posljednje.

Ja sam bio oduvijek prijatelj pasa, pa sam mislio, da se razumijem u njih i odmah sam donio svoj patentirani nož, koji je bio ujedno i čekić, čačkalica, škare, pila za nokte, šara i lopatica. S tim sam jedinstvenim oruđem počeo da skidam rešetku. O, ja sam se dobro razumio u to i znao sam postupati s psima. Mali bijes kod upotrebe mog patentiranog noža neprestano zavijao, i kad se rešetka malo digla, htio je upravo na mene skočiti. Srećom je moj nemirni gost zapeo jednom nogom za rešetku i tako ostao viseći, inače bi me sigurno ugrizao, jer je njegovo nastojanje bilo iskreno i srčano. Ja sam stao na stol i htio se sporazumjeti s njime. Bio sam uvijek čvrsto uvjeren, da sa životinjama treba govoriti, pa i danas tvrdim, da one shvaćaju našu namjeru, ako i ne razumiju riječi. Mali je četveronožac najprije stao pod stol, oštro se ogledao naokolo i budno pazio, ne će li se pojaviti jedna noga, da siđe sa stola.

Ja sam držao, da bih ga sigurno mogao pogledom ukrotiti, ali to nije bilo moguće s onog mjesta, gdje sam bio ili bolje tamo, gdje je on bio, pa sam se morao priznati zarobljenikom. Ja sam hladnokrvan čovjek — tako si bar laskam — zastupnik sam jedne trgovine željezom, a nas u hladnokrvnosti nitko ne može natkriliti, osim možda rječita gospoda zastupnici iz trgovina odijelom. Izvadio sam iz prsluka cigaru i pušio je stojeći kao kip, dok je moj mali silnik dolje tražio. Još sam jedanput uzeo brzojav u ruku i pročitao: » . . . zanimljivog psa. Budi uljudan prema njemu. Sigurnije je«. Mislim, da je moja hladnokrvnost više djelovala, nego moja uljudnost, jer je poslije pol sata prestalo režanje. Poslije jednoga sata nije više skakao na novine, koje sam oprezno pružio preko ruba stola, da ispitam kakove je volje; možda se pomalo izgubila razdraženost, uzrokovana onim tijesnim kavezom. Kad sam zapalio treću cigaru, odšuljao se do peći i tamo je legao. Kod toga nije zaboravio na moju prisutnost, ne, na takav prijezir se nijesam mogao potužiti. Neprestano me je jednim okom promatrao, a ja sam oba oka upravio na vršak njegova repa. Kad bi se taj samojedanput zanjihao s lijeva na desno, bila bi pobjeda moja, ali on se nije njihao. Dohvatio sam jednu knjigu i čitao, dok me nisu uhvatili grčevi u nogama, a vatra se skoro sasvim utrnula. Oko deset sati na večer bilo je vrlo hladno, a oko deset i po utrnula se vatra sasvim. Dar moga starog prijatelja polagano je ustao, zijevao i protezao se i napokon se uvukao pod moj krevet, gdje je našao jedno krzno, da tamo zaspi. Ja sam tiho stupio sa stola na ormar, onda na peć i napokon sam sretno dospio na krevet. Tu sam se svukao, što sam tiše mogao, samo da izbjegnem oštroj kritici svoga gospodina gosta. Još nisam bio zaspao, kad začujem, da nešto grebe pod mojim krevetom, onda osjetim, da je nešto došlo na krevet i skotrljalo se do mojih nogu. Sigurno je Bjelku bilo dolje previše zima, pa je zahtijevao ono, što je u mome domu bilo najbolje

i najtoplije. Skvrčio se na mojim nogama tako, da mi je bilo vrlo neugodno i ja sam pokušao, da se udobnije namjestim. Jedva sam mahnuo malim prstom, kad se on baci tako bijesno na nj, da me je samo debeli vuneni pokrivač sačuvao od doživotne sakatosti.

Cijeli sam sat micao noge svaki put samo za vlas dalje, dok sam napokon tako ležao, da sam mogao zaspati. U noći me je nekoliko puta probudilo srdito režanje. Sigurno zato, što sam se usudio maknuti palcem bez njegova dopuštenja, ili što sam hrkao.

Ujutro sam se spremio da ustanem, dok Bjelko još nije na to mislio.

Za neke je pse teško naći ime, koje bi im pristajalo, a opet drugi nađenu si ime, tako reći, sami.

Dakle ja sam htio ustati oko sedam sati, a Bjelko u osam, pa smo naravno ustali u osam. Prema sluzi, koji je ložio peć, ponašao se prilično hladno. Dopustio mi je i da se obučem, da pri tom nisam trebao stati na stol. Kad sam odlazio iz sobe na zajutrak, rekao sam mu: »Bjelko, ima ljudi, koji bi s tobom drugačije postupali, ali ja ću upotrebiti svoj način, koji je sigurno bolji. Liječnici sada osobito preporučuju liječenje glađu. To ću i ja pokušati!«

Moguće se čini okrutnim, ali ja mu cio dan nisam dao ništa jesti. Morao sam doduše vrata dati nanovo oličiti, jer ih je sva bio izgrebao, ali za to je navečer rado primio hranu iz moje ruke.

Za tjedan dana bili smo već dobri prijatelji. On je spavao na mom krevetu, a ja sam mogao micati nogama bez straha, da će me ozbiljno napasti. Glad je učinila čudo od njega. Za tri tjedna bili smo već — no ukratko čovjek i pas, i on je zaista obistinio one riječi moga prijatelja u brzojavci.

Straha nije poznavao. Ako mu se kakav mali pas približio, nije ga ni gledao, ali ako je bio srednje veličine ili dapače velik, onda je digao svoj podraženi rep ravno u vis, obilazio oko stranca, grebao prezirno stražnjim nogama i gledao u nebo, u daljinu, na zemlju, ukratko svakamo samo ne na psa i samo je tihim režanjem pokazao da ga je opazio. Ako se stranac nije odmah maknuo, započela je borba i stranac je obično jako brzo otišao svojim putem. Katkad je i Bjelko morao pobjeći, ali ni najgore iskustvo nije ga moglo sklonuti na opreznost. Kad sam se vozio u kočiji, — bila je upravo izložba pasa — izveli su velikog bernardinca na ulicu. Moj se mali pas tako zanio tom veličinom, da je skočio iz kola, samo da se uzmogne s njime ogledati i pri tom je slomio nogu.

Da, straha taj mali razbijač nije poznavao, a i u mnogom se drugom razlikovao od svih pasa, koje sam poznavao. Kad bi na primjer koji dječak bacio kamen na nj, on ne bi pobjegao nego trčao ravno k dječaku, pa ako bi taj još jednom bacio, poslužio bi se Bjelko svojim zakonom i sam sudio. Tako si je pribavio sveopće poštovanje. Nježnije je osjećaje gojio samo prema meni i vrataru i počastio nas svojim prijateljstvom. To sam odlikovanje naučio tijekom vremena sve više cijeniti, a u sredini ljeta ne bi Carnegie, Vanderbilt, ni Astor mogli skupiti toliko novaca, da dobiju makar samo jednu četvrtinu dionice na moga Bjelka.

II.

Premda nijesam morao redovito putovati, ipak sam u jesen bio prisiljen da odem radi nekih poslova, pa su Bjelko i moja gazdarica ostali sami kod kuće, no to nije bilo dobro: prezir kod njega, strah kod nje, a mržnja kod obojega.

Bio sam u sjevernom dijelu Udruženih Država, da tamo prodam, bodljikave žice. Svake sedmice jedamput dobio sam poštu i gazdarica se neprestano tužila na Bjelka.

Kad sam došao u Mendozu u sjev. Dakoti, tražili su mnogi bodljikave žice. Ja sam prodao robu jednome trgovcu željezom na veliko i onda se uputio gojiteljima blaga, da čujem njihove praktične

nazore o pojedinim vrstama bodljikave žice. Tako sam došao na jedan veliki majur nazvan Banch, koji je pripadao braći Penroof. Sada se čovjek ne može dulje zadržavati u kraju, gdje se goji blago, da ne čuje sa svih strana tužbe na vukove, koji čine veliku štetu. Prošla su ona vremena, kad ih se moglo na veliko tamaniti otrovom, pa su oni postali pogibeljni za svakog posjednika. Braća Penroof su po uzoru drugih gojitelja blaga sasvim prestali proganjati ih stupicama i otrovom i pokušali su sreću gajenjem raznih vrsti pasa, koje su upotrebljavali za lov na vukove. Oni su mislili, da će tako moći uspješno tamaniti vukove i da će se ujedno i dobro zabavljati.

Psi lisci nijesu bili za to, bili su premalo ratoborni; velike danske doge bile su previše nespretne, a hrtovi su samo tako dugo slijedili divljač, dok su je mogli okom pratiti. Svaka je vrsta imala svojih pogrešaka, ali gojitelji blaga nadali su se da će postići svoj cilj, ako u lov povedu od svake vrste po nekoliko, pa sam ja mogao uživati u svoj toj raznolikosti, kad sam u Mendozi prisustvovao jednome lovu na vukove. Bilo je tu kojekakvih mješanaca, ali i čiste pasmine, osobito par ruskih hrtova, koji su morali biti silno skupi.

Najstariji brat, Hilton Penroof, »stručnjak«, vrlo se ponosio njima i mnogo je od njih očekivao. »Hrtovi imaju pretanko krzno«, rekao je on, »da bi se mogli uspješno s vukovima boriti, a Danci su prelijeni, no vi ćete vidjeti, kako će dlake letjeti, kad se budu naši Rusi umiješali«.

Tako su hrtovi bili upotrebljeni za trčanje, Rusi za boj, a Danci su morali ostati u pričuvi. Bilo je i dvoje, troje lisičjih rasa, koji su morali svojim finim nosovima naći trag, ako bi se divljač udaljila. Bio je lijep kolovoški dan, kad smo izjašili u valovite poljane. Zrak je bio jasan i svjež, ali o snijegu i ledu još ni traga, ma da je doba već bilo dobrano poodmaklo. Konji su bili mladi i često su mi pokazivali, kako je to, kad hoće da zbace jahača sa sebe.

Psi su nestrpljivo grizli uzice, a kad se daleko u ravnici vidjelo nekoliko sivih pjega, za koje je Hilton tvrdio, da su kojoti ili vuci, pojurilo je sve veselo naprijed. No kad je pala večer, nijesmo imali nikakve lovine, nikakva dokaza, da smo se pobili s vukovima, osim ako hoćemo da amo uračunamo krvavu ranu, koju je jedan hrt imao na ramenu. Braća Penroof bila su vrlo nezadovoljna tim neočekivanim neuspjehom. Od srditosti psovali su pse, pa se činilo, da su i u Ruse izgubili svako povjerenje.

Ja sam taj neuspjeh mogao samo ovako protumačiti. Psi su doduše bili jaki i brzi, ali oni sivonje su ih prestrašili. Oni se nijesu ufali otvoreno s njima pobiti, pa su vukovi lijepo mogli pobjeći. I nehotice sam sad pomislio na svoga malog druga, s kojim sam kod kuće dijelio krevet. »Kad bi samo on ovdje bio«, mislio sam ja, »vidjela bi ova kukavčad uzor od psa, koji ne bi u pogibli leđa okrenuo«.

Kad sam se drugi dan odvezao dalje u Baroku, našao sam tamo svežanj pisama i među njima dva lista od moje gazdarice. U prvom je pisala, da se »taj gad u mojoj sobi besramno ponio«, a u drugom je energično zahtijevala, da se Bjelko mora odmah odstraniti.

»Zašto da mi ga u Mendozu ne pošaljete?« pomislim. »To je i onako samo dvadeset sati željeznicom, a oni u Mendozi će biti sretni, kad ga budu imali. Kad svršim svoj posao, vratit ću se opet preko Mendoze i uzeti ga sa sobom«.

III.

Moj novi susretaj s Bjelkom nije bio tako različit od prvoga, kako bi čovjek mislio. On je skočio na me baš kao da bi me htio gristi i neprestano je režao, ali je to režanje sad dolazio iz grudiju i bilo mnogo dublje nego ono prvi puta, a repić je živahno skakao s jedne strane na drugu.

Penroofovi su još mnogo puta išli u lov na vukove i bili jako nezadovoljni, jer nijedamput nije bio

uspjeh bolji od prvoga. Psi su doduše svaki put pronašli vukove i dostigli ih, ali ih nijesu mogli usmrtiti, a ljudi nijesu došli dosta blizu, da to uzmognu spoznati.

Jednoga smo jutra opet rano izjahali; bili su to isti ljudi i konji, iste vrste pasa, kao i prvi puta samo je još jedna malenkost pridošla, moj mali bijeli psić, koji je bio uvijek oko mene i silno želio da iz blizine upozna sa svojim oštrim zubima ne samo pse, nego i konje.

Nikad ne ću toga lova zaboraviti. Nalazili smo se na jednoj od onih niskih valovitih uzvisina, s kojih se vidi u daljinu, čovjek bi rekao, u neizmjernost, kad je Hilton uzvikao istražujući okolinu dalekozorom: »Vidim ga! Eno ide prema pogorju. Bit će da je kojot«.

Prvo je sad bilo da se hrtovi odvedu tamo, odakle su mogli plijen okom slijediti, a to nije bilo lako, jer je zemlja bila puna grmlja, koje je bilo više od pasa.

No Hilton je povikao: »Ovamo, Grome«, nagnuo se u sedlu na stranu i pružio nogu. Grom je spretno skočio gore i već stajao na sedlu, a Hilton je pružio ruku naprijed i pokazivao: »Eno ga, vidiš li, eno ga tamo!« Pas se naprezao i gledao smjerom, koji je gospodar pokazivao; napokon je valjda ugledao vuka, jer je tiho lajući skočio na zemlju i odjurio. Drugi su ga slijedili u dugom nizu, a mi smo se žurili za njima koliko smo mogli, no ipak smo sve više zaostajali, jer je zemlja bila na mjestima raspucana, te izrovana od jazavca i pokrivena kamenjem i grmljem, pa se na brzi kas nije moglo ni misliti.

Mi smo dakle zaostali, a ja, koji sam najslabije jahao, najviše. Nekoliko puta mogli smo vidjeti pse, kako su upravo letjeli ravnicom ili nestali u kojoj guduri, da se skoro opet na drugoj strani pojave. Hrt Grom bio je na čelu, a kad smo došli do slijedećeg humka, mogli smo cijeli lov pregledati. Naprijed je jurio svom brzinom jedan vuk, a za njim, u udaljenosti do kojih četiri stotine metara psi.

Kad smo ih opet vidjeli, bio je vuk mrtav, a psi su hropćući sjedili naokolo; samo oba lisca i Bjelko nisu bili tu.

»Prekasno za djelo«, rekao je Hilton, pogledavši lisce. Onda je ponosno pogladio Groma i rekao obrativši se k meni: »Vidite, išlo je i bez vašeg malog«.

Stari Penroof porugljivo je mrmljao: »I to mi je hrabrost, kad deset velikih pasa navali na jednoga vuka. Vidjet ćemo, kako će to biti, kad sivonje dođu«.

Drugi smo dan opet izašli, jer sam ja htio da vidim, što je na stvari.

S jedne uzvisine vidjeli smo sivu mrlju, kako se miče naprijed. Bijela bi mrlja značila antilopu, crvena lisicu, a siva vuka.

Opet su Gromu pokazali divljač, kao i dan prije, pa je on opet vodio to šareno društvo — hrtove, vukove, lisice, Dance, buldoge i jahače. Jedan čas smo opet vidjeli cijelu sliku jasno pred sobom. Ovaj put je bio pravi vuk. Meni se činilo, kao da progonitelji toga dana nijesu tako jurili kao zadnji put. Kako se stvar svršila, nije nitko znao, jer su se psi vraćali jedan za drugim, a o vuku nije bilo više ni traga.

Stari je Penroof opet svašta porugljivo primjećivao o vrsnoći i hrabrosti svih tih pasa. a Hilton se nije mogao suspregnuti da malo ne bocne o neustrašivom buldogu, na što sam mu ja odgovorio: »Ne znam, no čini mi se, da on vuka nije ni vidio. Kad ga on ugleda, kladio bih se, borit će se na život i smrt«. Iduće noći usmrćeno je nekoliko krava baš uz posjed i mi smo se spremili na nov lov.

Početak je po prilici opet bio isti. Kasno poslije podne vidjelo smo u udaljenosti od kojih osam stotina metara jednoga sivonju. Hilton je pozvao Groma na sedlo. Ja sam slijedio njegov primjer i počeo Bjelka također huckati. Imao je kratke noge, pa je morao nekoliko puta skakati, dok mu je to uspjelo. Pomogao se mojom nogom, koju sam mu morao pokazivati i upozoravati ga, dok je opazio divljač, ali onda je pojurio za ostalim psima s odlučnošću, koja je mnogo obećavala.

Ovaj put smo pošli sasvim drugim putem, ne više prema rijeci, i to s razloga, koji su nam istom kasnije postali jasni. Bili smo svi na okupu, kad smo dojahali do jedne uzvisine i vidjeli lov jedno osam stotina metara daleko, baš kad je Grom stigao vuka i navalio na nj. Vuk se okrenuo svome progonitelju i sad se odigrao zanimljiv prizor. Psi su došli po dva, po tri do njih i okružili vuka lajući naokolo, dok nije na koncu i mali Bjelko došao. On se nije dugo zadržavao lajanjem, nego je ravno na vuka navalio i skočio mu za vrat. Promašio je doduše, ali kako se činilo, ugrizao ga za gubicu. Sad su i veliki psi navalili, pa je vuk za dva časa bio mrtav. Mi smo brzo jahali, da vidimo borbu iz što veće blizine, pa smo se bar mogli uvjeriti, da se Bjelko dobro ponio. Sad sam Hiltonu vraćao za ona bockanje od jučer. Bjelko je pokazao put, a ostali psi su napokon pod njegovim vodstvom jedamput i bez ljudske pomoći usmrtili vuka.

Dvije su nam stvari kvarile veselje; prvo je bio vuk još mlad, pa je zato i trčao onako ludo kroz poljane, a drugo je Bjelko bio ranjen, vuk ga je jako ranio na ramenu.

Kad smo ponosno jahali kući, opazio sam, da je ohromio. »Ovamo«, zvao sam ga, »ovamo«! On je nekoliko puta pokušao skočiti na sedlo, ali mu nije uspjelo. »Hiltone, molim vas, pomozite mu gore«.

»Hvala, ne volim imati posla s čegrtušama«, odgovori mi on. Svatko je sad znao, da se Bjelku nije dobro približiti. »Ovamo, Bjelko, skoči«, i pružih mu svoju batinu. On je zgrabi i ja ga povučem gore. Namjestio sam ga naprijed na sedlu i tako ga ponio kući. Njegovao sam ga kao svoje dijete. On je pokazao gojiteljima, kako da poprave svoje pse. Lisci mogu biti dobri, hrtovi brzi, a Rusi i Danci dobri borci, ali svi oni ne valjaju ništa prema neustrašivosti, hrabrosti i neobuzdanosti jednog buldoga. Taj dan su naučili posjednici, kako će se riješiti vukova, pa su to i učinili. Sada u svakome lovu sudjeluje i nekoliko buldoga, po mogućnosti Bjelkove Mendoza — pasmine.

IV.

Sjutra je bio Dušni dan, godišnjica, što je Bjelko došao. Vrijeme je bilo jasno, svijetlo i ne odviše studeno; snijega nije bilo. Na imanju se taj dan obično kakovim lovom proslavio, a ovaj put se, naravno, išlo na vukove. Svi su bili nezadovoljni i zabrinuti, jer je Bjelkova rana bila ozbiljna. On je spavao kao obično do mojih nogu, a krvave su mrlje pokazivale to mjesto. S vukovima se nije mogao boriti, a lov je već bio određen. Zato su ga namamili u jednu žitnicu i tu zatvorili, dok smo mi odjahali — barem ja — s osjećajem, da nam prijeti neka pogibao. Ja sam znao, da bez moga psa ne će biti sreće, ali kakova će nas nesreća stići, to nisam mogao ni pomisliti.

Jahali smo daleko vani u pogorju, kad najednom doleti kroz grmlje jedna bijela lopta, a čas kasnije bio je kraj mene Bjelko, mahao repom i lajao. Natrag ga nijesam mogao poslati, jer on to ne bi poslušao ni da mu ja zapovijedim. Rana mu je bila krvava, pa sam mu pružio batinu i digao ga na sedlo. Mislio sam, da će on tu lijepo počivati sve do povratka. Tako sam ja mislio, ali sam se grdno prevario. Hilton je klicao »hu, hu«, a to je značilo, da je otkrio vuka. Oba ruska hrta zajedno su skočila na svoje uzvišeno mjesto za motrenje tako, da su se sudarili i prekobacivši se pali natrag u grmlje. Bjelko je međutim oštro pazio, pa je i ugledao vuka, koji nije ni bio daleko, i prije nego li sam se ja mogao snaći, skočio je on sa sedla i trčao sad krivudasto obilazeći grmlje, a sad ravno preko njega i kroza nj. Za nekoliko je časova bio na čelu cijele skupine. Svi su u običnom redu slijedili sivu mrlju. Činilo se, da će biti dobar lov, jer je vuk bio samo osam stotina metara daleko, a psi su iz svih sila jurili za njim.

»Pošli su do Medvjeđe gudure«, vikne netko. »Na onu stranu, pa ćemo im presjeći put«.

Mi se okrenemo i objašimo Hulmerov humak, a borba se po svoj prilici odigravala na južnom obronku. Odkasali smo na Cedrove visočine i baš smo se htjeli spustiti drugom stranom dolje, kad je Hilton zaviknuo: »Tako mi svetoga Gjurgja, evo ga! Mi idemo upravo prema njemu«. On skoči s konja, pusti uzde i pojuri naprijed, a ja za njim.

Prema nama je teturao veliki sivonja. Glava mu je bila sagnuta, rep vodoravno ispružen, a jedno pedeset metara iza njega letio je Grom kroz ravnicu kao kakav jastrijeb, koji nisko leti. Jurio je dva puta brže od vuka. Za čas je pas bio kraj njega i navalio na nj, ali je uzmaknuo, kad se vuk prema njemu okrenuo. Sad su bili upravo pod nama, ni pedeset koračaja daleko. Garwin je trgao samokres, ali sudba je htjela, te ga je Hilton suzdržao s riječima: »Ne, ne, pusti, vidjet ćemo, kako će se svršiti«.

Za nekoliko hipova bio je i drugi hrt stigao, pa onda ostali, kako je brzo koji mogao. Svaki je došao ratoboran i odlučan, da vuka na komade razdere, ali svaki se pokunjio, uzmicao natrag i kušao da se malo podalje sam lajanjem ohrabri. Za par časaka su i oba ruska hrta stigla. I oni su izdaleka svim srcem željeli, da se bace na vuka, ali smetalo ih je njegovo neustrašivo držanje, snažno tijelo i smrtonosne čeljusti. Nisu se usudili u blizinu, nego su i oni pristupili u krug onih, koji su samo lajali. Dotle se vuk u sredini obraćao sad na jednu sad na drugu stranu, spreman da se baci na svakoga i na sve.

Sad su se i Danci pokazali, snažne životinje, svaka kao vuk jaka. Čuo sam, kako im je dahtanje prelazilo u režanje puno prijetnje, dok su se približavali. Činilo se, da nose smrt neprijatelju. No kad su ga vidjeli rasrđena, neustrašiva s onim jakim i snažnim čeljustima, kako je hladno gledao smrti u oči, znajući, da je ne će sam podnijeti, spopao je

nenadani strah i sve tri danske doge kao i sve ostale. Ta oni su htjeli na nj navaliti, ali samo ne odmah, malo kasnije, dok im se vrati dah. Ta oni se nisu vuka bojali. Kako bi? Dobro su znali, da će onaj pas, koji prvi navali, skupo platiti, ali toga ih nije bilo strah, oni su samo htjeli, da malo odahnu.

Dok je ovih deset pasa skakalo oko nijemog vuka, zašuštilo je nešto u grmu i činilo se, da je doletjela bijela lopta, koja se pretvorila u malog buldoga i napokon je Bjelko, najmanji, zadnji stigao, teško dišući i hropćući do svojih drugova, koji su skakali i lajali u krugu oko vuka, a nijedan se od njih nije usudio navaliti na toga razbojnika.

Je li on oklijevao? Ni časa. Skočio je kroz krug onih kukavaca upravo vuku za vrat, a ovaj se oborio na nj sa svim svojim oštrim zubima. Mali je još jedamput skočio na nj, a onda više nijesam mogao pravo vidjeti, što je. Vidio sam samo jedno zamršeno klupko pasa i činilo mi se, da je mali bijeli zgrabio zubima razbojnikovu gubicu. Svi su psi bili naokolo. Sad im više nijesmo mogli pomoći, a nije nas više ni trebalo, jer su sad imali vođu, kome nije bilo premca u hrabrosti. Kad je za nekoliko časaka sve bilo svršeno, vidjeli smo sivonju, kako leži na zemlji, a gubicu mu je još uvijek stiskao mali bijeli pas.

Došli smo u blizinu, da pomognemo, ali nije bilo potrebno, jer se pomoći više nije moglo.

Vuk je bio mrtav, a ja sam pozvao Bjelka, ali on se nije micao. Nagnem se nada nj. »Bjelko, Bjelko, gotov je, ti si ga usmrtio«. Ali moj Bjelko je ostao tih; tad sam tek vidio, da ima dvije duboke rane na tijelu. Htio sam ga dići. »Pusti, stari, gotovo je!« On je tiho zarežao i napokon ispustio vuka. Svi oni grubi ljudi kleknuli su oko njega, a starome je Penroofu drhtao glas, kad je rekao: »Radije bih izgubio dvadeset bikova, nego dopustio, da mu se to dogodi«. Ja sam ga uzeo na ruke, gladio ga i milovao po glavi. On je još jednom tiho zarežao kao za zadnji zbogom, liznuo mi ruke i nikada više nije režao.

To je bio žalostan povratak za mene. Nosili smo sa sobom golemo vučje krzno, ali inače nam povorka ni u čem nije nalikovala na triumf. Maloga smo junaka pokopali pod jednim humkom iza Penroofova posjeda. A Penroof je pri tome mrmljao: »To je bio značaj, bez značaja se ne može ni jedna životinja uzgojiti«.

Ernest Seton-Thompson (Kanada)

VJERNI ČINK

I.

Čink je bio upravo toliko star, da ga se već moglo smatrati posve zgodnim malim psom. To je on i bio, samo ne u onome smislu, kako si je on to umišljao. Ni oštar, ni goropadan, ni jak, ni brz, ali jedan od najbučnijih, najvedrijih i najluđih mladih pasa, koji su ikada razderali čizme svoga gospodara. Njegov gospodar, Bill Aubrey, bio je stari planinski lovac, koji je svoj logor udario ispod Garnet vrha u Yellowstone parku. Bio je to veoma miran kutić, daleko od glavne ceste, a Billov šator bio bi također veoma pust, da nije bilo toga njegova druga, neumornog malog psa u svojoj vunenoj haljini.

Ni pet minuta nije Čink mogao da bude miran. Može se reći, da je Čink učinio sve, što bi mu se zapovijedilo, samo nije mogao da bude miran. Uvijek je radio i smišljao nešto nemoguće i ludo. A kad bi slučajno radio nešto obično, to je onda obično činio na takav način, da je svoju snagu uistinu ludo iscrpio. Jednom je potrošio čitavo prije podne samo za to, jer je htio da se svakako popne na neku visoku jelu, s koje mu se smijala neka vjeverica.

Nekoliko punih tjedana nije imao veće želje, nego da uhvati jednu prerijsku vjevericu, koja se zadržavala obično oko šatora. Ove se životinje služe

naročitom ratnom varkom: nađu li se u velikoj opasnosti usprave se na stražnje noge, a prednje sklope tako, da izgledaju — ako se naročito dobro ne gleda — poput malih stupova, o koje se privezuju konji. Često se i nama desilo, da smo naveče, kad smo htjeli privezati svoje konje, naišli na takovu vjevericu, misleći da je stup. Zabunu smo vidjeli tek onda, kad je vjeverica izazovno zacvilila i utekla.

Već prvoga dana, kad je stigao u dolinu, Čink je čvrsto odlučio, da uhvati jednu od ovih životinjica. Naravno, kod toga je postupao na svoj naročit, originalni način, t. j. on je počinjao stvar s naopake strane. Njegov je gospodar mislio, da je tome razlog u tragovima irske krvi njegovih predа. Tako je Čink, kad je još punih dvjesta metara bio daleko od cilja svojih čežnja, počeo da se šulja na naročito lukav način. Kad je zatim prevalio polovicu puta, puzajući oprezno od jednog grma trave do drugoga, bila je napetost već prevelika i Čink, koji od uzrujanosti već nije mogao da se šulja, skočio bi ravno prema vjeverici. Ova, znajući koliko sati tuče, sjedila je naravno tik uz svoju dobro sigurnu rupu, u kojoj je svaki čas mogla da nađe zaklon.

Kad je već nekoliko minuta na tako otvoreni način jurio k svome cilju, postalo je njegovo uzbuđenje jače od svakoga opreza. Počeo je da trči i na koncu, kada je bilo najpotrebnije oprezno šuljanje, jurio je velikim skokovima lajući iza glasa prema vjeverici, koja je sjedila mirno i ukočeno poput stupa, da u posljednji čas uz podrugljiv smijeh iščezne u rupi, bacivši svojim šapama hrpu pijeska Činku ravno u nos.

Dan za danom opetovala se ta scena točno na isti način, no Čink ipak nije popuštao. Vjerojatno je mislio, da ustrajnost mora dovesti do uspjeha, a to se i dogodilo. Jednoga se dana šuljao izuzetno veoma oprezno prema jednoj naročito lijepoj vjeverici, upotrebio je sve svoje lukave i naopake manevre i na kraju izveo svoj posljednji veličanstveni napadaj s trubljama i bubnjevima i uistinu uhvatio žrtvu.

Šteta je, što je ovaj puta to bio slučajno uistinu samo drveni stup. Inače bi je sigurno uhvatio. Tko ne vjeruje, da pas uvijek znade, kad je počinio kakovu glupost, trebao je onoga dana da vidi našega Činka, kako je izmicao pogledu svoga gospodara i sakrio se u šatoru.

No taj neuspjeh nije Činka dugo smetao. Uz kap irske krvi nije mu nedostajala ni kičma, koja je svaki neuspjeh podnosila i ništa nije moglo da pomete njegovo dobro raspoloženje. Na svaki svoj pothvat spremao se s najvećom energijom i s najmanjom suzdržljivosti, uvijek veseo, vedar i žustar.

Činк je morao da potrči za svakim kolima, za svakim jahačem i za svakim teletom, koje bi u okolici paslo. A kad bi naišla mačka sa susjedne stražarnice, Činк je držao za svetu dužnost prema samome sebi, prema vojnicima i prema samoj mački, da je natjera natrag kući. Dvadeset puta na dan pojurio bi za nekim starim šeširom, koji bi njegov gospodar namjerno bacio u osinjak i poviknuo: drži!

Tokom vremena morao je Činк da doživi mnoga gorka iskustva. Pomalo je naučio, da kočijaši imadu dugačke bičeve, a uz kola da idu veliki i oštri psi. Naučio je, da konji imadu zube na petama, a telad da ima rodbinu s batinama na glavi. Naučio je, da se kakova god pospana mačka može da pretvori u skunksa, te da ose nisu nikakovi leptiri. Da, trebalo je za sve to vremena, ali Činк je ipak ste to naučio, pa i još nešto više. U njemu se razvilo zrno — malo, ali dobro zrno — zdravog psećeg razuma.

Bilo je, kao da sve njegove gluposti nisu drugo nego neisklesano, nepravilno kamenje jednoga luka, a zaglavni kamen je postavio svojom najvećom gluposti, koju je pokazao prema jednom prerijskom vuku.

II.

Taj prerijski vuk stanovao je nedaleko šatora, a bio je uvjeren, da nijedan čovjek ne smije da ži-

votinje u parku smeta ni pucnjavom, ni psima, ni batinama, ni zamkama, a najmanje na očigled stražara, koji su se utaborili u blizini šatora. Vuk je i bio tako siguran i svaku je noć dolazio k našem logoru i tražio otpatke. Isprva sam nalazio njegove tragove samo u prašini kao da je obilazio oko logora ne usuđujući se približiti šatoru. Zatim smo čuli, kako navija svoju strašnu pjesmu tik pred zapad ili pred izlaz sunca. Konačno je njegov trag bio sve jasniji oko posude s otpacima. Bivao je sve smioniji i počeo je da nas posjećuje i preko dana. U početku je dolazio potajno, no kasnije siguran u svoju nepovredivost, bivao je sve povjerljiviji dok konačno nije i čitave dane proboravio u našoj blizini. Sve, što se moglo progutati odnio je taj vuk i proždirao sjedeći na maloj zemljanoj uzvisini nesmetan ni od koga, vrebajući na slijedeći plijen.

Kad je opet jednoga dana sjedio vuk na svojoj zemljanoj klupi oko pedeset metara daleko od nas, rekao je netko od nas: Činк, vidiš li onoga vuka tamo, kako ti se smije? Otjeraj ga!

Činк je učinio uvijek ono, što bi mu se zapovijedilo i on je bez razmišljanja nasrnuo na vuka, koji je bez muke otkasao dalje. No doskora se okrenula karta. Progonjeni se okrenu i napao svoga progonitelja.

Smjesta je Činк shvatio, da je namamljen u prevlast jednoga divljaka i napeo je sve mišice, samo da što prije stigne do šatora. Onaj drugi je bio međutim brži, stigao je psa i štipao ga sad na ovoj sad na onoj strani.

Činк je vikao i trčao, koliko su ga samo noge nosile, no riješio se toga zloduha tek, kad je stigao u logor. Mi smo se zajedno s vukom smijali i radovali i Činк nije naišao ni na kakovo priznanje, za to, što je samo zbog svoje poslušnosti nastradao.

Još jedno slično iskustvo ove vrsti, iako ne tako gorko kao ovo prvo, ohladilo je malo njegovu gorljivost. On je odlučio, da se u buduće uopće više ne upušta ni u kakove poslove s tim prerijskim vukom.

Drugačije je mislio vuk, kojega je ova šala neobično razveselila. Dolazio je svaki dan i skitao se oko logora, jer je dobro znao, da se nitko ne će usuditi, da za njim puca. Zapravo su sve naše puške kontrolni činovnici parka zapečatili, a osim toga su i vojnici i te kako strogo pazili na održavanje zakona.

Tako je prerijski vuk postojano iščekivao priliku, da muči Činka. Mali je primijetio, da se ne smije ni stotinu metara od logora udaljiti, a već mu je za petama vuk, koji ga grize i tjera natrag u šator njegova gospodara.

To se opetovalo svaki dan, dok se konačno život Činka nije pretvorio u neprekinuti niz muka. Sada se nije više usudio ni pedeset metara daleko od šatora udaljiti. Dapače i onda, kad bi nas Čink pratio na našim šetnjama, neminovni vuk kasao bi uz nas ili iza nas i vrebao svaku priliku, da Činku ogorči život i pokvari svako veselje nad njegovim izletom. No vuk se ipak držao oprezno podaleko od dohvata naših dugačkih bičeva, a često i još dalje, kad bi primijeto, da namjeravamo bacati kamenje za njim.

Jednoga je dana Aubrey udario svoj logor podrug kilometara dalje gore u dolini i mi nismo više vidjeli vuka naprosto zato, jer se i on preselio za Činkom. Kako je vuk, jer ga nije htio da obuzda, postajao sve drzovitiji, to je ubogi Čink odsada živio pod njegovom strahovladom, prema kojoj je njegov gospodar pokazivao samo svoj smiješak.

Aubrey je navodno svoj šator premjestio za to, da ima bolju pašu za svoje konje, ali se doskora pokazalo, da je on to učinio samo zato, da može sam i nesmetano isprazniti bocu rakije, koje se je negdje dočepao. No jedna je boca samo još više nadražila njegov apetit. Slijedećeg je dana uzjašio konja i rekao: »Čink, čuvaj šator« i odjašio preko brda do prve krčme, dok je Čink poslušno ostao smotan na nekoj staroj vreći.

III.

Kraj sve svoje mladenačke nepromišljenosti i ludosti, bio je Čink ipak vjeran čuvar i njegov je gospodar znao, da će on šator čuvati kako će najbolje moći.

Kasno poslije podne dojašio je putem neki planinski lovac. Kad se toliko približio, da ga se moglo čuti, zaustavio je konja — kako je to običaj — i poviknuo: »Halo, Bill, halo!«

Kad nije dobio odgovora, skočio je s konja i pošao prema šatoru, gdje je našao nekog čudnovatog malog psa s nakostrušenom dlakom. To je bio naravno Čink, koji je bijesnim lajanjem čuvao ulaz u šator.

Lovac je odmah shvatio stvar i odjašio dalje. Večer se približila, ali gospodar nije došao i Čink je ogladnio.

U šatoru je bilo doduše šunke, zamotane u neku krpu, ali ta je šunka bila nepovrediva. Njegov mu je gospodar zapovijedio, da drži stražu i Čink bi radije poginuo nego da se ogriješi o ono, što mu je povjereno na čuvanje.

Istrčao je pred šator, da uhvati kakvog poljskog miša i tako utiša glad, ali tu se je opet namjerio na svog zloduha u spodobi prerijskog vuka i stari je lov opet započeo, dok nije Čink pobjegao u šator. No tu ga je spopao neki novi osjećaj. Misao na njegovu dužnost kao da ga je najednom učinila drugačijim, hrabrijim, kao kad mlada mačka u obrani svojih malih postane prava tigrica.

Naravno, on je bio još mladi pas i u mnogom pogledu ništa drugo nego mali deran, ali ipak nalazila se u njega neka snaga, koja je s vremenom postajala sve silnija. U času, kad je prerijski vuk htio da pođe za njim u šator — u šator njegovog gospodara! — zaboravio je Čink na svoj strah i okrenuo se poput maloga demona protiv svoga neprijatelja.

I životinje osjećaju snagu prava prema nepravu i imadu osjećaj moralne snage prema kukavštini.

Ovdje je moralna snaga bila sasvim na strani maloga uplašenog psa i obje životinje kao da su si bile toga svijesne. Vuk je bijesno lajući uzmaknuo i zakleo se na jeziku prerijskih vukova, da će toga psa prvom prilikom razderati u komade. Usprkos toga nije imao hrabrosti, da uđe u šator, kako je to u početku očevidno namjeravao.

Tako je došlo do opsade u pravom smislu riječi. Nakon kratkih pauza vuk bi se vraćao sve bliže i obilazio oko šatora, pri čemu je prezirno strugao stražnjim nogama, ili bi nasrtao na otvoreni ulaz, gdje bi ga već dočekao mali Čink — napola mrtav od straha, ali je ipak smjesta pribrao svoju snagu čim bi primjetio, da vuk pokušava oteti povjerene mu stvari.

Čitavo to vrijeme nije Čink imao što da jede. Gutljaj vode mogao je još tu i tamo da uzme u blizoj rijeci, ali jesti nije imao ništa. Mogao je, doduše, da pojede komad šunke, ali to nije htio, jer mu je to bilo povjereno na čuvanje. Mogao je da iskoristi koju priliku i utekne k našem logoru, gdje je znao, da bi dobio dobru večeru. Ali ne, nesreća je u njemu probudila pravoga psa. Nije htio da izigra povjerenje svoga gospodara. Ako mora, on će i poginuti na svome mjestu, dok se njegov gospodar opija u krčmi.

Četiri duga dana i četiri noći izdržao je mali junak na svome mjestu i čuvao kuću i dobro svoga gospodara.

Petoga dana ujutro sjetio se Aubrey, da nije kod kuće i da je svoj šator u brdima ostavio pod paskom tek nekog malog psa. Sada je imao već i previše one divne tekućine, koja ga je u početku toliko oduševljavala. Skočio je na konja i trijezan, ali ne potpuno bistar, odjašio je u brda. Tek kad je prevalio polovinu puta, sjetio se, da je Čink ostao bez hrane.

— Nadam se, da mali nije pojeo svu moju šunku, mislio je putem i potjerao jače konja, dok nije stigao na neku uzvisinu, s koje je mogao da vidi šator. Doista! Tamo je stajao šator, a pred ulazom su

stajala obojica — lajući i dahučući, snažni i bijesni prerijski vuk i ubogi mali Čink.

— Prokletstvo! — poviče Aubrey. — Sasvim sam zaboravio na tog prokletog vuka. Ubogi Čing, mora da si proživio teška vremena. Čudim se, da si još živ, a šator čitav!

Mali junak stajao je na svom mjestu i uz napor posljednih sila vršio svoju dužnost. Od straha i gladi drhtale su mu noge, ali u očima sjajila se ona ista snaga volje i bio je još uvijek spreman, da šator čuva do zadnjega daha.

Hladne oči staroga lovca na prvi su pogled ocijenile položaj. Kad dojurio bliže i vidio, da je šunka ostala netaknuta, bilo mu je jasno i to, da Čink, otkako je on otišao, nije ništa okusio. Kad je mladi pas ušao za njim pod šator, pogledao mu u lice i lizao ruku, kao da će reći:

— Učinio sam, što si zapovijedio! — Bilo je to za staroga Aubreya odviše. U očima su mu zasjale suze, kad je za maloga junaka spremao jelo.

Zatim se okrenuo prema njemu i rekao:

— Čink, stari druže, zlo sam postupao prema tebi, a ti si uvijek bio vjeran poput zlata. Nikada više ne idem u krčmu bez tebe i ja ću ti biti vjeran, kao što si i ti meni vjeran, samo kad bi znao kako. Ako i ne mogu da za tebe učinim neko veliko, to ću ipak s toga puta ukloniti jedan težak kamen. I to odmah sada!

S glavnog stožera šatora skinuo je ponos svoga srca, svoju najskupocjeniju pušku, slomio je i skinuo — pa desilo se što mu drago — pečate, ostaviv pečat, pergamenat i sve što je k tome pripadalo i izišao iz šatora.*

---

* U National Parku zabranjen je lov na životinje i svima lovcima, kada dođu u taj kraj, vlasti zapečate puške, da ne mogu ubijati životinje. Tko prekrši taj zakon, taj je strogo kažnjen.

Prerijski vuk sjedio je po običaju dosta blizu s đavolskim bijesom u očima. No puška je planula i Čink je bio za uvijek oslobođen svoje muke.

Pa što zato, što su došli vojnici i ustanovili, da su zakoni Parka prekršeni, da je Aubrey ustrijelio jednu zaštićenu životinju?

Što zato, što su Aubreyu oduzeli pušku i slomili je u komade? Što zato, što su Aubrya izgnali iz Parka i zaprijetili mu da će ga drugi put, ako ponovi to, baciti u zatvor? Što je sve to skupa?

— Dobro, dobro, — govorio je Aubrey. — S moje sam strane dobro učinio, i on je uvijek prema meni bio vjeran!

Ernest Seton-Thompson (Kanada)

WULLY

Udes jednog ovčarskog psa

Wully je bio malena, žuta psina. Psina je prezriva oznaka te obično znači: melez, pas koji nije čiste pasmine, a zaboravlja se pri tome, da to prezreno stvorenje pokazuje ponajviše mnogo više pasmine u sebi, nego li ma koji njegov aristokratski rođak. On je lukav, okretan i izdržljiv i mnogo je bolje spreman za tešku borbu za opstanak, nego li njegovi bratići čiste pasmine.

Zamislimo da, recimo, moramo ostaviti na nekom pustom, zaboravljenom otoku jednu sasvim običnu seosku psinu, jednog skupocjenog hrta i jednog samsova. Koji će od njih trojice poslije šest mjeseci biti jošte zdrav i živjeti? Zacijelo ona seoska psina. On nije ni tako brz kao hrt, niti je tako snažan i odvažan kao samsov, ali u njega je nešto što je tisuću puta vrijednije, a to je zdrav razum.

I.

Tamo daleko gore u škotskoj, u cheviotskim brdima, tamo se Wully rodio. Ostaviše žive jednog

mu brata i njega; brata zato jer je pokazivao veliku sličnost s najboljim psetom u susjedstvu, a njega stoga što je bio zgodan, mali, žuti gad.

Mladost je proveo kao pravi ovčarski pas, u društvu s jednim iskusnim škotskim psom ovčarem, koji ga je izobrazio, i sa starim čobaninom, koji je imao gotovo isto toliko iskustva kao i njegov poslušni pas. S dvije godine bio je Wully potpuno izrasao i znao je kako se postupa s ovcama, isto tako dobro kao i Old-Robin, njegov učitelj, koji se je toliko pouzdavao u njegovu vjernost, da je većim dijelom čitave noći prosjedio u krčmi, dok je Wully čuvao po brdeljcima vunaste bedake. Stari priprosti čobanin, sa svojim pogrješkama i sa svojom neprestanom željom da dođe u svoje idealno stanje — da se nakreše — rijetko je surovo postupao s Wullyem, a ovaj mu je to uzvraćao poštujući ga kao neko božanstvo, na čemu mu je mogao zavidjeti mnogi velikan i mnogi mudrac u zemlji.

Wully nije mogao zamisliti višega bića od Robina, a ipak su tjelesne i duševne snage tog obožavanog čovjeka bile, za pet šilinga na nedjelju, u službi nekog malog trgovca blagom, koji je bio pravi vlasnik Wullyevih štićenika. Kad je dakle ovaj zapovjedio Robinu neka mu stado otjera, putujući više dana, na sajmove u Yorkshire, Wullya je, od svih trista sedamdeset i šest bića kojih se to ticalo, zapala najteža zadaća.

Put kroz Northumberland bio je za njega od velike važnosti. Na rijeci Tyne natjerane su ovce na skelu a onda pristadoše, na drugoj obali, u čađavom southshieldskom kraju. Visoki tvornički dimnjaci oglasivali su početak rada, zavijajući grad u tešku maglu i u olovno sive oblake dima, koji potamnješe sunce, viseći nad ulicama poput oblaka, koji navješćuju oluju. Ovce su naslućivale približavanje neobično teške oluje, usplahiriše se i razbježaše se kao lude, uprkos čuvarima, u 374 razna pravca po gradu.

To je za Robinovu slabu pamet bilo previše. Pošto je nekoliko trenutaka tupo blenuo za ovcama,

najzad zapovjedi: »Dovedi ih, Wully!« Poslije tog napora sjedne, zapali lulu i stade dalje plesti napola dovršenu čarapu.

Robinov glas bio je Wullyu glas božji. Zato potrča u 374 razna pravca i poslije velike muke vrati 374 izbjeglice do skele k Robinu, koji je bez ikakva interesa gledao što mu radi pas.

Naposljetku dade Wully — a ne Robin — znak, da su sve tude. Stari čobanin poče da broji: 370, 371, 372, 373. »Wully«, reče s prijekorom, »pa jedna ti nema. »Wully pobježe, drhćući od sramote, da bi pretražio čitavi grad one jedne nestale ovce. Ali nije bio još ni daleko, kad li neki mali dječak uputi Robina, da su već sve ovce vraćene. Starac se nađe u najvećoj neprilici. Gospodar mu je bio zapovjedio neka što prije mogne stigne u Yorkshire a, s druge strane, znao je da se Wully ne će vratiti bez ovce, pa sve da je moradne ukrasti. Tako nešto se već ranije dešavalo i znalo je dovesti do vrlo neugodnih natezanja. Što da dakle sada uradi? Pet šilinga na nedjelju bilo je na kocki. Wully je bio vjeran, dobar pas, pa je bila vječna šteta izgubiti ga; ali ako on sada, da bi namirio onu prekobrojnu ovcu, ukrade negdje ovcu, što onda? Robin najzad odluči napustiti Wullya, pa ode dalje sa svojim ovcama. Kako je sam stigao na metu, to ne znamo, a može da nam bude i ravnodušno.

Međutim je Wully bio prokrstario grad u svima pravcima, tražeći uzalud izgubljenu ovcu. Tražio je čitav dan i narednu noć, dok se nije najzad izgladnio, umoran i uvijena repa vratio na skelu, da bi tamo pronašao da mu je gospodar s ovcama već otišao svojim putem. Bilo je zbilja jadno gledati žalost i očajanje toga psa. Trčkarao je okolo cvileći i urlajući, prevezao se zatim skelom na drugu obalu, tražeći svuda Robina. Kasnije se opet vrati u Southshields i provede svu noć u traženju svog obožavanog gose. Traženje nastavi i slijedeći dan, promatrajući i njuškajući svakoga, tko bi se prevezao preko rijeke, pa je s najvećom lukavošću neprestano pretra-

živao okolne krčme, ne bi li našao svoga gazdu. Narednog dana poče sistematski njušiti sve ljude, koji su dolazili na ovu stranu skelom.

Skela bi svaki dan pedeset puta prelazila s obale na obalu a prevezla bi svakiput prosječno stotinu osoba. Wully je bio uvijek na vrijeme na pristaništu i ponjušio bi svaku nogu, koja bi prešla amo — mogao je toga dana na svoj način pretražiti nekih deset tisuća. Slijedeći dan i onaj dan iza njega, čitavu sedmicu izdrža na svome mjestu, i naskoro počeše pokazivati svoj učinak nedostatna hrana i briga; mršavio je iz dana u dan i sve je zloćudniji postajao. Nitko ga nije smio dirnuti, i svaki pokušaj da ga odvrate od njegovog svakidašnjeg posla razdražio bi ga do najvećeg bjesnila.

Dan na dan, sedmicu za sedmicom čekao je Wully na svoga gospodara, ali on nije dolazio. Skelari su poštivali privrženost i vjernost toga psa, i on je naposljetku počeo primati njihove poklone, iako je isprva bio prezreo danu mu hranu i pruženi mu konak. Ako je i bio ogorčen na cijeli svijet, srce mu je ipak, bilo kao i prije privrženo njegovom nevjernom gospodaru i učitelju.

Upoznao sam Wullya četrnaest mjeseci nakon njegova dolaska, i on je još uvijek bio na onom mjestu. Bio je ponovno zadobio svoj dobri izgled; radi svoje pametne glave s oštrim crtamama i bijelim kovrčicama na vratu, pa radi svojih šiljastih ušesa koja su budno osluškivala, bio je neobično lijep pas, koji je privlačio svačiju pažnju. Pošto mi je ponjušio noge i pošto je iznašao da nisu one koje je tražio, nije više obraćao pažnje na me, i unatoč mojih pokušaja da zadobijem njegovo prijateljstvo, nije prema meni pokazivao više povjerenja nego li spram ma kog drugog.

Dvije pune godine izdrža ta vjerna životinja na skeli. Nije ga suzdržavala velika udaljenost ili bojazan da bi mogao zalutati da se ne vrati kući u brda, nego je bio uvjeren da Robin, njegov obožavani Robin, želi da on ostane kod skele, i on je ostao.

Kolikogod puta se Wullyu činilo potrebnim da prijeđe preko rijeke, on bi prešao. Prevoz preko rijeke je stojao za pseto jedan penny, pa su izračunali da je društvu ostao dužan stotine funti, kad je napustio svoje mjesto.

O Robinu nije se nikada više baš ništa saznalo, kad li jednoga dana dođe na skelu neki snažni gončina, a Wully, koji ga je bio po svom običaju ponjušio, najedared se tako uznemiri, da mu se nakostrušila dlaka, da je zadrhtao i da je i nehotice lako zarežao.

Jedan skelar, koji nije znao što se dešava, dobaci strancu: »Pazi, čovječe, da ne učiniš što našemu psetu!«

»Što da mu učinim, prije bi on mogao meni nešto učiniti.« Nije bilo potrebno nikakvo drugo objašnjenje. Wully je bio kao promijenjen, privio se bio sasvim uza stranca i strastveno je mahao repom, prvi put poslije toliko godina.

Nekoliko riječi objasni sve. Gončina Dorley bio je dobar znanac Robinov. Njegove rukavice i njegov šal ispleo je bio Robin svojom rukom i te su stvari bile prije u njega. Wully sada posumnja da će ikada naći svog obožavanog gosu, ostavi svoje mjesto kod skele i pokaza jasno svoju namjeru da pođe za vlasnikom Robinovoga šala. Dorley nije bio tome protivan, povede ga sa sobom u brda u Derbishire, te tako Wully postade po drugi put ovčarskim psom.

Monsaldale je jedna od najpoznatijih dolina u Derbyshiru. U njoj ima samo jedna jedina, ali zato tim čuvenija krčma, a njen vlasnik, Jo Gratorex, je lukav i čvrst Yorkshireman. Priroda ga je stvorila za ratnika, ali prilike napraviše od njega krčmara, a bio je sklon — ali to bi valjalo radije prešutjeti — jer u onom je kraju bilo mnogo zvjerokradica.

Wullyjev novi zavičaj nalazio se u planini, istočno od doline i više Joove krčme. Dorley je imao malo seljačko imanje a u barama veliko stado ovaca. Njih je čuvao Wully sa svojim prirođenim oštroumljem, zaštićivao ih je, dok su pasle, i vraćao ih je

navečer u tor. Bio je za psa previše suzdržljiv i sumnjičav i suviše sklon da strancima pokaže svoje zube, ali je bio tako pažljiv, čuvajući svoje stado, da Dorley te godine nije izgubio nijedne jedine ovce, iako su njegovi susjedi morali platiti običajni danak jastrebima i lisicama.

Tamošnje su doline nezgodan kraj za lov na lisice; ima tamo i previše ispresijecanih grebena, visokih stijena i ćuka, ima tamo previše skrovišta između klisura, pa je bilo pravo čudo da se u Monsaldalu nisu raskotile lisice. Svijet nije imao razloga da se tuži na njih, dok se nije, godine 1881, neki stari, lukavi lisac nastanio u bogatoj općini, kao miš u masnome siru, te stao izigravati sve hajke plemenitih lovačkih pasa i običnih seoskih psina.

Više su ga puta progonili sa psetom i na konju, ali on bi uvijek nestao u vražjoj dupljini, u jednoj rupi za koju nije nitko znao kolika je — tamo je bio siguran. Seoski je svijet počeo već tražiti nešto više nego li puki slučaj u toj činjenici da je lisac vazda umaknuo u vražju duplju, a kad je jedan pas, koji umalo te nije ulovio tog vražjeg lisca, naskoro poslije toga pomahnitao, svijet je bio načisto da lisac potječe od samoga đavola.

On je mirno nastavljao svoj hajdučki život, dok nije najzad počeo klati samo zato što je uživao u krvoproliću. Digby izgubi deset janjadi za jednu noć, Caroll sedam naredne noći; kasnije je bila sasvim opustošena bara u kojoj su živjele pastorove patke, te tako nije prolazio nijedan dan, a da se ne bi ma tko potužio da mu je poklana živad, janjad ili ovce, a naposljetku i telad.

Sva su ta krvološtva pripisivana tom jednom liscu iz one vražje duplje. Bilo je samo poznato da on mora da je neobično velik lisac, barem takav koji ostavlja širok trag; ali nitko, pa čak ni lovac, nije ga nikada vidio izbliza. Opazilo se i to da su se dva najbolja psa u tome kraju sustezala da na hajci pođu njegovim tragom.

Monsaldalski seljaci zaključiše da će se, čim padne prvi snijeg, iskupiti pod vodstvom Joovim i da će pretražiti čitavu okolicu, ne bi li se samo nekako, na dozvoljen ili nedozvoljen način, kurtalisali »neduž-nog« lisca. Ali snijeg nije htio zasada da dođe te je tako riđodlaki gospodin lisac i dalje nesmetano živio. Nikada nije uzastopce dvije noći dolazio u isto dvorište, nikada nije žderao tamo gdje bi zaklao, i nikada nije ostavio ni jednoga traga koji bi odao, kojim je putem otišao.

Jedan jedini put me je presreo. Išao sam kasno u noći stazom iz Bakewella u Monsaldale, za žestoke oluje, i kad sam zakrenuo za jedan ovčarski tor, zaplamsa najedamput blistava munja. Ona mi osvijetli sliku, od koje sam se prepao. Nedaleko od mene sjedila je kraj puta golema životinja, zureći u mene svojim žarkim očima i ližući si značajno gubicu. To je bilo sve što sam vidio, i ja bih bio svakako zaboravio ili bi to smatrao nekom zabunom, da nisu drugo jutro u onom toru našli dvadeset i tri zaklane ovce.

Samo jedno stado ostavljao je na miru taj razbojnik, a to je bilo Dorleyevo, što je izgledalo tim čudnovatije što je Dorley ipak živio nasred ugroženoga kraja i samo jednu milju daleko od vražje duplje. Vjerni njegov pas pokazao je da je bolji od svih psina čitavoga susjedstva; svako bi veče dotjerao kući svoje stado, i nikada nije nestao ma i samo jedan njegov štićenik. Divlji se lisac valjda šuljao oko Dorleyeva dvorišta, ali Wully, lukavi, hrabri i pametni Wully, bio mu je nesavladivi protivnik pa je ne samo spasavao stado svoga gospodara, nego je uvijek i sam izmakao živ i zdrav. Svatko mu je iskazivao istinsko i veliko poštovanje, i on bi bio zacijelo svačiji miljenik, da nije postajao iz dana u dan sve zlovoljniji i zlovoljniji. Dorleya i njegovu najstariju kćerku Huldu, veselu, lijepu, mladu djevojku, kao da je volio Wully; ostali članovi porodice bili su mu ravnodušni, ali ih je trpio; sav ostali svijet, ljude i pse, činilo se da mrzi.

Kolikogod se je Wully svijetu pokazivao čangrizav i zloćudan, uvijek se je vladao vrlo pristojno prema Dorleyevim ovcama. O njemu su se pričale mnoge čudne priče; mnogo jadno janje, koje je bilo palo u vodu ili propalo u kakovu provalu, bijedno bi bilo poginulo da mu nije Wully na vrijeme priskočio u pomoć. Njegovo odvažno oko otkrilo bi starog orla, koji je kružio iznad blata, i Wullyeva mahnita hrabrost otjerala bi ga netragom.

III.

Kad je naposljetku pao snijeg, kasno u decembru, seljaci u dolini Monsaldale plaćali su kao i prije svoj noćni danak proždrljivome liscu. Udovica Gelt izgubi ono jedino što je imala: svoje stado od dvadeset ovaca, a sutradan u praskozorje pođoše muški stanovnici sela u hajku na krvoloka. Noseći spremne puške, slijedili su izdajničke stope u snijegu, stope vanredno krupnog lisca, zacijelo stope onog razbojnika. Jedno se je vrijeme trag lako raspoznavao, dok nije iščezao u rijeci i tako dokazao prirođenu lukavost liščevu. Zvijer je bila dotrčala na vodu u nizvodnom pravcu i morala je onda skočiti u plitku rijeku. Ali na drugoj strani nije izlazio nikakav trag, i tek poslije dugoga traženja nađoše onda seljaci, četvrt milje uz vodu, mjesto gdje je zvjerka napustila vodu. Onda je trag vodio na neku visoku klisuru, s koje je bura bila pomela snijeg i gdje se, radi toga, nisu više raspoznavali tragovi. Ustrajni se lovci ne dadoše zavesti, ali kad su tragovi prešli preko mekoga snijega između zida i ceste, razišđoše se mišljenja: jedni su tvrdili da je lisac pobjegao nalijevo, a drugi opet da je nadesno. Ali Jo, vođa hajke, riješi spor, te poslije dugog, bezuspješnog traženja nađoše najzad jednak trag, koji je vodio sa ceste ravno u jedan tor. Lisac je bio, ne učinivši stanovnicima ništa nažao, opet napustio dvorište, stao

je točno u stope nekog seljaka i otklipsao pravo na Dorleyevo imanje.

Dorley nije bio radi snijega onaj dan istjerao stada, pa je Wully ležao dokono na suncu. Kad su se lovci približili kući, on bijesno zareži pa pobjegne za ugao prema toru. Jo Greatorex obiđe dvorište, baci pogled na Wullyev trag u svježemu snijegu pa poviče, pokazujući na ovčarskog psa koji je odilazio:

»Momci, lisca nismo uhvatili, ali eno tamo bježi razbojnik koji kolje ovce.«

Neki povladiše Jou, drugi izraziše sumnju, jer su bili mišljenja da bi se valjalo vratiti i iznova slijediti trag. U taj čas iziđe Dorley iz kuće.

»Tom«, reče Jo, »tvoja je psina prošle noći poklala ovce udovici Gelt i ja ne bih rekao da je to bilo prvi put.«

»Što?« reče Tom, »zar si poludio? Ja nisam nikada imao boljega psa i on će za ovce u vatru skočiti.«

»Da, da«, odvrati Jo, »to je prošle noći dobrano dokazao.«

Seljaci mu potanko ispričaše o svom jutrošnjem traženju, ali je sve bilo uzalud: Tom se kleo da je to ljubomorna zavjera, ne bi li ga lišili vjernoga pseta.

»Wully spava svaku noć u kuhinji i ne izlazi iz nje dotle, dok ne istjera stado na pašu. To je sve glupost. On je čitavu godinu kod ovaca, i ja nisam ni jednoga papka izgubio.«

Tom se zgražao radi te nečuvene zavjere protiv Wullyeva dobra glasa i života. Jo i njegovi pristalice se najzad također ražestiše, pa je bila prava sreća da je iz kuće izišla Hulda i umirila ih.

»Oče«, reče ona, kad su joj sve ispripovijedali, »ja ću noćas spavati u kuhinji. Ako Wully pokuša uteći, ja ću to opaziti, a ako ostane mirno kraj mene pa ipak budu ovce poklane, onda ćemo imati dokaz da je Wully nevin.«

Hulda se navečer prući na klupu u kuhinji, a Wully je kao obično spavao pod stolom. Prođe ne-

koliko sati, a pas se uzvrpolji; prevrtao se na svom logu, ustajao je, protezao se, promatrao je Huldu i opet je legao. Otprilike oko dva sata kao da nije više mogao odoljeti nekom unutrašnjem nagonu. On tiho ustane, pogleda u niski prozor a onda u djevojku, koja je tobože spavala. Hulda je ležala ne mičući se i mirno je disala, kao da spava. Wully se približi i zafrče joj ravno u lice, ali ona se ne maknu. On joj oprezno liznu lice i onda stade, naćulivši svoja šiljasta uha i iskrenuvši nastranu glavu, promatrati njeno nepomično lice, ali je izgledalo da ona mirno spava. Onda pas otrči do prozora, skoči nečujno na sto, gurne njušku pod okvir pa izdigne prozor tako visoko, da se mogao provući kroz otvor. Nato ga spusti preko svojih leđa i repa, tako da se preko njih skliznuo, a po spretnosti, s kojom je to učinio, vidjelo se da je imao u tome dugu vježbu. Onda iščeznu u pomrčini.

Hulda je sve to u čudu promatrala pa, počekavši neko vrijeme, da bi bila sigurna da pas nije više u blizini, ustane s namjerom da zovne oca. Ali poslije kratkog premišljavanja odluči da sačeka što će biti dalje. Baci drva na vatru pa ponovno legne. Preko jednog sata ležala je sasvim budna, osluškujući kucanje stare zidne ure i lecajući se čim bi se začuo najmanji štropot. Što li je mogao pas sada raditi? Zar je zbilja on poklao udovičine ovce? To joj se činilo nevjerovatno, kad bi se sjetila njegove požrtvovnosti i njegove privrženosti spram njenog vlastitog stada.

U slušanju kucanja ure prođe drugi sat. Tada Hulda najedared začu neki slabi štropot na prozoru, a srce joj jače zakuca od napregnutog očekivanja. Prozor se otvori a Wully skoči opet u kuhinju.

Pri titravoj svjetlosti mogla je Hulda u njegovim očima opaziti nekakav tuđ, divlji sjaj, a bijela su mu prsa bila poprskana svježom krvlju. Pas prestade frkati i stade promatrati djevojku. Onda vidje da se ne miče, legne pa poče da liže svoje šape i

svoja prsa, zareživši tiho nekoliko puta, kao da se sjeća neke nedavno doživjele pustolovine.

Hulda je bila dosta vidjela; više nije bilo sumnje: Jo je imao pravo, a lisac, kojega se je bojao čitavi Monsaldale, ležao je pred njom. Ona ustane, zagleda se Wully u oči i viknu: »Wully! Dakle je ipak istina? Ti užasna krvopijo!«

Glas joj zadrhta tihom prostorijom, a Wully se ukoči kao da ga je munja ošinula. On baci očajan pogled na zatvoreni prostor, oči mu zablistaše, a griva mu se nakostruši, ali osta pogružen pod oštrim pogledom Huldinim i samo je puzao prema njoj po podu, kao da je htio da isprosi milost. Polako se približavao sve bliže i bliže, kao da bi joj htio polizati noge. Ali kad se je našao sasvim pred njom, skoči, bijesan poput tigra, ali ni ne pisnuvši, prema njenom vratu.

Napadaj iznenadi djevojku, ali ona još u pravi čas podiže ruku, a Wullyevi dugi, bijeli zubi zariše joj se u meso i zaškripaše o kost.

»U pomoć! U pomoć! Oče! Oče!« zavika ona.

Wully nije bio pretežak i ona ga jedan časak odbaci, ali njegova namjera je bila sasvim jasna. Borba se bila započela, radilo se o njegovom životu ili o njenom.

»Oče! Oče!« razlijegalo se kroz noćnu tišinu, dok je žuta furija, u namjeri da zakolje Huldu, grizla i trgala ruke, koje su ju tako često hranile.

Djevojka je uzalud nastojala odbiti psa od sebe i on ju je upravo htio šćapati za vrat, kad li priskoči Dorley još u pravi čas.

Wully skoči ravno na njega, ne pisnuvši kao ni maločas, te ga stane ujedati i klati, dok ga nije smrtan udarac sjekirom onesposobio za borbu. Drugi ga udarac odbaci smrskane lubanje pred ognjište, na kome je tako dugo proboravio s Dorleyem, poštovan i cijenjen — a Wully, onaj pametni, hrabri, vjerni i — izdajnički Wully duboko uzdahnu, protegnu se i smiri zauvijek.

P'u Sung-Ling (Kina):

ZAHVALNO PSETO

Neki trgovac iz sela Ču, koji je bio u gradu Wu-Lu posvršavao svoje trgovačke poslove i zaradio velik dobitak, najmi čamac, želeći se vratiti u zavičaj.

Uto opazi na obali nekog mesara, koji je baš htio da ubije psa, vezujući mu oko vrata uže. Trgovac mu ponudi dvostruku vrijednost za psa, želeći ga otkupiti. Onaj najzad pristane, a trgovac uzme pseto sa sobom u čamac, davši mu da jede.

Lađar je bio nekada razbojnik, živeći od pljačke, pa opazivši sada da mu putnik nosi sa sobom toliko blago, zatjera čamac u plićak okružen džunglom. Tamo istrgne mač, da ubije svoga putnika. Trgovac stade zapomagati a onda preklinjati, neka mu barem ne sasiječe lješ. Zato razbojnik baci putnika u vodu, nasred rijeke, umotavši ga prije toga u prostirku. To je gledao pas pa je stao strašno zavijati, a kad je razbojnik bacio trgovca u vodu, skoči i on za njim. Ščepavši zubima zavežljaj, čvrsto ga je držao, sad uranjajući, sad opet plivajući na površini, dok ga nije odnijela struja i nedaleko ga izbacila na prud, gdje sputani trgovac nasjede na pijesak.

Sada pas otpliva dalje, sve dok nije stigao na mjesto gdje su boravili ljudi. Tamo poče režati i zavijati i lajati, dok neki ljudi ne opaziše to čudno vladanje pseta i ne pođoše za njim.

Ono ih dovede do zavežljaja i oni ga izvukoše iz vode. Onda presjekoše konopce i gle: stranac je bio još živ. On im naskoro ispriča što mu se desilo, zamolivši ih neka ga odvezu natrag u Wu-hu, da mogne smjesta poći u potjeru za lađarom-razbojnikom.

Kad je ušao u jednu lađu, pas je bio odjedared nestao. To ga silno ražalosti u srcu.

Stigavši u Wu-hu prođoše tri-četiri dana u samom traženju: lađa je bila sva sila, čitava šuma, ali među njima nije nikako mogao pronaći razbojniko-

ve. Ali tu se slučajno nađe neki drugi trgovac iz istoga sela i baš kad je ovaj htio da me sobom povede u zavičaj, pojavi se odjedared onaj pas. Odmah stade poskakivati na trgovca, lajati i cviliti te se činilo kao da ga poziva da pođe s njime. Trgovac siđe s lađe i pođe za psetom. Ovo odjuri naprijed, skoči iznenada na jednu lađu i navali na nekakvog muškarca, ujedavši ga za nogu. Taj se poče braniti lupajući psa, ali ga se nije mogao osloboditi.

Tada stiže i trgovac i poče da ruži pseto. Ali pogledavši bolje onog čovjeka, koga je pas bio ujeo, prepozna u njemu rajbojnika, koji ga je nedavno bio orobio i bacio u vodu. Razbojnik je bio međutim promijenio odjeću pa čak i lađu, pa ga zato nije trgovac odmah bio prepoznao.

Tada ga svezaše konopcima i pretražiše lađu. I gle, tu se još uvijek nalazio sav ukradeni novac.

Onda trgovac uzdahne i poviče: »Ovo pseto mi je doista zahvalilo što sam mu spasao život! Zaista, među ljudima zacijelo nema nitko tko bi mogao posramiti ovo pseto!«

Emil Ertl (Njemačka):

BARBANA

Sjedili smo oko toploga kamina, jer smo toga dana mnogo hodali i dobrano se naužili hladnoga vjetra.

Ljubezni domaćina pričao nam je ponajviše o svojim plemenitim psima, koji su — same rijetke pasmine — ležali kraj njega, uživajući u toplini i drijemajući.

»Sjećam se da sam prije nekoliko godina«, rekoh ja, »često viđao u vas neuglednu, gadnu crnu kuju. Kakav je to bio pas? Moram priznati da sam se uvijek u sebi čudio, odakle vam takvo pseto kraj tolikih drugih divnih pasa.«

Domaćin se nasmija.

»Vjerujem da ste se čudili. Ali moja je »Barbana« bila ipak odličan pas, koga ne ću nikada zaboraviti. Hoćete li da vam pričam kako sam došao do njega?«

Pošto je potegao nekoliko dimova iz cigare, nastavi: »Bilo je to na furlanskoj obali kod poznatoga grada imenom Grado. Po tamošnjim prudovima bio je dobar lov na razne vrste vodenih ptica, pa sam često onamo odlazio i na čamcu lovio.

Jednog lijepog, mirnog dana vraćao sam se barkom s takvog izleta. Bila je jesen i već se spuštala noć. Dok smo se približavali Gradu, ulazeći u samu luku, opazismo na obali mnogo svijeta, koje na molu, koje po barkama. A svaki čas bi voda u blizini te svjetine visoko zapljusnula, kao da bi netko svaki čas bacio nešto u nju.

Kad smo se približili, vidjesmo da je doista bilo tako. Čim bi bačeni predmet nestao u moru, zaurlala bi svjetina: muškarci kao od radosti, ženskadija i dječulija kao od žalosti. Veslač mi doskora objasni o čemu se radi. Radi poreza na pse, koji je onih dana bio uveden u Gradu, zavjeriše se nezadovoljni vlasnici pasa da će radije podaviti svoje pse, nego li plaćati za njih porez. I tako su evo, pred nama, baš izvršivali svoju barbarsku odluku. Objesili bi psetu golem kamen oko vrata pa bi ga hitili u more, gdje bi jadnik smjesta nestao.

Baš kad smo došli na domak barkama, opazismo kako dva čovjeka zavitlaše nekim psetom i on pljusnu u more nedaleko od naše barke.

Crno se pseto stade očajno boriti za svoj život. Iako je imao o vratu privezan težak kamen, velik poput djetinje glave, ipak se nekako držao nad vodom. Pogledom u kojem se zrcalila smrtna jeza ogledavao se na sve strane, tražeći mjesto na koje bi se spasio. Opazio sam kako je bio uperio baš na moju barku, da bi umakao svojim krvnicima.

Plivao je poput morža, ali ga je teret o vratu strašno tištao i pritezao. Približavao se, teško dišući i gubeći dah. Ne ću nikada zaboraviti njegova pogleda koji je bio upravljen u mene! Bio je to pogled

čovjeka koji se utapa i viče: Spasi me, ja ću ti biti rob i zahvalan čitavog života!

Naredih veslaču neka brže potjera barku i mi stigosmo do psa baš u trenutku, kad je već počeo tonuti. Sretno sam ga ščepao za nogu, upravo u čašu kad se je još jednom pojavio na površini vode. Položih ga u barku.

Bio je to crn pas srednje veličine, kujica bez pobliže oznake bilo kakve pasmine. Otsjekao sam joj s vrata teški kamen, a ona je ležala iznurena, cvileći i ližući moje čižme. Kad sam se iskrcao slijedila me je u stopu, kao da sam joj oduvijek gospodar. Dao sam joj kod kuće da se najede, a onda sam stao premišljati što da uradim, jer pas nije nikako mogao ostati kraj mojih čistokrvnih lovačkih pasa. Odlučio sam predati spašenu kujicu nekom postolaru, pa makar mu morao nešto i platiti za to.

Naskoro zatim sam bio pošao u lov. Prikučujući se u praskozorje barkom patkama, spazih najedared u njoj nešto gdje se crni ispod klupe. Isprva sam mislio kakav ogrtač, ali kad je ovaj zacvilio vidjeh da je onaj spaseni crni pas. Bio se je u onome mraku ušuljao u barku, primoravši me tako da ga povedem sa sobom.

Moja me ljutina, međutim, naskoro prođe. Jer sam naskoro doživio nešto sasvim neočekivano.

Loveći po lagunama nisam nikada više vodio svojih ptičara sa sobom, jer nisu voljeli slano more, a i valovi njegovi nisu im gonili. Lovinu su obično pobirali iz plićaka moji momci u visokim čizmama. Što god bi palo u iole dublje more, to je bilo izgubljeno.

Nemalo sam se zato začudio kad je, poslije prve puške, moja crna psina skočila s barke u morske valove.

Digavši ispruženu njušku i njušeći plivala je kuja prema ubijenoj divljači, pa sam bio baš radoznao, da li će ju rastrgati ili inače se ogriješiti o lovačke propise, koje samo izvježbani lovački pas

poznaje i poštuje. Ali kuja mi je, ne samo taj prvi put nego svaki put, donosila nepovrijeđen plijen.

Digao sam psa u barku, pohvalio ga i počešao mu glavu, a on me tada pogleda tako zahvalno i sretno, da me je to gotovo ganulo. I zato sam odlučio da ga ne ću nikome dati. Ako je kuja i bila bezbojne pasmine, ona je bila bolji lovac od i jednog mog brakirca. Zadržao sam ju i nazvao »Barbana«, po jednom tamošnjem prudu.

Ona me je otada stalno pratila, kad god sam lovio u lagunama. Inače je živjela u mene kao i svi ostali moji čistokrvni lovački psi. Ona je to umjela cijeniti i znala mi je u očima pročitati svaku želju. Mislim da je zato bila tako odana i vjerna, jer je pamtila čitavog svog života onaj teški čas, kad joj je bio oko vrata vezan kamen, s kojim bi se bila utopila, da je ja nisam spasio. Bila mi je zahvalnija i vjernija od mnogog čovjeka.

Zato mi se danas, kad je se sjetim, čini kao da sam se sjetio kakvog vjernog pokojnog čovjeka...

Izgubio sam je jednom u lovu... I njena smrt je bila gotovo junačka. Pojurivši za jednom patkom dospjela je bila u brzicu, u neko opasno duboko mjesto, gdje ju je progutao jedan golemi val, iako smo smjesta pobrzali k njoj. S plijenom u gubici nestala je zauvijek ispred naših očiju. Nismo je više našli, jer ju je osjeka odnijela na debelo more.

Naš domaćin zamuknu, vidljivo ganut, pa gutnu gutljaj toploga čaja, a onda će opet:

»Često se čuje mnogo štošta o prednostima čiste pasmine. Ali u pogledu svojstava duha i srca valjalo bi biti na oprezu. U žilama moje »Barbane« zacijelo nije kolala čista krv, a ipak je to bila plemenita krv. Duševno je zacijelo bila mnogo viša od mnogo zastupnika svog pasjeg roda.«

A onda zaključi, nasmiješivši se malo: »Prijatelji su me često zafrkavali radi tog mog psa, pitajući me kakove je pasmine. Da im vratim milo za drago, ja bi im odgovorio sasvim ozbiljno: »Barbana« je nešto osobito: pravi, čistokrvni lagunski pas!«

Michele Saponaro (Italija)

CAVE CANEM*

Šetali smo se ljetos putem pokraj jedne lijepe toskanske obale, uživajući sad u morskome zraku sad u miomirisu borova gaja. Bila je to naša obična večernja šetnja. Svaki bi nam čas, sad ovom sad onom, zapelo oko za natpis urezan u željeznu ogradu nekih vila: — Cave canem. — Ta se rimska opomena evo još i danas ponavlja u toskanskoj zemlji na svom prvobitnom jeziku. Pogdjekad se pored rečenice nađe i pločica s prikazom životinje na koju ti valja pripaziti.

I te su dvije riječi poslužile kao izlika da se započenu razgovori i zlobne doskočice o vjernosti pasa i o nevjernosti žena. Trebalo je nekako utući vrijeme do spavanja. Jedno veče najstariji u društvu — iz rijetkih oblaka škrapala je kišica, navješćujući dolazak jeseni — pozva nas k sebi u kuću, pa naredivši služavci da donese bocu njegovog pravog lukanskog vina, stade da nam priča o ženama, o psima i o željeznim ogradama vila jednu lijepu uspomenu još iz svoje austrijske činovničke karijere. Bio je rodom iz Gradiške te je nekih dvadesetak godina vršio sudačku službu po mnogim gradovima negdašnje austrougarske carevine; a umio je toliko ugodnih priča pričati, da je mogao ispuniti noći čitave jedne zime ili da napiše čitavu jednu enciklopediju.

— Ovo se dogodilo u Salzburgu, i došlo mi je do ruku upravo dva ili tri mjeseca prije objave rata: radi toga ne znam što je bilo dalje.

Radilo se o jednoj od običnih brakorazvodnih parnica, i ne bi se imalo ništa novo reći o tome da nisu u procesu sudjelovala baš dva psa, dva prekrasna i ponosna psa pasmine za koju kažu da je divlja. Oštre dlake, kratka repa, gadne gubice, ali

* Čuvaj se psa.

vrlo traženi psi kao rijetko agresivni i sasvim stalno vjerni te vrlo inteligentni. Postizavaju bajoslovne cijene, iako će ove biti samo cijene koje plaćaju naročiti ljubitelji. Sjećam se da sam vidjeo jedan takav odličan primjerak u vili mog prijatelja bankara, koji se njime vrlo ponosio. Svake ga je godine slao na izložbu, dobivajući uvijek prvu nagradu. Imao je čitavu zbirku medalja što ih je podobivao njegov miljenik. Ne bi ga bio zamijenio za kakav štajerski dvorac, za kakav dunavski brod, za ma kakvu marku od koje ima samo jedan primjerak na svijetu, mada je bio mahniti filatelista. Kad mu je uginuo — a poginuo je nasilno, pod ratnim kamijonom — kažu mi da mu je sagradio mauzolej.

Ovi o kojima vam pričam bili su na glasu naročito zato što su bili potpuno jednaki jedan drugome, i po stasu, i po hodu, i po boji dlake, uopće po svim karakterističnim oznakama tijela. Vlasnik im je bio jedan bogati hrvatski industrijalac, koji je imao u Salzburgu vile, zemljišta i prekrasnu ženu.

Ta je ženska bila tajinstvenoga porijekla. Čini se, da ju je industrijalac, putujući mnogo po svijetu, upoznao u Parizu, u nekom noćnom društvu, da se je u nju mahnito zaljubio i da se je smjesta njome oženio. Takve se ludosti nerado drugima pričaju. On ju je ljubomorno čuvao, budno pazeći za njen svakidašnji život, što je bilo nešto vrlo neobično i rijetko u onome kraju.

Morajući radi svojih poslova neprestano putovati unaokolo, postavio je bio svojoj mladoj i lijepoj ženi kao čuvare, osim brojne služinčadi, dva vrlo ljuta psa, te se je u njih većma nego li sluge, koji su po naravi i po svom zanatu pristupačni podmićivanju, pouzdavao kao u vjerne i nepodmitljive pse.

Kad god bi se vratio s puta, on bi svaki put našao da mu je žena jednako nježna, da su mu sluge pune poštovanja, a psi da se raduju njegovom dolasku kao i prije. Ali jednoga dana nađe i pismo,

koje mu je jedna dobra dušica napisala bila da ga anonimno obavijesti o bračnoj nesreći. Pismo je bilo dugo i pisano je s okolišavanjem, kako već znamo, te me je mnogo nasmijalo kad sam ga god čitao u parničnim spisima. Javljalo mu se za nekog mladog inženjera — ime i prezime — koji svake noći kad njega nema doma, točno — na sat i minutu — dolazi u pohode gospođi. A posjet traje do zore.

Industrijalac, ne vjerujući mnogo pismu i stalan da ga žena ne vara, pocijepa pismo na dvoje. Ali, pokajavši se možda smjesta što je bio prenagao i previše povjerljiv, on ga poslije nije pocijepao na četvero, niti ga je hitio u košaricu za otpatke, pa su se zato one dvije pole mogle lako priložiti parničnim spisima. Da li mu je nešto bilo sinulo u glavi? Da li mu je dušu počela gristi kakva sumnja? Sasvim naravno, ali on nije zapravo mnogo mario ni za to samo anonimno pismo, a ni za tu svoju malu sumnju, koja ga je bila spopala iz zasjede. Ta ženu su mu čuvala dva čuvara, koji su bezuvjetno slušali njegove zapovijedi, dva čuvara inteligentna, koji nisu spavali i koji ne bi bili nikada dozvolili da itko živ prođe kroz vrata vile ili da preskoči preko njenog ogradnog zida.

— Jadne drage životinje, zar ne da bi bilo ludo posumnjati o vama? Zar ne: da su ove vaše nedužne i budne oči vidjele samo sjenku u mome vrtu, ja bih sada opet vidjeo tu sjenku u vašim očima?

A ona dva psa nisu umjela govoriti, da bi mu odgovorila, ali su, zacijelo zato što su se radovali što opet vide svoga gosu, bili pomahnitali te su, mjesto da čuče pred njim kao obično, trčkarali gore dolje po vrtu, mašući repom i njuškajući bogzna kakav trag.

Za svaki slučaj, morajući poći željeznicom na neki drugi put, industrijalac, poljubivši ženu, naredi nekom detektivu neka pomogne pse u njihovom ni-

jemom poslu i neka i on pripazi na njegovu ženu. Čovjek nije nikada dosta pametan, a posao je posao. On se i u svojim burzovnim poslovima služio privatnim informacijama. A kada se vratio s puta, dobi neočekivanu obavijest: da je sve istinito i točno. Za njegove otsutnosti inženjer je svaku noć, u toliko i toliko sati i minuta, prelazio preko praga njegove kuće u kojoj je stanovao sa ženom i poslije toliko i toliko sati i toliko minuta vraćao se sav sretan, a da mu se nije ništa desilo. Podatci anonimnog lista bili su bez prigovora.

Slijedila je mala scena, a onda se na odnose industrijalčeve prema svojoj ženi spustila zlokobna tišina. On uze sa sobom svoja dva psa, nedužna ali vrlo nesposobna, ljuta ali možda nepažljiva, pa se preseli u Beč. Žena, pošto mu se dugo vremena grozila i pošto ga je dugo moljakala, zametnu parnicu protiv muža radi toga što ju je ostavio.

I stvar dođe meni u ruke. Pokušaji pomirenja nisu doveli ni do čega, jer, iako je gospođa pokazivala da je spremna na svaku pokoru, na svako pokajanje, muž se nije dao nikako sklonuti. Priznajem vam da sam bio u neprilici, i mnogo sam dana proživio a da ni izdaleka nisam znao kakovu da odluku donesem. Muževljeva tvrdoglavnost mi se činila prevelikom; govorilo se da je vrlo ljubomoran, ali poslije najbjesnijih ljubomora slijedi u neuravnotežnih ljudi obično najokorjelija odvratnost: nije li on sada tražio samo izliku da se lijepo riješi žene koju je uzeo u vinskom mamurluku? Moja se simpatija priklanjala ženi. Ona je uporno ostajala pri svome poricanju, braneći se glasom u kojemu je podrhtavao gnjev i plač i nije mogao a da ne drhće, ali meni je taj glas izgledao tako iskren i tako siguran. Svjedoka nije bilo. Izvještaj detektiva, u kojemu su se nalazila samo indicija, nije mogao imati važnosti za me. Iskaz inženjerov bio mi je gotovo sasvim vjerodostojan, jer je govorio sasvim mirno i sigurno, odbijajući od sebe s gnjušanjem industri-

jalčeve optužbe, kao potvore koji vrijeđaju njegovu čast. Ali u tome pogledu naveo me je jedan malko teatralan izgovor gospođin na vrašku ideju, koja je trebala u prvom redu da ostane šalom, pa da ne samo raspoloži auditorij, nego i da završi komediju općim izmirenjem.

— Ja nisam nikada vidjela ovoga gospodina — govorila je ona ženska, pokazujući inženjera: — kunem se da on nije nikada prekoračio moga praga. A da se je usudio da to učini... — primijeti, poprativši riječi lažnim osmjehom, koji ju je upropastio — da se je usudio to učiniti, bili bi ga rastrgali moji psi.

Zapravo je bila rekla: — psi moga muža, — i zato je pogriješila. Bila je nesmotrena.

Zapovjedio sam služitelju neka uvede u dvoranu ona dva psa, jedine svjedoke kobnoga čina. Vrata se otvoriše, ona dva psa uđoše ponešto sramežljivo, objesivši glavu, ali tek što ih odriješiše, oni poletješe, u dva krasna skoka, dvoranom, pa se najzad zapletoše među noge inženjerove, poskakujući na njega, kevčući od ljubavi i ližući mu ruke. Te ruke koje su ih zacijelo izdašno darivale da bi ih podmitile... Muškarčevi su prijatelji u nekim prilikama prijatelji svih muškaraca.

— A kako ste vi stvar presudili, gospodine suče?

— U pogledu presude nije moglo biti sumnje: to svjedočanstvo, iako nijemo, bilo je sigurno. Ali do presude nije ni došlo, jer je gospođa povukla svoju tužbu. A onda je došla običajna rastava. Kazivali su mi da je industrijalac doživio gorke dane. Dobro, žena ga je ostavila, ali i psi, ti tako vjerni, ti tako ljuti psi? Bio je izgubio dvoje u što se pouzdavao najedamput.

Martha Roegner (Njemačka)

BARRY

Mati mu je bila bernardinka a otac ovčarski pas, na kojega je i ličio. Nije zato čudo da je bio dobro građen, vitak i dugonog, jakih čeljusti i zuba te snažnih mišica i vanredna njuha.

Nije volio ljude, osim svoga gospodara. Kurtu je bila dvanaesta godina, kad je od oca, apotekara u nekom malom gradiću, dobio, baš za rođendan, Barrya kao tromjesečno štene. Kurt ga je othranio.

Čini se da mu je Barry bio zahvalan za to. Pratio ga je izjutra u školu. Poslije bi se prošetao i vratio sâm kući, legao bi pred kamin i opet bi zaspao. Ali pet minuta prije deset skočio bi i otrčao pred školu, gdje je u to vrijeme bio veliki odmor. Opet bi se prošetao, a kad je Kurt, oko jedan sat, izlazio iz škole, Barry ga je već čekao pred zgradom. Svaki dan bi ga tu pozdravljao svojim radosnim lavežom. Čitavo popodne ne bi se maknuo od svoga gospodara, pa ako je ovaj kamo od kuće odlazio, Barry ga je vazda pratio. Ako je Kurt morao da »buba«, Barry bi mirno sjedio kraj njegovih nogu ne skidajući oka s njega.

Nije volio kad su mu gospodara posjećivali drugi dječaci. Ako bi tko samo malo glasnije progovorio, on bi smjesta zarežao, a teško si onome, koji bi od njih zapođeo kavgu. Barry bi nemirno đipio i stvorio se pred svojim gosom, spreman da skoči na njegova, makar samo idejnog protivnika!

Pošto mu je gazda bio nebriga kao većina dječaka njegovih godina, morao je Barry na sve paziti. Tako ga je jednom morao upravo odvući s leda, šćapivši ga za kaput, kad je sa svojim drugovima na sklizanju naišao bio na tanak led i već počeo propadati. Kad su, drugi put, onako nestašni ljuljali čamac u kojem su se vozili, pa se ovaj prevrnuo, pomogao je Barry spasiti iz vode jednog od tih nestašnih dječaka, koji nije umio plivati, a kad su se

mladići počeli već i puškom šaliti, Barry je jednom bijesno navalio na njih i, skočivši jednom na ruku, ispalio pušku prije nego li je ova mogla koga raniti. Dječaci kao da su znali da on na njih pazi i da sve to čini samo iz ljubavi, pa mu nisu ništa zamjeravali. Volili su ga i smijali su se njegovim hirima.

Ako je Kurt bio zlovoljan i ako ga je otjerao ili malo graknuo na njega, on bi se žalosno povukao u kut i tu bi se grizao od jada. Ali Kurt kao da toga nije ni opažao, što je Barrya još većma žalostilo. Kurt nije čak ni to opažao kad bi se Barry razbolio — jer nije imao toliko srca za svoga mu čuvara, kao ovaj za njega.

Ali uza sve to: čim bi mu Kurt veselo prišao, uhvativši ga objema šakama za glavu, njegovo bi se srce otkravilo i on bi opet sve zaboravio, radostan što mu gospodar tura prste u čupavu glavu i što se i opet udostojao da se s njime poigra. Barry bi mu zadovoljno lizao ruke, mašući neprestano repom.

Jednoga dana odoše zajedno u polje, kad li pred njima iskoči zec. Kurt se lecnu pa nehotice viknu: »Drži ga, Barry!« Htio je samo da vidi tko je brži: zec ili Barry, ali taj trenutak je bio odlučan za čitavi život Barryev.

Barry nije stigao zeca i čitavu se večer ljutio radi toga, a one noći snivao je čudne sne. Čim je sutradan ugrabio malo vremena, pošao je opet u polje, sjetivši se onoga što je noćas sanjao. Htio je da potraži one silne šume koje je vidio u snu, da se naganja s onom divljači, koja ga je noćas u snu toliko namučila. Činilo mu se da je noćas u snu imao i druga s kojim je lovio; htio je da ga sada vidi, ali sve uzalud: nigdje traga drugu, a ni onim silnim šumama.

Nabježavši se nemirno sad ovamo, sad onamo, pođe cestom u potragu. Najednom opet iskoči zec pred njim, a on udri bježati za njim. Ali zeko je i opet bio brži i on morade, sav usopljen i isplažena jezika, odustati od daljnje potjere. Onako obješene glave naiđe na nov trag, nešto pred njim zalepršа —

prepelica. Tu moram uloviti, sunu mu glavom, ali kolikogod se trudio da ščepa tu prestrašenu pticu, koja bi sad prhnula, sad se opet spustila njemu pred nosom, nije nikako mogao da je ščepa. Nije, jadnik, znao da je to bio mužjak koji ga je nastojao odmamiti što dalje od gnijezda svoje porodice, na koju je Barry bio zapravo nagazio, nanjušivši je. Najzad odleti prepelica u veliku daljinu, kao što naskoro odbjegoše i dva nova zeca, koje također nije mogao uhvatiti.

Kad je toga dana odbilo deset sati, čitavi se razred nemalo začudio: pas Barry Kurta Borrmanna nije došao pred školu. Ali u jedan sat je sjedio pred njom, isplažena jezika, dok su mu se slabine nadimale kao mijeh. Kurt ga gadno pokudi, a Barry, znajući da je pogriješio, samo je okretao glavu sada desno, sada lijevo. Ali mu nije bilo žao što je bio u polju, mjesto pred školom.

Sutradan se predomisli. Mjesto u polje, otiđe pred vilu susjeda majora i stane tamo strpljivo čekati. Čekao je gotovo čitavo jutro i već je bilo malone doba da pođe po Kurta, kad li se otvoriše kućna vrata te istrča na ulicu krasan hrt. Barry skoči na noge kao da ga je strŝen ubo, pa značajno pogleda druga. Ovaj je stojao kao ukočen. Barrya se bojao čitavi gradić, ali ako je katkada izuzetno skrenuo svoju pažnju na kojeg svog druga, onda je to bila neka naročita počast i to se znalo. I sada je opazio isti učinak: veliki hrt se bio radosno prepao, pa ga je sada gledao mašući nesigurno repom i kao da nešto očekuje. On mu dostojanstveno pristupi, ponjuši ga, kao da se želi s njime upoznati, a hrt bojažljivo uzvrati tu učtivost, našto Barry skoči postrance, pogleda pokraj druga, lako zareži a onda tiho lanu. Tko bi mislio da je to bilo važno saopćenje! Ali hrt ga razumjede te i on dva-tri puta radosno kratko zalaje — pa dakako da sam razumio i rado sam spreman na to! — a onda Barry otkaše dostojanstveno do škole.

Jednoga dana susjedov hrt čekao je na prozoru, a kad se Barry pred njim pojavio, zamoli na svu silu neka ga puste na ulicu. Složno se zaputiše u polje, trčeći jedan pored drugoga. Barry mu odredi grm, za koji se hrt zakloni, a onda sam pođe tragati unaokolo. Hrt bi samo pokadšto promolio svoju šiljastu gubicu kroz grm, dok je Barry optrčavao to mjesto u velikom krugu, koji se sve više suzivao. Najedared iskrsnu odnekuda zec; tada poleti u isti gotovo čas i hrt iz grma. Jadni zeko se naskoro nađe među raljama hrtovim, zakmečavši očajno, i odmah je bio gotov. Hrt ga ponosno donese svome drugu. Zavukoše se zajedno u grm i prvi put u životu okusiše slast vrele krvi i svježeg mesa. To je bilo kobno po obojicu.

Dok je još derao zubima zečju kožu, otkidao meso i pio krv, Barryu i opet dođoše pred oči one šume o kojima je sanjao bio, pa mu se sad učiniše bliže i mnogo zbiljskije.

Ali major je bio bolji pedagog od Barryevog gose. Poče se zanimati za svoga hrta i za njegovog najnovijeg prijatelja te naskoro uđe u trag njihovim nedjelima. Hrt izvuče dobre batine — to jest istom kod kuće, jer vani Barry nije dozvoljavao da mu itko dirne prijatelja; osim toga major javi apotekaru što je opazio.

Barry dobi drugi dan klipaču, koju mu objesiše o vrat i koja ga je sprečavala u trčanju. Kurtu je bilo baš zato žao kao i samom Barryu, ali što će kad stariji to traže i kad moraš da paziš da ne dođeš u sukob sa zakupnicima lova! Kurt se gotovo izvinjavao Barryu, dok mu je vezivao klipaču, jer što se njega lično tiče, mogao je Barry pohvatati i razderati sve zečeve i sve prepelice čitavoga svijeta!

Barry je sve to vrlo dobro shvaćao i uviđao i sasvim je pristojno podnosio nemilu sudbinu, koja ga je bila najednom snašla.

Onako s klipačom potraži svog prijatelja, s kojim se i opet zaputi u polje. Ali kako da s tim te-

retom ispod vrata optrčava lovište i diže divljač i dogoni je pred druga?

Major je mnogo kasnije saznao na koji su način drugovi bili riješili taj problem.

Evo kako! Pošto je Barry umio vješto nanjušiti i istjerati zeca, hrt mu je kod traženja pomagao nositi klipaču svojim jakim zubima, koju bi smjesta ispustio, kad bi opazio zeca, za kojim je onda, naravno, munjevitom brzinom poletio, dok ga nije ulovio.

Radi toga dobi hrt za kaznu brnjicu, ali se je sa svojih izleta obično vraćao bez nje. Major ga stoga zatvori, sav bijesan što ne može psa da nauči pameti. I Barrya vezaše na lanac, samo s tom razlikom da je njegov gospodar bio baš radi toga bijesan — upravo tako kao i njegov Barry. Barry je sada morao spavati u sobi s gospodarem. Kurt je to tako udesio, da je Barry vrlo lako mogao po noći strugnuti iz svoga zatvora, jer je soba bila prizemna, a plot mu nije bio previsok.

Barryu brzo omilješe ti noćni izleti, naročito odonda otkad je bio našao novog druga — nekog malog jazavčara, koji se smatrao naročito počašćen Barryevim povjerenjem i drugarstvom, spreman, baš kao ono nekada hrt, na svako nedjelo. Koliko su ih njih dvojica počinili, to je znala noć, ali ponešto iziđe i na vidjelo dana.

*

U susjednome selu uzgajao je jedan posjednik kuniće, načinivši im udbnu staju, kojoj je ulaz bio naročito smišljeno osiguran daskom, na kojoj se nalazio težak kamen. Barry i jazavčar nanjušiše tu staju i tako se namečiše na nju, da je za nekoliko dana iz nje nestalo za redom šest kunića. Kako je svake noći nestajao samo po jedan komad, vlasnik nije mogao da sumniči kunu. On dobro učvrsti onu dasku, prikuje ju i pokrije busenjem, ali sve to nije ništa pomoglo, jer svake noći nesta po jedan kunić.

Najzad uhvati zasjedu. Nekako pred samu zoru naiđe Barry s jazavčarem. Barry odmakne busenje

i kamen, odigne dasku i pusti u staju jazavčara, koji mu naskoro donese kunića. Pomoću Barrya iskoči jazavčar opet sretno napolje, a onda obojica uhvatiše maglu sa svojim plijenom.

Ujutro dođe seljak u apoteku i zatraži odštetu. To nije bilo samo jedared i Kurt je imao i suviše okapanja radi Barryevog noćnog sporta. A on nije volio okapanja. Zato, kad se njihov lijepi Barry silno sviđe nekom gostu, Kurt pristane na prodaju psa te ovaj ode sa svojim novim gospodarem željeznicom u posve novi kraj, daleko od njegova dosadašnjeg boravišta.

Barry je sate i sate sjedio u pasjem odjeljenju, zureći nijemo preda se. Kola su se strašno tresla, cvilila su i škripala, da je drhtao od straha. Najzad ga onaj Kurtov gost izvadi iz kola i odvede u neku tuđu kuću, gdje ga svi lijepo dočekaše, ali gdje nije bio njegov gospodar. Zato nije ni mario za njihovo glađenje i njihovo umiljavanje, kao ni za hranu, koju su mu donosili, ali koju on ni ne dirnu. Samo je zurio u prazninu, zamrzivši ljuski rod. Bilo mu je jasno da ga je gospodar dragovoljno odbacio i to — zauvijek.

O ponoći se diže polagano; slabine su mu podrhtavale, laloke su mu bile rastvorene i umalo te nije strahovito zaurlao od same muke. Ali se svlada i čvrsto zatvori gubicu. Jer osim jada osjećao je i neku gorčinu spram svoga gospodara, pa je bio i suviše ponosan, a da bi zaurlao. Osjećao je samo u sebi silnu bijedu i silnu mržnju prema cijelom svijetu.

Međutim se nije bilo ništa promijenilo; on nije ništa jeo, samo je hodao iz jednog kuta u drugi, a za nekoliko sedmica bio je kost i koža. Novi ga je gospodar isprva vodio na uzici, a kad se pobojao da će lipsati, pusti ga neka slobodno hoda. I tako Barry jednog dana nestade.

Klipsao je umjerenim korakom, jer je bio strašno jadan i čemeran. Htio je da se najkraćim putem vrati kući. Volio je samo jedno biće na svijetu, vazda vjerno, iskreno i žarko, a to ga je biće odbacilo,

protjeralo, laka srca i sasvim bezbrižno, i to zauvijek. Osjećao je da ga je to biće izdalo, a ipak je za njim čeznuo, trčao evo za njim, htio ili ne htio. Nije mogao da se oslobodi te strašne boli i morao je da nastavi taj teški put.

I Kurt Borrmann je osjećao veliku prazninu u kući, kad je iz nje bio otišao Barry, koji je u njoj boravio pune četiri godine. Ali on je stvorio brzo odluku i uzeo je drugog, novog psa, nekog malog terriera.

Dok je jednog dana hodao s tim psetancem po dvorištu, smuknu najedared iznenada nešto poput sjene kroz vrata: Barry, prognanik. Jedva ga je mogao prepoznati; tako je bio jadan, mršav i raščerupan. Možda bi još bio i posumnjao što, da nije Barry stao kao lud skakati oko njega, lajući od puste radosti. Bio je u taj čas zaboravio svu nepravdu i svu gorčinu; znao je jedino još za svoju veliku, žarku ljubav, pa se motao oko Kurtovih nogu, cvileći i stenjući i poskakajući uvis, ne bi li jezikom liznuo svog premilog gospodara. Kurt se bio sasvim zbunio; savjest mu se bila probudila, ali je samo preko volje uzvraćao Barryevo milovanje, jer se iza vrata čulo lajanje terrierovo, što Barry nije dotle, u svome uzbuđenju, zapravo ni primjećivao. Ali sada Kurtova majka otvori vrata, a na njih provali bijesno terrier, uzlajavši se, s pravim temperamentom svoje pasmine, na došljaka. Barry je najednom samo klonuo na prednje šape, gledajući maloga — odjedared mu postade sve jasno. To je sada bio domaćin, dok je on bio i ostao prognanik.

Terrier ga je optrčavao, bijesno se zalijetajući, frčući od bijesa kao da ima pred sobom kakvoga sumnjiva prosjaka. Barry najzad potiho spusti glagu, sve niže i niže, a oči mu se zakrvaviše, ne puštajući iz vida toga kepeca. Terrierovo bijesno frkanje pretvori se odjednom u preplašen jauk, tako da ga je Kurtova majka morala naglo pograbiti za šiju i iznijeti napolje.

Kurt je stajao blijed, ne mičući se. »Barry« — prošapće, pruživši neodlučno ruku, ali se životinja nakostriješi, iskesivši zube i zarežavši, dok joj je čitavo tijelo drhtalo. Izgledalo je kao da se sprema skočiti na dječaka, kojega je neprestano gledala svojim krvavim, kao izbezumljenim očima. Uto se umiješa otac, problijedivši kao i sin, pa ovom tiho zapovijedi neka iziđe. Kurt strugne napolje, a onda otac pokuša umiriti psa. Ali ovaj i na njega isceri zube, a onda kao da je bio na sve zaboravio. Drhtao je i ogledavao se nesigurno, tako da se činilo kao da će se svaki čas srušiti i da će lipsati. Ponekad bi tiho zastenjao.

Kurtova majka dojuri sa zdjelicom mlijeka i stavi mu je pod gubicu, ali je on ni ne opazi. Glava mu klonu i u tome dodirnu njuškom mlijeko, lecnu se, okrene glavu nastranu s izrazom skrajnjega gađenja, podigne se s nategom i teturajući pođe prema vratima.

Navečer je ležao u nekome žitu i htio je da umre. Ali ispred njega protrča nekakav hrčak i on ga nađe smjesta u njegovim zubima, prije nego je to i opazio.

Više ga nije dodirnula ljudska ruka. Samotno je lutao šumama i poljima, naučivši vrebati i postavljati zasjedu. Umio je dići prepelicu sa samoga gnijezda i zeca sa ležaja. Lovio je srne, a kad nije imao sreće, i miševe i krtice. Kad bi mu i to dosadilo, pošao bi u koje selo i donio bi sebi odanle što god bi mu srce poželjelo. Nije više trebao nikoga da mu pomaže u lovu, a nije ni volio druge pse, jer je na njima osjećao da vonjaju po ljudima.

Je li mrzio ljude? Prezirao ih je.

Svijet ga je smatrao vukom i bojao se sresti ga u šumi, jer se nije nikome uklanjao s puta. Ali šumari i lovci nisu ga mogli nikada sresti, jer ih je on dobro poznavao pa je umio da osujeti sve njihove zamke, zasjede i vabljenja. Vješto je izbjegavao njihova gvožđa i nije htio da okusi trovano meso, kojim su ga nudili na njegovim prolazima. Uvijek je

mijenjao mjesto, te se pojavljivao sad ovdje, sad ondje, a brlog mu je bio u sve dubljoj šumi. Što dalje od ljudi, to je lakše zaboravljao svoj jad i čemer.

Ali taj je živio u njegovom srcu, jer je u njemu živjela ljubav jača od ljudske ljubavi, jer mu je ta ljubav bila potrebna i prirođena..

Neumorno je lutao, loveći, dok se ne bi tako izmorio, da se je samo svalio od umora i zaspao.

Sunčani dani toploga ljeta prođoše, a šuma i polja zaodješe se zlatnim haljinama turobne jeseni. Tužan i žalostan prolazio je šumskim stazama, po mekome sagu zlatnoga lišća, dok su se breze, bukve i jele lilale na prvim vjetrovima, koji su pretskazivali skoru zimu.

Naskoro će doći zima. On je se nije plašio. Ali je baš noćas bio sanjao o toploj sobi s mekim sagovima i kožama, s bijelim zavjesama — i s lijepom, milom mladom ženom, koja je znala kako se ljubi. Iako nije nikada vidio te sobe ni te žene, ipak ga je spopala bila sjeta. Možda zato što je znao da nije nikada susreo čovjeka, koji bi zbilja umio ljubiti.

Vukući se kroz šumu nije opažao ono što ga je okružavalo, nego je pred sobom gledao neku nepoznatu zemlju, a ozbiljne mu oči izražavahu duboku sjetu.

Za njime se začuše koraci. On ih ne ču, jer su vršike drvetâ šumile na lakome povjetarcu.

Mlad šumar šuljao se za njim, koji sada nanišani i odapne — Barryu ravno za uho.

Barry klonu, ni ne zajauknuvši, prije nego li je i čuo sam pucanj.

Zar je njegovo vrelo srce uzalud kucalo? Toga nije više mogao pitati. Ali nema ljubavi koja bi bila izlišna, kao što nema ni topline, koja bi se samo tako izgubila. Sada je samo Stvorac pitao: Jesi li umio ljubiti?

Jest, to je umio Barry.

Bernhard Kellermann (Njemačka)

POUPOUL, MOJ DRUŽE...

Jučer sam se spremio na put k Noelu, da se s njim pogodim za neku barku, koju mi je bio ponudio na prodaju. Prošao sam kraj kolibice Jeana Louisa. Da li da uđem, pomislio sam. Zašto? Ta imaš vremena. I — nisam unišao.

»Došli ste dakle radi belle femme?« reče mi crveni Noel i stavi kao obično svoj koncert od rakija preda me. »Ej, Francoise, Antoinette — valja Poupoulu dati da jede! Vaš pas ždere iz vreće sa šljivama, haha, ne škodi. Lijepa barka, ta belle femme! Vi ste se dakle odlučili?

»Jest, odlučio sam se«.

»Hoćete, dakle, da radite onako kao i drugi?.

»Zašto ne?

Dakle, vi znate, ja sam trgovac ribom, pa se obvezujem, da ću od vas svu ribu preuzimati«.

»Dobro«.

»Ej, Antoinette, Marie — mora se otključati spremište u pristaništu!«

Malo sam se zabavio kod Noela, nisam imao što izdangubiti. Ludi je Gaston dojedrio unutra na svojim klecavim koljenima i ponudio mi čašu vina. Jeli smo uz to sira, koji sam ja platio. Tada dođe seoska bitanga.

»Gospodine«, reče — »dajte mi jedan franak, pa ću vam saopćiti jednu osobito znamenitu vijest!«

»Nosi se!« rekoh ja. »Batinu preko leđa, ako hoćeš!« Seoska se bitanga iskesi i pobjegne.

Pregledasmo belle femme u spremištu.

Nitko nije imao spremišta za lađe osim Noela. Ispod stupova, koji su virili iz vode, gacali su derani i okretali kamenje. Hvatali su za škare male morske rakove, koji su htjeli uteći, a mladim su jeguljama, koje bi ulovili, odmah prorezali grlo.

Prekucao sam belle femme. Bila je široko građena.

»To je najbrža barka na otoku!« reče Noel.

Yann i Kedril su mi već prije bili rekli, da je belle feme izvrsna barka. Sviđala mi se. Otraga se morao umetnuti nov »steven«, inače je bilo sve u redu.

Poslije nekog natezanja sporazumjesmo se o cijeni. Bio sam tako bezobrazno zabacivao Noelovu ponudu, da mu je gotovo kaplja pala. No valjda ti neću u ralje bacati svoje lujdore, ti kralju otoka.

U jednoj se ulici opet sastanem sa seoskom bitangom. Vrebao je na mene.

»Gospodaru!« prošapta tajanstveno. »Ta dajte mi jedan franak, pa ću vam saopćiti jednu znamenitu vijest.«

Nasmijao sam se. Izgledao je tako drzak, izderan i prljav.

»Čuvaj se, brbljavče!« zavikah i digoh ruku. Seoska bitanga uze kapu u ruku i potrča što je brže mogao.

Kod kuće nisam opažao Poupoula. Sada mi istom udari u oči, da ga, otkako smo bili ostavili Noelovu krčmu, nisam vidio.

Fućkao sam i gledao preko pustopolja. Ali se brzo, tamno klupče nigđe ne pojavi. Poupoul je bio strugnuo. Nije došao čitavo popodne, tek kasno pred večer zaštekće pred vratima. Haha, stara skitnice! Poupoul se vratio sa svojih pustolovina u jadnom stanju. Šepesao je i krvario u isto vrijeme na više mjesta. Nos mu je bio razrezan, a na desnoj stražnjoj nozi imao je strašnu otvorenu ranu. A na vratu mu je visio komad pregrizena konopca.

»Hoho, Poupoule, što su to s tobom uradili? Jesu li te svezali, pa si uskočio kroz prozor?«

Poupoul je cvilio i gledao me posramljeno. Tako mu zlo još nikada nije bilo.

Isprao sam mu rane, povezao ih, pa je sada Poulpoul ležao na lijevoj strani, ispruživši šape preda se, i drhtao je svim udovima. Sutradan je pokušao da ustane. Ali se, cvileći, sruši. Iznio sam ga pred kuću na sunce i stavio pred njega vode.

»Sutra će već biti dobro, Poupoule; ostani lijepo ležeći, zbogom!«

Poupoul je udarao repom, ispružio sasvim ravno glavu na pod i stao se strpljivo spremati na dugo čekanje.

Govorio sam u selu sa drvodjelom, a onda otišao poprijeko otoka u Stiff i čitavo popodne radio kod gospodina Bouchera. Kad sam se vratio, spremalo se sunce da zađe.

Našao sam Puopoula u istom onakovu položaju ispred vrata, kako sam ga bio ostavio.

»Hallo, Poupoule!«

Ali on se ne maknu. Ležao je, ipruživši preda se povezane šape a vjetar se poigravao njegovom dlakom. Prignuo sam se dolje, a nekoliko muha zazuja. Dodirnuo sam Poupoula — bio je krut i tvrd. Poupoul bio je mrtav.

»Umrlo si, pseto moje, a ja nisam bio uza te?« upitao sam tiho.

»Jesi li umrlo, pseto moje?« povikah.

Jest, Poupoul je bio mrtav.

Ustao sam i pogledao preko mora.

Možda bih ga mogao spasiti, da sam bio ovđe? Kako je to čudno, da je umro od tih neznatnih rana.

Pošao sam nekoliko koraka, da prohodam svoj bol, a onda sam se povratio. Sjeo sam na kamen ispred vrata i gledao Poupoula. Vjetar je hujao i jadikovao visoko u zraku. More se uztalasalo kao vatra. Između velikih gruda crne i užarene troske, koja je plovila, dizali su se kao jezici jasni plamenovi. More je sve do dna gorjelo. Široki grimizni plamen valjao se od horizonta amo preko mora; nebo je bilo pokriveno magluštinom, crveno od odsjeva i odrazivalo je sablasno ovaj požar dolje. Na zapaljenom se moru vozio veliki parobrod, što plovi u istočnu Aziju i rasplinjavao se. Palube su mu se razilazile, jarboli i lantine kapale su dolje, a debeli mu je dimnjak unaokolo izjedala vatra. Debeli, crni oblak dima dizao se iz njega . . .

Sjedio sam i gledao Poupoula. Oči su mi se osušile u šupljinama.

»Poupoule, druže moj!« rekoh i kleknuh, te ga poljubih među oči.

Tada opazih da je imao tanku uzicu o vratu i ruke mi sasvim smalaksaše. Bila je uzica, kakova se upotrebljavala za ribolov, bila je omča.

Poupoula su umorili!

Digoh se i zadrhtah od boli i bijesa.

»Takvi ste! To ste« povikao sam i zaprijetio se pesnicama prema selu. Tada problijedih.

»Yanne! Yanne!«

Zašto si mi to učinio, Yanne! Jer te onomad Poupoul izdao, ti pustaijo? Zato? Yanne, zašto nisi meni prebacio preko glave omču . . . ja bih se mogao braniti, ali ovaj ovđe —

Poupoul je jamačno još i liznuo ruku, koja mu je prebacila oko vrata omču i lajao je i mahao repom od uživanja, jer je netko k njemu ovamo izišao, dok je on tako sam ležao.

Pošao sam u selo. Gdje god te nađem, Yanne, pograbit ću te za ramena i oboriti na zemlju; ščepat ću te za grlo i razbiti ti pesnicom lice, dok se ne umiriš . . . čuvaj se . . . ja dolazim!

»Je li Yanne na brodu!« zapitao sam ukočen i blijed.

»Ne, Yanne je na kopnu.«

»Gdje je?«

Oni se nasmiješe. Otkuda bi oni to znali gdje je on?

»Jean Louis, dobar večer, zar nije Yann kod tebe?«

»Yann, huhu — nije, prijatelju.«

»Chikele, je si li vidio Yanna?«

»Nisam.«

Yanne, Yanne gdje se skrivaš? Iziđi napolje.

Smrklo se. Mirno je ležalo selo u svojim rijetkim svijetlima. Creachov svijetli čunj doleti, a popojavi se oštra i crna silhueta krovova, a onda utonu sve u pari i magli: kuće i svijetla, a svijetli uda-

rac preleti preko mene i zabliješti me. I opet je mirno ležalo mračno selo sa svojim trepetljivim svijetlima.

Vratio sam se opet u burnu vilu. Nad Poupoulovim lešom su zujale muhe. Uzeo sam ga na ruku i odnio ga dolje na more. »Ta ti si vazda na moru živio, Poupoule,« rekoh. Poupoul je bio ukočen, kao da je nadjeven. »Zbogom, druže moj!«

Poupoul zaplovi. Plovio je lagano napolje, ali onda dođe u jedan vrtlog i nestade ga. Jedan val šiknu k meni, a kad mu se razbila pjena, ležao je Poupoul opet preda mnom.

»Dakle, zbogom, Poupoule; ta mora da bude!«

Čudnovato pokušavao sam na tri-četiri mjesta, a Poupoul se je uvijek vratio k meni.

Tada ga uzmem ponovo na ruku, potpuno mokra, kako je bio, i odnesem ga popreko preko otoka. Bio je težak i ja sam teško disao.

Na istoku je more i nebo bilo plavo-crno, na zapadu bakrene boje. Nad otokom je stojao mali smeđi mjesečev srp, a vjetar je pirio.

Gđe su se klisure okomito rušile u vodu, bacio sam Poupoula u more.. Vidio sam kako je pao, čuo sam. Sada se nije mogao više vratiti. Valjao se je pored klisura, a onda ga pograbi struja i on izčeznu.

Pratio sam ga na njegovom putovanju, dok nisam došao do Markonijeve stanice. Tu uniđoh.

»Sjednite« reče ljubazno gospodin Boucher — »kako to zaboga izgledate?«

»Hvala,« odgovori — stajat ću; pas mi je uginuo.«

»Tako, tako, pas vam je uginuo?«

»Da!«

Opet sam otišao. Sjeo sam na jedan kamen i gledao napolje na more. Bilo se pružilo crno kao ugljen pod crno-ljubičastim sjevernim nebom, strašno prazno i pusto. Tamo je vani putovao Poupoul, a vali su se s njime poigravali.

Došao sam kasno kući. Čekao sam nekoliko sati kod Puopolove gudure na Yanna. Nije bio došao.

U mojoj je kolibi bilo pusto. Kiša je praskala po krovu i kapala kroz pukotine, a ja sam mislio na Poupoula.

»Sjećaš li se, prijatelju, kako smo se upoznali? To je bilo preko na obali. Držao si me svojim oštrim zubima za nogu, a da me nisi ugrizao. To mi se sviđalo. Sjećaš li se, kako sam iskušavao tvoju vjernost i pretvarao se kod plivanja, kao da se utapam — a ti nisi oklijevao nego si odmah skočio sa visine čitavog sprata u more da mi pomogneš.«

Tip — tiptip — kiša je padala i depeširala smetene, lude riječi, iza kojih kao da je vrebalo neko strašno značenje. Vjetar je vani pirio — i čuj: zar nije lajalo neko pseto u pustopolju? Ispravio sam se. U noći su se vani čuli povici neke ubojničke slasti i reski smijeh mučenika. Krv mi se ledila u žilama i čitavi dijelovi moga tijela bili su kano uzeti.

Ne, tu mi se nije sviđalo. Izašao sam napolje i legao da spavam pod jednom stijenom.

Wladyslaw St. Reymont (Poljska)

KUJA

Dječak se pomalo umirivao, jeo je kruh, i pio sirutku i po katkad brisao rukavom suze, koje su mu još navirale u oči. Majka je stajala kraj njega, blago ga milovala po glavi, a kad je pojeo, reče:

— Idi spavati. Ja ću poslije doći, pa ću ti donijeti komadić od večere — idi, još će doći ona kuga i dodati još koju.

— Donesite, majčice, i za kuju.

Onda pođe i stane zviždati i tiho dozivati:

— Finka! Finka!

Obiđe sve zakutke u dvorištu, ali ne nađe kuje, samo se od mlina čuo neki šum i povici. Zato potrča onamo.

Put ispred dvora išao kraj gospodarskih zgrati kod Poupoulove gudure na Yanna. Nije bio zavijao oko velikog jezera, prolazio kraj mlina, koji bijaše već na livadama, prelazio preko potoka i pružao se prema selu, štono se protegnulo u dugu, isprekidanu crtu. Mlin je stajao nisko, vrh njegova krova bijaše u visini jezerske površine.

Premda je mrak bivao sve gušći, ugleda Vitek na nasipu kod mlina gomilu ljudi, koji su trčali na sve strane i hvatali se čas drveća, čas plotova. Neki uplašeni, smiješani povici prosijecahu zrak. Otoka bijaše otvorena i voda je šumeći padala s kojih deset lakata visoke ustave, udarala velikim, širokim valovima o obale i oblijevala put pjenom. Nije mogla da stane u malom koritu riječice, nego je prelazila preko obala i široko se razlijevala u dolinu. Dječak se obazre na sve strane, ugleda kuju, gđe trči prema njemu, i viknu:

— Finka! Ovamo!

S drveća i plotova su mu nešto dovikivali, ali on nije mogao da čuje od šuma vode i spokojno je zviždao. Kuja stade začas, a onda se mahnitim skokom baci k njemu. Pade mu pred noge i poče da kratko, tužno cvili. Iz gubice joj curila pjena, a oči joj bijahu krvlju zalivene.

— Finka! — viknu on.

Ona mu kao divlja skoči na prsa, poče hvatati zubima za hlaće od prostog platna, trčati oko njega i vraćati se opet k njemu, srašno zavijajući.

Vitek se zbuni, prestraši: nije znao da si rastumači, zašto ona tako zavija, zašto se tako baca, pa potrča prema mlinu. Kuja ga preteče, sleti s nasipa i skoči u vodu; časak je plivala prema otočiću, koji bijaše na kraju trokuta, štono ga sačinjavala voda, koja je tekla ispod mlinskog kola, i ona ispod otoka, pa se obje nedaleko spajale u jednu brzu struju. Kuja prepliva za nekoliko koraka, ali je jaka struja zanese na stranu i izbaci na livadu. Uzalud se bacala nekoliko puta u vodu. Onda

potrča opet na nasip, obleti mlin i pruži se na obali kraj zapjenjene vode, strašno zavijajući.

Vitek se popeo na visok plot, jer je čuo ljude, koji su mu dovikivali, da je kuja pobesnila. Vlastelin, koji se u strahu također popeo na jedno drvo, posla jednog slugu po dvocijevku. Dječaka obuze neka zlovolja i takova žalost, da je zvižnuo blago na nju. Ona dotrča, stade gristi letve u plotu, kopati nogama pijesak, vrtjeti se uokrug i zavijati... Onda je opet otrčala pod drveće na kojem su sjedjeli ljudi, grebla noktima koru, cviljela, vukla se po pijesku, trčala svaki čas na vodu i zadihana, blatom zamrljana, umorna, plazila na trbuhu upravo do vode i krvlju zalivenim očima gubila se u magli, koja se dizala iz zapjenjene vode. — Obuzimalo je neko cviljenje poput grčevite, bezkrajne boli; vraćala se k ljudima još većma mahnita, još više bezsvijesna. Trzala se u grčevima, a zatim bi se smotala u klupko i ležala kao mrtva. — Nije više imala snage da zavija, jer se kroz šum vode čulo još samo neko krčanje. Voda je sve više rasla, samo se još sredina otočića u trokutu, gdje bijaše najviše mjesto, bjelila od pijeska. Na livadama se razlijegala piska čavka, koje su ostavljale svoja gnijezda.

Donesoše pušku. Vlastelin je dugo ciljao upravo u glavu i onda opali. Kuja se samo savi i pade s nasipa u vodu. Dugo se borila s valovima, ali ipak se iskopa na obalu i teško krčeći pobježe na livade.

Vitek siđe na zemlju i tužno se zagleda u mrak.

— Tako je lijepo tjerala ždrijebce i svinje, šteta! —govorio je on u brizi, jer je izgubio pomoćnicu. — Što se dogodilo s njom? Da se bar prije oštenila! — umovao je on i osjeti suze u očima. Prekidoše mu te misli, jer ga viknuše da dođe, pomagati kod ustava, koje su zatvarali, pošto je voda prestala dolaziti.

Kad je krenuo kući, bijaše već sasvim noć. Svijetlio je samo mjesec. Nad livadama na kojima se bijelila voda, spustila se tišina i magla. Tek mlin je zujao, a od dvora su čulo, kako škripe vrata; katkad bi doletjelo iz konjušnica konjsko rzanje ili

iz sela oštri zvuci frula ili kakva nerazgovetna buka. Vitek pogleda još jednom na livade, ali ništa nije vidio, nego ga počela da davi još veća tuga i obuzimao ga plač. Zato pođe na svoje ležište u suši, gdje su stajale stare kočije i razno nepotrebno gospodarsko oruđe. Tu bi on u starom napola trulom košaru od kola spavao zajedno s Finkom.

Doskora dođe majka i donese mu malo juhe i komadić mesa.

Evo ti, popi, evo imaš i komadić mesa, pojedi.

— Šteta toga pseta. Opodne sam je zvala — ali nije došla.

— Ni juče nije bila sa mnom na pašnjaku.

— Možda se gdjegod oštenila, pa je čuvala psiće.

— Kažu, da je pobjesnila.

— Boli l' te još?

— Nego da boli.

— Ona prava kuja napravila je pakao u kući. Djevojčicu je istukla, guvernantu otjerala. Jana je udarila drvetom u glavu, da mu je čitav orah nad okom otskočio. Nevolja je s tom prokletnicom, gora je ona prema ljudima nego kakvo pseto.

Kad je Vitek sve pojeo, pokri ga majka starim ogrtačem i ode.

Dječak zaspa, ali se često budio i vikao u snu: čas na kuju, čas na ždrijebce, čas se kidao, plakao i htio da bježi, čas je veselo klicao i šaptao: Gospojice! — i puckao jezikom na konja — i onda bi opet tiho dalje spavao.

Već pred zoru, kad se stalo razdanjivati i u sumraku se već mogli raspoznati pojedini predmeti, a pijetlovi glasno kukurijekati, probudi ga tiho cviljenje i lizanje po licu.

— Lezi! — promrmlja on i pruži ruku, da odgurne kuju od sebe; ali brzo trže ruku, jer se dotakao mokre dlake. Tad se odmah sasvim probudi i uspravi se na ležaju.

— Finka! — šanu u strahu. — Zaboga, Finka!

Kuja je ležala ispružena i tiho stenjala ližući ga po licu, vratu, prsima. Dva šarena šteneta, smotana u klupko, visjela joj na prsima. Bijahu sasvim zamazana krvlju i blatom.

— Ona je sigurno htjela da dođe do štenadi, a oni su je tjerali, jer je tobože pobjesnila, — šapnu on duboko ganut, gladeći je po mokroj glavi, koju mu je ona spustila na prsa i sve se više protezala i dahtala.

— Finka! pseto moje, kujice jadna, Finka! — šaptao je on kroz suze i pokrivao je, koliko je mogao, ogrtačem. Kuja je mutnim poluzatvorenim žućkastim očima gledala u njega i režala teško — sve teže. Onda se ispruži u nekom predsmrtnom grču, poče sva da dršće i grebe nogama, nemoćnom gubicom hvatajući čas štenad, čas Vitka i tiho cvileći — napokon dodirnu jezikom dječaka i djecu svoju, zareža otegnuto, zgrči se i crče.

Vitek više nije zaspao. Svojim je tijelom grijao ozeble psiće i šaptao:

— Bijedni, sirote! Donijela vas k meni preko rijeke — ona je bolja nego koji čovjek.

Ujutro, kad je polazio sa ždrijebadi na pašu, metnu štenad pod pazuho, lijepo ih namjesti i s nekim očinskim naglasom u glasu reče:

— Ne bojte se, ja ću vas othraniti — još ćete i vi goniti ždrijebad i svinje . . .

A. P. Čehov (Rusija)

KAŠTANKA

I. Loše vladanje

Mlada, riđa kujica — mješanac od jazavčara i pokućara — gubicom veoma nalik na lisicu, trčala je amo tamo po pločniku i nemirno se ogledavala na sve strane. Katkad bi stala pa plačući dizala sad jednu sad drugu ozeblu šapu i trudila se da sebi dade račun o tom kako se to moglo dogoditi da je zalutala.

Odlično se sjećala kako je provela dan i kako je, na kraju krajeva, dospjela na taj nepoznati pločnik.

Dan je započeo s time da je njen gazda, stolar Luka Aleksandrović, metnuo šešir na glavu, uzeo pod pazuho neku drvenu stvar omotanu crvenom maramom i viknuo: »Kaštanka, hajdemo!«

Čuvši svoje ime, mješanac od jazavčara i pokućara iziđe ispod stružnice, gdje je spavala na strugotini, slatko se protegne i potrča za gazdom. Mušterije Luke Aleksandrovića živjele su strašno daleko, tako da je stolar, prije no što stigne do svakoga pojedinog od njih, morao po nekoliko puta zalaziti u krčmu i okrepljivati se. Kaštanka se sjećala da se putem vladala krajnje nepristojno. Od radosti što je povedena u šetnju, skakala je, navaljivala na kola konjskoga tramvaja, utrčavala u dvorišta i vijala pse. Svaki čas stolar ju je gubio iz očiju, pa bi zastajkivao i ljutito vikao na nju. Jedamput je čak, nekako pohlepna lica, zgrabio šakom njeno lisičje uho, povukao ga i progovorio na prekid: »Da ... mi ... crkneš ... kolero!!! ...«

Zabavivši se kod mušterija, Luka Aleksandrović svrati na časak sestri, gdje je pio i čalabrcao; od sestre pođe k znancu knjigoveži, od knjigoveže u krčmu, iz krčme kumu i t. d. Ukratko, kad se Kaštanka našla na nepoznatom pločniku, već se smrkavalo, i stolar je bio pijan kao ćuskija. Mahao je rukama i, duboko uzdišući, mrmljao je: »U grijesima me rodi mati u utrobi svojoj! Oj grijesi, grijesi! Eto sad idemo ulicom i gledamo fenjeriće, a kad umremo, u geheni ognjenoj gorjet ćemo...«

Ili bi zapadao u dobrodušan ton, pa bi dozivao Kaštanku i govorio joj: »Ti, Kaštanka, ti si stvorenje — buba i ništa više. Prema čovjeku ti si isto što je drvodjelja prema stolaru ...«

Kad se tako razgovarao s njom, najedamput zagrohoće glazba. Kaštanka se obrne i ugleda gdje ulicom ravno prema njoj ide vojnički puk. Ne podnoseći glazbe, koja joj je rastrojavala živce, ona se

ustumara i zaurla. Na veliko njeno čudo, stolar, umjesto da se uplaši, da zacvili i da zalaje, široko se nasmiješi, istegne se na pozor i cijelom šakom vojnički pozdravi. Videći da gazda ne protestuje, Kaštanka još glasnije zaurla i, obezumljena, naže preko ulice na drugi pločnik.

Kad se osvijestila, glazba više nije svirala i puka više nije bilo. Ona pretrča ulicu prema onome mjestu gdje je ostavila gazdu, ali jao, stolara tamo više nije bilo. Ona naže naprijed, zatim natrag, još jedared pretrča ulicu, ali stolar kao da je u zemlju propao ... Kaštanka stade njuškati pločnik, nadajući se da će naći gazdu po mirisu tragova njegovih, no maločas prošao je tuda neki nevaljanac u novim gumenim kaljačama, pa su se sada svi finiji mirisi miješali s oštrim gumenim vonjem, tako da se nije moglo ništa razabrati.

Kaštanka trčala je gore dolje i nije našla gazde, a međutim se smrkavalo. S obje strane ulice upališe se svjetiljke i u prozorima kućnim pojaviše se vatre. Padao je krupan pahuljast snijeg i bijelio je kaldrmu, konjska leđa, kočijaške kape, i što je više tamnio uzduh, to su predmeti postajali bjelji. Mimo Kaštanke, zaklanjujući joj vidno polje i gurajući je nogama, neprekidno su prolazili gore dolje nepoznate mušterije. (Cijelo čovječanstvo Kanštanka je dijelila na dva vrlo nejednaka dijela: na gazde i na mušterije; među jednima i drugima bila je bitna razlika, što su prvi imali pravo da je tuku, a druge je ona sama imala pravo da hvata za listove). Gazde su se nekamo žurili i nisu na nju svraćali nikakve pažnje.

Kad se sasvim smrklo, Kaštankom oblada očajanje i užas. Ona se stisne uz neku kapiju i stade glasno plakati. Kako je cio dan prohodala s Lukom Aleksandrovićem, umorila se, ozeble joj uši i šape, a osim toga bila je još i užasno gladna. Sav taj dan desilo joj se samo dvaput da malko prožvače: okusila kod knjigoveže ljepila, a u jednoj od krčmi našla je kod tezge kožicu od kobasice — to je bilo sve. Da je bila čovjek, zacijelo bi pomislila: »Ne, tako se ne može živjeti! Moram se ubiti!«

II. Tajanstveni neznanac

Ali ona nije mislila ni o čemu i samo je plakala. Kad joj meki, pahuljasti snijeg sasvim prekrio leđa i glavu, te je od iznemoglosti zapala u težak drijemež, najedared kapija kvrcnu, zaškripi i udari je sa strane. Ona skoči. Iz otvorene kapije iziđe nekakav čovjek, koji je pripadao razredu mušterija. Kako je Kaštanka skviknula i dospjela mu pod noge, on nije mogao da ne obrati na nju pažnje. Sagne se k njoj i zapita: »Psino, otkuda ti? Jesam li te počepio? O jadnice, jadnice... No, nemoj se srditi, nemoj se srditi... Oprosti«.

Kaštanka pogleda u neznanca kroz pahuljice snijega koje su joj visile s trepavica, i ugleda pred sobom okratka i debeljkasta čovječića, obrijana, bucmasta lica, sa cilindrom i u raskopčanoj bundi

»Šta ti cviliš?« nastavi on, zbacujući joj prstom snijeg s leđa. »Gdje ti je gazda? Valjda si zalutala? Aj, jadna li psića! Šta li ćemo sad?«

Osjetivši u glasu neznančevu neki topao, duševan zvučić, Kaštanka mu lizne ruku i zacvili još žalobnije.

»Ta ti si zgodna, smiješna!« reče neznanac. »Sasvim kao lisica! No, šta ćemo, nije druge nego hajde sa mnom! Možda ćeš mi i valjati za štogod... Nude, fuit!« On cmokne usnama i dade Kaštanki znak rukom, koji je mogao značiti samo jedno: »hajdemo!« Kaštanka pođe.

Jedva je prošlo pola sata, kako je ona već sjedjela na podu u velikoj svijetloj sobi i, nagnuvši glavu na stranu, ganuto i radoznalo gledala u neznanca, koji je sjedio za stolom i ručao. On je jeo i njoj bacao zalogaje... Najprije joj je dao hljeba i zelene korice od sira, zatim komadić mesa, pola kolačića, pilećih kostiju, a ona je od izgladnjelosti sve to pojela tako brzo da nije dospjela ni da razabere kus. I što je brže jela to je jače osjećala glad.

»Da vidiš, slabo te hrane tvoji gospodari!« govorio je neznanac, gledajući s kakvom je ljutom ha-

lapljivošću ona gutala neprožvakane zalogaje. »I kako si mršava! Kost i koža...«

Kaštanka je pojela mnogo, ali se nije najela, nego je samo bila kao pijana od jela. Poslije ručka izvali se sred sobe, pruži noge, i osjećajući po svemu tijelu prijatan umor, zamaha repom i stade rješavati pitanje: gdje je ljepše, kod neznanca ili kod stolara? U neznanca namještaj je siromaški i nelijep: osim naslonjača, divana, svjetiljke i sagova nema u njega ništa i soba se čini prazna; kod stolara pak stan je krcat svakojakih stvari: u njega ima stol, stružnica, rpa strugotine, blanje, dlijeta, pile, krletka sa zebom, čabar... Kod neznanca ne miriše ni na što, a u stolarevu stanu uvijek je kao neka magla i divno miriše na tutkalo, lak i strugotinu. No zato u neznanca ima jedna vrlo važna prednost: on daje mnogo jela i, valja biti pravedan, kad je Kaštanka sjedjela pred stolom i umiljato gledala u nj, on je nije nijedared udario, nije zabaktao nogama i nijedamput nije viknuo: »Napolje, prokletnice!«

Ispušivši cigaru, novi gazda iziđe, a za časak se vrati držeći u rukama malu strunjaču.

»Ej ti, psiću, amo de!« reče on smještajući strunjaču u kut kod divana. »Lezi amo. Spavaj!«

Zatim ugasi svjetiljku i iziđe. Kaštanka se izvali na strunjaču i zaklopi oči; s ulice začuje se lavež, i ona htjede da mu se odazove, no najedared njome nenadano oblada tuga. Sjeti se Luke Aleksandrovića, njegova sina Feđuške, prijatnog mjestanceta pod stružnicom... Sjeti se kako se, za dugih zimskih večeri, dok je stolar strugao il je na glas čitao novine, Feđuška obično igrao s njome... Izvlačio bi je za stražnje noge ispod stružnice i radio bi s njome takve stvari da bi joj se zelenjelo pred očima i boljelo je u svim zglobovima. Silio bi je da hoda na stražnjim nogama, gradio iz nje zvono, to jest jako bi je vukao za rep, pa bi ona skvičila i lajala, davao bi joj da njuši duhana... Osobito je mučna bila ova igra: Feđuška bi za konac privezao komadić mesa i davao ga Kaštanki, a onda, kad bi ga ona gutala,

on bi ga, smijući se u sav glas, izvlačio natrag iz želuca. I što su izrazitije bivale uspomene to je jače i tužnije skvičila Kaštanka.

No doskora umor i toplota nadvladaše tugu... Poče je obuzimati san. U njenoj uobrazilji stadoše trčati psi; između ostalih ,protrčao je i čupavi stari pudel kojeg je danas vidjela na ulici, s bionom na oku i s čupercima dlake blizu nosa. Feđuška, sa dlijetom u ruci, potrča za pudelom, zatim i sam najedared obraste čupavom dlakom, veselo zalaja i stvori se do Kaštanke. Kaštanka i on dobroćudno obnjušiše jedno drugom njuške i potrčaše na ulicu...

III. Novo, vrlo ugodno poznanstvo

Kad se Kaštanka probudila, bilo je već svijetlo, i s ulice je dopirao šum kakvog ima samo danju. U sobi nije bilo ni žive duše. Kaštanka se protegne, zijevne i, srdita, mrgodna, prođe u predsoblje i ne nađe ništa zanimljivo. Osim onih vrata što su vodila u predsoblje bila su još jedna. Razmislivši Kaštanka grebne obadvjema šapama, otvori i uđe u susjednu sobu. Tamo na krevetu, pokriven suknenim jorganom, spavao je neki mušterija u kom ona prepozna sinoćnjeg neznanca.

»Rrrr...« — zavrča ona, ali sjetivši se jučerašnjeg ručka, zamaha repom i stade njuškati.

Obnjuši odjeću i čizme neznančeve i nađe da vrlo jako mirišu na konja. Iz spavaće sobe još su neka vrata vodila nekamo, također zatvorena. Kaštanka grebne i ta vrata, pritisne ih grudima, otvori i odmah osjeti čudan, veoma sumnjiv zadah. Sluteći neugodan susret, mumljajući i osvrćući se, Kaštanka uđe u malu sobicu s prljavim tapetama, i sa strahom ustukne. Ugledala je nešto neočevikano i strašno. Prignuvši k zemlji vrat i glavu, rašivši krila i sičući, išao je baš prema njoj sivi gusak. Nešto postrance od njega, na maloj strunjači, ležao je bijeli mačak; ugledavši Kaštanku skoči, savije leđa u ajam, diže rep, nakostriješi dlaku i također zasiće. Pseto se uplaši bez svake šale ali, ne hoteći odati svoga

straha, glasno zalaja i baci se prema mačku... Mačak još jače iskrivi leđa, zasikta i udari Kaštanku šapom po glavi. Kaštanka odskoči, čučne na sve četiri noge i, pružajući njušku prema mačku, zalaja glasno i tanano; u to gusak priđe ostrag i bolno je kljucne u leđa. Kaštanka skoči i baci se na guska...

»Šta je to?« začu se jak, ljutit glas, i u sobu uđe neznanac u kućnoj haljini i sa cigarom u zubima. — »Šta to znači? Na mjesto!«

On priđe k mačku, zvrcne ga po iskrivljenim leđima i reče: »Fjodore Timofejiću, šta to znači? Potukli se zar? Aj ti matori nikogoviću! Lezi!«. A okrenuvši se gusku, vikne: »Ivane Ivaniću, na mjesto!«

Mačak poslušno legne na svoju malenu strunjaču i zatvori oči. Sudeći po izražaju njegove gubice i brkova, on je i sam bio nezadovoljan što se raspalio pa se upustio u tučnjavu. Kaštanka uvrijeđeno zaskviči, a gusak istegne vrat i stade govoriti o nečem brzo, žestoko i razgovijetno, ali krajnje nerazumljivo.

»Dobro, dobro!« reče gazda zijevajući. »Valja živjeti mirno i složno«. — Pogladi Kaštanku i nastavi: »A ti, riđuljo, ne boj se... To je dobra publika, ne će ti ništa. Stanide, a kako ćemo te zvati? Bez imena se ne može, brate. — Neznanac razmisli i reče: Evo kako... Ti ćeš biti — Tetka... Razumiješ li? Tetka?«

I ponovivši nekoliko puta riječ »Tetka«, on iziđe. Kaštanka sjede i stade motriti. Mačak je nepomično sjedio na maloj strunjači i gradio se da spava. Gusak, uvlačeći vrat i tapajući na jednome mjestu, govorio je i dalje nešto brzo i žestoko. Očevidno je to bio vrlo pametan gusak; poslije svake govorancije on bi začuđeno ustukivao i činio se kao da je ushićen svojim govorom... Saslušavši ga ponešto i odgovorivši mu »rrr...«, Kaštanka stade obnjušivati kutove. U jednome kutu stajalo je koritašce, u kojem ona ugleda nakvašena graha i raskvašene kore od ražena hljeba. Okusi graha — ne prija, pokuša kore — i stade jesti. Gusak nije bio nimalo uvrijeđen što mu nepoznato

pseto pojeda njegovu hranu, nego naprotiv, stade govoriti još vatrenije i, da pokaže svoje povjerenje, sam pristupi koritašcu i pojede nekoliko zrna grala.

IV. Čuda neviđena!

Malo kasnije opet uđe neznanac i donese sa sobom nekakvu čudnu stvar nalik na kapiju i na slovo II. Na prečki toga drvenog, grubo slupanog II visilo je zvono i od oroza na pištolju vukli se kanapi. Neznanac postavi II sred sobe, dugo je nešta razvezivao, zatim pogleda guska i reče: »Ivane Ivaniću, izvolite!«

Gusak mu priđe i stade kao očekujući. — »Nude, reče neznanac, počmimo od početka. Prije svega pokloni se i načini reverans! Živo!« —

Ivan Ivanić istegne vrat, zaklima na sve strane i grebne nogom.

»Tako, djetiću... Sad umri!« Gusak legne poleđaške i pruži noge u vis. Poslije još nekoliko sličnih ne osobitih majstorija, neznanac se najedamput uhvati za glavu, izrazi u svom licu užas i vikne: »U pomoć! Požar! Gorimo!«

Ivan Ivanić pritrča k II, uze u kljun kanap i zazvoni u zvono. Neznanac bio je vrlo zadovoljan. Pogladi guska po zatiljku i reče: »Junak si ti, Ivane Ivaniću! A sada zamisli da si zlatar i trguješ zlatom i briljantima. Zamisli da ulaziš u svoj dućan i zatječeš u njemu lopova. Kako bi ti postupao u takvom slučaju?«

Gusak uhvati kljunom drugi kanap i povuče, od čega odmah puče pištolj da te sasvim zagluši. Kaštanki se mnogo dopalo zvonjenje, a od pucnjave bila je tako ushićena da je potrčala oko II i zalajala.

»Tetko, na mjesto!« vikne joj neznanac. »Mir!«

Posao Ivana Ivanića nije bio s pucnjavom dovršen. Čitav sat poslije toga neznanac ga je tjerao oko sebe na konopu i puckao bičem, pri čem je gusak morao preskakivati pregradu i proskakivati obruč, i človiti, to jest sjedati na rep i mahati nogama. Kaštanka nije skidala očiju s Ivana Ivanića, zavijala je

od ushićenja i nekoliko je puta stala trčati za njim zvonko lajući. Umorivši i guska i sebe, neznanac otre sa čela znoj i vikne: »Marijo, zovnide amo Havronju Ivanovnu!«

Za časak začu se roktanje... Kaštanka zareža, načini se vrlo hrabra i za svaki slučaj priđe bliže k neznancu. Otvoriše se vrata, u sobu zaviri neka starica, i, rekavši nešto, pusti unutra crnu, vrlo nelijepu svinju. Ne svraćajući nikakve pažnje na režanje Kaštankino, svinja digne svoje rioce i veselo zarokta. Vidjelo se da joj je vrlo prijatno što vidi svoga gazdu, mačka i Ivana Ivanića. Kad ona priđe k mačku te ga lako odgurne pod trbuh svojim rilom i zatim o nečemu progovori s guskom, u njenim se kretnjama, u glasu i u drhtanju repića osjećalo mnogo dobroćudnosti. Kaštanka odmah shvati da režati i lajati na takve subjekte nema smisla.

Gazda ukloni ono II i vikne: »Fjodore Timofejiću, izvolite!«

Mačak se diže, lijeno se protegne i nehajno kao da ukazuje neku milost, priđe k svinji.

»Nude, da počnemo s egipatskom piramidom« reče gazda. Dugo je objašnjavao nešta, zatim skomanduje: »jedan... dva... tri!« Ivan Ivanić kod riječi »tri« mahne krilima i skoči na leđa svinji... Kad se on, držeći se u ravnoteži krilima i vratom, učvrstio na četinjavim leđima, Fjodor Timofejić tromo i lijeno, s očevidnim omalovažavanjem i kao da prezire i nimalo ne cijeni svoju vještinu, popne se svinji na leđa, zatim se nemarno popne na guska i stane na stražnje noge. To je bilo ono što je neznanac zvao egipatskom piramidom. Kaštanka zacikta od ushićenja, no u taj čas stari mačak zijevne i, izgubivši ravnotežu, svali se s guska. Ivan Ivanić zatetura i također se svali. — Neznanac viknu, zamaha rukama i stade opet nešto objašnjavati. Pošto se čitav sat iznatezao s piramidom, neumorni gazda lati se da uči Ivana Ivanića jahanju na mačku, zatim je učio mačka pušiti, i tako dalje.

Učenje se svrši na tom da neznanac otre s čela znoj i iziđe, Fjodor Timofejić gadljivo frkne, leže na malu strunjaču i zatvori oči. Ivan Ivanić pođe prema koritašcu, a svinju odvede starica. Uslijed mnoštva novih dojmova dan prođe Kaštanki da ni sama nije znala kako, a uveče već su je s njenom malom strunjačom nastanili u sobici s prljavim tapetama, i noćila je u društvu s Fjodorom Timofejićem i guskom.

V. Talent! Talent!

Prošlo je mjesec dana. Kaštanka se već navikla da je svako veče ukusno hrane i da je zovu Tetkom. Navikla se i na neznanca i na svoje nove sustanare. Život je potekao kao po loju.

Svi su se dani započinjali jednako. Obično bi se najranije budio Ivan Ivanović i odmah bi prilazio k Tetki ili k mačku, istezao bi vrat i počeo o nečem govoriti sa žarom i uvjerljivo, ali nerazumljivo kao i ranije. Katkada bi dizao glavu i držao duge monologe. Prvih dana poznanstva Kaštanka mišljaše da on govori mnogo zato što je veoma pametan, no prođe neko vrijeme i ona izgubi svako poštovanje prema njemu. Kad bi joj on prilazio sa svojim dugim govorima, ona više ne bi mahala repom, nego bi s njime postupala kao sa dosadnim brbljavcem koji nikome ne da spavati, i bez svakog bi mu zaziranja odgovarala »rrr« . . .

A Fjodor Timofejić bio je drukčiji gospodin. Taj, probudivši se, ne bi dao nikakva glasa, ne bi se micao i čak ne bi otvarao oči. On bi volio da se i ne bude, jer, kako se vidjelo, nije nekako ljubio život. Ništa ga nije zanimalo, prema svemu se držao tromo i nemarno, sve je prezirao i čak je, jedući svoj ukusni ručak, gadljivo vrčao.

Probudivši se, Kaštanka bi stala hodati po sobama i obnjušivati uglove. Samo se njoj i mačku dopuštalo da hoda po cijelom stanu; gusak nije imao prava da sutpi nogom izvan sobice s prljavim tapetama, a Havronja Ivanovna stanovala je negdje na

dvorištu u nekoj pojatici i dolazila bi samo u doba vježbanja. Gazda bi se budio kasno i, popivši čaja, odmah bi se latio svojih majstorija. Svaki bi se dan u sobicu unosili II, bič, obruči, i svaki bi se dan radilo gotovo jedno isto. Vježbanje bi trajalo tri-četiri sata, tako da bi Fjodor Timofejić gdjekad od umora posrtao kao pijan, a Ivan Ivanić otvarao bi kljun i teško disao, a gazda bi se crvenio i nikako da otre znoj s čela.

Vježbanje i ručak činili su dane vrlo zanimljivima, no večeri bi prolazile nešto dosadno. Obično bi se tada gazda odvezao nekamo i poveo sa sobom guska i mačka. Ostavši sama Tetka bi legla na strunjačicu i stala tugovati . . . Tuga bi se šuljala k njoj nekako neprimjetno i obladavala bi njome postepeno, kao mrak sobom. Počinjalo bi tako da bi pseto izgubilo svaku volju da laje, da jede, da trči po sobama i čak da gleda, zatim bi se u uobrazilji javljala neka dva nejasna lica, na pola psi, na pola ljudi, s licima simpatičnim, milim, ali neshvatljivim; kad bi se oni pojavili, Tetka bi mahala repom i činilo bi joj se da ih negdje negda vidjela i voljela . . . A padajući u san svaki bi put osjećala da ti likovi mirišu na kelje, strugotinu i lak.

Kad se već sasvim navikla na novi život te se iz mršavoga, koštunjavoga pseta pokućara pretvorila u sita, gojna psa, jedared gazda, prije vježbanja, pogladi je i reče: »Vrijeme je, Tetko, da se i mi latimo posla. Dosta si zjale prodavala. Hoću da iz tebe načinim umjetnicu . . . Hoćeš li da budeš umjetnica?«

I stade je učiti raznim vještinama. Na prvom satu učila je stajati i hodati na stražnjim nogama, što joj se užasno sviđalo. Na drugom satu morala je skakati na stražnjim nogama i hvatati šećer što ga je visoko nad njenom glavom držao učitelj. Zatim na potonjim satovima ona je igrala, trčala na konopcu, zavijala uz glazbu, zvonila i pucala, a za mjesec dana već je s uspjehom mogla zamjenjivati Fjodora Timofejića u »egipatskoj piramidi«. Učila je vrlo rado i bila je zadovoljna sa svojim uspjesima; trčanje na

konopcu isplažena jezika, skakanje kroz obruč i jahanje na starom Fjodoru Timofejiću bili su joj najveće uživanje. Svaku uspjelu majstoriju ona bi pratila zvonkim ushićenim lajanjem, a učitelj bi se čudio, i sam bi se ushićavao i trljao bi ruke.

»Talent! Talent!« govorio bi on. »Nesumjivi talent! Ti ćeš zacijelo imati uspjeha!«

I Tetka se tako navikla na riječ »talent« da bi, svaki put kad bi ga izgovorio, poskakivala i ostvrtala se, kao da je to njen nadimak.

VI. Nemirna noć

Tetka je snivala pasji san, kao da je vija pazikuća s metlom, pa se probudila od straha.

U sobi je bilo tiho, mračno i vrlo sparno. Ujedale buhe. Tetka se ranije nikad nije bojala mraka, no sad je nekako obuze strava i prohtjede joj se lajati. U susjednoj sobi glasno uzdahne gazda, zatim, malo kasnije u svojoj pojatici rokne svinja, i opet sve umukne. Kad misliš na jelo, bude ti lakše pri duši, i Tetka stade misliti o tom kako je danas ukrala Fjodoru Timofejiću pileću nogu i sakrila je u salonu između ormara i zida, gdje je vrlo mnogo paučine i prašine. Kako bi bilo da sada pođe i pogleda je li ta noga još čitava ili nije? Lako može biti da ju je gazda našao i pokusao. Ali prije jutra ne smije se iz sobice, takvo je pravilo. Tetka zatvori oči da što prije zaspi, jer je znala po iskustvu da što brže zaspiš, to prije dođe jutro. No najedared se iz njezine blizine začu krik tako čudan da se stresla i skočila na sve četiri noge. To je viknuo Ivan Ivanić, a krik mu nije bio brbljav i uvjerljiv kao obično, nego nekako divlji, da te svega probije i neprirodan, nalik na škripu kapije koja se otvara. Ne razabravši u tmini ništa i ne shvativši, Tetka osjeti još jači strah i zagunđa: »Rrrr . . . «

Prođe mnogo remena, koliko treba da se oglođe dobra kost; krik se nije ponavljao. Snila je dva velika crna psa s čupercima lanjske dlake na bedrima i bokovima; oni su iz velike posude halapljivo jeli pomije

iz kojih se dizala bijela para i vrlo ukusan miris; od vremena do vremena ogledali bi se na Tetku, kesili zube i gunđali: »A tebi ne ćemo dati!« No iz kuće istrča mužik u bundi i protjera ih knutom; tada Tetka priđe k posudi i stade jesti, no tek što je mužik zamakao za kapiju, oba crna psa bace se kevčući na nju, i najedamput se opet začu onaj krik što prodire.

»K-he! K-he-he-he!« vikne Ivan Ivanoć.

Tetka se probudi, skoči i, ne silazeći sa trunjače, stade lajati i zavijati. Već joj se činilo da to ne viče Ivan Ivanić nego netko drugi, strani. I ne zna se zašto, u pojati opet rokne svinja.

Ali sada se začu klepet papuča, i u sobu uđe gazda u spavaćoj haljini i sa svijećom. Svjetlost zatreperi sad tu sad tamo po prljavim tapetama i stropu, i protjera mrak. Tetka je vidjela da u sobi nema nikoga stranog. Ivan Ivanić sjedio je na podu i nije spavao. Krila raširena, kljun otvoren, i uopće se činilo kao da se mnogo umorio i želi piti. Stari Fjodor Timofejić također nije spavao. Valjda je i njega probudio krik.

»Ivane Ivaniću, šta je to s tobom?« zapita gazda gusaka. »Šta vičeš? Jesi li bolestan?«

Gusak je ćutao. Gazda ga popipa po vratu, pogladi po leđima i reče: »Baš si čudak. Niti sam spavaš niti drugima daješ«.

Kad je gazda izišao i odnio svjetlost, opet nastupi mrak. Tetku uhvati strah. Gusak nije vikao, ali njoj se opet stalo pričinjati kao da u mraku stoji neko tuđi. Najstrašnije je bilo to što toga tuđinca nije moguće bilo ujesti, jer je bio nevidljiv i nije imao oblika. I ona nekako stade misliti da se te noći zacijelo mora dogoditi neka velika nevolja. Ni Fjodor Timofejić nije bio miran. Tetka je čula kako se vrpolji po svojoj strunjači, kako zijeva i stresa glavu.

Negdje na ulici netko zakuca na kapiju, a u pojatici zarokče svinja. Tetka zacvili, ispruži prednje šape i položi na njih glavu. U kucanju na kapiju, u roktanju svinje koja, ne zna se zašto, nije spavala, u mraku i tišini njoj se pričini nešto isto tako tužno

i strašno kao u kriku Ivana Ivanića. Sve je bilo nemirno i usplahireno, ali zašto? Tko je taj stranac koji se nije vidio? Eto blizu tetke na trenutak bljesnuše dvije mutne, zelene iskrice. To je, prviput otkako su se poznavali, do nje došao Fjodor Timofejić. Što mu je trebalo? Tetka lizne šapu i, ne pitajući zašto je došao, zavije tiho i na različne glase.

»K-he!« vikne Ivan Ivanić. »K-he-he!«

Opet se otvoriše vrata, i uđe gazda sa svijećom. Gusak je sjedio kao i prije, otvorena kljuna i raširenih krila. Oči su mu bile zatvorene.

»Ivane Ivaniću!« zovne gazda. Gusak se ne mače. Gazda sjede pred njim na pod, časkom gledaše na nj ćuteći i reče: »Ivane Ivaniću! Šta je to? Umireš li, šta li? Aj, sad sam se sjetio, sjetio sam se!« vikne on i uhvati se za glavu. »Znam otkuda to! To je otud što te danas počepio konj! Bože moj, Bože moj!«

Tetka nije razumjela šta to govori gazda, ali je po njegovu licu vidjela da on očekuje nešto užasno. Ona ispruži njušku prema tamnome prozoru, kroz koji je, kako joj se činilo, gledao neko tuđi, i zavije.

»On umire, Tetko!« reče gazda i pljesne rukama. »Da, da, umire! K vama je u sobu došla smrt. Što da radimo?«

Blijed i usplahiren, uzdišući i klimajući glavom, gazda se vrati u svoju spavaću sobu. Tetku obuze strava što ostade u mraku, i ona pođe za njim. On sjede na krevet i nekoliko puta ponovi: »Bože moj, što da se radi?«

Tetka obilažaše njegove noge i, ne shvatajući zašto je tako tužna i zašto su svi tako uznemireni, motrila je svaki njegov pokret. Fjodor Timofejić, koji je rijetko ostavljao svoju strunjaču, također uđe u gazdinu spavaću sobu i stade se česati oko njegovih nogu. On je stresao glavu, kao da hoće da istrese

iz nje sve teške misli, i s nekim sumnjanjem je zavirivao pod krevet.

Gazda uze zdjelicu, nalije u nju iz vrča na umivaoniku vode i opet pođe ka gusku. »Pij, Ivane Ivaniću« reče on nježno, stavljajući zdjelicu preda nj. »Pij, golubiću«.

No Ivan Ivanić nije se micao i nije otvarao očiju. Gazda mu prignu glavu ka zdjelici i zamoči kljun u vodu, ali gusak nije pio, nego još jače raširi krila, a glava mu i ostade onako na zdjelici.

»Ne, ne može se tu ništa više!« uzdahne gazda. »Svršeno je. Propade Ivan Ivanić!« I niz obraze mu popuznuše sjajne kapljice, kakvih ima na prozorima za vrijeme kiše. Ne shvatajući u čem je stvar, Tetka i Fjodor Timofejić priljubljivahu se uza nj i s užasom gledahu u guska.

»Siromah Ivan Ivanić!« govorio je gazda, žalosno uzdišući. »A ja zamišljao kako ću te na proljeće povesti na selo i s tobom šetati po zelenoj travici! Mila životinjo, dobri moj druže, tebe više nema! Kako li ću ja sada bez tebe?«

Tetki se činilo kao da će se s njom dogoditi to isto, to jest, da će i ona tako, ne zna se od čega, zatvoriti oči, ispružiti šape, iskesiti zube, a svi će je gledati s užasom. Očevidno su se takve misli vrzle i po glavi Fjodora Timofejića. Nikad ranije stari mačak nije bio tako mrgodan i mračan kao sada.

Počelo svitati, i u sobi više nije bilo onog nevidljivog tuđinca koji je toliko plašio Tetku. Kad je sasvim svanulo, dođe pazikuća, uze guska za noge i odnese ga nekamo. A malo kasnije pojavi se starica i iznese koritašce.

Tetka pođe u salon i zaviri za ormar: gazda nije pojeo one pileće noge, ležala je na svome mjestu, u prašini i paučini. Ali Tetki je bilo teško, tužno, da zaplače. Ona čak i ne primiriše nogu, nego se zavuče pod divan, tamo sjedne i stade škamutati tiho, tankim glasićem: »Sku-sku-sku . . .«

VII. Neuspjeli debut

Jedne lijepe večeri gazda uđe u sobicu s prljavim tapetama i tarući ruke reče: »Nude . . .«

Htio je još nešto kazati, ali ne reče i iziđe. Tetka, koja je za vrijeme vježbanja odlično izučila njegovo lice i način govora, dosjeti se da je bio uzbuđen, zabrinut i, čini se, ljutit. Malo poslije toga on se vrati i reče:

»Danas ću uzeti sa sobom Tetku i Fjodora Timofejića. U egipatskoj piramidi ti ćeš, Tetko, danas zamijeniti pokojnog Ivana Ivanića. Đavo bi znao! Ništa nije gotovo, nije naučeno, proba je bilo malo! Obrukat ćemo se, propast ćemo!«

Zatim opet iziđe i za časak se vrati u bundi i cilindru. Prišavši k mačku, uze ga za prednje šape, diže i sakri na prsa pod bundu pri čem se Fjodor Timofejić činio vrlo ravnodušan i čak se nije potrudio ni da otvori oči. Njemu je, vidjelo se, bilo posve svejedno: ležati ili biti dignut za noge, leškarati na strunjači ili počivati na gazdinim grudima pod bundom . . .

»Tetko, hajdemo«, reče gazda.

Ne shvatajući ništa i mašući repom, Tetka pođe za njim. Za časak je već sjedjela u saonicama do gazdinih nogu i slušala kako on, stežući se od studeni i uzbuđenja, mrmlja: »Obrukat ćemo se! Propast ćemo!«

Saonice stadoše pred velikom, čudnom kućom, nalik na preokrenutu zdjelu za juhu. Dugački ulaz u tu kuću s trojim staklenim vratima bio je osvijetljen tucetom jarkih svjetiljaka. Vrata su se otvarala zvoneći i gutahu, poput usta, ljude koji se uzmuvali pred ulazom. Ljudi je bilo mnogo, često su jurili k ulazu i konji, no pasa se nije vidjelo.

Gazda uze u naručje Tetku i turi je na grudi, pod bundu, gdje se nalazio Fjodor Timofejić.. Tu je bilo mračno i sparno ali toplo. Na trenutak bljesnuše dvije mutne, zelene iskrice: to je otvorio oči mačak, uznemiren hladnim, tvrdim šapama svoje susjede.

Tetka mu lizne uho i, nastojeći da sjedne što udobnije, nemirno se zamigolji, smota ga poda se studenim šapama i nehotice promoli ispod bunde glavu, ali odmah srdito zareža i zaroni pod bundu. Učinilo joj se da je ugledala golemu, loše osvijetljenu sobu, punu čudovišta; iza pregrade i rešetaka koje se pružahu s obe strane sobe, izvirivahu strašne gubice: konjske, rogate, dugouhe i jedna nekakva debela ogromna gubičina s repom namjesto nosa i sa dvjema dugačkim, oglodanim kostima, koje su stršile iz usta.

Mačak sipljivo zamijaukne pod Tetkinim šapama, no u taj se čas bunda rastvori, gazda reče »hop«, i Fjodor Timofejić s Tetkom iskočiše na tle. Već su bili u maloj sobi sa sivim, daščanim zidovima; tu osim malena stola s ogledalom, tabureta i nekih krpa razvješanih po kutovima, nije bilo nikakva drugog namještaja, a namjesto svjetiljke ili svijeće, gorio je jarki plamećak u obliku lepeze, pričvršćšen uz cijevku koja je bila zabita u zid. Fjodor Timofejić obliza svoje krzno koje mu je Tetka zgužvala, pođe pod taburet i legne. Gazda, još uvijek uzbuđen i trljajući ruke, stade se svlačiti . . . Skinuo se onako kao obično kod kuće, kad se spremao da legne pod jorgan od abe, to jest, skide sve osim rublja, zatim sjede na taburet i, gledajući u ogledalo, stade raditi sa sobom sasvim čudnovate stvari. Prije svega natače na glavu vlasulju raščešljanu i sa dva čuperka nalik na rogove, zatim namaza lice gusto nečim bijelim, a povrh bijele boje nacrta još obrve, brkove i jabučice. Ni to još nije bilo sve. Zamrljavši lice i vrat, stade se oblačiti u neku neobičnu, sasvim luckastu odjeću, kakve Tetka ranije nije viđala nikad u kućama ni na ulici. Zamislite vanredno široke čakšire, sašivene od cica s krupnim cvjetovima, kakav se u malograđanskim kućama upotrebljava za zavjese i namještaj, čakšire koje se zakopčavaju pod samim pazuhom; jedna nogavica iz smeđega cica, a druga iz svijetlo-žutog. Utonuvši u njih, gazda navuče još cican haljetak s velikim zupčasto izreskanim ovratnikom i sa zlatnom zvijezdom na leđima, čarape razne boje i zelene cipele . . .

Tetki se zašareni pred očima i u duši. Ta bjelolica nezgrapna prilika mirisala je na gazdu, glas joj je također bio poznat, gazdin, no bilo je časaka kad su Tetku mučile sumnje, a tad joj je dolazilo da bježi od šarene prilike i da laje. Novo mjesto, plamečak u obliku lepeze, preobrazba koja se dogodila s gazdom — sve to izazivalo je u njoj neodređen strah i slutnju da će se ona zacijelo susresti s nečim užasnim, kao što je ona debela gubičina s repom namjesto nosa. A eno gdje tamo daleko iza zidova svira još i mrska glazba, i od vremena do vremena čuje se nešto kao neshvatljiva rika. Umirivalo ju je samo jedno, nesmutljivost Fjodora Timofejića. On je sasvim mirno drijemao pod taburetom i nije otvarao očiju čak ni kad bi se taburet pomakao.

Neki čovjek u fraku i bijelom prsluku zaviri u sobu i reče: »Sad nastupa miss Arabella. A poslije nje Vi«.

Gazda ne odgovori ništa. Izvuče ispod stola omalen kovčeg, sjede i stade čekati. Po ustima i rukama vidjelo se da je uzbuđen, i Tetka je čula kako mu drhće dah.

»Monsieur Georges, izvolite!« vikne netko za vratima.

Gazda ustane i triput se prekrsti, zatim dohvati ispod tabureta mačka i turi ga u kovčeg. »Hajde, Tetko!« reče tiho.

Tetka, ne shvatajući ništa, priđe k njegovim rukama; on je poljubi u glavu i položi uporedo s Fjodorom Timofejićem. Zatim nastupi mrak ... Tetka je tapkala po mačku, grebla je zidove kovčega i od užasa nije mogla ni glaska da pusti, a kovčeg se ljuljao kao na talasima, i drhtao je ...

»A evo i mene!« glasno vikne gazda. »Evo i mene!«

Tetka osjeti kako je poslije tog uzvika kovčeg udario o nešto tvrdo i da se prestao ljuljati. Začu se gromka duboka rika: po nekom se lupalo i taj netko, valjda ona gubičina s repom namjesto nosa, rikala je i grohotala se tako glasno da zadrhtaše bravice

na kovčegu. Kao odgovor na riku zaori se prodirni, kriještavi smijeh gazdin, kakvim se on nikad nije smijao kod kuće.

»Ha!« vikne on, nastojeći da nadviče riku. »Vrlo poštovana publiko! Ja upravo sa stanice! Odapela mi baka i ostavila nasljedstvo! U kovčegu ima nešto vrlo teško — zacijelo zlato ... Ha-a! A ako tu ima milion! Sad ćemo na da otvorimo i da pogledamo ...«

Na kovčegu šklocne brava. Jarka svijetlost udari Tetku po očima; ona iskoči iz kovčega i, zaglušena rikom, brzo, što je brže mogla, zatrči oko svoga gazde i zalaja zvonko.

»Ha!« vikne gazda. »Čika Fjodore Timofejiću! Draga Tetice! Mili rođaci, đavo vas odnio!«

On pade potrbuške na pijesak, zgrabi mačka i Tetku i stade ih grliti. Tetka, dok ju je on stezao u zagrljaju, obleti pogledom taj svijet u koji ju je dovela sudbina i, poražena njegovom veličanstvenošću, na časak se ukoči od divljenja i zanosa, zatim se iskide iz naručaja gazdina i od žestine utisaka zavrti se na jednome mjestu, kao zvrk. Novi je svijet bio velik i pun jarke svijetlosti, kuda god pogledaš, svud, od poda do stropa, vide se sve sama lica, lica, lica i ništa više.

»Tetice, molim Vas da sjednete!« vikne gazda.

Sjećajući se što to znači, Tetka skoči na stolicu i sjedne. Pogleda u gazdu. Njegove su oči, kao i uvijek, gledale ozbiljno i prijazno, no lice, osobito usta i zubi, bijahu iznakaženi širokim nepomičnim osmijehom. Sam on grohotom se smijao, skakao je, trzao ramenima i gradio se kao da mu je vrlo veselo u prisutnosti hiljada lica. Tetka povjerova njegovoj veselosti, najedared osjeti čitavim tijelom svojim da na nju gledaju one hiljade lica, digne u vis svoju lisičju gubicu i radosno zavi.

»Vi Tetice, sjedite malko» reče joj gazda, »a ja ću sa čikom poigrati kamarinskog« (ruski ples).

Fjodor Timofejić, očekujući kad će ga prisiliti da pravi ludorije, stajao je i ravnodušno gledao amo tamo, Igrao je tromo, nemarno, mrgodno, i vidjelo

se po kretnjama njegovim, po repu i brkovima, da duboko prezire i svjetinu i jarku svjetlost i gazdu i sebe... Odigravši svoju porciju zijevne i sjedne.

»Nude Tetice« reče gazda, »hajde da nas dvoje najprije otpjevamo nešto, a zatim da igramo. Je li dobro tako?«

On izvadi iz džepa sviralu i zasvira. Tetka, ne podnoseći muzike, nemirno se zavrpolji na stolici i zavi. Sa svih se strana začu rika i pljesak. Gazda se nakloni i, kad se sve stišalo, nastavi da svira... Dok je svirao neku veoma visoku notu, negdje gore sred publike neko glasno vikne »O-oj«.

»Tatice!« vikne dječji glas, »ma to je Kaštanka!«

»Kaštanka, jes'!« potvrdi pripjani razbijeni tenorčić. »Kaštanka je, Feđuško, tako mi Boga, Kaštanka! Huit!«

Netko na galeriji zvižne, i dva glasa, jedan dječji a drugi muški, glasno stanu zvati: »Kaštanka! Kaštanka!«

Tetka se strese i pogleda onamo odakle se vikalo. Dva lica, jedno dlakavo, pijano i nacereno, drugo bucmasto, rumeno i uplašeno, udariše je po očima, kao što ju je maločas udarila jarka svjetlost... Ona se sjeti, pade sa stolice i zakoprca se u pijesku, zatim skoči i radosno škamućući baci se prema tim licima. Zaori se urnebesna rika, kroz koju je tu i tamo probijao zvižduk i djetinji vrisak što u kosti prodire: »Kaštanka! Kaštanka!«

Tetka preskoči ogradu, zatim nečije rame, nađe se u loži; da dospije u viši kat, trebalo je preskočiti visok zid; Tetka skoči ali ne doskoči i otpuzne natrag po zidu. Zatim je prelazila iz ruke u ruku, lizala je nečije ruke i lica, dizala se sve više i više, i najzad dospije na galeriju...

★

Za po sata Kaštanka je već išla ulicom za ljudima koji su mirisali na tutkalo i lak. Luka Aleksandrović gegao se i instinktivno, poučen iskustvom, trudio se da se drži podalje od jarka.

»U bezdani grijeha valjam se u utrobi svojoj...« mrmljao je. »A ti, Kaštanko, ti si neka nedoumica. Naprama čovjeku ti si isto kao drvodjelja prema stolaru«.

S njime uporedo koračao je Feđuška s očevom kapom na glavi. Kaštanka im gledaše u leđa i činilo joj se da već davno ide s njima i da se raduje što joj se život nije prekidao ni na čas.

Sjećala se sobice s prljavim tapetama, guska, Fjodora Timofejića, ukusnih ručkova, vježbanja, cirkusa, ali sve joj se to sada činilo kao dug, zbrkan, težak san...

Ivan S. Turgenjev (Rusija)

PAS

U sobi smo nas dvoje: moj pas i ja... Na polju bjesni strašna bura. Pas stoji preda mnom i gleda me pravo u oči.

I ja ga gledam pravo u oči.

Kao da hoće da mi kaže nešto. Nijem je, nema riječi, sam sebe ne razumije, ali ga ja razumijem.

Ja razumijem, da u tom trenutku i u meni i u njemu živi jedan isti osjećaj i da između nas nema nikakove razlike. Mi smo jednaki, u svakome od nas gori svjetluca jedan isti drhtavi plamen.

Smrt će doći i mahnuti svojim hladnim širokim krilom...

I — kraj!

Ko će razabrati, kakav je to plamen svjetlucao u svakome od nas?

Ne! To se ne gledaju životinja i čovjek...

To su dva para istih očiju uprtih jedno u drugo.

I u jednim i u drugim očima, i kod životinje i kod čovjeka — jedan isti život plašljivo je prigrlio drugi.

Ivan S. Turgenjev (Rusija)

MUMU

U jednoj od podalekih ulica Moskve, u sivu domu s bijelim kolonama, entresolom i nakrivim balkonom, življaše negda plemkinja, udovica, okružena mnogobrojnim dvorjanstvom. Sinovi joj služili u Petrogradu; kćeri se poudale; ona je izlazila rijetko i osamljena doživljavaše zadnje godine škrte i čamne starosti. Njezin dan, neveseo, nesvijetao, davno prošao; no i veče joj bilo crnije od noći.

Od hrpe svekolike njezine čeljadi najznatniji je bio podvornik Gerazim, ljudina sedam stopâ visoka, stvorena za deliju, od poroda gluhonijema. Uzela ga plemkinja sa sela, gdje je živio samac, u malenoj kolibici, odružen od svoje braće, priznat za najtočnijeg platca svoje gospođe. Neobično silan, radio je za četvoricu — posao samo sklizao kroz njegove ruke, i bilo je milo gledati ga, kad je ili orao i upirući se ogromnim dlanovima o plug sâm, bez pomoći konja, parao tvrdu grudu zemlje, ili o Petrovu dnevu tako nemilice kosom mahao, da bi lako sasjekao mladu brezovu šumicu s korjenom, ili krepko i neprekidno mlatom od tri aršina mlatio, te se poput poluge spuštale i dizale otegnute i tvrde mišice njegovih pleća. Neprekidna mučavica još je povisivala svečanu važnost neumorne radnje njegove. Seljak je to bio kud i kamo valjan, i da ga nije zadesila nesreća, rado bi ga svaka djevojka uzela . . . No evo odvezoše Gerazima u Moskvu, kupiše mu čizme, ljeti navukoše na nj kaftan, zimi surinu, uklepaše u njegove ruke metlu i lopatu i učiniše od njega poslužnika.

Mrzak li mu bio od početka novi život. Od djetinjstva bio navikao poslu poljskomu, seoskomu bivanju. Zlom srećom otuđen razgovoru ljudskomu, izrasao je nijem i silan, kako raste stablo na plodnoj zemlji . . . Preseljen u grad, ne znadijaše, što to od njega biva, — čamio je i u čudu gledao, kako što to gleda mlad, zdrav bik, koga istom, što su uzeli s njive,

gdje mu rosna trava rasla do trbuha, — uzeli ga, nagnali u vagon željeznice, — pa gle, prljeći tučno njegovo tijelo to dimom i iskrama, to oblacima pare, voze ga sada, voze s hukom i piskom, a kuda voze — to znade Bog! Poslovi nove službe učinili se Gerazimu šalom iza teška kmetskoga rada; u pola sata sve bi dogotovio, a onda bi ili stao nasred dvora i zinuvši širom gledao, tko tuda prolazi, kao da je željan čuti od njih zagonetku svoga položaja, ili bi se nenadano zaklonio kamogod u kut i daleko svrknuv metlu i lopatu, spretao se licem na zemlju i tako cijele ure na grudi ležao nepomično, kakono uhvaćena zvijer.

No svemu navikne čovjek, i Gerazim navikao napokon gospodskomu životu. Posla nije imao mnogo: dvor čistiti, dva puta na dan sudić vode dovesti, dovući i nacijepati za kuhinju i kuću drva, ne puštati nikoga u dom, noću stražiti, to je sve. I valja reći istinu, on je pomnjivo svoju dužnost vršio: na dvoru u njega nisi vidio ni ivera ni smeta; zapne li gdje u nevrijeme njegovoj pažnji povjereni konjić s bačvom vode u blatu, on samo mahne plećom, pa digne kola i konjića; primi li se drva cijepati, to sjekira u njegovoj ruci kao staklo zveči, a iverje i skalje kao pijesak vrca na sve strane; što se pak tiče, da strani u dvor ne uđu, to poslije one noći, kako je dva tata ulovio i glavom ih o glavu lupio, ne treba više redarstva, budi siguran, svi tatovi u okolici poznaju i štuju Gerazima— pa ne samo lupeži, nego dapače danju prođe li tko mimo dvora i zapazi grdnog podvornika, stane od čuda i zakriči na nj, kao da bi on mogao čuti krik.

S ostalom čeljadi pazio se Gerazim ne što prijateljski — svi su ga se pobojavali — nego onako na kratko: on ih je smatrao za svoje. Dokazivahu mu svoje misli znacima, on ih je razumio, točno vršio, što su mu nalagali, ali je i svoja prava znao, i Bože sačuvaj, da se tko za stolom na njegovo mjesto posadi. Uopće bio je Gerazim ćudi stroge i ozbiljne, ljubeći u svemu poredak; dapače ni pijetli ne smjedoše rvati se na njegove oči, — naopako, ako opazi, uhiti ih,

podigne za noge u vis, napravi deset puta u zraku kolo, a onda vrci, što ga silna ruka zanese. Bilo je u dvoru u gospođe i gusana; no guske su odavna ptice važne i umne; Gerazim ih štovao, hodao za njima i hranio; sam je bio nalik na stepnoga gusana. Negdje nad kuhinjom dali mu sobicu; on ju je uredio na svoju, kako je znao, stesao postelju od hrastovih dasaka na četiri panja, postelju za gorostasa; položi dvadeset centi na nju, ni uviti se ne će; pod njom ležaše čvrsta škrinja; u uglu stô jednako čvrst, a do njega tronog stolac tako siguran i nizak, da ga i sâm Gerazim katkada podigne, spusti i od milinja se nasmije. Sobica se zatvarala lokotom, sličnim kalaču*, samo što je bio crn; ključ je vazda visio Gerazimu o pojasu. Nije mu bilo drago, da tko k njemu ulazi.

Tako prođe godina dana; tu zadesi Gerazima mali slučaj.

Stara njegova plemkinja u svemu se vladala po staroj navadi i držala dvorbu mnogobrojnu; bilo je tu u domu i praljâ, i šveljâ, i stolarâ, i vratarâ, i vrataricâ, bio je dapače i remenar, koga su držali veterinarom i liječnikom za čeljad; bio je domaći liječnik za gospođu, bio je napokon i šoštar Kapiton Klimov, pijanica kao pijavica. Klimov je sam o sebi mislio da mu krivo čine, da ga ne štuju po zasluzi, da je čovjek obrazovan i za prijestolnički život stvoren, komu ne bi valjalo živjeti u Moskvi bez ugleda u kakvu zakutku, a ako pije, znao bi zapinjući govoriti i lupati se u prsa, to da pije od samoga jada. Dogodilo se neki dan, da plemkinja povede o njemu riječ s hofmajstorom svojim Gavrilom, čovjekom, sudiš li mu tek po žutim očicama i pačjem nosu, kao stvorenu za hofmajstora. Plemkinja se jadi poradi pokvarenosti Kapitona Klimova, koga su dan prije digli pijana s ulice.

— A što, Gavrilo, rekne ona najednoć, — ne bismo li ga oženili, što misliš? Možda se popravi.

— Zašto ne ženiti ga! Može se, odgovori Gavrilo, — i vrlo će dapače dobro biti.

* Kalač je osobita vrsta ruskoga peciva.

— Da, samo koja bi za njega pošla?

— Doduše. A u ostalom, kako bude vaša volja. Kakav je, takav je, tako rekav, može za što god biti potreban; kmet je.

— Čini se, da mu se Tatjana ljubi?

Gavrilo htjede nešto reći, ipak zatvori usta.

— Da!... daj, nek samo uzme Tatjanu, odluči plemkinja, zadovoljno njuhajući burmut, — jesi li razumio?

— Razumio, rekne Gavrilo i ode.

Vrativši se u svoju sobu (bila je s dvorišta i gotovo sva natrpana kovanim škrinjama), pošalje Gavrilo najprije svoju ženu van, onda sjedne k prozoru i zamisli se. Očito ga zabrinula neočekivana naredba plemkinjina. Nakopon ustane i zovne Kapitona. Kapiton dođe... Ali prije nego poslušamo njihov razgovor, dobro će biti upoznati Tatjanu, koja je imala poći za Kapitona, i zašto se zabrinuo Gavrilo.

Tatjana, po službi svojoj pralja (kao iskusna i učena pralja imala je ona brigu samo za fino rublje), bila je ženska od dvadeset osam godina, niska, mršava, plava, s madežima na lijevom obrazu. Madeži na lijevom obrazu znače u Rusiji hudu sreću, slutnju tužna života... Tatjana se nije imala zašto hvaliti svojim udesom. S rane mladosti prigonili je na crno djelo, radila je za dvoje, prijazna milja nikad ni vidjela nije. Odijevaše ju kukavno, kukavno plaćaše. Roda gotovo ni od kuda: jedino nekakav stari ključar bio joj s daleka stricem, pa i njega su s nevaljalstva ostavili na selu, a drugi su joj rođaci bili seljaci, — i to je sve. Nekoć su ju ljepoticom slavili; no prerano je ljepota s nje skočila. Čudi je bila smjerne, bolje rekavši, plašljive; prema sebi hladna, ravnodušna, drugih se kao vatre bojala; mislila je samo o tom, kako će svoj posao na vrijeme obaviti, govorila nije ni s kim, i trepetala na samo ime plemkinjino, premda je ova još ni vidjela nije.

Kad su sa sela dovezli Gerazima, Tatjana malo da nije obamrla od užasa pred tolikom tjelesinom, čuvala se svakako susreta s njim i dapače zažmirila,

morade li mimo njega proletjeti iz kuće u praonicu. Od početka je Gerazim slabo za nju mario, po tom uze se smijati, je li ju gdje opazio, zatim zagledati se na nju, najposlije ni oka s nje ne skidati. Dopala se ona njemu: krotkoćom lica, ljupkim li kretanjem, Bog ga znao! Neki dan vrzla se ona po dvoru, noseći obzirno na raširenim prstima naškrobljenu rubačicu svoje gospođe... najedamput je netko uhvati čvrsto za lakat; ona se obrne i u taj čas vrisne, što grlo podnosi: za njom stajaše Gerazim. Glupo smijući se i laskavo mučući, pružaše joj paprenjak, — kokota sa zlatom od pivne začine na repu i krilima. Ona je htjela kao da odbije, no on joj na silu utisne u ruku, poklima glavom, pođe dalje, i obrnuv se, opet joj nešto veoma prijazno mucao.

Od toga dana ne bijaše njoj kukavici od njega mira ni pokoja; kudagod se maknula, evo njega pred nju, smiješi se, muca, maše rukama, odmah izvadi vrpcu iz njedara i njoj nudi, metlom ispred nje izmeće prašinu. Jadna djevojka prosto ne znade, što početi, što li činiti. Zamalo cijeli dom opazi bezdjelice nijemoga poslužnika; šale, poruge, bockanja samo se sipahu na Tatjanu. Rugati se Gerazimu, na to se ne bi svatko odvažio: on ne ljubi šale, dapače dok je on tu, i nju su na miru ostavljali. Hoćeš ne ćeš, pala djevojka pod njegovu zaštitu. Kao svi gluhonijemi, bio je i on veoma dosjetljiv, i veoma dobro je razabirao, kad se drugi njemu i njoj podsmijavaju. Jednoć za objedom palo na um kastelanci, Tatjaninoj nastojnici, bockati Tatjanu, i do toga ju dovede, da uboga ne znade kuda pogledati, i malo što ne zaplače od jada. Najednoč digne se Gerazim, opruži ogromnu svoju ručinu, položi ju kastelanci na glavu i s tolikim divljaštvom zagleda joj u lice, da je onako od straha i na stô pala. Svi umuknu. Gerazim snova uzme žlicu, da dalje kusa šči*. »Viš gluhoga vraga! međedina!« zamrmljaju svi na pô glasa, a kastelanka ustane i ode u službensku sobu.

* Kisela juha od kelja.

Drugi put pak opaziv, da Kapiton, taj isti Kapiton, o kojemu malo prije riječ povedosmo, nekako odviše ljubazno brblja s Tatjanom, pozove ga Gerazim prstom k sebi, odvede pod kolnicu, uzme iz ugla rudo za kraj, pa s laka, no jasno se zagrozi. Od toga časa već se nitko s Tatjanom nije u razgovor pustio. I to je sve išlo za rukom Gerazimu. Istina, da je kastelanka, kako je u službensku sobu dospjela, obamrla i uopće tako vješto radila, da je taj isti dan plemkinja saznala, kakav je Gerazim grubijan; no ćudljiva starica tomu se samo slatko nasmijala, natjerala nezadovoljnu kastelanku, neka po više puta pripovijedi, kako te je, tako ti majčice, ručetinom svojom prisagnuo, a sutradan pošalje Gerazimu srebrn rubalj. Ona ga je dobro gledala kao vjerna, snažna stražara. Gerazim se nije plašio, no ipak se nadao od nje milosti, i već se spremao od duže vremena iskati dozvolu, da se oženi Tatjanom. Samo je čekao na novi kaftan, što mu je Gavrilo obećao, da izađe pristojno pred plemkinju, kad u to palo na um toj samoj plemkinji, da uda Tatjanu za Kapitona.

Sada će čitalac i sâm razabrati, zašto se smutio Gavrilo poslije razgovora s plemkinjom. »Gospođa«, tako mišljaše on sjedeći kraj prozora, — »ima doduše rado Gerazima, (to je Gavrilo dobro znao, i zato mu se dobar kazivao), ma on je ipak stvor bez riječi; kako ćeš dakle kazati gospođi: ta, evo, za Boga, Gerazim uhodi za Tatjanom. Pa napokon pravo je pravo: kakav je on muž? No s druge strane, prosti Bože, doznat će taj divljak, da Tatjanu daju za Kapitona, pa će cijelu kuću polomiti, prevrnuti, joj, joj! S njim se porazgovoriti, sporazumjeti ne ćeš; njega, vraga paklenoga, Bože mi prosti, ne ćeš umoliti ničim... Doista...«

U to se pojavi Kapiton i prekine nit misli njegovih. Lakoumni šoštar uniđe, zatakne ruke odzada, i naslonivši se nehajno o ugao zida uz vrata, prekriži desnu nogu preko lijeve i strese glavom. — »Nut, evo me. Što hoćete?«

Gavrilo pogleda Kapitona, onda zabubnja prstima po prozoru. Kapiton tek samo prižmuri svoje sive

oči, ali ih ne spusti, dapače se lako nasmije, povuče rukom po bijeloj kosi, koja se razbaukala na sve strane. — »Nu da, ja, evo, ja. Što zijaš?«

— Lijep si, rekne Gavrilo i malko pošuti. — Lijep, nije fajda!

Kapiton samo ramenicama drmne. »A ti si možda ljepši?« pomisli u sebi.

— Nu, daj se pogledaj, nu, pogledaj, govoraše koreći Gavrilo, — pa reci, na koga si nalik?

Kapiton spokojnim pogledom omjeri iznošenu, traljavu surku, svoje zakrpane hlače, osobito brižno razgleda svoje poderane čizme, navlastito onu, kojoj se o vršak tako elegantno upirala njegova desna nožica, a onda pogleda na hofmajstora.

— Pak što?

— Što? ponovi Gavrilo. — Što? Ti još govoriš: pak što? Na vraga si nalik, Bog mi prostio, eto, na koga si ti nalik.

Kapiton lukavo zažmiga očima.

»Grdite, slobodno grdite, Gavrilo Andrejiću«, pomisli opet u sebi.

— Evo ti si opet bio pjan, uze Gavrilo, — pjan opet? A? što veliš, odgovaraj!

— Poradi slaba zdravlja zbilja sam uzeo spirituozni napitak, rekne Kapiton.

— Poradi slaba zdravlja!... Malo dobivaš batinâ, — evo zašto. A bio u Petrogradu na nauci... Mnogo naučio! Samo badava kruh jedeš.

— U tom slučaju, Gavrilo Andrejiću, jedan mi samo sudac, gospod Bog i nitko više. On jedini znade, kakav sam ja na svijetu čovjek, da li kruh zabadava jedem. A što se tiče pijanstva, u tom slučaju nisam kriv ja, već moj jedan drug; on me je zaveo, da i nadmudrio, utekao, to jest, a ja...

— A ti ostao gusak na ulici. O ti, raspustni čovječe! Nu, sada nije govor o tom, nastavi hofmajstor, — nego slušaj. Plemkinji... tu popošuti: plemkinji se hoće, da se oženiš. Čuješ li? Oni se nadaju, da ćeš biti bolji, kad se oženiš. Razumiješ?

— Kako da ne razumijem.

— Nu, da. Na moju, bilo bi bolje tebe malko isprašiti. Ali to je njezin posao. Što? Pristaješ?

Kapiton se iskesi.

— Ženidba je stvar dobra za čovjeka, Gavrilo Andrejiću; i ja, od svoje strane, bit ću borme vrlo zadovoljan.

— Nu, da, rekne Gavrilo i pomisli za se: — »nije fajda, čovjek govori točno«. — Samo to je jad, rekne najednoć, — nađoše ti neskladnu nevjestu.

— A koju, smijem li pitati?...

— Tatjanu.

— Tatjanu?...

I Kapiton izbulji oči i pomakne se od zida.

— Nu, čega si se prepao?... Zar ti ona nije po volji?

—Kako nije po volji, Gavrilo Andrejiću! Djevojka je ona od oka, radina, miroljbiva djevojka... Da, ali vi i sami znate, Gavrilo Andrejiću, ona međedina, sablast ona stepna, on za njom...

— Znadem, brate, sve znadem, presiječe mu zlovoljno hofmajstor: — ma što bi...

— Da, smilujte se, Gavrilo Andrejiću! On će mene ubiti, joj, ubiti, istom kao kakovu muhu klopnuti; ta u njega je ruka, izvolite i sami pogledati, kakva je u njega ruka, prava pravcata ruka Minina i Požarskoga.* On je gluh, pa lupa, a i ne čuje, kako lupa! Upravo kao da u snu maše šakama. Niti ima načina njega umiriti; zašto? zato, vi znadete i sami, Gavrilo Andrejiću, što je on gluh, i ktomu još glup kao batina. To je nekakva živina, krivobog, Gavrilo Andrejiću, — i od krivoboga gori, pravi stršen; zašto sada da ja od njega stradati moram? Napokon meni više nije ni do čega :izmučio se, napatio čovjek, izmazao kao kolomazni lonac, — ma sam ipak čovjek, a ne istom kakavgod uistinu ništav lonac.

— Znam, znam, ne širi...

— Gospodine Bože sveti! govoraše sa žarom šoštar, — kad će tomu biti kraj? kada, Gospodi! Jad-

* Njihov se golemi kip nalazi u Moskvi.

nik i nevoljnik ja beskrajni! Usud moj takav, usud, priznati moraš! U mladim godinama tukao me gospodar Nijemac, u bolje doba tukao me brat, a na što sam sada u zrele godine spao . . .

— Eh ti, prokletinjo, progovori Gavrilo. — Čemu širiš, nesretniče!

— Kako čemu, Gavrilo Andrejiću! Ne plašim se batinâ, Gavrilo Andrejiću. Neka me kazni gospodin u četiri oka, ali neka mi bude sklon pred ljudima, pa ostajem čovjek; a sada gledaj, od koga da ja . . .

— Nu, prtljaj se van, nestrpljivo presiječe mu Gavrilo. Klimov se odvrne i otetura van.

— A recimo, da nije njega, vikne za njim hofmajstor: — ti bi onda privolio?

— Privolio, rekne Kapiton i ode.

Ni u najškakljiviji čas nije ga rječitost iznevjerila.

Hofmajstor prođe nekoliko puta po sobi.

— Nu, zovite mi sad Tatjanu, vikne on napokon.

Za malo časa uđe Tatjana tiho, da se jedva čuje, i stane na pragu.

— Što zapovijedate, Gavrilo Andrejiću? rekne ona tihim glasom.

Gavrilo upilji oči u nju.

— Nu, progovori, — Tanjuša, bi li pošla zamuž? Gospođa ti našla vjerenika.

— Ja sam pokorna, Gavrilo Andrejiću. A koga mi daju? doda bojažljivo.

— Klimova, šoštara.

— Ja sam pokorna.

— On je lakouman čovjek, to je istina. Ali se zato gospođa u te uzdaje.

— Ja sam pokorna.

— Samo je jedna nevolja . . . taj gluhonja, Geraska, on to za tobom uhodi. Čim si ti to međeda onoga zamamila? Pa će te, jadna, ubiti, međed jedan.

— Ubit će, Gavrilo Andrejiću, ubiti jamačno.

— Ubiti . . . Nu, to ćemo vidjeti. Kako ti to govoriš: ubit će? Zar on ima pravo tebe ubijati, prosudi sama.

— Ja ne znam, Gavrilo Andrejiću, ima li, nema li.

— Eh, luda glavo, valjda mu nisi ništa obećala. . .

— Što izvoljevate?

Hofmajstor pošuti i pomisli:

— »Ti si blaga duša!« — Nu, dobro, dobro, još ću govoriti s tobom, a sada idi, Tanjuša; ja vidim, ti si prava ovčica.

Tatjana se obrne, lagano se upre o vrata i ode.

»A možebiti da gospođa do sutra zaboravi za tu svadbu, pomisli hofmajstor, — ja se u tutanj strašim! Toga ćemo stršena već ukrotiti, do potrebe predati redarstvu . . . « — Ustinja Fedorovna! vikne gromko svojoj ženi: — daj, draga, nastavite samovarac . . .

Tatjana gotovo vas dan nije izlazila iz praonice. Najprije se rasplakala gorko, onda otrla suze i prionula opet za posao. Kapiton do samoga gluhog doba noći prosjedio s mračnim nekim znancem u krčmi i pripovijedao mu potanko, kako je u Petrogradu proživio i pri tom imao samo jednu malu manu: zavirivao često i duboko u čašu, a što se tiče ženskoga spola, slabo probirao . . . Mračni mu drug samo dakao: no kad je Kapiton napokon izjavio, da mora sutra, po jednom slučaju, sam sebe ubiti, primjeti mračni njegov drug, da je vrijeme spavati. I oni se raziđu grubo i mučeći.

Međutim se želje i nade hofmajstorove ne ispuniše. Misao o ženidbi Kapitonovoj tako je obuzela plemkinju, da se samo o njoj i noću razgovarala s jednom od svojih drugarica, koja je u dvoru samo zato držana, ako gospođi ne htjedne san na oči, da ju razgovara, pa je kao noćni fijaker danju spavala. Došavši Gavrilo k njoj poslije čaja s izvješćem, prije svega zapita ona: kako s našom svadbom, ide li? On, razumije se, odgovori, da i ne može bolje, pa da će Kapiton još danas doći i pokloniti se. Plemkinja je danas nešto kunjala; ne htjede joj se dugo raspravljati o poslovima. Hofmajstor ode u svoju sobu i vijeće sazove. I stvari zbilja trebalo osobita svjetovanja. Tatjana se dakako pokoravala, ali Kapiton više na sav glas, da u njega ima samo jedna glava, a ne dvije, i ne tri. . . Gerazim surovo i hitro pogleđe svakoga, pa

ne će ni za korak ispred sobe djevojačke, i bi reći domišljao se, da se sprema nekakovo zlo na njega. Vijećnici (medju njima bio i jedan star peharnik, s nadimkom dedo Hvost [rep], svi se k njemu s poštovanjem za savjet utjecali, premda je njegov savjet svaki put ovako glasio: nu da, evo kako je to, tako, da, da, da) — vijećnici počnu s tim, da su poradi sigurnosti za svaki slučaj Kapitona zatvorili u komoru, gdje je mašina za čišćenje vode, i zamisle se u junačke misli. Napokon, lako je bilo upotrebiti silu, ali da Bog sačuva, dignut će se buka, uznemiriti se gospođa — pa da vidiš jada! Što početi? Mislili, mislili i napokon smislili. Mnogo se puta moglo opaziti, da Gerazim ne trpi pijanicâ... Sjedeći za vratima, odvraćao se s pogrdom, kad bi tkogod pijan kraj njega klimao s kozirom furažke na uhu. Odluče naputiti Tatjanu, neka se prenavlja kao pijan i teturajući neravnim hodom prodje kraj Gerazima. Jadna djevojka dugo se opirala, ali ju nagovore, i sama je napokon uvidjela, da joj na drugi način nema oslobodjenja od obožavatelja. Ona podje. Kapitona puste iz komore: stvar se ticala i onako njega. Gerazim sjedjaše na klupčici kod vratâ, pa zabada lopatom u zemlju... Iza svih kutova, s prozorâ ispod zastora gledahu na njega...

Lukavština podje za rukom, da ne može bolje. Ugledavši Tatjanu, on najprije po navadi s ljubaznim mucanjem glavom poklima, onda joj zagleda u oči, spusti lopatu, skoči, priđe k njoj, prikloni svoje lice upravo k njezinu licu... Ona od straha još se bolje zaljulja i pokrije oči... Taj je uhvati za ruku, provede cijelim dvorom, i ušavši u sobu, gdje je bilo vijeće, turnu je upravo Kapitonu. Tatjana ovako i obamre. Gerazim popostane, pogleda na nju, odmahne rukom, nasmije se i tromim korakom ode u svoju komoricu... Dan i noć nije iz nje izišao. Poslije je pripovijedao forajtor Antipka, da je gledao odnekle kroz pukotinu, kako Gerazim, sjedeći na postelji, s glavom uprtom na ruku, tiho, odmjereno, samo kadšto mučući — rek bi pjeva, t. j. ljuljao se, zatvarao oči i tresao glavom, kako čine kirijaši ili burlaci, kad zavezu

svoje turobne pjesme. Ražalio se Antipki, pa je otišao od pukotine. Kad je Gerazim sutradan izašao iz sobe, nisi mu mogao vidjeti osobite promjene. Tek postao nešto smrknutiji, a na Tatjanu i Kapitona nije se ni obazirao. Tu samu večer ode ovo dvoje s guskama pod pazuhom* k plemkinji, a za tjedan dana se ožene. Na sam dan svadbe ostao Gerazim onaj isti; samo je došao s rijeke bez vode: razbio na putu sudić; a obnoć je u staji tako usrdno čistio i trao svoga konjića, da se ubogi pod njegovom rukom ljuljao, kao na vjetru trava, i prevraćao s jedne noge na drugu pod njegovim željeznim prstima.

To se sve događalo s proljeća. Prođe i druga godina, Kapiton se propio do kraja, i kao čovjeka, ničemu nezgodna, pošalju ga i ženu mu s prtljagom na najdalje selo. U dan polaska on se sprva veoma junačio i govorio: poslali vi mene, kud vam drago, makar u Tunguziju, Kapiton zato ne propade; — ali onda klone duhom, stane tugarkati, zašto ga voze među glupe ljude, i oslabi napokon toliko, da ni svoje kape nije mogao na glavu navući; smilovala se jedna Božja duša, na čelo mu je natukla, popravila kozir i izravnala je. Kad je bilo sve već gotovo, i seljaci potegli uzde i samo na »zbogom« čekali, izađe Gerazim iz svoje sobe, priđe k Tatjani i da joj za uspomenu crven vunen rubac, što ga je još pred godinu dana kupio za nju. Tatjana, pretrpjevši do sada hladna srca sve protivštine svoga života, u ovaj čas podnijeti ne mogaše, udari u gorak plač, sjedne na teljegu i tri puta se kršćanski izljubi s Gerazimom. On ju htjede sprovoditi do carinare, pođe od početka uz njezinu teljegu, ali najednoć stane na Krimskom brodu, mahne rukom i pusti se uzduž rijeke.

Bilo je doba večere... On je lagano hodio i gledao na vodu. Pričini mu se iznenada, da se nešto davi u glibu do samoga brijega. Nagne se i opazi malo štene, bijelo s crnim muzgama, bije se ubogo i muči, i kolikogod se muči, izvući se ne može iz vode, i dršće u svemu svojem pomokrenom, mršavom tijelu. Ge-

* Narodni običaj.

razim pogleda na sirotno psetance, primi ga jednom rukom, sune u njedra i požuri se silnim koracima doma. Uđe u svoju sobu, položi spaseno psetance na postelju, pokrije ga teškom svojom kabanicom, ode najprije u staju po slamu, a onda u kuhinju po čašicu mlijeka. Brižno otkrije kabanicu, brižno prostre slamu i položi mlijeko na postelju. Bijednomu pse, tancu istom minulo tri tjedna, istom mu oči progledale, jedno oko pače činilo se malko veće nego drugo; još nije umjelo ni piti iz čašice, pa samo drhtalo i žmirkalo. Gerazim ga lako uhvati dvjema prstima za glavu i prinese gubicu k mlijeku. Psetance uze žedno piti, te je dahtalo, treslo se i zagrcivalo. Gerazim gleda, gleda, gleda, a onda udari u smijeh... Svu noć se s njim igrao, namještao ga, otirao, napokon usne sam do njega nekim tihim i radosnim snom.

Nijedna mati ne oblijeće djeteta svoga, kako je oblijetao Gerazim svoju gojenku. (Psetance bilo kujica). Prvo vrijeme bila je ona vrlo slaba, kržljava i ružna, za malo se podigne i ispravi, a za osam mjeseci, budi hvala neumornoj skrbi njezina spasitelja, izraste u prekrasno pseto španjolske bagre, dugih ušiju, zamašna repa poput trublje i očiju velikih i bistrih. Gerazimu se priljubila sa svom silom, nije se ni za korak od njega družila, kud on, i ona za njim, mašući repom. Dao joj i ime — nijemi znadu, da se na njihovo mucanje drugi ogleđu — prozove je Mumu. Sva čeljad ju u domu zamiluje, sva je čeljad zove Muminica. Bila je vrlo umna, laskala se svim, no ljubila samo Gerazima. A Gerazim opet ljubio nju bez pameti... bilo mu krivo, kad su je drugi gladili: bojao se za nju, ili je bio ljubomoran — Bog ga znao!

Ona je njega jutrom budila, trzajući za njegov skut, privodila za ular staroga konja, s kojim je u lijepoj ljubavi živjela, važna lica hodila s njim na rijeku, pazila na njegovu metlu i lopatu, nikomu ni blizu ne dala k njegovoj sobi. Samo za nju prorezao je on rupu u vratima, a ona kao da je osjećala, kako je samo u toj sobi potpuna domaćica, čim bi ušla unutar, tako je zadovoljna i skočila na postelju. Noću ne bi ni oka stisnula, ali zato ni bez razbora lajala,

kao druga koja glupa čuvarica, što se ustobi na zadnje noge, digne njušku, zatvori oči, pa onda laje od dosade onako u vjetar na nebeske zvijezde i redovito tri puta s reda — ne, Bože sačuvaj! tanki glasac Mumin nikada se nije razdavao u tutanj: osim kad se tuđinac došuljao pod plot, ili se potkrao sumnjiv šum ili štropot, onda — riječju, Mumu je stražila, kako valja. Istina, bio je tu u dvoru još jedan stari pas žute dlake, sa mrkastim pjegama, po imenu Volčok; no toga ni noću nisu puštali s lanca, a da su ga i pustili, što će njemu traljavcu sloboda — ležao je skvrčen u svojoj kolibi i samo kadšto zavinuo sipljivim, gotovo bezvučnim lavežom, koji se još pravo ni čuo nije, pa ga već nestalo, kao da je sam osjećao svu njegovu uzaludnost. U gospodski dvor Mumu nije zalazila, pa kad je Gerazim u sobe drva nosio, ona bi vazda zaostala i nestrpljivo čekala, naoštrenih ušiju i prevraćajući sad lijevo, sad desno glavom, čim bi se i najmanji šum podigao za vratima.

I tako prođe još jedna godina. Gerazim je svejednako pomnjivo vršio svoje dužnosti i bio svojim životom vrlo zadovoljan, kad ga snađe iznenada neobičan slučaj... A to ovaj: jedan krasan ljetni dan šeta se plemkinja sa svojim prižívaljkama po gostinskoj sobi. Ona je dobre volje, smije se, šali se; smiju se, šale se i prižívaljke, premda radosti nisu osjećale nikakove: nije u domu bivalo drago, kad je na plemkinju naletio veseo čas, zato prvo, što je onda od svih zahtijevala, da budu odmah i potpuno veseli s njom, i srdila se, ako na čijem licu nije zadovoljstvo sijalo, a drugo, što su znali, da takvi časovi ne traju u plemkinje za dugo, nego se brzo izmijene u mračnu i kiselu zlovolju. Međutim taj dan kao da je na desnu nogu ustala: u kartama izašla joj četiri dečka, ispunit će se dakle želje (ona je odmah izjutra iz karata gatala) — i čaj joj se učinio osobito dobar, za što je kuharica dobila mnogo riječi hvale i grivenik* na dar. Sa slatkim posmijehom po navoranim ustima šeta se plemkinja po sobi i priđe k prozoru. Pod prozorom je bio koljem

* 10 kopejaka u srebru.

ograđen vrtić, a na samoj srednjoj gredici, pod ružinim grmom, leži Mumu i marljivo gloće kost. Plemkinja ju opazi.

— Bože moj! klikne ona: — kakovo je to pseto?

Priživaljka, na koju se obratila plemkinja, smete se jadna onom nemirnom smetnjom, što obično zavlada potčinjenim čovjekom, kad još pravo ne zna, kako valja razumjeti usklik svoga gospodara.

— N... n...e znam, prošapće ona: — mislim, nijemoga...

— Bože moj! presiječe joj plemkinja, — kakvo je to premilo psetance! dajte ju dovesti. Ima li on nju odavna? Kako je nisam dosada vidjela?... Dajte ju dovesti.

Priživaljka prhne kao ptica van.

— Momče, momče! vikne ona: — dovedi što brže Mumu! U vrtiću je.

— A, Mumu je zovu, progovori plemkinja: — vrlo lijepo ime.

— Oh, prelijepo! rekne priživaljka. — Žurno, žurno, Stjepane!

Stjepan, bucmasto momče, u službi lakeja, trči na vrat na nos u vrtić i hoće da ulovi Mumu, da al jest, Mumu je spretna zvijerca, samo se omakne ispod njegovih šaka, skupi rep, pa što ju noge nose, bježi Gerazimu, koji se baš desio u kuhiji, svoj sudić istresivao, prevraćajući njim, kao dječjim bubnjićem. Stjepan valjaj se za njom, hvataj pod samim nogama njezina gospodara, al se spretna kujica brzo ne da živa u tuđe ruke, skačući i umičući. Gerazin se smije na tu igru. Dodijalo Stjepanu, digne se, razloži brzo znacima Gerazimu: ta čovječe, plemkinja hoće tvoje pseto. Gerazim se nađe nešto u čudu, zovne ipak Mumu, digne ju i preda Stjepanu. Stjepan ju odnese u gostinjsku sobu i spusti na parket. Plemkinja ju stade ljubazno k sebi dozivati. Mumu, otkada je živa, ne bivši u takvim divnim dvoranama, poplašila se vrlo i nagne na vrata; no odatle otepena uslužljivim Stjepanom, zadrhta i stisne se k zidu.

— Mumu, Mumu, dođider k meni, dođi k plemkinji, govoraše gospođa, — dođi, luda glavo, ne boj se...

— Dođi, dođi, Mumu, k plemkinji, uzeše u jedan glas priživaljke, — dođi.

Ali Mumu plaho gleda naokolo, pa ni ganuti se s mjesta.

— Donesite joj štogod jesti, rekne plemkinja. — Kakva je glupa! k plemkinji ne će. Čega se boji?

— Nije još navikla, usudit će se ropskim glasom jedna priživaljka.

Donio Stjepan zdjelicu mlijeka, stavio pred Mumu, ali Mumu ni prinjušiti, već sve jednako dršće i gleda naokolo.

— Ah, kakva si ti! progovori plemkinja, priđe, nagne se, da ju pogladi, ali Mumu uzvine glavom i obijeli zube... Plemkinja naglo trgne ruku...

Nastade časovito mučanje. Mumu zapiskuta slabim glasom, kao da žali i ispričava se. Plemkinja otstupi i smrkne se. Nenadana ju kretnja pseta poplašila.

— Ah, zaviknu u jedan glas priživaljke: — nije li vas, ne dao Bog, ugrizla! (Mumi cijeli svoj život nije nikoga ugrizla): — Ah, ah!

— Van ju odnijeti, zapovijedi promijenjenim glasom starica. — Gadno pseto! kakva je zla!

I okrenuvši se lagano ode u svoj kabinet. Priživaljke u strahu pogledaju jedna po drugoj, pođu za njom; no ona se obustavi, hladno ih pogleda, rekne: »Čemu? zovem li ja vas?« i nestane.

Očajane priživaljke mahnu rukom na Stjepana, on zgrabi Mumu i baci ju naglo van, upravo Gerazimu pod noge — a za pô sata zavlada u domu duboka tišina, sjedi stara plemkinja na svojem divanu, mračnija od mrka oblaka.

Kakove trice, što veliš, mogu katkada rastrojiti cijela čovjeka!

Do same večeri ostala plemkinja zle volje, ni s kim ne govorila, u karte se ne igrala, i noć zlo sprovela. Smislila se, da joj nisu dali o-de-kolonj (Eau de

Cologne), koji su davali obično, da joj jastuk miriše sapunom, — uboga kastelanka morala svu bjelinu pomirisati, — riječju, rujala se i »srdila« vrlo. Sutradan da zovnuti Gavrila ranije nego navadno.

— Kaži, Boga ti, uze ona, čim je on sav uzbudjen prešao prag njezina kabineta: — kakvo to pseto na našemu dvoru cijelu noć laje? Ni spavati nisam mogla!

— Pseto . . . kakovo . . . možebiti pseto nijemoga, odgovori on pentavim glasom.

— Ne znam, nijemoga li, čije li, samo mi spavati nije dalo. Da, pa ja i ne znam, čemu ovdje tolika propast pasa? Rada bih znala. Ta u nas ima domaće pseto.

— Dakako, ima, Volčok.

— Što ćeš više, čemu onda još pseto? Samo se kojekakvi neredi uvode. Gospodara niju u kući — evo što je. I što će nijemomu pas? Tko mu je dozvolio kod mene na dvoru držati psa? Dođem jučer na prozor, a ona u vrtiću leži, dovukla neku nevolju, pa glođe, a tamo posađene ružice . . .

Plemkinja popošuti.

— Već danas da jê ovdje ne bude . . . znaš?

— Slušam.

— Već danas. A sada hodi. Poslije ću te opet radi izvješća pozvati.

Gavrilo izadje.

Prolazeći kroz gostinsku sobu, radi boljega reda prenese hofmajstor zvonce s jednoga stola na drugi, u dvorani tihano očisti pačji svoj nos i izađe u prednju sobu. U prednjoj sobi na klupi izvalio se, pa spava Stjepan, kako su povaljani vojnici na slici bitke, grčevito ispružio gole noge ispod surine, koja mu mjesto popluna služila. Hofmajstor ga gurne i na pô glasa nešto mu naloži, čemu je Stjepan pola zijevajući, pola smiješeći se odgovorio. Hofmajstor ode, a Stjepan đipi, navuče kaftan i čizme, izađe van i stane kod krilca. Ne prošlo pet minuta, evo Gerazima, prti na ramenu ogromno breme drva, a za njim skakuće nerazlučna Mumu. (Plemkinji su spavaonicu i ljeti lo-

žili). Gerazim se do vrata postavi bokom, porine ih plećem i sa svojim bremenom provali u dom, a Mumu po svojoj navadi ostane čekati. U taj zgodni čas obori se Stjepan najednoć na nju, kao kobac na pile, pridavi je grudima na zemlju, obuhvati rukama, pa bježi brže bolje van, i ne nadjenuvši kape, te s prvim, što je opazio, izvozčikom odleti na Ohotni rjad (tržište). Tu lako nađe kupca, proda Mumu za pô rublja, samo da ju bar tjedan dana pridrži svezanu, i vrati se doma, ali ne došavši do doma siđe s izvozčika, te obišavši dvorište iz ulice straga preko plota skoči na dvorište; bojao se poći na prednja vrata, da ne sretne Gerazima.

Suvišna bojazan: Gerazima više ni živa na dvorištu. Izišavši iz dvora, žacne se poradi Mumu; ne pamti on, da bi ona kad dočekala njegova povratka, stane na sve strane trčati, na sve strane tražiti, zvati na svoju . . . poleti u svoju komoru, poskoči na sjenjak, bježi na ulicu — i tamo i amo. Propala u propast! Pitaj ljude, kazuj očajanim znacima, podiži ruku za pola aršina od zemlje, prikazuj jê rukama . . . Jedni zbilja ne znali, kud se djela Mumu ,i mašu samo glavom, drugi su znali i smiju se mjesto odgovora, a hofmajstor se nadundurio i smrknuo, pa kara kučiše, Onda Gerazim poteci van s dvorišta.

Već se mrak hvatao, kad se vrnuo. Na njegovu umoru, na tromu hodu i zaprašenu odijelu možeš vidjeti, da je obletio pola Moskve. Stane prama gospodskim prozorom, osijeće pogledom cijelo krilce, gdje se u hrpu sabralo do sedmero čeljadi, odvrne se i još jednoć promuca: »Mumu!« — Mumu se ne odzivlje. Tada ode. Svi pogledaju za njim, no nitko se ne nasmije, nitko ne reče riječi . . . Istom sutradan znao je znalični Antipka pripovijedati u kuhinji, kako je nijemi cijelu noć ohao.

Sutra cijeli Božji dan nije se Gerazim ni pomolio, te je mjesto njega morao po vodu kučiš Potap, čim je kučiš Potap bio vrlo nezadovoljan. Plemkinja upitala Gavrila, je li učinjeno po njezinu nalogu. Gavrilo odgovori, da je učinjeno. Drugi dan izvuče se Garezim iz

sobice za poslom. Došao je k objedu, jeo, otišao opet, nikomu se ne poklonio. Njegovo lice, i po sebi bez života, kao u svih gluhonijemih, sada se sasma okamenilo. Poslije objeda izašao opet s dvorišta, ovaj put ne na dugo, vrati se i odmah uzadje na sjenjak. Nastala noć mjesečna, sjajna. Gorko uzdišući, jednako se prevraćajući, ležaše Gerazim, kad li iznenada oćuti, da ga nešto trza za skut; on sav zatrepće, ne htjede ipak uzdići glavu, nego još bolje zatisne oči; no evo ga opet trzaju, jače nego prvi put, on skoči ... pred njim, s podvezom oko vrata, vrti se Mumu. Silan, dug krik radosti hrupi iz bezrječne njegove grudi; zgrabi Mumu, pritisne ju u svoj naručaj; ona u tinji čas obliže mu nos, oči, brke i bradu ... On postoji, zamisli se, obzirno siđe dolje, ogleda se i uvjeri, da ga nitko ne vidi prošulja se sretno u svoju sobicu. Gerazim se već prije domišljao, da pseto nije samo sobom propalo, da su ga drugi jamačno na zapovijed plemkinjinu odveli; čeljad mu nekako razložila, što je Mumu učinila gospođi, sve je to on znao, i pobrine se za budućnost. Najprije nahrani Mumu hljebcem, izmiluje ju, položi ju na spavanje, a onda uze razbijati glavu, i cijelu ju noć do osvita razbijao, kako da najbolje spremi Mumu. Na posljedku smisli cijeli ju dan ostavljati u sobiti i samo kadšto prigledati, a noću na zrak voditi.

Probijenu otvorinu u vratima začepi ponovno svojom starom kabanicom, i tek što je granulo sunce, izađe na dvor, kao da se ništa nije dogodilo, pretvarajući dapače (nevina lukavština!) prvašnju na licu žalost. Bijednomu gluhaku nije moglo na um pasti, da će se Mumu sama svojim lajanjem izdati: i zbilja do mala svi u kući saznadu, da se Mumu povratila, da stoji kod njega u zatvoru, pa samo što su i njega i nju žalili, a možebiti se od njega i bojali, ne htjedoše pokazati, da su otkrili tajnu. Hofmajstor jedini počesao se za zatiljkom, i rukom mahnuo. »Eh, da bude Bog s njim! Možda ne će saznati plemkinja!« Zato još nikada ne bijaše nijemi toliko usrdan i pomnjiv u poslovanju, kao danas: isčistio, izgrebao svaki kutić dvora, oplijevio svaku i nesetnu travčicu, sam svojom rukom

podrmao svakom pritkom u plotu vrtića, da li se klima, da li čvrsto stoji, pa onda ih zatakao, — jednom riječi radio i trudio se tako, da je i plemkinja opaziti morala njegovu neumornu radnju. Kroz dan prokrao se Gerazim dva puta k svojoj uznici; kad je noš polegla, leže spavati s njom u komori, a ne na sjenjaku, te istom u dvije ure izvede ju na šetnju po čistom uzduhu. Popošavši s njom dobrano po dvorištu, istom se htjede povrnuti u sobu, kad nešto pod plotom sa strane ulice zašušti. Mumu naperi uha, zareži, priskoči k plotu, ponjuha i zalije se glasnim, pronicavim lajem. Nekakav pjandura spretao se ondje, da prespava noć. U taj čas istom što je plemkinja malko zadrijemala, poslije »nervozne uzrujanosti«: ovaka uzrujanost nastajala bi poslije odviše site večere. Lavež iznenada prene ju od sna: srce joj prestane kucati, zamre. »Djevojke, djevojke!« zastenje ona. »Djevojke!« — Prestrašene djevojke skoče k njoj u spavaonicu. »Oh, oh, umirem!« progovori ona, nemirno kidajući rukama. — »Opet, opet ono pseto! ... Oh, šaljite po doktora. Ubiti me kane ... Pseto, opet pseto! Oh!« I obori glavu nauznak, a to je imalo reći, da je nesvjestica. Izlete po doktora, t. j. domaćeg liječnika Haritona. Taj liječnik, sva mu vještina bila u tom, što je nosio čizme s mekim poplati, umio delikatno popipati puls, četrnaest sati bez oduška spavati, a ostalo vrijeme uzdisati i plemkinju, neprestano lovorvišnjevim kapljicama zalijevati, — taj liječnik odmah doleti, nakadi sobu žeženim perjem, i kad je plemkinja progledala, prinese joj odmah na srebrnom podnosu u kaležčiću zavjetne kaplje. Ona ih primi, no odamh zatim stade opet suznim glasom tužiti se na pseto, na Gavrila, na svoju zlu sudbinu, na to, kako su staru bijednu ženu svi zabacili, što je nitko ne žali i svi na njezinu smrt čekaju. U to nesretna Mumu još uvijek laje, i uzalud gleda Gerazim, da ju od plota odvabi. »Vidiš, vidiš ... opet ...« prošapne plemkinja i iznova izvrne očima. Liječnik prišapne djevojci, djevojka izleti u prednju sobu i razbudi Stjepana, a Stjepan zovne Gavrila, Gavrilo uzrujan digne i zbuni cijeli dom.

Gerazim se obrne, vidi, sinula na svih prozora svjetlost i sjena, osjeti u srcu slutnju nevolje, pograbi Mumu pod pazuho i bježi s njom u svoju sobicu i zatvori se. Za nekoliko časova evo pet ljudi naleglo na njegova vrata, ali osjećajući protivnost zapornja, stanu. Doletio i Gavrilo izvan sebe i naložio svima, da se do jutra ne maknu odavle i da straže, a onda pojuri u sobu k djevojkama, i zamoli najstariju, Ljubu Ljubimovnu, s kojom je podkradao i zatajivao čaj, šećer i druge malenkosti, neka razloži plemkinji, da se je pseto na nesreću opet vratilo, no da ga do sutra ne će biti živa, neka se za Boga umiri i ne srdi. Plemkinja bi se vjerojaxno još dugo uzrujala, da nije liječnik u hitnji mjesto dvanaest nalio cijelih četrdeset kapljica: sila se lovor-višnjevice i pokazala — za četvrt ure već zaspi ona krepko i čvrsto; a siromah Gerazim ležaše, sav blijed, na svojoj postelji pritiskujući silno njušku svoje Mumu.

Plemkinja se sutradan probudila dosta kasno. Gavrilo je željno izgledao, da se probudi, da uzmogne naložiti odlučnu navalu na Gerazimovo utočište, a sam se spremao na silnu oluju. Međutim ne bilo oluje nikakove. Ležeći u postelji, dade plemkinja dozvati najstariju prživaljku.

— Ljubo Ljubimovna, uze ona tihim i slabim glasom: ljubila je katkada prenavljati zapuštenu, ubogu mučenicu, a onda je, ne treba ni govoriti, svoj čeljadi u domu bilo veoma nemilo oko srca: — Ljubo Ljubimovna, vi vidite, kakav je moj položaj; idite, dušo moja, Gavrilu Andrejiću, razgovarajte se s njim: zar je njemu istom kakvogod psetance draže od mira, od života njegove gospođe? Ja ne bih htjela tomu povjerovati, doda ona s izražajem duboka osjećanja, — idite, dušo draga, budite tako dobri, idite Gavrilu Andrejiću.

Ljuba Ljubimovna ode u Gavrilovu sobu. Ne znamo, što su među sobom govorili; no za malo vremena cijela hrpa ljudi dignula se i uputila preko dvora gore k Gerazimu: na čelu Gavrilo, pridržavajući rukom škrljak, premda nije vjetra; oko njega gamze

lakeji i kuhači; s prozora gleda djedo Hvost i komandira, t. j. maše tamo i amo rukama; a najzad od svih navrvjela gomila djece, ponajviše tuđe. Na uskim stubama što vode u Gerazimovu sobu, dolje sjedi jedan stražar, gore pri vratima druga dvojica s batinami. Veri se gore uz stube, zapremi ih u svu duž. Gavrilo stupi na vrata, udari po njih pešću i vikne:

— Otvaraj!

Začuje se zagušen lavež, ali odgovora nema.

— Čuješ li, otvaraj! ponovi on.

— Da, Gavrilo Andrejiću, opazit će odozdo Stjepan, — ta on je gluh, ne čuje.

Svi udare u smijeh.

— Što dakle da učinimo? rekne odozgo Gavrilo.

— U njegovim vratima ima otvorina, odgovori Stjepan: — dajte kroz nju palicu pružite.

Gavrilo se sagne.

— Da, da on nije te otvorine kabanicom začepio.

— A vi kabanicu unutar protisnite.

Tu se opet začuje iz sobe gluho lajanje.

— Viš, viš sama se izdaje, rekne netko iz hrpe, i opet udare svi u smijeh.

Gavrilo se počeše za uhom.

— Ne, brajko, reći će napokon: — kabanicu protiskuj ti sam, ako te volja.

— Zašto ne, pustite me.

I Stjepan provere se gore, uzme palicu, protisne kabanicu, i stane palicom tamo amo po otvoru lupati, jednako govoreći: »Izađi van, van izađi!« On još to govori, al najedamput u svu šir naglo zinu vrata — cijela galama u onaj čas na vrat na nos skotrlja se niz stube, prije svih Gavrilo. Djedo Hvost zalupi svoj prozor.

— Nu, nu, nu, nu, vikaše Gavrilo s dvora: — amo gledaj na mene, gledaj!

Gerazim nepomično stajaše na svojem pragu. Čeljad se zgrnula na podnožju oko stuba. Gerazim gleda na sve te čovuljke u njemačkim kaputima, gleda odozgo, lagačko uprvši ruke o bokove; u svojoj

crvenoj seljačkoj rubači, mislio bi, da je gorostas nad njima. Gavrilo korači za jedan korak naprijed.

— Gledaj, brate, rekne on, — nemoj zanovetati.

I stane mu tumačiti znakovima, da plemkinja, eto brate, po što po to, hoće tvoje pseto; daj ga borme odmah, jer drukčije zlo i nevolja po te.

Gerazim pogleda na njega, onda pokaže na pseto, maši se rukom za svoj vrat za znak, kao da ga omata uzicom, i upitnim licem upre oči na hofmajstora.

— Da, da, progovori ovaj, kimajući glavom: — da, bez sumnje.

Gerazim obori oči, onda se iznenada strese, opet pokaže na Mumu, koja je sve vrijeme stajala uza nj, nevino mašući repom i radoznalo mičući ušima, ponovi oko svoga vrata znak udavljenja, a onda s nekim znamenovanjem udari šakom u svoja prsa, kao da hoće da reče: ja sâm, ja ću uništiti Mumu.

— Da, ti ćeš prevariti, odmahne mu za odgovor Gavrilo.

Gerazim ga pogleda, nasmije se s prezirom, opet se udari u prsa i zalupi svoja vrata.

Mučeći pogledaju ljudi jedan po drugom.

— Što li to znači? upita Gavrilo, — ta on se zapro.

— Ostavite ga, Gavrilo Andrejiću, progovori Stjepan: — što on obreče, to će učiniti. On je već takav... Ako već što obeća, onda je sigurno. Nije on u tom, što mi drugi. Što je pravo, i Bogu je drago. Da.

— Da, — ponove svi drmnu glavom. — To je tako. Da.

Djedo Hvost otvori prozor, te i on rekne: »Da«.

— Eh, neka bude, vidjet ćemo, rekne Gavrilo: — ma straža ipak da se ne gane.. . Hej ti, Jeroška! doda on, obrativši se k čovjeku bijednu u žutoj nankinskoj halji, čini se, vrtljaru: — Ti posla i onako nemaš, uzmi batinu, sjedi tu, pa čim što opaziš, leti k meni!

Jeroška uzme batinu i sjedne na posljednji skalin. Čeljad se raziđe, ostanu jedino nemnogi znalični

i derani, a Gavrilo se vrati doma, pa preko Ljube Ljubimovne isporuči plemkinji, da je sve kako treba obavljeno, a sam pošalje forajtora za svaki slučaj po redara. Plemkinja zavezala na rupčiću uzao, polila ga o-de-kolonjom, pomirisala, natrla slijepe oči, popila čaj, i kako su još uvijek djelovale na nju lovorvišnjeve kapljice, usne opet.

Za jednu uru poslije sve te galame otvore se vrata sobice, i izađe Gerazim. Obukao na se svečanu surinu, Mumu vodi na uzici. Jeroška se ukloni s puta i pusti ga. Gerazim udari ravno na vrata. Sva djeca na dvoru mučeći gledaju za njim. On se i ne osvrće, kapu natakne istom na ulici. Gavrilo pošalje za njim opet toga istoga Jerošku, da pazi. Jeroška iz daleka opazi, kako je s Mumu ušao u gostionicu, pa stane čekati, dok izađe.

U gostionici su poznavali Gerazima i razumijevali njegove znakove. Zaište šči s mesom, sjedne za stol i upre se na ruke. Mumu stajaše uz njegov stolac, mirno na njega motreći umnim svojim očima. Dlaka se na njoj samo sjaje: vidi se, da nije dugo, što je počešljana. Donesoše Gerazimu šči. On nadrobi kruha, izsijeca na komadiće meso, i položi tanjur na pod. Jede pusta Mumu s navadnom svojom pristojnošću, jedva se dotičući gubicom jela. A Gerazim gleda i gleda na nju; dvije krupne suze porone najednoć iz njegovih očiju, jedna kanula na kruto čelo psetu, a druga u šči. On pokrije lice rukom. Mumu izjela polovinu jela, i ode oblizujući se. Gerazim ustane, plati šči, izađe, a nešto začuđen gledi za njim konobar. Jeroška, opazivši Gerazima, ugne se za ugao, pusti ga mimo, a onda uzastopce za njim.

Gerazim iđaše lagano, vodeći Mumu, svejednako na uzici. Došavši do ugla ulice, stane, kao u dvojbi, a onda brzim koracima okrene ravno Krimskomu brodu. Usput uđe u dvorište kuće, kojoj se prizidavalo krilo, pa iznese odanle dvije cigle pod pazuhom. Od Krimskoga broda uzvrne obalom, dođe do mjesta, gdje su stajale o kolce privezane dvije lađice s veslima (on ih je već prije zamijetio) i skoči

u jednu od njih, a Mumu skoči za njim. Nekakav šepavi starčić izađe iz kolibe postavljene u uglu povrtnjaka i grakne na njega. Ali Gerazim samo kimne glavom, uze tolikom silom veslati i ako uz rijeku, da je u tinji čas prevalio sto hvati. Starčić stoji i stoji, počeše se iza vrata najprije lijevom, onda desnom rukom, pak se šepajući povrati u kolibu.

A Gerazim veslaj, pa veslaj. Moskva već daleko ostala za njim. Evo već na obali protežu se livade, vrtovi, polja, lugovi, seljačke izbice. Duhnuo vjetrić mirisom seoskim. On pobaci vesla, ponikne glavom k Mumu, koja sjeđaše pred njim na suhoj daski, — dno lađice zalilo se vodom, — i stao nepomičan, prekrstiv silne svoje ruke njoj na leđima, a u to lagani vali odnose lađicu nazad gradu. Napokon se ispravi, na licu mu bolna zlovolja, uveže naglo obje cigle na uzicu, načini uzao, natakne o vrat Mumu, digne ju nad rijeku, posljednji put pogleda na nju... Ona pouzdano, bez straha gleda na njega i lako maše repom. On se odvrne, zažmiri i raskrili ruke... Gerazim ništa nije čuo, ni nagle kveke, kad padaše Mumu, ni teškoga pljuska vode; za njega je i najšumniji dan bezglasan i bezvučan, kako i najtiša noć nije bezvučna za nas, pa kad je opet otvorio oči, valjaju se kao i prije, goneći drug za drugom, malašni valovi, kao i prije pljuskaju o bokove lađice, i tek tamo daleko uz obalu razbijaju se široki kruzi.

Jeroška, čim je Gerazim izmaknuo njegovu vidu, vrati se doma i sve pripovijedi, što je vidio.

— Nu da, rekne Stjepan, — on će ju utopiti. Možete biti sigurni. Što on obeća...

Taj dan nije nitko vidio Gerazima. Nije doma objedovao. Nastao večer, svi su za večerom, samo njega nema.

— Čudnovat je taj Gerazim! propišti tusta pralja: — tko će toliko radi pseta... zbilja!

— Da, Gerazim je ovdje bio, vikne najednoć Stjepan, gumajući žlicom kašu.

— Kako? kada?

— Da, prije dvije ure. Dabogme. Ja se s njim na vratima susreo; već je opet odavle izašao, dolazio je s dvorišta. Meni se kao htjelo upitati ga za Mumu, ali je on nekako bio zlovoljan. On me je i gurnuo malko, tek kao da me ukloniti želio: ne pristaj, more, — i tako me neobično, tako snažno bubnuo u kralježnu žilu, da oj-oj-oj... I tu se Stjepan nekako nevoljko nasmije i počeše po zatiljku. — Ruku ima, doda on, — da, ruku blagodatnu, nije fajda govoriti.

Svi se nasmiju nad Stjepanom, i poslije večere odu spavati.

Medjutim, u to isto doba, na T...j cesti koraca pomnjivo bez stajanja nekakva ljudina, sa svežnjem o ramenu, s dugom batinom u ruci. Bio je to Gerazim. Žuri se, ne ogleda se, žuri se doma, na svoje selo, na svoju rodnu grudu. Utopivši bijednu Mumu, skočio je u svoju sobicu, nabrao u stari konjski pokrovac nešto živeža, zavezao uzlom, zabacio na rame i pohitio na cestu. Zapamtio dobro put još od onda, kad su ga vozili u Moskvu; selo, odakle ga digla plemkinja, leži od ceste svega do dvadeset i pet vrsta. On je koracao s nekom neslomljivom odvažnosti, s nekakvom očajnom i zajedno radosnom odlučnosti. On je koracao, i široko se razdula njegova grud; oči mu se žedno i ravno uprle naprijed. On se žurio, kao da ga starica mati željno izgleda na rodini, kao da ga doziva iza dugoga prebijanja po tuđini, među ljudima stranim...

Istom se spuštala ljetna noć tiha i topla; na jednoj strani, tamo, gdje je zapadalo sunce, rub neba još se bijeli i slabašno rumeni posljednjim bljeskom dana, što umire, — na strani drugoj podiže se već sivi, sijedi sumrak. Odatle nadolazi noć. Na stotine prepelica oblijeću krugom, za okladu pućpuriču hariši... Gerazim ih ne mogaše čuti, ne mogaše čuti ni glasnoga noćnoga šuštanja stabala, kraj kojih su ga nosile njegove kršne noge; ali je osjećao poznati zadah dozrele raži, kojim su odisala tamna polja, osjećao, kako mu vjetrić leteći u susret — vjetrić iz

rodine — umiljato bije u lice i sprovodi igru u njegovoj kosi i bradi; gledao je pred sobom bijelu stazu, stazu zavičajnu, kao strijela ravnu; gledao je na nebesima bezbrojne zvijezde, koje su mu obasjavale put, i kao lav koračа silno i bodro, tako da kada je sunce izlazeći svojim vlažno-rumenim tracima obasjalo istom najbolje razigrana momka, već među njim i Moskvom ležaše prevaljen od trideset i pet vrsta put...

Za dva dana bio je već doma, u svojoj kolibici, na veliko čudo vojničke žene, koju su tu naselili. Pomolivši se Bogu pred ikonama, odmah ode najaviti se starosti. Starosta se od početka kao začudio; ali kosidba već je na vratima: Gerazimu, kršnu posleniku, dadoše u ruke kosu — i on pođe kositi na starinsku, tako kositi, da je seljakom samo srce igralo, gledajući, kako se on lomi i razmahuje...

A u Moskvi drugi dan poslije Gerazimova bijega uzeše se starati za nj. Došli u njegovu sobicu, prešturili ju, kazali Gavrilu. Došao i Gavrilo, pregledao, skrenuo ramenima i zaključio, da je Gerazim ili utekao ili se s glupom svojom Mumu zajedno utopio. Najavili redarstvu, razložili plemkinji. Plemkinja se rasrdila, rasplakala, zapovijedila naći ga po što po to, tvrdila, da nije nikad naložila uništiti Mumu, i napokon na toliko potisnula na Gavrila, da je on cijeli dan samo tresao glavom i podvikivao: »Nu!«, dok ga nije djedo Hvost opametio, rekavši mu i on: »Nu!« Tada naposljetku dođe glas sa sela, da je Gerazim ondje. Plemkinja se ponešto upokoji; sprva naloži, da ga odmah dopreme natrag u Moskvu, onda ipak pronađe, da joj tako nezahvalan čovjek i ne treba. U ostalom ona do skora i umre, a baštinicima njezinim malo stoji do Gerazima: oni su i druge materine ljude raspustili u najam.

I do dan danas živi Gerazim, seljanin, u svojoj osamljenoj kolibici, zdrav i silan kao i prije, radi za četvero kao i prije, kao i prije važan, ozbiljan. No susjedi su opazili, otkako se vratio iz Moskve, da je prestao drugovati sa ženama, dapače da ih i ne gleda, te da ne drži nikakova pseta. »U ostalom« — govore

seljani — »sreća po njega, što mu ne treba babe; a pas — na što njemu pas? ni štapom ne ćeš k njemu tata natjerati!« Takova se pripovjetka pripovijeda o junačkoj sili nijemoga.

Ramon Perez Ayala (Španija)

BRADATI DELFIN

Arias i Domnica posvadiše se samo jedamput u životu. Uzrok je bio Delfin, pas bradat i obijestan kao vražićak ili kao patuljak. Delfin je već bio star, boležljiv i mučio ga je reumatizam, ali mjesto da se, stareći, sve više uozbilji i da se negdje zavuče, obješenjak je zbijao nove ludorije i izmišljao nepoznate vragolije, da bi se njima ulaskao i omilio Dominici. Oba dječaka, Arias i Bermudo, nisu skrivali svojih neprijateljskih osjećaja prema veselom i reumatičnom patuljku. Bermudu je ovaj bio jednostavno antipatičan. On je u Delfinu gledao tašto, drsko, ulagivačko, podlo i izdajničko stvorenje. Ariasovi su osjećaji bili kompliciraniji. Prije svega je bio ljubomoran na Delfina radi ljubavi, koju mu je poklanjala Dominica. Zatim ga je počeo mučiti nekakov sujevjerni strah, što je Delfin više starío i što mu je brada više sjedila. Samo jedan soj starosti ne uliva poštovanje: starost vještacâ. Što je vještac stariji, tim je odvratniji. To je znao Arias. Dječaku se pričinjalo, da u bradatome psu živi svjestan i opak duh, koji je bio vještac lukavo prerušen u nenapadnu vanjštinu psa štakoraša. Arias je morao da zadrhće, kad bi ugledao zelene, pronicave i sarkastične oči Delfinove. Strah se najzad, pretvori u mržnju.
vio je da je nekada bilo doba kad nije mogao zami-

Delfin, koji je bio vrlo lukav, upotrebljavao je, s bojažljivom opreznošću, taktiku da bude uvijek blizu Dominikinih sukanja. Bio je naučio iz iskustva, da je, kad bi se priklonio Ariasu, dobio od njega krepak udarac nogom, kad god bi se udaljio od te blage

tvrđave i toga zaštitnoga skloništa. I tako je Delfin za svoje vragolije i lopovštine birao zgode, kada je Arias spavao, ili pako kada nije, nalazeći se u velikom razgovoru s Dominicom i Bermudom, pazio ni na što drugo; jer je bradati i obješenjački pas bio pažljivo opažao taj fenomen.

Po načinu kako su se gledali Arias i Delfin, Dominica je bila uvidjela da se ne slažu dobro. Jednoga dana pade stari patuljak u Dominikino krilo poslije naglog i paraboličnog lijeta po zraku. Pošto pasjoj prirodi ne pripada povlastica letenja, Dominica se nemalo začudi, videći da je Delfin dospio do nje tako finim i neobičnim putem. S druge strane Delfin nije slavio taštim lajanjem svoju časovitu pobjedu zakona gravitacije, nego je dolazio da se žali i žalostivo tuži, podvinuvši rep pod noge. Delfin nije bio doletio vlastitom snagom ni voljom. Motor je bio tuđ njegovoj volji i njegovome maru. Nalazio se u Ariasovoj nozi. Zato, čim joj je pseto palo u suknju, Dominica baci svoj pogled u pravcu, kamo su kradom zvjerale vlažne i žalosne Delfinove oči, pa vidje, iza nekih žbunova jorgovana, Ariasovo lice, kako se smješka zlobno uživajući.

— Arias! Arias! Zar se ne stidiš mučiti kukavički siromašnu životinju, koja se ne može braniti? patuljka i digavši se, uvrijeđena u ljubavi i u lijepome mišljenju, koje je imala o Ariasu.

Arias problijedi. Pođe naprijed, probivši se kroza živicu.

— Ta me životinja mrzi, a i ja nju mrzim. Na koncu ću ga još ubiti.

— Što veliš, Arias? Ne ćeš tako nešto učiniti.

— Jest, učinit ću, i to odmah.

Razjaren i do skrajnosti razljućen, Aris zgrabi Delfina za debelu vratinu i baci ga svom snagom o zid. Pas tresnu glavom o zid i sruši se na zemlju zdrobljen i kao da umire. S mjesta, gdje je ležao nepomično, gledao je Ariasa, zjenicom, koja je bila spremna na smrt, iz koje je govorila ljubav i koja je molila, kao da mu je kazivala: »Nije mi stalo što ću

umrijeti. Ja sam već tako ostario... Ja sam bolježljivac. Ali što sam te uvrijedio? Zašto si me uvijek zlostavljao? Zašto si me tako malo volio? Ja sam tebe uvijek volio, Arias, brate moje Dominike. Još se sjećam, kad si bio tako malen kao ja, kada nisi umio hodati... pa sam te ja nasmijavao, a ti si se igrao sa mnom.«

Dominica sakri lice rukama, povikavši:

— Odstrani se, Arias; neću da te vidim! Ukloni se, Arias; neću da te vidim!

Arias nije slušao Dominiku. Pokajavši se za svoju srdžbu, otrča i kleknu kraj Delfina, pa mu stade u suzama govoriti:

— Oprosti mi, Delfin, oprosti mi sve, radi česa si morao trpiti od mene! Ja bih si odsjekao ovu ruku, koja te je bacila, samo da ti ostaneš živ...!

Glas mu je bio tako istinski, da je Delfin, skupivši svu svoju snagu, maknuo repom i ušima, pokazujući time zahvalnost i praštanje. Ako je Delfin oprostio, kako ne bi oprostila Dominica? Brat i setra se zagrliše, plačući, pa se sagnuše da zagrle ranjenog i onesviještenog psa, koji se u tim strašnim prilikama nije više Ariasu pričinjavao kao neki vještac, nego kao neki sveti apostol i mučenik.

Delfin ne uginu od toga. Ali ostade vrlo sakat i šepav. Zadnjih mjeseci svoga života bio je gotovo veći prijatelj Ariasu nego li Dominici.

Hjalmar Soederberg (Švedska)

PAS BEZ GOSE

Neki čovjek umrije, a kad je bio mrtav nitko se ne pobrinu za njegovo crno pseto. Pas ga je dugo i gorko oplakivao. Ali nije legao na gospodarev grob da tamo, možda, umre, jer nije ni znao gdje je taj grob, a možda i zato jer je bio zapravo mlad, veseo pas, koji je mislio da mora još štošta da proživi u životu.

Imadu dvije vrste pasa: psi koji imadu gospodara i psi koji ga nemaju. Vanjska razlika nije bitna: pas bez gose može da bude isto tako pretio kao i drugi, često još deblji. Ne, razliku valja potražiti negdje drugdje. Čovjek je beskrajno vezan sa psećim usudom. On mu je gospodar, da ga pas sluša, da ga prati, da u njega vjeruje: to je, rekao bi, smisao pasjeg života. Dabogme, njemu nije gospodar baš svaki trenutak dana na pameti, i on mu nije baš uvijek sasvim za petama; ne, on često švrlja unaokolo po svojoj miloj volji, gradeći se kao da je strašno zaposlen, pa njuška kućne uglove i sklapa prijateljstva sa sebi ravnima i šćapi ovdje ondje po koju kost i brine se za mnogo štošta; ali čim mu gospodar zazviždi, sve je to onaj isti čas nestalo iz njegovog pasjeg mozga, i on zaboravlja svoj kućni ugao i svoju kost i svoje drugove pa leti k svome gospodaru.

Pas čiji je gospodar bio umr'o, a da pseto nije znalo kako, i koji je pokopan, a da pas nije znao gdje, dugo je za njime žalio; ali pošto su dani prolazili, a da se nije ništa desilo što bi ga potsjetilo na njegovoga gosu, on ga zaboravi. U ulici, u kojoj mu je stanovao gospodar, nije više njušio njegov trag. Često se dešavalo da bi, dok se jakario s kojim svojim drugom na nekoj livadi, kakav zvižduk proparao zrak a drug bi mu odjurio poput vjetra. Onda bi i on sam načulio uha, ali nijedan zvižduk nije ličio na zvižduk njegova gose. I tako ga je zaboravio, a zaboravio je bio još i više: zaboravio je bio da je ikada imao gosu. Zaboravio je da je nekada bilo doba kad nije mogao zamisliti da ikoji pas može da živi bez gose. Postao je bio, štono se veli, pas koji je vidio boljih dana, doduše samo u unutrašnjem smislu jer, sudeći po vanjštini, njemu je bilo prilično dobro. Živio je kako već može da živi pas: ukrao bi kako dobar zalogaj ponegdje na trgu i dobio bi batina i ašikovao bi i legao bi da spava kad bi se izmorio. Sticao je prijatelje i neprijatelje. Jednom je bio gadno namjestio rebra nekom psetu koje je bilo slabije od njega, a sutradan je sam dobrano nastradao kad ga je izgrizao jedan, koji je bio od njega jači.

Mogao si ga u svu zoru vidjeti kako trči niz ulicu u kojoj mu je negda stanovao gospodar, u kojoj se, navike radi, ponajviše zadržavao. Trči ravno naprijed, gradeći se kao da imade neku važnu misiju, u prolazu ponjuši neko pseto što mu je došlo ususret, ali se ne zbi da produbi to poznanstvo; onda pospješi trk, ali najedamput sjedne i počeška se, odlučno i snažno, za uhom. Odmah zatim opet pojuri i preleti čitavu sredinu ulice, da bi otjerao neku crvenu mačku u podrumski prozorak, a onda nastavi svoj put, primivši nanovo zaposleni izgled, i izgubi se za uglom.

Tako su mu prolazili dani, i godina je slijedila za godinom. Stario je, a da toga nije ni opažao.

Tako je jedared pao turoban sumrak. Bilo je vlažno i hladno, a pogdjekada bi zaškropila kiša. Stari pas je čitavi dan krstario daleko tamo dolje po gradu; penjao se polagano ulicom, hramajući pomalo; nekoliko puta je bio popostao, stresajući svoje crno krzno, koje je u toku godinâ bilo oko glave i vrata pomalo već posivilo. Po običaju njuškao je sad desno, sad lijevo; onda skrene u neku vežu, a kad je opet izišao, nalazio se s njim neki drugi pas. Naskoro im pristupi i treći. Bili su to mladi, obijesni psi, pa su ga htjeli natjerati da se igra s njima. Ali on je bio zle volje a, osim toga, bio je i opet spustio pljusak. Uto se začu zvižduk, otegnut, oštar zvižduk. Stari pas pogleda onu dvojicu mladih, ali oni se ne obazirahu; taj što je zviždio nije bio gospodar ni jednoga od njih dvojice. Tada načuli uha stari pas, koji nije imao gose; najedared mu je postalo tako nekako čudno. Ponovni zvižduk, a stari pas zbunjeno poskoči, prvo na jednu stranu, onda na drugu. To je zviždao njegov gospodar i on, dakako, mora da ga posluša!

Netko zazvižda po treći put, isto tako otegnuto i isto tako oštro. Ma gdje je samo, u kojemu je pravcu? Kako sam se samo mogao rastati sa svojim gosom?! I kada se je to dogodilo, da li jučer ili prekjučer, ili možda tek sada, prije jednog trenutka? I kako mi izgleda gospodar, i kakav mu je ono vonj, i gdje li je, gdje li je ?

Trčkarao je unaokolo, njuškajući sve prolaznike, ali nijedan nije bio njegov goso, nijedan nije ni htio da mu bude gosom. Onda se okrene i odleti niza cestu; na uglu zastane i ogleda se na sve strane. Gospodara mu nije bilo.

Tada poletje skokomice preko ulice, da se je sav ublatio i da mu je kiša curkom curila niz dlaku. Zastao bi na svakom uglu, ali nigdje, nigdje nije bilo gose. Onda sjedne na jednom raskršću, ispruži čupavu glavu prema nebu i stane zavijati.

Jesi li ikada vidjeo takvog zaboravljenog psa bez gose, jesi li ga čuo, kada pruži glavu prema nebu, i kad zavija, zavija? Drugi se psi nečujno izgube odanle, savivši rep pod noge.

Jer oni ne mogu ni da ga utješe, a ni da mu pomognu.

Jack London (U. S. A.)

VUČKO NA JUGU *

Gospodar (Weedon Scott) je mnogo jašio, pa je jedna od glavnih Vučkovih dužnosti bila, da prati gospodara. Na Sjeveru je svoju potčinjenost iskazivao vučenjem saona. Na Jugu nije bilo saona, niti su psi nosili na leđima tovare. Služio je stoga gospodaru na taj način, da je bježao uz njegovoga konja. Ali ni najdulji put ne bi ga nikada izmorio. Trčao je vučki

* Jack London napisao je više popularnih, snažnih stvari o psima. Jedna od najpopularnijih je priča (The Call of the Wild) o jednom ogromnom bernardincu, koji odbjegne od svog gospodara, vrativši se prirodi i udružen s jednim kurjačkim čoporom luta po snježnim poljanama.

Priča puna divnih i pjesničkih opisa je i »Vučko« (White Fang). Ime »Vučko« dobio je pas od Indijanaca Sivi Dabar i Mit-saha zato, jer je bio mješanac pripitomljene vučice Kiche i divljeg psa Čorka. Dok je Vučko živio na Sjeveru imao je u sebi malo psećeg i mnogo vučjeg. U Vučkovom pogledu bilo je nešto pasjeg, ali nije bilo pseće privrženosti. Njegova priroda bila je priroda vuka, koja se u divljini razvi-

mekano, bez napora i nečujno, a na kraju pedesete milje još bi uvijek veselo, svježe i žustro kasao pred konjem.

U vezi s jašenjem dogodilo se s Vučkom nešto vrlo važno. Naučio je naime nov način izražavanja svojih osjećaja, a neobično je na tome bilo, što se tim načinom poslužio svega dva puta u životu. Prvi se put to dogodilo, dok je gospodar učio vatrenog punokrvnog ždrijepca, kako se zatvaraju i otvaraju velika vrata, da jahač pri tom ne mora da sjaši. Već nebrojeno puta doveo je konja do vratiju, da ih zatvori, ali bi se ovaj svakiput prestrašio i neobuzdano skakao. Postajao je svakim časom sve nemirniji i uzbuđeniji. Kad bi počeo da divlja, podbo bi ga gospodar ostrugama, našto bi on zabio prednje noge u zemlju, a stražnjim nogama stao da mlati po zraku. Vučko je to promatrao sve većom zabrinutošću. Ne mogavši najposlije da se suzdrži, skoči pred konja i bijesno zalaje.

Premda je poslije toga često pokušavao da zalaje, a i gospodar ga je na to poticao, pošlo mu je to još samo jedamput za rukom, i to u gospodarevoj odsutnosti. Poljem je iznenada pretrčao zec, pred samim nogama uplašena konja. Ovaj se divlje trgne, ritne i zbaci sa sebe gospodara, koji pri padu slomi nogu. Vučko u napadu bjesnila skoči konju za vrat ,ali ga zadrži gospodarev glas:

— Kući! Smjesta kući! — naredio je gospodar, utvrdivši da je ranjen.

Ali Vučko nije nipošto bio sklon da ostavi gospodara. Gospodar se maši džepa, da napiše svojima kod

jala. U čitavom logoru stekao je glas zloće. Bio je podmuklica i tat, smutljivac i pokretač svake zbrke i strke. Naučio je da nikad ne oda svoje namjere. Naučio je brzoj i uspješnoj navali i stao cijeniti vrijednost nenadanog napada. Znao je kada će i kako režati.

Vučko ostavio je dobrovoljno divlji Sjever pošavši sa novim gospodarom Weedonom Scott na Jug. Od časa kad su stigli preko San Francisca, na farmu oca Weedona Scott, prilagodio se Vučko, ako i teško, novim prilikama, ljudima i okolini.

kuće nekoliko riječi, ali kako nije uza se imao papira ni olovke, zapovijedi nanovo Vučku, da pođe kući.

Ovaj ga zamišljeno promatraše, pode nekoliko koračaja, da se potom opet vrati i tiho zacvili. Gospodar mu uze govoriti nježno, ali ozbiljno, a Vučko naćuli uši, pažljivo slušajući svaku gospodarevu riječ.

— Slušaj me lijepo, stari druže, ti ćeš sad otrčati kući, — govorio mu gospodar. — Otrči lijepo kući i reci im što mi se dogodilo. Hajde kući, vuče! Naprijed! Kući!

Vučko je znao značenje riječi »kući«, i premda nije razumio ostalih riječi gospodarevih, ipak je znao toliko, da mu valja poći kući, jer gospodar to želi. Okrene se i krzmajući stane kasati u pravcu kuće. Onda se opet neodlučno zaustavi i pogleda preko ramena na gospodara.

— Kući! — čuo je oštru zapovijest, i ovajput doista posluša.

Čitava je obitelj sjedjela na trijemu, rashlađujući se na popodnevnom zraku, kad je Vučko stigao. Sav zaduhan i prašan pojuri pravcem k njima.

— Weedon se vratio, — reče Weedonova majka.

Djeca pozdrave Vučka, veselo vičući i trčeći prema njemu. On ih izbjegavaše, silazeći s trijema, ali ga oni satjeraše u kut, između stolice za njihanje i ograde trijema. Vučko zareži i pokuša, da se izvuče iz škripca. Weedonova žena gledala je sve to zabrinutim pogledom.

— Moram iskreno priznati, da se uvijek bojim za djecu, — reče. — Sve se bojim, da će se jednog dana oboriti na njih.

Bijesno režeći, skoči Vučko iz kuta, oborivši pritom dječaka i djevojčicu na zemlju. Majka ih pozove k sebi, umirujući ih i govoreći im, neka ne zadirkuju Vučka.

— Vuk je vuk, — reče sudac Scott, — a vuku ne možeš vjerovati.

— Nije on, reče, čitav vuk, — umiješa se Beth*,

* Weedonova sestra.

preuzimajući Weedonovu ulogu u njegovoj odsutnosti.

— Da, da, to i Weedon neprestano gudi, — odgovori stari Scott. — On sluti, da u Vučku ima nešto pasje. Ali i sâm kaže, da o tom ne može reći ništa sigurno. A što se tiče vanjskog izgleda . . .

Nije svršio započetu rečenicu. Vučko je stao preda nj i divlje zarežao.

— Marš! Lezi! — zapovjedi stari Scott.

Vučko se obrati ženi boga ljubavi. Ona zavrišti od straha, kad ju je zubima uhvatio za haljinu i stao je vući, dok nije razderao slabu tkaninu. Sada svi obrate na njega pažnju. Prestao je režati. Stao je uzdignute glave i promatrao lica ukućana. U njegovu grlu neprestano je grčevito podrhtavalo, a da pritom nije dao od sebe glasa, dok mu se čitavo tijelo nalazilo u grčevitoj napetosti, tražeći način, kojim bi izrazio ono nešto, što ga je toliko mučilo.

—Valjda nije poludio, — reče Weedonova majka. — Već sam rekla Weedonu, da bi ovom sjevernjaku mogla naškoditi južna klima.

— Uvjerena sam, da bi nam htio nešto reći, — objavi Beth.

Istog časa našao je Vučko doista govor, kojim će najrječitije da se izjasni, zalajavši što je jače mogao.

— Weedonu se nešto dogodilo, — reče odlučno Weedonova žena.

Svi su skočili na noge. Vučko potrči niz stepenice, bacajući neprestano poglede unatrag, da vidi, slijedi li ga netko od ukućana. To je, eto, bio drugi i posljednji put, što je Vučko zalajao i time nešto rekao.

Ovim je događajem Vučko dirnuo u srce stanovnike Sierra Viste, pa je čak i konjušar, kojega je Vučko bio onako lijepo udesio, rekao, da je to odista pametan pas, i ako je vuk. Sudac Scott ostao je pri svom starom mišljenju, iznoseći kao dokaz citate iz leksikona i raznih prirodoslovnih knjiga, koje su go-

vorile o veličini i izgledu vukova, sve to uz burno negodovanje ostalih slušatelja.

Dani su dolazili i prolazili, i sunce je sjalo na dolinu Santa Clara. A kad su dani postali kraći i time započela druga godina Vučkova života na Jugu, učini on neobično otkriće. Otkrio je, naime, da Collie** više nema tako oštre zube. U njezinim ugrizima bilo je mnogo razigranosti, a u udarcima, koji su bili posve bezbolni, bilo je mnogo nježnosti. Zaboravio je, da mu je ranije zagorčavala život, pa kad bi ga ona stala okruživati, on bi joj to vrlo svečano uzvraćao, nastojeći, da izgleda što razigranije, što je vazda ispadalo vrlo smiješno.

Jednog dana pozvala ga ona na velik lov po šumama. Bilo je to jedno poslijepodne, kada je — Vučko je to dobro znao — gospodar imao da izjaši. Za jašenje spremljeni konj stajao je kod vrati, čekajući boga ljubavi. Vučko oklijevaše. Ali ono nešto bilo je u njemu jače od svih zakona, koje je naučio, jače od ljubavi prema gospodaru, jače čak od želje za životom; pa kad ga je u tom času neodlučnosti Collie uštinula i stala ga goniti, okrene se on k njoj i pođe za njom. Tako je toga dana gospodar izjašio sam. A u šumi kasali su Vučko i Collie, jedno uz drugo, kao što su prije mnogo godina po tihim sjevernim šumama kasali stari Ćorko i Kiche, Vučkova majka.

❁

ZVIJER JE ZASPALA

U to se vrijeme sve novine bile pune članaka o nekom smionom kažnjeniku, koji je pobjegao iz tamnicen u San Quentinu. Bio je to opasan čvojek, koji je počinio mnoga zvjerstva. Bio se već rodio sa krvoločnim svojstvima, a i životne su mu prilike bile takove, da ga nijesu mogle skrenuti na bolji put. Naprotiv, one su ga još više pokvarile. Postao je zvijer, zvijer u ljudskom obliku, zvijer, za koju bi jedini ispravan naziv bio krvoločna zvijer.

U San Quentinu je bio nepopravljiv. Kazna nije mogla da slomi njegov duh. Bio je kadar bez riječi da

** Kuja, s kojom se Vučko nije podnosio.

se bori do smrti, ali nije mogao podnijeti, da ga se udara. Što je strašniji bivao, to je strašnije društvo s njim postupalo, a sve je to imalo za posljedicu, da je postao još strašniji i krvožedniji. Kažnjeničke košulje, glad i batine, sve to nije bilo kadro da izliječi Jima Halla. A time su mislili da ga izliječe. Sve je to primao još kao mali dječak u predgrađu San Franciskca, kad je, dakle, još bio sklon svakom oblikovanju.

U trećoj godini Hallova tamnovanja nalazio se u tamnici čuvar, koji nije bio manja zvijer od Jima. Ovaj ga je zlostavljao, lagao o njemu svašta nadzorniku, potrošio mu ušteđevinu i progonio ga na sve moguće načine. Jedina razlika među njima bila je u tom, što je čuvar imao uza se svežanj ključeva i revolver, a Jim Hall imao je samo gole ruke i zube. Ali jednoga dana zaskoči Jim čuvara i zubima mu pregrize grkljan, kao što bi to učinila mrska zvijer.

Nato su ga zatvorili u ćeliju za nepopravljive. Tu je živio tri godine. Sva je ćelija bila od čelika, pod, zidovi i strop. Iz te ćelije nije izlazio nikad. Nikad nije vidio neba ni sunca. Dan mu je bio sumrak, a noć crna tišina. Bio je živ zakopan u čeličnom grobu. Nije vidio čovjeka, nije razgovarao s čovjekom. Kad bi mu u ćeliju gurnuli hranu, urlao bi kao divlja zvijer. Mrzio je sve oko sebe. Danima i noćima znao je urlati u bijesnoj mržnji na čitav svijet. Sedmicama i mjesecima znao je provesti, da ne izusti ni riječi, izjedajući svoju dušu u crnoj tišini. Bio je to čovjek i čudovište, koje čovjeka napunja stravom, iznakaženo i izobličeno čudovište, kakova nastaju u mozgovima luđaka.

A onda ga jedne noći nestane. Nadzornikovo mišljenje bilo je, da je bijeg iz čelične ćelije nemoguć, ali ćelija je svejedno zjapila prazna, a iz nje je napola virilo tijelo mrtva čuvara. Još dva leša ocrtavala su put, kojim je Jim Hall bježao do vanjskih tamničkih zidina. Svu trojicu zatukao je golim rukama, kako bi izbjegao svaku buku.

Svojim žrtvama pootimao je oružje i pobjegao u goru, progonjen moćnom organizacijom društva. Glava mu je bila ucijenjena s velikom svotom dolara

u zlatu. Sva plaćena njuškala dala se u potragu za njim, uzevši u pomoć telefon, brzojav, posebne vlakove. Sve je to i danima i noćima bilo na nogama.

Za to vrijeme čitali su na Sierra Visti novine više od straha nego od zanimanja. Žene su strahovale. Sudac Scott je sve to omalovažavao i smijao se čitavoj komediji. Ali nije imao mnogo razloga za to. Jer Jimu Hallu sudio je baš on, i to posljednjih godina svoga službovanja. A Jim Hall je u sudnici, pred svima nazočnima, javno izjavio, da će doći dan, kada će se osvetiti sucu, koji ga je osudio.

U jednome je Jim Hall imao i pravo. Bio je doista nevin u zločinu, zbog kojeg je bio osuđen. Na njemu je bilo počinjeno ono, što lopovi i ljudi od policije nazivaju »pravosudnim umorstvom«; bio je dakle poslan u tamnicu za ono, što nije počinio. Uzevši u obzir dvije ranije osude, sudac ga je Scott osudio na pedeset godina robije.

Sudac Scott nije za sve to znao. On nije znao, da je postao žrtvom policijske urote protiv Jima, nije znao za krivokletstva i lažne dokaze, nije najposlije znao, da je Jim Hall u čitavoj stvari potpuno nedužan. A Jim Hall nije opet znao, da sudac Scott o svemu tome nema ni pojma. Mislio je, da sudac radi ruku pod ruku s policijom u izvrtanju istine. Kada je iz sučevih usta začuo one dvije riječi, »pedeset godina«, mrzeći čitavo društvo, koje ga ovako zlostavlja, on je ustao i stao bijesno urlati, dok ga šestorica njegovih neprijatelja u plavim uniformama nisu izvukli iz sudnice. Njemu je sudac bio utjelovljenje nepravde, koja mu je nanesena, i zato je na nj sasuo sav svoj bijes i izrekao prijetnju s osvetom. A onda Jim Hall ode u svoju čeličnu grobnicu . . . i pobježe.

O svemu tome Vučko, naravno ništa nije znao. Ali njega i Alice, gospodarevu ženu, vezala je tajna. Svake noći, kad je čitava Sierra Vista ležala već na počinku, ustajala je ona i puštala Vučka u kuću. On je svake noći spavao u velikom predsoblju. Ali kako Vučko nije bio kućni pas, te mu stoga nije bilo dopušteno spavati u kući, Weedonova bi žena svakog jutra

rano sišla iz svoje sobe i puštala Vučka iz kuće. Ostali su ukućani, naravno, još spavali.

Jedne takve noći, dok je čitava kuća spavala, probudi se Vučko, ali ostane nepomično ležati. Tiho je njušio zrak, koji mu je nosio vijest o blizini stranog boga. Do ušiju mu dopre šum nepoznatih koraka. Vučko nije provalio u divlje lajanje. To nije bio njegov način. Strani bog hodao je vrlo tiho, ali mnogo tiše hodao je Vučko, na kojem nisu šuštale nikakve haljine. Nečujno je slijedio noćnog posjetnika. U divljoj prirodi lovio je on živo meso, koje je na prvi šušanj bježalo, pa je stoga znao prednost iznenadne navale.

Strani bog zastade na podnožju stubišta i prisluškivaše, a Vučko je bio sličan mrtvom kipu, nepomično promatrajući i čekajući, što će sad slijediti. Jer ove stepenice vodile su k sobi boga ljubavi i njegovog najdragocjenijeg vlasništva. Vučko je još uvijek, sav nakostrušen, čekao. Stranac digne nogu na prvu stepenicu. Htio je dakle gospodaru.

Sada se i Vučko dade na posao. Bez ikakva najavljivanja, bez ikakva režanja obori se na neprijatelja. Tijelo mu je poletjelo zrakom i našlo se na strančevim leđima. Držeći mu se prednjim šapama čvrsto za ramena, zabio mu istog časa zube u vrat. Slijedećeg časa već su se odmaknuli od stepenica i svom težinom tresnuli na zemlju. Vučko otskoči, ali čim se neprijatelj htio dići sa zemlje, zabije mu Vučko ponovo zube u vrat.

Čitava se Sierra Vista uzbuni. To, što su čuli odozdo, sličilo je borbi dvadesetorice pravih đavola. Čuli su i revolverske hitce, a jedan čovječji glas stravično je zavrištao. Jasno se razabiralo režanje i grgotanje, a iznad svega toga prolamalo se treskanje, rušenje i razbijanje pokućstva i stakla.

Ali kao što je buka brzo nastala, tako je i brzo utihnula. Čitava borba nije trajala dulje od tri minute. Uplašeni ukućani sakupiše se na gornjem kraju stubišta. Odozdo, kao iz crnog ponora, dopiralo je neko grgotanje, slično zvuku, što ga čine mjehurići,

kad izlaze iz vode. Kadšto bi to grgotanje prešlo u piskanje, skoro u zviždanje. Ali i to je brzo prestalo i zamrlo. Crni prostor predsoblja posve je utihnuo. Čulo se samo teško disanje nekog stvorenja, koje je očito trebalo zraka.

Weedon Scott pritisne na električno puce i rasvijetli prostoriju. A onda se on i sudac Scott, s revolverima u ruci, stanu oprezno spuštati stepenicama. Ali ova opreznost bila je nepotrebna. Vučko se već bio pobrinuo, da savjesno izvrši svoju zadaću. Usred ruševina razbacana i razbijena pokućstva ležao je čovjek, izvrnut napola na stranu i sakrivajući rukama lice. Weedon Scott ga polegne na leđa, makne mu s lica ruke i zagleda mu u lice. Velika rana na grkljanu govorila je o načinu strančeve smrti.

— Jim Hall, — reče sudac Scott. Otac i sin se značajno pogledaju.

A onda se obrate Vučku. Bio se posve ispružio na zemlju, izvrnut na stranu. Oči mu bile zatvorene, ali se očni kapci načas polako i teško digoše. Bacio je pogled na ljude, koji su se sagnuli nad njim. Napeo je rep, da njime zamahne. Weedon Scott ga potapša po glavi, a iz Vučkova grla dopre zadovoljni odgovor. Ali taj glas je bio vrlo slab i naglo je prestao. Očni kapci visjeli su umorno i konačno se zatvoriše, a čitavo tijelo nekako omlohavi i ispruži se.

— Ne će više dugo, — promrmlja gospodar.

— To ćemo još vidjeti, — tvrdio je sudac, pohitavši telefonu.

— Ukratko, mogućnosti stoje jedan prema hiljadu, — reče liječnik, pošto je sat i pô pregedavao Vučka.

Kroz prozore je ulazilo danje svijetlo, napolju je već svitalo, pa je to oslabilo elektriku u sobi. Izuzevši djecu, čitava se obitelj skupila oko liječnika, da čuje osudu.

— Jedna stražnja noga mu je slomljena, — govorio je liječnik. — Tri su rebra prebijena, a jedno se zabilo u pluća. Izgubio je malne svu krv. Izgleda, da su i unutrašnje povrede vrlo teške. Po njemu kao

da su skakutali, da ne govorimo o tri taneta, koja su mu prošlo kroz tijelo. Jedan prema hiljadu, da, to je vrlo optimistički rečeno. Jedan prema deset hiljada, a i to je vrlo nesigurno.

— Nemojte ništa propustiti, što bi mu iole moglo pomoći, — poviče sudac Scott. — Troškovi ne igraju uloge. Stavite ga pod X-zrake — kako vam drago. Weedone, telefoniraj smjesta po doktora Nicholsa u San Francisco. Nemojte mi zamjeriti, doktore, ali moramo sve pozvati u pomoć.

Liječnik se uviđavno nasmiješio.

— Naravno, posve razumljivo. On doista zaslužuje, da se za njega učini sve moguće. Morate ga njegovati kao malo bolesno dijete. I ne zaboravite što sam vam rekao o temperaturi. U deset sati evo me natrag.

I njegovali su ga. Prijedlog suca Scotta, da se uzme bolničarka, odbile su odlučno i uvriježeno obje Weedonove sestre, jer su one htjele preuzeti dužnost njegovateljica. I Vučko je pobijedio, pobijedio s onom jednom mogućnošću prema deset hiljada.

Ali liječnik nije bio kriv za ovo svoje krivo proročanstvo. Čitav je život njegovao i ozdravljivao same mekušce civilizacije, koji su živjeli lagodnim životom i potjecali od isto takvih mekušaca. U poredbi s Vučkom bila su to krhka i mlitava stvorenja, koja su se čvrsto držala svog razmaženog života. Vučko je došao ravno iz divlje prirode, gdje slabića brzo nestaje i gdje nema mazenja. Ni njegov otac ni njegova majka nisu poznavali slabosti, a isto tako ni njihovi pređi. Čelično zdravlje i zvjerska životna otpornost bili su Vučkovo nasleđe. Svakim vlaknom svojega tijela držao se on života, dušom i tijelom, žilavošću, koja je nekad bila svojstvo svih živih bića.

Vezan kao kažnjenik, sputan u kretnjama sadrenim utezima i ovojima, proveo je Vučko mnoge sedmice. Satima i satima je spavao i mnogo sanjao. Pred njegovim očima prolazile su nebrojene slike sa Sjeve-

ra. Proživio je nanovo čitavu svoju prošlost. Opet je živio s Kichom u špilji, dršćući od straha puzao k Sivom Dabru, da se sav preda njegovoj božanskoj moći, a onda opet divlje bježao pred Lip-lipom i podivljalim čoporom Lip-lipove rulje mladih pasa.

Opet je lovio tihom i pustom sjevernom krajinom. Bilo je to za vrijeme one velike gladi. A onda je kasao na čelu saonične sprege, dok mu je za leđima fijukao bič u rukama Mit-saha ili Sivog Dabra. Sivi Dabar i njegov sin mnogo su vikali, a kad su saone došle do uskog prolaza, čitav se spreg pasa suzio kao lepeza. Opet je živio kod »Ljepotana« Smitha i borio se, krvavo se borio. U takvim časovima on bi u snu cvilio i režao,a ukućani, stojeći oko njega, govorili bi, da zlo sanja.

Ali najviše je patio od strašne mòre — električnih kola. To su bile grdosije, koje su drndale, zveckale i zvečale, dižući urnebesnu buku, a sjećale su ga na ogromna razbješnjela risa. Onda je opet ležao u grmu i čekao, da se vjeverica što više udalji od svog stabla, kako bi se oborio na nju. Ali kad bi skočio na nju, ona bi se iznenada pretvorila u velika električna kola, prijeteća i strašna, koja bi pojurila na nj i, dižući buku do neba, rigala vatru. Isto se to dogodilo, kad je izazovno promatrao jastreba na nebu. Ovaj se iz nebeskog plavetnila spuštao k njemu na zemlju i naglo se pretvorio u svuda prisutna električna kola. Ili se opet našao u kavezu kod »Ljepotana« Smitha. Oko kaveza skupili se ljudi, bit će, dakle, opet borbe. gledao je na vrata kaveza, na koja svaki čas mora ući protivnik. Vrata se otvore, a u kavez nahrupe strašna električna kola. To se dogodilo hiljadu puta, ali svakiput ga iznova ispunilo stravom.

Došao je konačno dan, kad su mu s tijela skinuli posljednji povoj i posljednji sadreni uteg. Bio je to svečan dan. Čitava se Sierra Vista okupila. Gospodar mu je trljao uši, a on zaguli u svoje ljubavno grgotanje. Gospodareva žena nazvala ga je »dobrim vukom«, a to su odmah svi oduševljeno prihvatili i sve ga žene odmah tako nazvaše.

Pokušao je da se osovi na noge, ali nakon nekoliko neuspjelih pokušaja sruši se od slabosti na zemlju. Toliko je dugo bio ležao, da su mu mišići omlohavili, a sva snaga kao da je iz njih iscurila. Pomalo se i stidio te slabosti, kao da je, doista, u službi bogova postao mekušcem. Stoga se opet mučno naprezao, da se uspravi i naposljetku je zaista stajao na sve četiri, teturajući i njišući se amo tamo.

— Dobri Vuko! — govorile su složno žene.

Sudac Scott ih pobjednički pogleda.

— Tako je, kako ste rekle, — reče. — To sam ja oduvijek tvrdio. To, što je on učinio, ne bi običan pas nikad mogao da učini. Ali on je vuk.

— Dobri Vuko, — upadne sučeva žena.

— Da, Dobri Vuko, — ponovi sudac. — Odsele ću ga i ja tako zvati.

— Morat će nanovo učiti da hoda, — reče liječnik, — pa neka učenje odmah započne. To mu ne će naškoditi. Izvest ćemo ga napolje.

I Vučko je pošao iz kuće, praćen poput kralja čitavom Sierra Vistom. Bio je vrlo slab, pa kad je došao do tratine, legao je, da malo odahne.

Kad je snaga opet ušla u njegove mišiće i krv opet počela kolati, krene povorka dalje. Došli su do staje, gdje je ležala Collie, dok se oko nje na suncu igralo šest malih trbušastih psića.

Vučko ih promatraše začuđenim pogledom. Collie zareži na njega, opominjujući ga, da se ne približi previše, što je on i poslušao. Bog ljubavi dogura jedno od mališana Vučku pod nos. Ovaj se nepovjerljivo nakostruši, ali ga gospodar uvjeravaše, da je sve u najboljem redu. Collie je pak, koju je držala jedna od žena, ljubomorno gledala na Vučka i režanjem ga upozoravala, da nije sve baš u najboljem redu.

Psić se dogega pred Vučka. Ovaj ga je znatiželjno promatrao, zašiljivši pri tom uši. Ponjuši se s njim i osjeti na gubici maleni pseći jezik. Sad i on

isplazi jezik i, ne znajući ni kako ni zašto, stane gegavcu lizati lice.

To je bilo pozdravljeno veselim uzvicima i pljeskanjem. Trgnuo se i začuđenim pogledom gledao na ukućane. Onda ga nanovo svlada slabost. Legne na zemlju, zašilji uši, nakrivi glavu i pažljivo promatraše psića. Sad se i drugi psići dokoturaše do njega, na veliki užas majke Collie. Vrlo svečano i ozbiljna lica dopusti im Vučko, da se po njemu veru i prebacuju. Isprva se usred pljeskanja gledalaca, vladao po starom svom običaju dosta budalasto i zbunjeno. Ali kad su gegavci nastavili svoje ludorije, primiri se potpuno. Ležao je tako na suncu, napola zatvorenih očiju, i drijemao.

PAS U DOMAĆOJ KNJIZI

Danko Angjelinović

MALA JAZAVČARKA RISA

je priča o jednome malome psu. Kažu, da svaki pas sliči na svoga gospodara. Svaki se živi stvor prilagodi zemlji i prilikama u kojima žive. Zagorci imaju tvrde tikve; kad se zagrizu, (bez obzira da li u zlo ili u dobro), onda drže tvrdoglavo i nepopustljivo. Bože moj, kmet rodi kmeta!...

Moj lovački susjed i prijatelj Hinko imao je nekoliko jazavčara. Svi crvenkasti, svi dlakavi i nakostrušeni kao veliki ježevi, svadljivi i zagrižljivi kao da su iskočili iz vražje torbe — a svi na jedan kalup da ih nisi mogao razlikovati jednoga od drugoga. Kad bi se moj Dren umiješao među njih, onako klipan i dugokrak kakovi su već mladi ptičari, planuo bi veseli lavež i trka niz strništa. Okupili bi ga sa svih strana kao da će ga sad-na razderati, a on bi ih preskakivao, kovitlao se i motao među njima u pustoj obijesti. Začuđeno i dostojanstveno bi ih ispočetka gledala stara i pametna ptičarka Lola, a onda bi i ona sve nehotice stala da poigrava na mjestu, pak bi se napokon i sama otisnula u pustopašnu trku, lajući visoko i radosno.

Mnogo puta me je nasmijao taj veseli prizor i sprijateljio me s jednom malom dušicom — s malom jazavčarkom Risom. Svaki put kad bih došao k prijatelju u lov, dotrčala bi ona k meni, radosno me pozdravila dugim kosmatim repom i skačući uza me umiljavala mi se na stotinu načina.

Često za zasjede na šumskoj prosjeci najednom bi se nešto zacrvenilo u gustini, a iz šikare bi se dogegala mala moja krivonoga prijateljica, pristupila bi k meni kao da me traži, onjušila me i vratila se u guštaru. Tada sam mogao biti siguran da će ili zec, ili fazan, ili lisica ravno kao iz puške na mene.

Možda je to moja fantazija, ali zaludu bi me iko uvjeravao da nije tako. I kad bi u šumi odjeknuo njen lavež, koji sam tačno razlikovao od svih drugih, već bi moje srce radosno zaigralo, ruke elastičnije pridržale pušku, a do mojih nogu zadrhtao bi moj Dren kao prut na vodi, prožiman istom strašću što je i mojim nervima treperila.

Sva naša sjetila, svi naši instinkti slijevali su se u jedan zadržani dah, dok najednom ne bi odjeknuo preda mnom srditi: ko-ko-ko. Zlatni fazan, raširenih krila, punih sunca i jesenjih šumskih boja, šiknuo bi visoko nad prosjekom. Moja bi se puška sama bacila preda nj i naglo planula, a ona ponosna i plemenita ptica skupila bi krila u letu i u visokom luku, mrtva, preletila preko moje glave, da bubne prsimice preko u guštari.

Dok bi moj Dren, važan i ponosan, visoko uzdignute glave, ukočene široke vratine i uštapljena kratkoga repa, stupajući kao grenadir na paradi, prilazio k meni noseći u raljama onu krasnu mrtvu pticu, i dok se u mojoj duši počimala javljati neka tiha žalba i neki skriveni prekor: zašto si to učinio? — iz guštare bi doletjela mala moja prijateljica Risa, vesela i zadovoljna, kao da čeka moju ruku, da joj se spusti na pametnu glavicu i da je pomiluje.

Ova divna ptica ležala bi mrtva do mojih nogu. Moji bi prijatelji radosno mahali repovima, a duboka žaoka iz mog srca nijemo ih je pitala: Zašto smo to učinili? Ali oni su radosno i dalje mahali svojim repovima, a njihove vjerne oči odgovorile su mi: Tako mora biti! — Možda su imali pravo!

A kad bi se tamo uz željezničku prugu kod stražarske kućice okupilo društvo, pootvaralo uprtnjače da se ruča, tad bi Dren legao iza moga lovačkoga

stoca ni ne osvrćući se na jelo, jer on u lovu nikada ništa ne jede. Nu mala moja prijateljica sjela bi lijepo preda me i mi bi dvoje, sve krišku po krišku, komadić po komadić, dijelili svaki zalogaj. Pa kako smo oboje zamašnoga apetita i volimo oblizeke i štipanluk, mašio bih se rado i u tuđe zamotke, da i opet mala moja prijateljica dobije svoj dio. Teško ga se drugom jazavčaru koji bi se umiješao u našu idilu, jer odmah bi se njezina gubica strašno namrštila, a čelični bi zubi škljucnuli — i jao i pomagaj kud bi zahvatili.

Bila je dobra u pogonu, dobra u hajci, ali najbolja u jami kad je trebalo tetku liju deložirati iz njezine vile. Ona bi navalila prva. Onako krivonoga i malena, jedva dva muška pedlja dugačka, a ni pedalj visoka, ali zbijena i kao od tuča salivena, izverigana čvorovima mišica, sunula bi bezobzirce u najdublju jazbinu, a njezin potmuli lavež pod zemljom javio bi nam da je započeo veliki boj.

Obično bi iza prve navale sinula zaprepaštena lisica pred malim srditim demonom, a negdje oko jama čuo bi se kratak i otsječen hitac, da kroz par sekunda jedan od nas podigne u vis za kosmatu repinu mrtvu lisicu, žutu kao žut cekin.

No kad bi se našle i po dvije u jami, onda bi priskočili ostali jazavčari i borba bi bila teška i duga. Pod zemljom bi odjekivao mukli lavež, krvavi jazavčari bi ulazili i izlazili kroz otvore, da sa sviju strana opkole opsjednute, ali Risa nikada. Ona je držala front i ugriz vraćala ugrizom, ranu ranom, krv krvlju, boreći se do posljednjega daha, do posljednje očajne snage i ne na život već na smrt.

Napokon bi provirila iz rupe najprije njezina repina, a onda stražnji dio tijela i ona bi, sva krvava i razderana, teškom mukom izvukla iz jame dva puta od sebe veću, mrtvu, zadavljenu lisicu.

Često smo morali sate i sate kopati u šumi, sjeći korenje stabala, prisluškivati uhom na zemlji režanje, da možemo otkopati i Risu i lisicu, što se zubima međusobno zakvačiše: vilicom u vilicu, njuškom u njušci.

Ta mala hrabra kujica nije uzmicala ni pred kim. Njezina duga klapava ušesa bila su razderana kao stare bojne zastave, a na njenom tijelu bile su ožiljcima ispisane sve borbe i svi bojevi, kao na grudima veterana.

Često mi se pričinilo, kad bih je vidio kako izlazi iz jame, ispod hrastova korijenja, kao da je oživila kakova debela hrastova žila, jedna od onih žila što žive duboko i snažno u teškim i tamnim šumama zemlje naše.

Rado sam časkao o njoj sa starim lugarom Krapcem. Starac bi odbacio dim cigarete predase, pušku bi premjestio s ruke u ruku, zastrugao teškim seljačkim čizmama, zasukao otoboljene prosjede brčine i rekao: — Otac joj je bio đavo, mati vrag, al ona je, prosti mi Bože, i vrag i đavo skupa. Polegla se na mom sjeniku. Srce joj je veće nego li je ona čitava. Mislim da bi se na vepra đisnula.

— Jest, oštra je!

— Oštra! Ja sam evo 40 godina lugar u ovom lovištu. Vidio sam kako su padali stari hrastovi, da ih pet-šest ljudi ne bi opasalo, kako su nicale šikare, a iz šikara i opet mlada stabla. Sjećam se kad je šuma dopirala sve tamo do ceste, kad su se krčile sve ove njive što nas s blagoslovom božjim hrane. Kroz moju je ruku prošao mnogi žir što je sada stablo kao moj but. Al ovako oštra psa nisam vidio, — odmahnuo bi starac glavom i u hodu zastrugao teškim seljačkim čizmama.

— Prolaze vremena... — šanuo bih ja kao za sebe.

— Prolaze... Vidite ovu željeznicu. Znam kad je nije bilo. Prolaze carstva, prolaze gospodstva, prolazi i život. Pa opet ništa! Jedan list padne, drugi na proljeće prolista. Kao da nikada nije bilo ništa, — odbaci starac dim preda se i premjesti pušku iz ruke u ruku, a niz tamnoputo lice sađe mu s visoka čela mladićki potsmijeh. — A ipak čini mi se često... Ne znam... možda!...

— Što?

— Kao da ipak mi seljaci ostajemo tvrdo nekako evo na ovoj zemlji. Bila ona gospodska, bila kaptolska... čija bila, bila... Kao da smo vezani mi i naša djeca uz ove njive i uz ove šume. Eto, tako nekako... — i odbaci čik preda se, a on zapišta i ugasne na vlažnoj zemlji.

Tako bi išli zamišljeno niz šumsku stazu, a nad našim glavama polako bi šuštilo lišće, bez žalbe i bez boli, s tihom nekom radošću smirenja u sebi. Pod nama bi ležalo u ravnici selo i zaselci, šumarci, njive i pašnjaci kao uspavana djeca na rukama nekog velikog zakona što jedini jeste.

Tekar kao disonansa upao bi u naše misli glas starčeva sina Miška i svrnuo nas na naš stari razgovor:

— Ni cucka v selu na kterega ne bu naletela, — a rumeni obrazi zarumenili bi mu se još jače kao curici kad se zasrami.

— I ne uzmakne? — upitao bih ja kao da sam se prenuo iza sna.

— Kak?! Ščapi prav pod gutek. Sve pred njom mora zmeknuti.

— Srce je u nje veće od nje čitave! — progunđao bi i opet stari Krapec, odbacio dim preda se i premjestio pušku s ruke na ruku.

Imao je i pravo; no ta ju je njezina hrabrost stajala glave.

Bilo je to jednoga blagoga jesenjeg dana, kad posive strništa, kad u našim dušama zamirišu obrani plodovi. Popodne, iza lova, odveo nas je stari Krapec u duboku šumu kroz jaruge i vododerine. Oko nas je šuštalo i šaptalo lišće s bukovih grana pjesmu o preplanulim krošnjama, okupanim u jesenjem zlatu.

Duboko u šumi, iznad jaruge, pod korijenjem mladoga hrašća prorovane su lisičje jame. Na 5—6 mjesta izbijaju rupe podzemnih hodnika iz tamnih jazbina. Netom smo se razmjestili s pripravnim puškama, netom su Dren i Lola polijegali uz noge svojih gospodara, pripravni da se na prvi hitac bace na zvijerku kad šikne iz jame, pustiše lugari troje jazavčara: Risu, Liju i Strikana.

Risa je kao uvijek, ne oklijevaći, uletjela u prvi otvor i odmah se čulo srdito režanje i divlji lavež. Kroz kratko vrijeme pridružio joj se visoki lavež njezinih drugova.

Pod zemljom je počeo ples. Naša su srca udarala, naše su oči nestrpljivo očekivale, naše uši osluškivale svaki šum, naše ruke plaho stiskale pušku, a sva naša čuvstva bila su usredotočena i oprezna kao ždralovi na straži. Ptičari su drhtali uz naše noge. Pod nama je zemlja tutnjila, muklo odjekivala, a nad našim glavama treperio je jesenji list. Sunce je koso padalo kroz šumu i prostiralo niz padine duge šumske sjene. Treperio je list, treperile sjene, treperili psi, treperile duše i srca u nama, kao da se svi skupa motaju i mrse u jedan divlji grč.

Ali uzalud smo očekivali. Iz jazbine nije izlazio niko. Jauk, lavež, režanje, cvilenje i neko mračno groktanje kipjelo je i glogoljalo pod nama u mahnitoj borbi na život i smrt. Izgubismo strpljenje. Dren i Lola začuđeni poletiše k rupama, stadoše turati glave u otvore, potmulo režati i visoko lajati. Njihovi instinkti i rojevi mirisa jasno su im kazivali što se u jazbinama zbiva, a mi smo nervozno pitali staroga Krapca:

— Što je to?

— Ne znam, — slijegao je on zamišljeno ramenima, prebacivao pušku iz ruke u ruku i sve nešto gunđao sam za sebe.

— Tu nešto izlazi, — javi se mladi Krapec, a puške se same obrnuše na onu stranu.

— To je Lija!

Da Lija, ali kakova! Razderana i krvava kao da je neko britvom isjekao. Stari Krapec pokleknu do pseta i zamišljeno pregleda rane na Liji.

— Jazavac je u jami... — lanu on napokon, a s visoka čela sađe mu na lice mrk oblak. — Treba kopati!

Nakon malo vremena izvukao se i Striko iz jame; i on krvav i izderan, ali Risa nije izlazila. Uzalud smo je zvali da se ostavi vraga. Duboko pod našim nogama odzvanjalo je njezino lajanje, a moja duša je osjećala kako se njezino malo junačko srce đisa na dva puta jačega neprijatelja, kako ta mala duša i to malo tijelo, usprkos rana, boli i gubitka krvi, ostavljeno od svojih izmrcvarenih drugova, van zaštite svojih prijatelja, ostaje samo i neustrašivo na krvavom mezevu i svijesno bije svoj posljednji veliki boj na život i smrt.

Ona i jazavac krvarili su iz bezbroj rana. Jazavac stjeran u tek nedovršeni novi rov nije mogao uzmaknuti i borio se za gol život. Psi su ga izgrizli, a jedna prednja noga mu je pregrižena. No i oni su platili skupo i morali uzmaći. Sam taj mali demon skupio se preda nj i ugriz odvraćao ugrizom, ranu ranom, krv krvlju. Svaki put kad bi on potražio izlaz iz toga ćorsokaka, njezini oštri zubi zarili bi se u njegovu debelu vratinu i komadi kože odletjeli bi, a svježa krv briznula bi obojici iz dvije nove rane.

Nad njihovom glavom udarala je lopata i odjekivala sjekira na korijenju. Šuma je odzvanjala, a dolje u jaruzi derala se šojka. Žagor ljudi i lavež pasa ulijevao je strah u njegove kosti, a novu snagu u toga maloga nasrtljivoga vraga.

Risa je osjećala da joj malakšu snage, ali je ćutila da i njezinu neprijatelju ponestaje daha. Duboka mržnja što se kovitla i grčila u njezinu srcu, jača od boli, jača od instinkta života gurala je u nemilosrdnu borbu.

Baš u trenutku kad je osjetila strah pred sigurnom smrću, dahnuo je teško jazavac, a u njezinu mozgu zakovitlao se mrženi miris divljačine. Svi instinkti njezinih predaka, što davno, pradavno, ostaviše šume i ogrijaše se uz domaću vatru čovjeka propeše se u njoj i uzvitlaše staru mržnju na sve one što se tom vatrom ne ogrijaše, što ne osjetiše milinje čovječjeg milovanja, miloštu čovječje ruke, već ostavljaju za sobom trag divljačine.

I kad je udarac lopate jeknuo još bliže nad njihovim glavama, kad je iznemogli jazavac skupio svoju posljednju snagu i jurnuo da preko njezine lje-

šine nađe put i prolaz, prope se mala vjerna životinja i zari posljednjom očajnom snagom duboko u njegov mesnati vrat svoje čelične zube. I dok je jazavac odirao kožu i meso s njezinih grudiju, užasna bol protuživotnom snagom stiskala joj je vilice, te pod njenim oštrim deračima prsnu žila kucavica, a topla krv šiknu joj niz laloke.

Gubeći svijest osjetili su oboje da je to svršetak.

Lopata je izbacila krvavu glinu. Nakon toga je mladi Krapec najprije izvukao mrtva jazavca, užasno razderana i priklana, a zatim gotovo zguljenu malu Risu — u izdisanju. Bez svijesti, zamagljenih očiju disala je teško, a čvrsto stisnuti zubi probili su joj deračima vlastiti jezik.

Odnio sam je na rukama, s tugom u srcu i kletvom na usnama. Pričinilo mi se kao da mi na rukama umire prijatelj. Otvorio sam joj silom zube, oslobodio jezik, nalio vode u grkljan, kušao je dozvati k svijesti, ali njene su oči ostale mutne. Prsa su se teško uzdizala, kao već pod teretom smrti.

Moj prijatelj je kleknuo uza me. U lice mu se urezala bora boli i prekora samom sebi. Oči mu se čudnovato caklile. Dren je ponjušio malu mučenicu, sjeo na stražnje noge, ispružio vrat i stao visoko i muklo zavijati. Lola je zavijala s njim, a u prodolu ispod nas odjekivali su sablasno njihovi urlaji i grcali kroz jarugu.

Nijemo smo se pogledali. Ruke su nam drhtale i grčile se kao da hoćemo zadržati život i veliku junačku dušu u tome malome vjernome stvorenju.

— Nema tu pomoći! — šapnu on tužno.

—Ima, ima... — ustvrdio sam ja kao da molim, kao da zahtijevam, a ipak bez nade i vjere u sebi.

Teški grčevi razdirali su to malo tijelo.

— Miško svrši... da se ne muči... pregrize moj prijatelj, kao da grize komad svoga vlastitoga mesa, a bolna i prekorna crta na simpatičnom licu ureza mu se još dublje.

— Ne!... ne!...

— Budi pametan!... Vidiš da se muči... Može

se ovako mučiti dva dana... A čemu?... Vidiš gotovo crijeva...

Prignuo sam se još jednom nad tu malu i hrabru životinjicu, nad tu dragu prijateljicu i moji su prsti poljubili posljednji put tu malu mučeničku glavu.

— Idemo!... Hajde!

Stupio sam nijemo u red. Jedan za drugim oborenih glava, u »indijanskom redu« uspinjali smo se uz šumski obronak.

Miško je jedini zaostao.

Nakon četrest koraka odjeknuo je hitac iza naših leđa i — prikovao nas trenut u hodu... i... i onda smo krenuli dalje pognutih glava, a niz moje lice plazilo je nešto vlažno, i imalo gorak okus u kutu usana.

Sunce je zalazilo za šumu.

Ivan Cankar

FIRBEC

Crni moj Firbecu, moram prečesto da mislim na tebe u svojoj samoći. Žalosna je bila tvoja sudbina — blago tebi, da je sve već prošlo!

Imali smo u ono doba mladu kuju, ljupku, ponosnu životinju s vitkim nogama i s nježnom bijelom gubičicom. U naše dvorište hodočastili su sami mužjaci, osim jedne kujice. Sluškinja ju smjesta zgrabi i tresne o zid; ona pade poput kamena na tle i ne maknu se više. Tri su šteneta bila crna, a četvrto je bilo pravi sin svoje majke: imalo je žutu, svilenu kožicu i bijelu gubičicu. Još isti dan poklonismo dvoje štenadi nekoj djeci, koja slučajno prođoše. Bila su to sasvim tuđa djeca — Bog te pita otkuda — možda iz one doline gdje se nalaze lipe.

Ah, nismo se ni sjetili da zapitamo, da li imaju i mlijeka za nekrštene crne mališane. Ti su sasvim tiho cvilili, žmirkajući mučno svojim tupim slijepim očicama; bačeni su eto bili prije reda u svijet koji nije

poznavao samilosti. Uvjeren sam da su ih kasnije gonili od jednih vrata do drugih, odbijali s jednog praga do drugoga, dok nisu, najzad, uginuli ispod kakvog plasta. Poslije nekog vremena vidio sam u Horjulu jednog njihovog plačidruga, neko isprebijano pseto četinjave dlake i ranjavih nogu, koje me je bilo napalo bijesnim lavežem; onda pobježe, cvileći i hramajući.

I tako prestadoše dva brata; žutoga sam nazvao »Žapcem«, jer je u prvoj svojoj mladosti bio debeljuškast i nadut; crnom sam nadjenuo lijepo ime »Firbec«. Obadvojica su živjeli pristojno i časno sa svojom majkom; nisi im mogao ništa zlo spočitnuti. Ali zima se primicala kraju a doba psećjeg hodočašća se i opet započinjalo.

Sluškinja je bjesnila pa je govorila: »Ubit ću je, pa će tako biti kraj vječnoj napasti«. Ona zovnu životinju i odmami je u polje, odmami u smrt majku nedorasle djece. Vidjeo sam iz daljine nedjelo i zadrhtao sam od groze. Sluškinja je zavitlala teškom toljagom i udarila ju svom snagom. »Ej, zar je to vo?« zapita ju neki seljak prošavši na kolima. Ali ona zamahnu po drugi put a pomože si i nogom.

»Prestani, prestani!« povikao sam, gorko zaplakavši. Sluškinja zatrpa životinju u jednu brazdu; ni križ a ni kamen nije označivao mjesto, gdje je jadnica morala da okaje svoju preveliku žudnju za ljubavlju.

Žabac i Firbec njuškali su isprva po sobi, po pretsoblju i po dvorištu, kao da nešto traže; svakako je moguće da su nešto naslućivali i osjećali nešto nalik na neku izblijedjelu uspomenu; ali su se još isti dan opet igrali na suncu, naganjajući se uz klanac i odavši se sasvim bezbrižnoj lakomislenosti svoje mladosti.

Žabac je brzo rasao pa je brzo pretekao Firbeca. Labrtasti debeljko postao je bio sada vitak, tankonog i bistrook, prava slika i prilika majčina; zlatno žuta, meka dlaka otmjeno se blistala, a bijela crno obrubljena gubičica bila je uska i fina; bila je prava milina pogledati ga, jer on kao da je bio rođen za to da ga voliš i da ga miluješ. Ah, Žapče, gdje ti je ta tvoja

ljepota? Kako ti je slabo pomogla! Tvoja je mladost zasjevnula samo jedan trenutak, da bi se zauvijek ugasila!

Jednog se dana Žabac bio nekamo zaputio, izostavši čak čitavu noć; tek se je bio ujutro doklatio, sav sanen, izgladnio, izmršavio, upalih očiju i sav preplašen. »Odakle si došao, Žapče?« zapitao sam ga. On me pogleda postrance, obori glavu i othrama u dvorište. Tamo legne u topli pijesak i smjesta zaspa, smotavši se u klupko. Sluškinja mu dobaci ljutit pogled.

»Pas je ošugavio«, reče ona.

»Ošugavio? A zašto? zapitao sam prestrašeno.

»Pa eto se vidi! Kako su mu samo mutne oči! I ta gubava gadna gubica!«

Nije se nikada saznalo gdje se je Žabac klatario onu noć, što je doživio i što je prepatio, ni zašto se je bolestan vratio. Uostalom, ja nisam pravo vjerovao u tu bolest; meni se, naprotiv, činilo da je on u sebi bio somljen i vrlo žalostan. Svakako se moral odesiti nešto bitno, nešto strašno one noći; ali Žabac nije umio to ispričati p atako nije htio da to ni oda, pa bilo samo i pogledom.

»Hodi, Žapče, hodi!« zapovjedi mu djevojka.

»Nemoj da to učiniš!« molio sam ja. Ali Žabac podje za njom, poslušno i odano. Išao je oborene glave, nije se obazirao i nije ni za koga više mario. Tako se polazi u smrt, kad je sve svršeno, kada se zna, da više ne pomaže nikakva žalba, da više nema smilovanja.

»Svršeno je!« reče djevojka; bila se vratila potpuno spokojna, kao da putem nije ni jedne vlati prelomila.

Tako ostade Firbec sam; zadnji potomak porodice koja je, nevino osuđena, bila podnijela smrt. Navečer tog dana, koji je bio zadnji dan Žapčev, dodje Firbec u sobu: tiho, oprezno, gotovo kao da poigrava. Prvo pogleda gore u strop, onda ponjuši sve kuteve i najzad priđe k meni; položi prednje šape meni na koljena i zagleda mi se ravno u lice. Duboke crne oči

bile su mu blistave, visoko, izbočeno čelo bilo mu je naborano kao od nekog mučnog razmišljanja.

»Firbec, gdje je Žabac?« zapitah ga. Njegovo tankovito, vitko tijelo podidje laka jeza. Pročitao sam u tmurnome sjaju njegovih očiju, da je on sve vidio i da sve zna. Jest, sve; iako je bio još slijep, vidio je sudbinu svoje tek rođene sestre, kojom tresnuše o zid i koja pade na tle poput kamena; bio je vidio onu dvojicu prognanika, izvrgnutih studeni i bijedi, i čuo je bio njihovo cvilenje; vidio je kako su mu toljagom ucmekali majku, kako su je bacili u brazdu; a sada, sada je vidio Žapca, svog ponosnog brata, koji je mirno i predano otišao na svoj posljednji put. Na Firbeca se bila sorila kobna kletva čitavog njegovog roda.

Navečer je ležao u kuhinji, blizu vatre, na svojoj vreći, kao neka nepomična, crna hrpa. Da li je spavao? Nadvio sam se bio nad njega i vidio sam da su mu oči bile širom raskolačene. Gledao me je prestrašeno, dok sam mu gladio crnu, svilenu kožu; drhtao je i bio je uvukao noge pod tijelo.

Djevojka ga pogleda ispod oka: »Ni taj ne će dugo!«

Firbec ju je čuo i razumio; on ustane polagano pa smukne plašljivo i kradomice na vrata; tamo najedamput popostade i još se jedared obazre. Nikada prije toga, nikada poslije toga nisam vidio u jednom jedinom pogledu tako neiskazanu grozu. Djevojka pogleda za njim, kad je nečujno otumarao u dvorište i iz dvorišta na cestu. »To je prokleta bagra, sam đavao je u njima«.

»Đavao?« zapitao sam začuđeno.

»Bolesni su a ipak nisu bolesni, šugavi su a ipak nisu šugavi, bijesni a ipak nisu bijesni. Pakost im sjedi u žuči, a poznaš ju po očima!«

»A što li su skrivili? Zašto ih je Bog prokleo?«

»Bog ih prokleo — radi pakosti, koja se nalazi u njima. Takvi se psi gladni klatare po svijetu, svatko ih tuče, kad se približe, najzad krepavaju od svoje rođene pakosti. Pa kada Bog nema samilosti, zašto da se onda čovjek smiluje?«

Po noći, već u polusnu, čuo sam kroza zid kako djevojka naglas moli krunicu. Molila se sanenim, plačljivim glasom, puna vjere i poniznosti. »Zdravo Marijo!« Ali u mome je srcu neprestano odjekivalo: »Gladni se klatare po svijetu; kad Bog nema samilosti, zašto da se onda čovjek smiluje?«

Izdaleka se, tako s polja, čuo uporno, oštro lajanje u hladnoj noći bez mjesečine, a onda otegnuto cvilenje. Dok me je tresla tuđa groza, zavukao sam se bio drhčući pod pokrivač.

Firbeca nije više nitko ugledao. Još jednom, u zimu, mislio sam da mu čujem cvilenje; a plač mu je ličio na očajni smijeh skitnice koji, zalutavši, klone u snijeg, da bi tude vječno otpočinuo.

Branimir Ćosić

. . . I LOPOV I SKITNICA*

(ANEGDOTA O JEDNOM VERNOM PSU)

Od ranog jutra gradom su krstarila jedna čudna kola: veliki jedan sanduk, sav iskrpljen plehom i pokriven gvozdenim rešetkama, bio je postavljen na četiri nejednaka točka, i to su bila ta kola koja je vuklo

* U ovoj anegdoti radi se o potpuno beznačajnom, seljačkom psu, koji nije imao gospodara ni imena. Spavao je gdje je stigao. Odasvud su ga tjerali. Autor ga je po boji prozvao Žućo. Inače je bio križanac najprostije vrsti.

Žućo zadržavao se na bogatom seljačkom posjedu, jer je laglje dolazio do hrane. Za svako oteto i ukrađeno parče dobivao je trostruki broj udaraca nogom u rebra. — Lopovluk mu je u krvi — govorio je njegov gazda — prebiću mu jednog dana sve četiri noge. — Krao i otimao je sve do čega je došao. Radi toga, i sličnih stvari, dobivao je Žućo batina. Radi jedne divne koske, koja je pala gazdi na zemlju, a koje se Žućo htio dokopati, gazda ga nogom gurne. Žućo zabi mu ćuteći bez laveža oštre zube u mrsku nogu. Radi ove drskosti bi osuđen na smrt, od koje ga spasi sam gazda. Ali od toga dana dobivao je redovito jednom na dan posle ručka ostatke, koje je pokupila gazdarica iz svih zdjela.

— Kako je to veličanstvena stvar, kada čovjek ima

jedno mršavo i, izgleda, slepo kljuse, pokriveno nekim starim džakom. Na boku je sedeo jedan rđavo obučen dripac sa provaljenim slamnim šeširom na glavi i kratkom batinom kojom je svaki čas budio onog grešnog konja iz mrtvačkog sna u koji je ovaj bez prekida padao. Ništa bolje nisu izgledala ni dva druga bosa nikogovića, obrasla u guste brade od nedelje dana, koja su išla kojih stotinjak metara ispred kola, noseći u rukama batine što se na vrhu završavaju omčama od krute žice. Da takva jedna banda šeta ulicama jednog ovako lepog grada, bilo je skoro neverovatno.

zube — govorio je sam sebi, dok je nabijenog stomaka htio da na potoku utaži svoj žeđ. — Pokažeš ih jednom, drugog malo zakačiš, trećem podereš pantalone, i odjednom te svi poštuju i uživaju, pilići beže od tebe, gazda te vabi kad pođe u selo, gazdarica te hrani... čudo pravo šta sve zubi ne mogu da stvore...

Jednog dana poveo je gazda Žuću, po prvi puta, u grad, privezavši ga za svoja kola. Usput je gazda jeo i pio, ali je pri tome zaboravio na privezano pseto. U pripitom stanju, nedaleko grada, odvezao ga je gazda (jer se Žućo javljao) i oterao: Marš, marš kući. Žuću se činilo, da je dužan paziti na tovar, koji je gazda imao na kolima; a da ga je otjerao kući samo zato jer je pijan. Iz tog razloga slijedio je svog gazdu u grad u odmjerenoj udaljenosti. Dospjevši u grad, automobili, tramvaj i autobusi zakrčili su mu put. U tom metežu izgubila su se kola njegovog gazde. Tražeći gladan, žedan i umoran gazdu po raznim ulicama grada dospio je Žućo na trg »gdje je vazduh mirisao na svježe meso i sušeno meso, na mast i krv, na još topao hleb, na mleko. Malo dalje, na čistoj tezgi, bilo je naredano čitavo brdo zaklanih i očišćenih pilića, gusaka, plovaka, ćuraka, kraj prepunih košarica svežih jaja... Žuća je stajao kao opčinjen. On pokuša da se progura između nogu, da se domogne bačene koske. Teška batina spusti se po sred Žućine glave...«

U larmi i vici dokopao se Žuća najzad čistine, i baš kada je, sav oznojen i izubijan jurnuo jednom širokom ulicom, iz jedne druge, mirno, nogu pred nogu, stiže na pijacu njegov gazda sa svojim kolima. Žuća je trčao još dobrih pet ili deset minuta, dok ulica ne izbi na jedan park. I tu se htio od umora i žeđi u nekom žbunu odmoriti i okrepiti. Nesrećom dospio je među žene i djecu, koja su se igrala po pjesku. U vrisku se razbegoše. Žene i ljudi poskakaše sa sviju stolica, najhrabriji uz dreku i galamu počeše mahati rukama i štapovima. Konačno, preskočivši u općem metežu nasade parka u dva skoka dokopa se ulice, po kojoj je, bez odmora, izgubljen bludio.

Međutim, ta neverovatnost bila je stvarnost. Velika gomila dece čas je, zviždeći i larmajući, pratila kola trudeći se da otvori rešetkasta vrata, čas trčala ispred ona dva dlakava bandita prilježno gledajući da ih onemogući u njihovom gnusnom poslu. Pa ipak, usprkos deci, svaki čas po kakvo kuče, vrišteći, zakoprcalo bi se u vazduhu i posle kratkog putovanja, obešeno o onu žicu, tresnulo u kola među već uhvaćene drugove.

Dokle su šinteri ovako putovali kroz grad vršeći svoju civilizatorsku misiju, dotle je Žuća, zaluđen neshvatljivim sklopom ulica, putovao uzalud tražeći izlaza.

— Kad pomislim, — govorio je sam sebi, — da sam sve ovo mogao izbeći! Samo da na silu nisam bio veran... — Setivši se onog sramnog gazdinog udarca, Žući jurnu krv u glavu: — Trebalo je odmah okrenuti leđa i vratiti se u selo, a njega pustiti neka lomi glavu kako zna, sam. Sad bih ja lepo ležao pod ambarom i trebio se mirno od buva; i bio bih, ako ne nahranjen, a ono bar napojen. Ali ne, — pomisli dalje, — trebalo je ponoviti ono što sam učinio ispod duda: ujesti ga malo. Svakako, za svaki udarac ujed, za svaku kamenicu pokazati zube. To je jedini način da se čovek sporazume s ljudima.

Na umor, glad, žeđ i bolove od batina, nadovezala se sada kod Žuće i duševna muka: grizao se u sebi, jeo, kidao što od svih tih gadova (računajući na prvom mestu gazdu) nije zakačio zubima nijednog.

— Kakav je to đavolski svet, — uzviknu sa gorčinom Žuća, — kada čovek mora čak i ono što krvavo zaradi posle toga zubima da otima!

Bio je kod te misli, čučnuvši u hlad kraj jednog praznog uličnog sanduka za otpatke, kada iza ugla iznikoše ona dva bosa nikogovića sa žicama. Onako zamišljen, Žuća nije bio nikakv problem za njih: pre nego što je Žuća uspeo da pusti i jedan glas, žica mu je već bila namaknuta na vrat i stegnuta; posljednje čega je bio svestan bilo je da leti negde u vis.

Kada je čas docnije došao k sebi, već se vozio u onim kolima sa rešetkama. Kraj njega su stajala još

četiri psa, jedan mali beli špic, jedna pudlica sa crvenom mašnom, jedan mops, i jedan vučjak, sva četiri, videlo se to odmah po njihovim uhranjenim telima, sjajnoj dlaci i divnim orglicama, iz najboljeg društva. Ma da su do tog časa očigledno govorili o Žući, čim ovaj otvori oči, oni se napraviše kao da ne primećuju njegovo prisustvo i nastaviše da razgovaraju između sebe.

— Ovo je treći put da mi se ovako što dešava. I to samo zato što sam se odmakla od gospođice i počela da cunjam ovamo,onamo, — žalila se bela pudla.

— Zaista, — reče sentenciozno mrzovoljni mops, upravivši svoj beli monokl, koji mu je okružavao levo oko, u pravcu pudlice, — treba uvek ići pravim putem, ne gledati ni levo ni desno. Kad god sam se ogrešio o to mudro pravilo, uvek sam nastradao. Jedini put vrline jeste prav put.

— Lako je to reći, — uzdahnu pudlica, — ali da se čovek održi na tom putu vrline treba imati neku naročito pametnu gospodaricu. Što se tiče moje, ona vam nema ni truni mašte, nikad da me provede pored kakvog zanimljivog drveta ili bandere gde bi osoba kao što sam ja mogla malo da ponjuška, nikad da me provede nekim drugim ulicama, nego uhvati jedan pravac, Knez Mihailovom . . . a kakva mi je to ulica za pse? Noge, noge, vrat da se slomije! Pa kako da čovek ne skrene? Moje je mišljenje da samo tramvaji i autobusi mogu da izdrže takve šetnje, sve po istoj liniji.

— Mene mnogo više muči korpa, — reče vučjak. Bio je to divan još mlad, i vitak, mrkosivi pas. — Nabiju vam tako tu prokletu korpu od žice na njušku, pa čovek ni da lane ni da se oblizne. I onda, ja volim da pratim tragove . . . to je, gospodo, tako divna stvar! Ideš, njuška ti nad samom zemljom, uhvatiš miris, trčiš za njim . . . divota! A sa korpom. . . molim vas, ko je još u stanju da jedan trag prati korpom? Ja zato uvek kidnem, čim nađem vrata otvorena. Uviđam da je to ružno, i da jedan lepo vaspitan ker to ne bi trebao da radi, ali šta mogu! A jasno je

da ću ovo jednoga dana platiti glavom, jer će gazdi najzad dosaditi da večito plaća ovim razbojnicima otkupnine.

— A šta biva kada vas gazda ne otkupi? — upita lajava pudlica.

— Ne volim o tome da govorim, — izjavi vučjak.

— Zar ste sujeverni?

— Prilično. Otkako sam video šta biva, prilično.

— Šta biva? — promumla mops uplićući se u razgovor. — Prvo vam rascopaju glavu, onda vam oderu kožu, i najzad vas skuvaju i istope.

Mali beli špic, okrugao kao mala meca, na ovaj opis nemoćno zacvile; uostalom, on je bez prekida drhtao. Ispod njega po podu kola otežе se po drugi put mala barica.

— Ne razumem, — reče na to pudlica, — da se čovek može toliko uplašiti.

— To se svakom dešava, — mudro odgovori mops, — kad ga ona žica stegne oko vrata. To spada u prirodne pojave. Ja mislim da ni vi niste bili izuzetak, — i pogleda kroz svoj beli krug monokla prilično podsmešljivo na pudlicu.

Pudlica se strašno zbuni:

— Ne sećam se. A zaista priznajem da su časovi dok čovek visi o žici vrlo neprijatni.

Dok su se ovi odlični predstavnici pseće rase ovako razgovarali i time prekraćivali nekako vreme, a ujedno i ublažavali donekle onu zaista neprijatnu vožnju u tesnom šinterskom kavezu — kola zastadoše, i, kroz veliku galamu tresnu jedan mali, kao lovačka kobasica okrugao, jazavčar.

— Prilično je humano što kola nemaju rešetke sa strane već samo odozgo, — primeti mops. — Prvo, što ne vidimo kako jure i hvataju — što je svakako veoma gnusan prizor, — a drugo, što nam ovako daju mogućnost da neprestano imamo plavo nebo nad sobom.

— Ja bih radije sada ležao negde u hladu, —

uzdahnu vučjak. — Ova humanost, sa izgledom na nebo i sunce, moram priznati, nimalo mi ne prija.

U kavezu je dolaskom jazavičara postalo još tešnje. Ali i pored toga što je lajava pudlica bila primorana da stoji skoro ispod samih Žućinih nogu, ni ona, niti iko drugi, ne obrati nikakvu pažnju na njega. Svi oni tiskali su se sada oko jazavičara, koji je došavši k sebi iz trenutne nesvestice, lizao gubicu crvenim jezikom; i svi su se u isti mah raspitivali kakva je njegova krivica, dok se spolja čula velika larma i svađa.

— To se svađa moj gazda, — reče jazavičar pošto je malo oslušnuo. — Ovog puta mi smo u pravu, ali će ipak morati da plati. Zamislite, gospodo, ja sam uredan čovek: kao što vidite, imam i ogrlicu i značku sa imenom i numerom poreske knjižice, a u gazde je još i kaišić i korpica za njušku. Ja mislim da sam prema tome savršeno u saglasnosti sa propisima. Moja krivica? Što sam stao i svršio malu nuždu uz drvo. Ja mislim da to ne može biti osnov za ovako brutalno postupanje. Jer, na kraju krajeva, gazda me i izvodi svakog dana dva puta radi mojih malih potreba. Valjada neću tako što raditi uz fotelje, po parketu?

— Ja verujem da niste zbog toga uhvaćeni već zbog korpice, — reče vučjak. — Da ste ne znam kako u redu sa ostalim propisima, samo ako nemate korpu na njušci, pečeni ste.

— Ali, dragi prijatelju, — uzviknu uzbuđeno jazavičar, — prvo, gazda je stajao s druge strane drveta, dakle ja nisam lutao ulicama sam, kao mangup, a drugo, ne može se od nas valjada zahtevati da čak i male svoje potrebe vršimo sa korpicom na njušci. Jer, morate priznati, valjada neću dok radim jedno, u isti mah ići i raditi nešto drugo, recimo ujedati ljude. Gde vam je tu logika?

— Logika? — odazva se zajedljivo mops. — Tu se, gospodine moj, uopšte ne radi o logici već o propisu o koji ste se ogrešili. I sam put vrline svaki čas se spotiče o tu vašu logiku, pa ipak, vrlina ostaje

vrlina. Ja čak mislim da je vrlina i stvorena da bi potrla izvesne negativne rezultate logike. Eto, na primer, po toj vašoj logici... oprostite, kad nešto radite uz drvo, da vam onda nije potrebna ni korpica ni kaišić. Ali, gospodine moj, otkuda šinteri imaju vremena da gledaju da li vi radite ono uz drvo, ili, ne daj Bože, vrebate ljude koji prolaze? Oni vide, primo, da vas niko ne drži; sekondo, da ste bez korpice... i cap! I, ma koliko da mi je to teško da priznam zbog sebe samog, nalazim da je to sasvim u redu. Jer, da je drugojačije, i individue kao što je ovaj žuti džukac sa nama, imale bi pravo da se zaklone za taj izgovor: samo stanu uz drvo, i šinter, po vašoj logici, već ne bi smeo da hvata.

— Moja se misao nije odnosila na sve kategorije pasa, — priznade jazavičar, — ali ako se stvar gleda tako, uopšte, onda vi jamačno imate pravo. Samo, — dodade posle kraćeg ćutanja, — ipak bi trebalo praviti nekakve razlike između nas urednih i finih pasa, i običnih protuva koje se nikad u životu nisu okupale.

— Ah, u tome se potpuno slažem sa gospodinom jazavičarem, — uzviknu pudlica, — bojim se da ću se, dok stignemo do šinterove kuće, sva napuniti buva, — i ona podiže jednu stražnju šapu i žustro se stade češkati oko vrata, zveckajući sitnim ukrasima na svojoj ogrlici.

— Da, — pristade i mops, koji se i sam počeša malo, da bi i tako saglasio sa pudlicom, — morale bi se zavesti kategorije. A jedini osnov da se podela na kategorije izvede pravilno, jeste onaj gdje bi se uzela u obzir krvna, rasna čistoća. U mojoj porodici, na primer, uopšte nije bilo mezaliansa.

Žuća je zaista bio samo običan seoski džukac bez ikakve kulture. Ali ako se uzme u obzir da je on celog svog života pre svega morao da se tuče za svakidašnje parče hleba, i da mu ta besprekidna tuča nije ostavljala Bog zna koliko slobodnog vremena za lično usavršavanje, onda nije ni čudo što nije sve razumeo od mudrog mopsovog govora i što, prema tome, nije

mogao da zapodene prepirku sa njim o propisima, logici, kategorijama i drugim visprenim stvarima. On samo uzdahnu i, okrenuvši glavu na drugu stranu, pomisli:

— Da mi je da samo jednu noć, gospodičiću moj, prospavaš na onoj mojoj slami pod ambarom, pa bih video onda kojoj bi kategoriji pripadao!

Međutim, vreme je odmicalo i Žuća postajao sve uznemireniji. U početku, on je sa zavišću gledao na ugojena i sjajna tela svojih suseda u kolima.

— A oni su u stvari samo gomila neradnika, lenjivaca i maminih maza! — uzvikivao je ogorčeno u sebi Žuća. — Nijedan taj lepotan ne bi bio u stanju da se ozbiljno potuče. A međutim, njih, eto, hrane, njeguju, kupaju...

Ali setivši se po koju cenu ti blistavi predstavnici pseće rase imaju tu svoju udobnost, da se ono malo kuvane džigerice plaća korpicom, kaišem i smernim šetanjem od čoška do čoška, Žuća se strese. Ne, sto puta ne! Makar i gladan, ali da sme da laje na koga hoće, da sme da luta gdje hoće, da sme... Samo da se ponova dokopa slobode! Žuća je sada znao kako bi živeo. Upoređujući ove mekušce sa sobom, on je jasno sada znao svoju vrednost; i jasno je znao kako bi izvojevao svoje mesto pod suncem. Ali njega nije imao tko da oslobodi. Očekivala ga je sekira po glavi. On se sav naježi: ukrućen na svojim teškim nogama, on poče zverati po kavezu. Kavez je bio nizak, doticao je rešetke leđima. Umreti? Ne, Žuća nije nipošto hteo da umre. I to tek u drugoj godini svoga života.

— I umesto da gledam kako da se spasem, — pomisli Žuća sav besan na sebe, — ja stojim i slušam šta ove badavadžije zakeraju!

On odjednom poče škrgutati zubima; i potmulo režati. Oni junaci, sem vučjaka, na prvu Žućinu pretnju nabiše suprotni ugao kaveza i u času prestadoše sa mudrovanjem. Ali Žući ne beše stalo do njih. Da je nešto sada mogao da se nađe kraj svoga gazde! U dve sekunde bi mu pokazao šta o njemu

misli. Žućina pobuna naglo je rasla; dlaka na grbini mu se beše nakostrešila. On izađe iz svoga kuta i obiđe, njuškajući i režeći, ceo kavez. Ne, neće se on dati umlatiti tek tako! Ako je već do umiranja, skupo će prodati svoju kožu. On iznenada i bez opomene zabode svoje oštre zube u mopsovu okruglu stražnjicu. Mops arluknu strahovito, a pudla, jazavičar i špic iz solidarnosti počeše arlukati i sami. U istom času kočijaš proturi kroz rešetke svoj štap da bi umirio pse, ali Žuća dočepa štap i u dva okreta izbi mu ga iz ruke. Nastade uzbuna, kola stadoše, kočijaš strča sa kola da dohvati palu batinu, u tom času neko od dečurlije koja se beše sjatila oko kola izbi šip sa vrata, i ova se pod pritiskom pasa otvoriše. Jedan blesak, i Žuća, pustivši jedan snažan krik, prelete preko glava skupljene gomile, dohvati se ulice i sunu niz nju.

Bio je i suviše uzbuđen da čuje paklenu dreku koja se beše podigla iza njega; još manje da vidi put kojim je jurio. Bio je samo svestan da velika gomila juri za njim, gomila koja želi da ga umlati, i on je naprezao sve svoje zaostale sile da im umakne. Ali gde je bežao? On nije znao. Ulice su se otvarale pred njim, i on je, nemoćan, upadao u njihove čeljusti. Ulice su morale negde prestati, on se toga sećao. A kada se dočepa polja... Bat one gomile iza njega postajao je sve slabiji. I glasovi se više nisu čuli razgovetno, glasovi koji su tražili njegovu smrt. Žuća pomisli da je spasen. On nije računao da glas ide brže od njega; niti je video da su prolaznici, duž ulice kojom je trčao, okreću prema njemu; još manje je video, sasvim daleko ispred sebe, jednog korektno obučenog gospodina kako se žuri da mu na uglu prepreči put. Ono što je Žuća video u daljini, bilo je zelenilo. Možda već kraj grada, polje, šuma; a u tom zelenilu sloboda. On upre poslednju snagu, pusti još jedan pobedonosan krik... I baš u tom trenutku onaj korektno obučeni gospodin diže ruku iz koje, uz pucanj, sevnu jedan kratki plamen. U skoku, Žuća samo oseti, kako se velika svetlost kojoj je leteo u

susret naglo ugasi. Njegovo telo prebaci se preko glave i uz potmuo udar tresnu o makadamu. Noge učiniše , same za sebe, još nekoliko pokreta, kao da nastavljaju trčanje, pa se onda sve umiri.

— Dobar pogodak! — reče zadovoljno sam sebi korektno obučeni gospodin i vrati svoj poniklovani revolver u zadnji džep pantalona.

— Šta je to? Šta je to? — pitali su zadocneli prolaznici dižući se na prste, da preko stisnute gomile, skupljene oko Žućinog leša, vide šta to leži usred bela dana, nasred ulice.

— Ništa ... ubili su jedno besno pseto.

Jedan prisutan novinar već je uzimao ime svesnog građanina, spasioca grada. Saobraćajac je rasterivao svet, tramvaji zvonili, automobili trubili tražeći prolaza, novi radoznalci dolazili trčeći, onaj svesni građanin se šepurio ... A za to vreme, prostreljane glave iz koje je zmijala tanka crvena pruga krvi, ležao je Žuća potpuno nepokretan i ravnodušan za posmrtni interes koji mu je ukazivala gomila, očekujući da stignu ona šinterska kola iz kojih je hteo da pobegne.

Nekoliko dana kasnije, sedeli su kraj još neraspremljene sofre, posle dobre večere, gazda i gazdarica. Na ognjištu je gorela velika vatra od cerovih oblica i cela odaja, zajedno sa tavanicom, koja je bila okićena dimljenim svinjskim butovima i kaišima slanine, njihala se u blagoj rumenoj svetlosti. U to isto vreme, negde na kraju onog grada, šinterski majstor završavao je sa raspinjanjem Žućine kože; dobre kože, zaista! On skoro nije bio tako srećne ruke da ulovi ovako veliku i ovako jaku kožu. Još dok se uradi kako valja ... Šinterski majstor coknu jezikom. A u ovom visokom gorskom selu, već taknutom prvim jesenjim slanama, sedeli su u svojoj toploj kući, posle obilne večere, gazda i gazdarica — dok je mladež negde na selu uz pesmu komišala kukuruz — i razgovarali o završenoj radnoj godini, o vrsnoći letine, o

dobro prodatoj rakiji. Najednom, setivši se, gazda upita:

— A onaj gad šantavi još se ne vrati?

— Ne, vala, — odgovori gazdarica. — A mislim, da se neće ni vratiti. — Pa posle kraćeg ćutanja, dodade: — I bolje, i onako nije bio nikakav pas ... lopov, a sad se eto i proskitao! Niko nikada od njega neće videti nikakve vajde.

Međutim, razapeta koža Žućina, tamo u onom gradu, govorila je sasvim drugojačije: Žuća je čak i posle smrti imao da bude od koristi nekome; ako ne gazdi i gazdarici, za koje beše položio svoj život, a ono šinterskom majstoru, za koga nije znao ni da postoji na svetu.

Miroslav Hirtz

TI, PSETO JEDNO ...

Sve naglije i naglije padao je sumrak k zemlji ... Dalekom ravnicom, što se sve većma gubila svojim zarubljajima u njegovu naručaju, zavijao je sjever kao gladna hijena ...

Moj vranac propadaše duboko u bijelu sipku površinu, mučno izvlačeći nogu za nogom, da svaki čas zahrže oborene glave. Bole su ga one oštre iglice, što mu ih je nesmiljeni vjetar zatjerivao u mekane osjetljive nozdrve ...

Već je par dana bez prestanka praminjao s mutna neba oštri snijeg, kao da želi zasuti svu okolinu, zatrti svaki trag života ...

Ja se posve uvukoh u svoj debeli kožuh i ovako zgureno sjedjah u sedlu, žmirkajući poluotvorenim očima preda se u bijelo snježno pokrivalo, da prislonim sad jedno sad drugo ozeblo uho o dlakavu podignutu ogrlicu, premećući i uzde iz jedne ruke u drugu, jer su me prsti i kraj debelih rukavica zebli. Kroz otvore rukava i druge pukotine prodiraše ljuta studen sve do kostiju. Na čas mi se činilo, kao da lebdim

ukočen, tvrd i verigama sapet u zraku, jer ne osjećah ni stremena pod nogama, ni uzda u rukama. Samo onda, kad je iznenada koja vrana zagraktala nad glavom, leteći nekud u nejasnu daljinu na noćište, bivalo je duši lakše. Znao sam, da nisam u ovoj strašnoj mećavi sâm, bez svake pratnje . . .

Teško smo prolazili kroz silne snježne smetove, koji bijahu pokrili i grmlje i živice i jarke, ostavljajući samo tu i tamo po koju grančicu, da se žalobno zacrni iz bijele površine. Mećava je zamela svaku sigurnu poljsku stazu i kolnik te sve sakrila pod tajnu koprenu. Vranac propadaše mjestimice do trbuha, da se onda propne i mučno izadje na bolju putanju . . .

Ali eno tamo se kroz sumrak nešto crni . . . dugi red jablanova . . . seoski drum . . . a tamo još malo dalje titraju prve luči iz kućarica! Dopire i zveket praporaca, valjda od saona, što jure drumom! A s visina iznad glave se čuje prvo večernje fijukanje krilâ: fi fi fi fi — to divlje patke lete k nedalekoj rijeci . . .

»Skoro ćemo!« — reknem u sebi i snažnije pritegnem uzde, podbodem vranca, a on zadahće nozdrvama, da je u dva laglena traka smrznuti dah potekao prema zemlji . . .

Nije potrajalo dugo, i mi prodjemo pokraj nekoga groblja s mrtvačnicom, s dva mrka bora i nekoliko križeva, koji su jedva provirivali ispod snijega, što ga je vjetar vitlao pred sobom nad grobovima . . .

Pol ure kašnje zastane vranac pred malenom potleušicom u selu. Ispod strehe visjela je crna ploča s velikim bijelim slovima. Bijaše jošte toliko vidno, da sam mogao kroj mrak pročitati »k zlatnoj zvijezdi«.

»K zlatnoj zvijezdi« ponovih poluglasno i zatjerah konja kroz otvorena vrata u dvorište. Nekakav čovuljak priskoči, a ja sjašem, predam mu konja, da ga spremi u staju i naredim, da mu metne u jasle i sijena i zobi, jer da ću jošte noćas dalje, dok se sam zaputih kroz uzani mračni hodnik u gostionu, željan i peći i odmora, a iznemogao od duge šumske ophodnje, koja je trajala cijelo poslije podne. Trebalo je pregledati, jesu li lugari poslušali sve odredbe i namak-

nuli divljači dovoljno hrane za ove strašne zimske mećave . . .

Bila je to priprosta gostiona s drvenim zamusanim trijemovima, s nekoliko dugačkih stolova i klupa. Vonjalo je u njoj po zadušljivoj toplini i po mokroj obući, s koje se cijedio otopljeni snijeg. U jednome kutu bučno je žamorilo nekoliko ljudi — očito domaći seljaci. Slabo svijetlo petrolejske svjetiljke, koja je pod stropom visjela, nije dalo, da im jasno razaberem lica, jer se tmasti dim, što ga odbijahu iz svojih lula, razvlačio u debelim naslagama cijelom odajom.

Sjednem i ja za svoj stol, naručim u krčmara vina, hljeba, malo sira i što je već mogao iznijeti, i ne slušajući one ljude, a sve taručí ruke ukočene od studeni, počeh znalično ispitivati svoje novo skrovište kao u ime zahvalnosti, što udjoh napokon pod topli krov.

U taj čas opazim još jedno biće, koje je sve dotle kraj peći skutreno ležalo, a sada ustalo i pokunjeno pristupilo k vratima, grebući po njima i bolno vijući, da ga puste na polje. Dva, tri puta je obim prednjim šapama zagreblo, da onda nakrene ljepušnu smedju glavu i pogledom ponovi svoju molbu . . .

»Opet ide!« — izlane krčmar, »a i jest njegovo vrijeme« . . . pridometne nakon stanke, spremajući u žep veliku uru, na koju bijaše pogledao.

U gostioni zavlada tajinstvena tišina. Opazih, kako se svatko zagledao u dragu životinju s nekim posebnim počitanjem i ljubavlju. Krčmar stajaše u sredini sobe s posmijehom na obrijanom širokom licu, ali također bez riječi. Nisam mogao proniknuti u smisao ove situacije.

Dok su tako svi nijemo gledali, oglasi se iz susjedne sobe nekakav ženski glas:

— Sokol! Ovamo, Sokol!

Ali on ni s mjesta, samo je za odgovor jače i bolnije zavio, strugnuvši nekoliko puta desno i lijevo repom po podu, a onda u propanj, da svom snagom zagrebe po vratima.

— Evo! — dobrza sluškinja i gotovo uslužno uhvati za kvaku, a Sokol jednim odmjerenim skokom kroz otvorena vrata nekamo u hodnik i valja u dvorište...

Nisam trebao ništa pitati. Krčmar je s mojega lica pročitao svu znaličnost.

— Vidite, gospodine, čudna je stvar s ovim psom! — započne približivši se stolu.

— Pametan je kao ja, kao vi, gospodine, jer on zna, što hoće, sjeća se, ne zaboravlja, a kako je davno već tomu? Punih osam godina, što je moj otac umro... Sokolu je tada bila druga godina na izmaku. Preko u sobi ležalo je truplo očevo. Da ste vidjeli njegovu tugu, njegovo slomljeno srce?! Suze su mu curile po cio dan iz očiju, jer i psi mogu plakati kao i mi, gospodine! Ja sam ga milovao, dragao, tješio, plakali smo zajedno nad očevim odrom. Pružio je pokunjeno pod lijesom i sve do pogreba čuvao je vjerno svojega gospodara. Nitko osim nas ukućana nije smio blizu, jer bi ga Sokol bio napao. A istom kad su staroga nosili iz dvorišta na groblje! Odvukli smo ga silom još prije pogreba u štagalj i tamo ga svezali na lanac, da ne vidi žalosti. Ali on je dobro razumio, kome pop pjeva i da čekić udara o škrinju, koja krije ono, što je njemu bilo najmilije...

Sav je vrat razrezao i okrvavio u mahnitosti, nastojeći, da prekine lanac. Od žalosti nije osam dana okusio ni jela ni pila. Zavukao se u kut, pa glavu među prednje noge i tuguj, neprestano tuguj, ne mareći više ni za moje milovanje.

Nekoliko tjedana iza toga išlo je, dakako, u kući opet sve po starom. Sav je posao spao na moja ramena, jer oca više nije bilo. Kad sam jednoga dana zaposlen u dvorištu obilazio staje, ozove se netko preko plota s ulice. Okrenuh se, a ono naš grobar dovikuje mimo iduć: »Ti... tvoj pas dolazi svaki dan k meni na groblje i grebe šapama po grobu tvojega oca. Dolazi stalno svake večeri...« dobaci grobar, i iščezne brzo za kućom.

Naslonih se o vile, kojima sam prije sijeno sa

štaglja skidao, i što sam mogao drugo, nego da se zamislim? Moj Sokol! Je li moguće, da on...? I nekako mi se nije dalo vjerovati... U tim mislima osvanu večer. Sokol bivaše sve nemirniji. Kasao je i njuškao amo tamo po dvorištu, da na jednom odmagli nekamo na drum...

Možda ide sad? — pomislim i bacim u kolnicu vile te udarim naprečac preko oranice prema groblju. Htio sam da onamo stignem prije nego Sokol. Provlačio sam se četveronoške između visoke kukuruze, sakrivao sam se također za grmlje, na koje sam putem naišao, da samo koji puta podignem glavu, tražeći očima Sokola, koji je doista odmjereno tapkao bijelom stazom između oranica. Vidjeh, gdje na mahove postajkuje, ispitujući na sve strane okolicu, da li ga tko slijedi.

Požurih se u velikoj krivulji, da me ne pretekne i napokon se dokradem do groblja. Provučem se sve potrbuške kroz gustu trnovitu živicu, i čučnem upravo u kutu kraj mrtvačnice iza jedne smreke u visoku travu između dva groba. Oko mene sve divlje i zaraslo korovom, sami koso nagnuti i prebijeni križevi, a negdje vrh živice čevrljaju u jatima vrepci i svračci... Čekao sam strpljivo, pretražujući očima njezino dno s jednoga kraja na drugi... Skoro proviri ljepušna smeđa glava na jednom zečjem prolazu upravo sučelice mojoj zasjedi.

Najprije mu je samo glava iz živice gledala, a oči poigravale znaličnošću kao svakoj zvjerki prije, nego ispane iz šikare na čistinu. Onda se protisnuo visokom travom do glavne široke staze i otkasao oprezno sve do očeva groba, koji se jošte žutio od svježe nabacane ilovače...

Što će sada?... upitah se. Sokol uze grepsti obim prednjim šapama, da je zemlja odskakivala u zrak, grepsti i zavijati tihano, drhtavo... Htjedoh, da poletim k njemu, da ga na prsa privinem, stisnem i zagrlim, ali nisam mogao. Bol me je još koji čas zadržala u zasjedi, pa je trebalo dosta snage, da se saberem i u pol glasa zazovem: Sokol!

Ali nije čuo. Bijaše tako zabavljen svojim poslom, da sam i po drugi puta uzalud zazvao: Sokol! Istom na treći poziv osovi glavu, tražeći tko ga zove, a kad je opazio, da mu idem u susret, stade bježati prema šikari do onog zečjeg prolaza. Valjda me nije u prvi mah prepoznao, ali kad ga uzeh sve slađim zovom dozivati, nije ni časa oklijevao, da mi doleti razdragan pred noge, da mi izljubi i ruke i odijelo, što je samo dohvatiti mogao. Znam, da sam ga onda uzeo u krilo, spustio se s njim na očev grob i milujući ga ostao tako do kasne večeri.

Već se ćuk s krova mrtvačnice kroz ljetno veče sablasno oglašivao, kad smo se s groblja vraćali kući...

Tako potraja redom četiri nedjelje, gospodine! Svake večeri polazio je Sokol na groblje u misli, da će svojega doročinitelja iskopati. Uvidjevši konačno, da je svako nastojanje uzaludno, prepustio se tihoj tuzi. Samo se pružio vrh groba i tako na njemu počivao. To čini sada već osmu godinu i za najveće omare i za najveće studeni. Ostane tamo četvrt sata, pa se snuždeno vrati kući u svoj psinac ili u kakav zakutak...

Završi krčmar s tolikim uvjeravanjem, da nisam ni za čas mogao posumnjati o istinitosti njegovih riječi. Moram iskreno priznati, da sam s velikim ganućem slušao tu povijest o Sokolovoj vjernoj ljubavi.

Čudno, skoro bi rekao, mistično raspoloženje, zavladalo je iza toga cijelim društvom, jer je svatko, šuteći, sjedio na svojem mjestu. Doskora je opet zagreblo na vratima, i Sokol je unišao u svojoj smeđoj odori pun snijega, da dobaci samo jedan pogled i nama i gospodaru, pa da se zatim mirno složi u svoj topli zapećak.

... Seljaci nastaviše svoj razgovor, dok je moje oko neprestano počivalo na dragoj životinji, koja je u meni izazivala čitave povorke misli i pitanja o pameti, instinktu i životinjskoj inteligenciji.

Najviše sam dakako mislio o samome Sokolu i o njegovoj vjernosti preko groba.

Pravo je rekao glasoviti prirodoslovac Buffon, da je pas jedina životinja, na čiju se vjernost čovjek može osloniti... I onda jošte imade ljudi, koji jedan drugome za najveću pogrdu dovikuju: ti, pseto jedno!...

Ivan Goranin-Kovačić

KAKO JE IZDAHNULA BURA

Ratari su trojačili po pristrancima.

Ivan Tuča gurne nogom vrata svoje kolibe i, pognuvši se pred dovratnikom, iziđe van.

Vjetar mu nenadano uleti u razgaljenu košulju i stade u njoj prhati kao ulovljena ptica. Zapleo se o runjava prsa i, oslobodivši se, otprhne.

Uvrh krova klanjao se golub golubici. Njihali se cvijet i leptir u sladostrasnom poljupcu.

Tuča, uzradošten mirisima ucvalih trešanja, slatko protegne svoje divovsko tijelo.

Na škripanje kućnih vrata doleti iz staje golema kuja nabreklih sisâ i baci se šapetinama na Tučina prsa.

— Bura! — veselo uzviknu Tuča i čvrsto prigrli životinju.

Dug, mokar jezik zacrveni se radosno.

Kuja se kušala istrgnuti, ali je gospodar čvrsto držaše.

— Ajde, Bura, iskaži se! Navali! Ha, ha, navali, Bura! — Obori!

Nakostriješila se sjajna dlaka pod napetom igrom leđnih mišićâ. Oprezno je kesila zube u gvozdenim rukama najgoropadnija čuvarica i najbrži lovski gonič.

— Pazi, Bura — čuvaj da ne izvrgneš! Ne mori mlade, Bura!

I Tuča snažnim pokretom oprezno povali silno tijelo.

— Oho! Oho! A kuda trbuh, Bura?! Oho, Bura!

Kliknuvši iznenađeno naglo ispusti kuju, koja golemim skokovima upravi štali te luđački pojuri za njom.

Blekne šareno teoce i poskoči na lančiću.

Ali Tuča krene ravno na hrpu stelje, gdje se polegla kuja, samosvijesno podigavši glavu i bljesnuvši žarkim očima.

Gospodar klekne na bujad i lagano se nadnese: na mekanu logu puzalo petero štenadi. Upinjali se o dno ležaja i malim, vlažnim njuškicama slijepo brljahu za mirisom mlijeka. Peli se jedan na drugoga i sitno stenjali.

— Hop! — klikne Tuča i nasmije se grohotljivo jednome malom slijepcu, koji se popeo na svoga brata i onda frknuo poleđaške natrag udno loga.

— Ho, ho, ho! Diži se, mali! Potrči! Ne daj se! — djetinjom radošću tepao Tuča postradalom psetancu.

— Blee! ljubomorno zableji tele i, kao uvrijeđeno, okrene se od Tuče podigavši repić.

A Bura podatno prepuštaše nabrekle bradavice vlažnoj strasti bezubih čeljusti. Svojim ogromnim jezikom milovala je mališe i velike gazdine nadlanice.

Tuna Čoban, seoski bogalj, opružio vrat s praga i viknu Tuču:

— O, Ivane! Zakreni vrat slijepcima, dok svijet ne ugledaju. O, jadan kamen, o jadni ljudi — ohromila općina, kao i ja, eto! Prebio joj Klar nogu Glavanovom drenovačom. O, o, Ivane!

— Evo, Tuna, zapali! pružio Tuča hromcu duhan, znajući zašto Čoban tuguje.

— Hoću, hoću, Ivane; o tužan li sam ti! Znaš, krenuo ja u općinu zarad onoga komada na Ravni, koji mi agranom reformom dodijeliše — pa onda oteše. Krenuh Glavanu, da ga upitam za pravicu, a on meni kratko odreže: Što će, Tuna, tebi zemlja, kad pluga nemaš da izoreš, ni volova da popaseš!? Zato smo zemlju Klaru prodali, neka je njome bar što živiš plaćeno. — O, jadan li se tamo isplakah! Još mi ni ovom nogom ne daju da zemlju dotičem...

— A zašto veliš, da štenadi vratom zakrenem!?

— Ne rekoh u vjetar, Ivane! Došli u općinu na poziv Topol, Kađan i Matus. Kazano im je, da nisu još ni dinara uime lovozakupstva uplatili — i stoga, da je lov Klaru dopao. Stali oni da se kavže s Glavanom, što je bez njihova znanja prodao lov i dao im puške u srez odnijeti. Ne znam, kako je dalje bilo, tek pomislih na te, kada ti je puška — i ralo i volovi.

Digao se Tuča s loga i natmuren izišao pokraj Čobana. Zaputio se Petru Kađanu.

— O, o, jadni puzavci! — mrmljao Tuna štenadi, povalivši se teško na hrpu stelje. Do njega se pružila kuja i zarila mu zube u drvenu nogu.

— Ne će, Bura, oni za drvo... U meso ujedaju, za srce. O, o, Bura, za srce...

Uskoro je g. Klar stao tražiti lovopazitelje. Nitko od gladnih potrebnjaka nije se odazvao pozivu. Ali veleindustrijalac je htio da uposli domaće ljude. Stranac ne bi poznavao zvjerokradice i nihova skrovišta. Stranac nema dousljive rodbine.

I već se g. Klar užestio, što ne dolaze na vabac naletice.

Dometnuo je mjesečnom prihodu godišnju odjeću.

Tako bijahu skršeni upornici.

Jedno jutro uvede Glavan u veliku blagovaonicu dvorca na kliski parket prvu pristalicu.

— G. Klar, naš Miha Rabar — prvi pazitelj! Vjeran kao pseto, žustar kao mačka, mudar kao lija — stara zvjerokradica! — On garantira još za dvojicu!

Šesti dan je Miha Rabar obišao sva sela s dvocijevkom na miški, u zelenom odijelu, s izvezenim hrastovim lišćem na ovratniku i koštanim pucetima. Dokoljenice zaturio u ulaštene sare.

Podjarilo to neke žene.

Sastale se pokarljice na perilu i zametnuše kavgu.

— Laju babe, mile moje, evo — kao ove pralice! A gle, Mihu! Zeleni se kao bor, nove čizme navukao, prebacio pušku preko ramena. Što mu fali? Neka sirotinja sirotuje, neka prkosice budale — a on pušku o rame, zeca u torbak i svakoga mjeseca pare u džep! — Muška glava, tvrda kao kamen, udara o zid. Pokaži mu vrata — slijep je! — izbroji karačica Dana Sečan, raskečivši se nad vodom.

Zastale vodarice s čabrima na glavi, penjući se uzgorice u selo. Pljuštila im voda preko rubova i kvasila obraze, zalijevala grudi.

Bjelasale se u vodi debele noge pralja pod uzgrnutim suknjama.

Okružiše ih žabe i radoznalo izbuljile oči.

— Dobro Dana kreše! — odobri jedna vodarica.

Zaklimaše ostale glavama:

— Kreše! Kreše!

— Kreke! Kreke! — zaređaše važno žabe, zaronivši naglo u mlaku.

Klopot pratljača, uz bučno jezičanje i glasni kikot žena, razlijegaše se perilom.

Još isti mjesec javila se u paziteljsku službu dvojica seljaka. Jože Sečan i Mika Brežan.

G. Klar je stao nanovo ograđeni zvjerinjak oživljavati jelenima, srnama i košutama. Pazitelji su ih naizredice čuvali i hranili.

U Kupu je bacio par stotina ribica za rasplod.

U lovište je pustio nekoliko stotina zečeva, da se razmnože.

U isto je vrijeme pročitao pandur sa crkvenog zida naredbu općinskog poglavarstva »Na znanje i ravnanje općinstva«:

— Svi seoski psi imadu se držati na strogom vezu. Zatekne li se koji od pasa izvan sela, na zakupštini g. Klara, veleindustrijalca i veleposjednika, može ga lovopazitelj smjesta ustrijeliti. Isto tako bit će i s mačkama izvan kučišta. Upozoravaju se napose žitelji, da će sa zvjerokradicama i ribolovcima, prestupnicima lovozakupničkih prava, najstrože, bez ikakvih obzira, postupati.

Pazitelji lova slušali su oštru naredbu.

Veleposjednik je učvrstio njihovu revnost posebnom nagradom: svaki od njih trojice morao je ubijenu psu ili mački odrezati njušku, navesti je na žicu i donijeti je kao dokaz pred njega. Nagrada je iznosila 5 din. po psećem, a 3 po mačjem nosu.

Time su izazvali bijes naroda.

Ljudi se u proljeće nalazili na poljima, a s njima i psi, prateći kola i volove. Lovopazitelji su ih strijeljali ljudima na oči. Događalo se, da su ubili psa čovjeku, koji ga u polju držao za ovratnik. Često su gađali mačke pred kućom.

Za mjesec dana bijaše pas u selu rijetkost.

Utihnulo je sasvim mačje mijaukanje.

Nakotilo se mnoštvo miševa i štakora po smočnicama kuća, vrpoljili se u žljebovima, cviljeli po rupama. Mišomor nije koristio.

Po livadama uhiljadili se poljski miševi. Mišinjaci se crnili po travnicima. Seljaci gazili stopalima sitne potrkušce, koji cvrkutahu po rupama. Drugi put sijali su kukuruz, jer prvi put bačeno zrnevlje, još neizniklo, izjedoše množine glodavaca. I druga sjetva bi uništena. Pšenica i ječam nestadoše na pomolu. Presadni kupus popasoše zečevi. Lisice i tvorci pljačkali su kokošinjce.

Čuvali ih lovopazitelji, štitila ih naredba općinskog poglavarstva.

Ljetno sunce izgaraše kao mučenik na lomači. Pred veličinom njegove boli ognjene vjetrovi i krošnje ustaviše dah. Utihnule ptice.

Zelene planine, lijeno izvaljene, sunčale se slične divovskim pragušterima, nazubljenih hrbata, što spavaju svoj vjekovni san.

Drhtaše usijani uzduh nad žarkim poljima. Vreli, žuti usjevi pušili se poput ogromnih, upravo dopečenih hljebova. Dolina, kao krušnica, po njima toplo zamirisala.

Stazom se vukla Tučina Bura isplazivši dug, crven jezik, kao užaren vrućinom. Isticala je rumene,

od mlijeka nabubrele bradavice — slične velikim ružinim pupoljcima.

Naglo skrene u žito i stade se probijati gustinom. Šuštali su klasovi, krunile se latice maka. Najednom joj postaše kretnje žustre, nagle. Topla zemlja ranoga ljeta zavonjala tragom. Svinuvši snažan vrat pojuri vijugavo usjevom.

Pred njom iskoči zec. Frkne iz gustine i nagne ugarom. Kuja se odbaci za njim.

Prasne puška.

Bura se prevali u skoku i teško bubne o oranicu.

Obližnja šuma muklo zatutnjila. Nad jednim grmom zabijelio se prstenasti oblačić dima.

U busenu na bočini kucalo uplašeno zečje srce.

Miha Rabar iziđe iz skorvišta. Zakroči preoricom i zaustavi se kod lešine. Na širokim prsima životinje poprskala je bijelu dlaku sitna, crvena rosa. Iz nabreklih bradavica kapalo je mlijeko i krv. Miha udari kundakom u golemo trupło. Prebaci pušku o rame i potegnen nož iz korica. Poklekne pred kuju, stisne joj šakama gubicu, a nožem u drugoj ruci vješto zaokruži oko njuške. Na gubici zasrebrenila se pjena, koju stadoše rumenjeti dva tanka traka krvi potekla iz nosnica.

Silno tijelo zadršće grčevito. Miha Rabar otrgne krvavu njušku i kroz nozdrvu provede žicu.

— Evo ti za gazdu — ružu u gubicu! promrmlja.

Pod strašnom krvavom ranom jezivo se iskesiše zubi.

Miha se obazre, obriše krvav nož o mekanu dlaku i onda brzo otkorača njivom. Nestade ga u grmlju.

Pognulo je glavu mnoštvo klasova i kao rane zakrvaviše makovi.

Nebo: saneno oko, umoreno vrelinom dana, zastiralo se trepavicama sumraka. Bližio se selu sve glasniji smijeh i govor vraćalaca: kosaca, goniča i žetelica.

Od kuće, u kojoj stanovaše Ivan Tuča, prodiralo je bijesno režanje.

Kao nož paralo je seosku tišinu strašno, paklensko režanje.

Kako ne bijaše gospodara kod kuće otrčaše nekoji do stana mu, te ne opazivši nikoga pred kućom, pohitješe za zaleđe. Golema sjena bacala se bijesno na zakračunana stajka vrata i, uz potmulo režanje, strugali su resko kruti nokti po krilima.

— Bura pobješnjela! — vrisne netko, razaznavši kuju u sumraku, i bezglavo zagrabi putem. Raštrkali se za njim svjedoci s povicima:

— Bura pobješnjela!

— Bura pobješnjela!

Prepanute matere grčevito pograbiše djecu i zamandališe vrata. Razrakolile se ustrašeno prenute kokoši po kokošinjcima i razdrečaše se djeca po sobama.

Petar Lenac iščupa iz hrpe na drvljaniku kolčinu i pojuri između kuća.

— Pero, stoj Pero — evo Tuče! — razvikali se za njim ljudi, i zaista, kraj njega se nađe zaprepašten Tuča s dvocijevkom u ruci.

Poskočiše za njim.

Zaustaviše se pred kućom.

Grozni, bezobrični lavež izlazio je iz životinje u sve mlitavijem obaranju na vrata — a iznutra odzivala se gladna štenad sitnim, nemoćnim cviljenjem.

— Bura! — vikne Tuča mahnito, a životinja zamukne, odbije se od vratâ i baci se nemoćno pred njega.

Tiho, nijemo režanje pratilo je umorno mahanje repom.

Tuča zanijemi.

Seljani, s kosama i sjekirama u ruci, odrveniše:

Pod strašnom, krvavom ranom na njušci jezivo se iskesiše zubi. Golemim jezikom liznula bi kuja kadikad nakupljenu krv.

U groznoj šutnji čuo se samo sve tiši i tiši lavež gladne štenadi.

Tuča nijemo uperi pušku preda se i odapne:

Kao strašna prijetnja zagrmi tutanj — i još se dugo razlijegaše planinama.

— Živina! — izbaci drhtavo Petar Lenac — da barem nije s patronama štedio!

— Ne bi se digla, da joj nije njušku skinuo, nadoda netko.

Negdje u mraku glasno zaridala žena.

Tuča naglo odbaci pušku, trgne sjekiru iz nečije ruke i otrči nizbrdicom.

— Isuse! — zavapiše žene, a nekoliko muškaraca se otisne za njim.

Tužnim, dalekim mukanjem javljahu se goveda s pojila.

A. G. Matoš

KIŠA

Sunce, pravo južno sunce, sunce kao u Provansi i Lombardiji, sunce bijelo i živo, te je i sjena tanka i plava kao škuro sunce zimsko. Sve je mrtvo, pospano od sunca, osim muha, što na Jelačićevom trgu dolijeću od svog objeda na piljaričkom stoliću i umorno padaju pred kafanu s umornim, dremljivim konobarima. Pred polaispijenom kafom puši se od vrućine stari, debeli gospodin. Purgar, penzionirac? Ne znam. Sivi alpaga-kaput, bijele hlače, vrat broj pedeset, stari panama-šešir na zatiljku. Zadrijemao, a novine se s rukama polagano spuštaju na stol.

Cinkuš sv. Kralja pjeva, da su već dva sata.

»Faunovo popodne«. Stari drijema i sanja. Vidi sebe u vodi, ugodnoj i mekanoj kao svila. Na obali oleandri, crvene ruže, pa jagode, trešnje i žute naranče, u tihoj, blagoj glazbi vjetra kroz Eolovu harfu. U mekanu, bistru, mlačnu vodu ulazi divna, bijela, naga žena. Od nje zadrhti list, voda i zaneseni čovjek penzionirac.

Dok se sve to događa, odnekale iz Duge ulice zaluta u kafanu malo dosadljivo psetance. Krije se

pod stolovima i traži kao da je izgubilo novčarku. U nervoznoj užurbanosti doskakuta do nogu usnulog Fauna, stanenjuškati i digne nogu —

— Kiša! — zavapi probuđeni penzionirani Faun, na veliko čudo dremljivih gostiju i dotrčalih konobara.

— Ah — zadrijemao sam, starost, vrućina, mi debeli ljudi, događa se to, poslije ručka ne treba u kafanu! — ispričava se sav uzrujan, crven i smeten, a mali zlobni Fifi trči lijeno, na tri noge prema Ilici i zlobno laje na automobil, s kojega se vije elegantna modra ženska koprena, kao barjak, kao neviđeni, daleko modri barjak, kao čarobnost tuđine, svježine, vedrog neba, kretanja, putovanja . . .

Fran Mažuranić

MOJ PAS

I' interprète tonsjours la mort par la vie.

Montaigne, Essais

Imađah psa, Vukodlaka. Rado sam ga imao.

Bio je grd. Možda sam ga zato i ljubio, što je bio toliko grd, — tako mi ga bar drugi mazili ni kvarili nisu. A bio je vjerniji i bolji od mnogoga lijepoga psa . . . Ni lijepi ljudi nisu uvijek najbolji.

Dolutao bijesan pas u kasarnu i poujedao više pasa. I mog Vuka je ujeo.

Došla stroga zapovijed, da se ujedeni psi živoderu uruče.

Nisam se mogao odlučiti, da moga dugoljetnog, vjernog druga — predam krvniku. Odlučih ga sâm ubiti.

Izidoh na tratinu s nabijenim revolverom. Pas za mnom. — Ulovim ga za ovratnik. Hoću da pucam, ali ne mogu da gledam — to vjerno, bezazleno oko . . . Okrenem se na stranu i pucam . . . Zlo sam

pogodio: iz boka mu teče krv a on miran, — niti zalajao, niti zacvilio nije!

Gleda me tužnim izrazitim okom, kano da me pita: »Što sam ti sakrivio?«

Drugim zrnom mu smrskah glavu. Pade. U smrtnoj se borbi do mene dovuče .Maše repom i liže mi noge. U očijuh mu još titra onaj izraz: »Nisam kriv...« Oko mu ugasne... Mrtav je.

Bilo mi je, kano da sam najboljeg prijatelja ubio — — —

Te večeri nisam jeo, — a vidio sam njekoga velikim tekom jesti, izakako je svoga druga, moga prijatelja, ustrijelio...

Dakako — po svih pravilih!

Andrija Milčinović

TIRASOVA SMRT

Proljeće. U jednom dvorištu miluju se dva rascjetala stabla, medju četiri visoka, sura zida. Od nekuda s daleka — s vojničkog vježbališta — dolijeću limeni, svijetli zvuci vojničkih trubalja. To trubljači uče signale, a kraj njih teče široka rijeka.

Sunce. Zrak drhće od svijetla i trubljinih zvukova. Ulicom prolaze teška teretna kola sa širokim podom i na njemu, osim kočijaša, dva radnika.

U košuljama su. Sunce ih škaklje i oni počinju da se igraju s onim krupnim radničkim rukama. Najprije crni stavi ruku plavom na rame, strese ga, onda se plavi okrene, pogleda ga, uhvati ga za glavu i oni se povale i igraju, kao mlade životinje. Kola sporo odmiču dalje. Na čistom, modrom nebu plovi bijeli oblačak...

Proljeće.

Na prozoru visoke dvokatnice, u drugom katu, leži veliko crno pseto.

I njega sunce draška, oblijeću muhe, ali ono leži nepomično, dostojanstveno. Položio je glavu na prednje šape i gleda.

Njemu nasuprot na prozoru lelija vjetrić bijelim, prozirnim zastorom, negdje u dnu ulice zadjoše kola za ugao, a ispod njegova prolaze ljudi. Sijedi penzionirac, žuta gospođa i pjestinja s djetetom.

I on ih gleda sve jednakim mirom, jednako pametno ili glupo, jednako pozorno ili nehajno, kao da se svi oni i njega ne tiču.

Ovako umije on preležati i sate, zureći neprestano preda se. Kao da je potpuno otupio za sve, što prolazi ispod njega i ispred njega.

Crni, mirni, dostojanstveni Tiras.

Gospodski Tiras! Njegova se dlaka sja, uši su mu pristrižene, a jednako i rep.

Onda naidjoše jednoga dana školska djeca. Bučila su divlje i objesno i ustaviše se pod njegovim prozorom.

Tiras ih je neko vrijeme gledao, onda je stao ćuliti uši, pa kad se nijesu smirili, nije se mogao svladati i — zalajao je. Činilo se, kao da Tiras i ne zna lajati, a ipak je u njega bio neki krupni, malo promukli glas.

Djeca se zgledaše i spaziše ga. Stadoše mu štošta dovikivati i nijesu mirovala dok ga nijesu razdražila.

Od onda Tiras nema mira. Svak put kad idu iz škole, zaustave se pod njegovim prozorom i zabavljaju time, da ga nadraže. Ne ostavljaju ga, dok gotovo ne pomahnita od bijesa, pa ga ili tkogod zovne u sobu ili inače ukloni s prozora.

I danas je tako. Djeca su se opet zaustavila pod njegovim prozorom i bacaju u zrak neku krpetinu, što su ju gurajući s nogama dotjerali dovle i sada se raduju što Tiras bijesni.

On kesi na njih i na krpu oštre, bijele zube, dlaka mu se već po hrptu nakostriješila i laje, laje, da sve odzvanja. Ali danas nema nikoga tko bi Tirasa pozvao u sobu, ili inače umirio i uklonio.

— Skoči dolje, Tiras! Skoči dolje! — viču djeca, skaču na jednoj nozi, udaraju rasčupanu krpetinu i ona leti sve više, sve bliže Tirasu. A Tiras laje, laje! . . .

I tada se dogodi nešta neobično. Tiras, koji je uzdržao već mnogo takovih nasrtaja, koji i u najvećem bijesu nije nigda zaboravio, da je na prozoru u drugom katu, a ne na zemlji, Tiras je to ovaj čas zaboravio. Zaslijepljen bijesom, on je obnevidio, izgubio ravnotežu — tko bi znao što je bilo — tek njemu se izmaknulo ispod nogu sigurno tlo i čas kasnije ležaše na pločniku razmrskane lubanje i skršena vrata.

Kako se je to dogodilo, to ne bi nikada mogao nitko pod sigurno ustvrditi . . .

Djeca se u prvi čas zbuniše, ali onda u njima prevlada radoznalost. Potrče do mjesta na kom je ležao Tiras i opkole ga.

To više nije bio onaj Tiras, onaj lijepi, crni Tiras iz drugoga kata, s bijelim oštrim zubima. Nije bio strašan i ništa na njemu nije izazivalo. Ležao je mirno i nijemo. Još se nekoliko puta trznuo, izvrnuo oči i smirio. Tiras je poginuo.

Djeca su ga gledala. Na njihovim je usnicama još lepršao poziv — skoči dolje! — a lica su im gorila, da njihova malena srca žale Tirasovu smrt.

Tako je jednog lijepog, proljetnog dana poginuo crni i mirni, a ipak bijesni i divlji Tiras, od vike lude i objesne ulične dječurlije.

Vladimir Nazor

ŠARKOV BRAT CRNKO*

Šarko priča:

Došao sam na svijet godine 1920. u daščari na dnu parka pokraj mora.

O svome ocu nisam nikada ništa doznao, a majka mi se zvala Lila, malena kuja žute dlake, hitrih tankih nogu, nemirna i umiljata. Doklatila se odnekuda u

*) Vladimir Nazor: Šarko, pričanje jednog psa: II poglavlje.

stari park ovoga još starijeg bivšeg samostana i oštenila se pokraj zida pod krovom daščare. Bilo nas je šestero nezgrapnih, slijepih i uvijek gladnih psića. Ja sam bio najslabiji u tom guranju, pa i najmršaviji i najgladniji.

Ne ću da nadalje potanko pričam o dvorištu pred novom štalom i o zgodama i nezgodama mojih prvih dana i mjeseci. Reći ću samo, da su zidari razgrabili i odnijeli moju braću, i da je moje majke najedamput nestalo. Ostao sam sâm rastući naglo i prionuvši sasvim uza Nj.

Jednog dana pobjegao sam iz kloštra preplivavši mrtvi potok, što ga dijeli od grada.

Zaželio sam vidjeti Crnka, onog veselog psića, koji je od sve moje braće najviše ostao u domu, pa ga ja jedinog još dobro pamtim. Znam zidara, koji ga je uzeo, i dvorište gdje stanuje. Nekoliko sam ga puta i sreo na ulici.

Htio sam ga vidjeti i pitati ga, jesam li još uvijek pravi pas, Lilin sin i njegov brat.

I ako su me razni mirisi i žamori napastovali da skrenem s puta, ja sam išao ravno u gornji dio grada, gdje su kuće stare i malene, al ima zgodnih avlijica i zakutaka u tijesnim ulicama. Umakao sam sretno nozi, koja me je htjela udariti, i kamenu, koji me je gotovo pogodio, dok sam stignuo k zidarevu dvorištu.

Crnko me prvi čuo i odmah skočio, sav bijesan.

Ja sam se bacio na tle, predao mu se na milost i nemilost.

Njegova je ljutnja odmah klonula. Stao me njušiti.

Nije znao, što bi, dok mu ne rekoh:

— Crnko, mi smo iste krvi.

— Ti ugodno vonjaš — odgovori on. — Možeš ući.

Vijali smo se neko vrijeme po uskom dvorištu te umorni sjeli pred stubištem doksata, koji je vodio u kuću.

Sad sam istom u polumraku vidio, kako je Crnko mršav, s kožom bolesnom i zranjenom, nešto manji od mene.

Zar su vrata dvorišta svu noć otvorena?

— A čemu ih zatvarati, kad je dvorište prazno, a ja sam tu?

— Čuvaš čitave noći?

— To zavisi o mom želucu. Ako sam gladan, idem po hranu.

— Ideš po hranu?

— Kad mi je gospodar ne da, idem je sâm tražiti. A to je gotovo uvijek, pa i noćas.

— Loš čovjek?

— Nije. On još ne smrdi. Ubilo ga vino. I sad je u krčmi.

— Tuče?

— Tuče. Ali nikada, kad je trijezan. Grdi i psuje, no me ipak voli. Siromah!

— A sjećaš li se onog drugog, iz kloštra?

— Jedva jedvice, Ne znam više, kako vonja.

A pamtiš li kloštar?

— Slabo ga od prije pamtim, al ga znam. To je neka velika tamnica okružena visokim zidom i puna dječurlije. Čujem katkada, kako u njoj laješ.

— U njoj je dobra hrana, a On je ...

— Kojeśta! ... Idi sa mnom.

Izašli smo iz dvorišta i spustili se prema moru presjekavši nekoliko ulica.

Ušli smo u predjel, gdje su mnoge gostionice i hoteli.

Crnko me vodio izbjegavajući rijetke prolaznike i još rasvijetljene kuće. Dizao je neprestano nos uvis hvatajući jedva osjetljive mirise i šuljajući se sve opreznije.

— Tvoj je nos otupio u onom kloštarskom parku, gdje duha od lovorike omamljuje, a ružmarin vonja po mišjoj mokrači. Oslabio ti je i sluh slušajući prečesto i predugo lupu valovâ o grebenje ispod doma. Ti sada ne osjećaš mirisa, što nam dolazi preko toga zida. To je stražnje dvorište hotela »Rojala«. U

njemu su škrinje pune otpadaka večere. Al u to dvorište nikako ne možemo. Čuješ li taj šum tamo s druge strane. Metu gostinjsku sobu u pensionu »Ka Galebu«. U njemu jede neko društvo gospođâ, koje se pitaju ponajviše kolačima. Kakve li će slatke mrve i korice izbaciti sada metle na ulicu!.. Potražit ćemo ih kasnije. Amo, nalijevo!

I on se provere kroz rupu u plotu i povede me iza malene ville.

Neko je vrijeme gledao i prisluškivao. Kad vidje, da je sve tiho i zatvoreno, skoči sa zidića, pođe prema kutu kraj drvarnice i stane razmetati nogama i njuškom nekakav stog.

Puhao je njušeći, hvatao zubima i griskao, al opet bacao iz ustiju:

— Proklete sluškinje! Poškropile nečim gnusnim, pa se ne može progutati. Pfuj!

Zaboravi svaki oprez i stane bijesno premetati stog kopajući nogama sve dublje.

— Huš! Iš!

Otvorio se prozorčić u prizemlju, i bradata glava razjapila usta, pokazala zube.

Crnko se nije prestrašio. Još je neko vrijeme kopao i tražio. Netom onda, kad se na prozoru pokazala i ruka s nečim u šaci, skočio je na zidić, odveo me odanle.

Ščučurio se nasred puta, da grize i guta nešto, što bijaše ponio sa sobom.

Kada dovrši, reče:

— Vidiš, pravi se pas ne smije lako prestrašiti. Do zalogaja sam ipak došao. Mogao bih ti pokazati još desetak ovakovih mjesta, al moramo drugamo. Naprijed! Čeka me važan posao.

I on me odvede preko nekog vrta dolje na igalo, gdje je prevrnut čamac ležao pokraj žala i ceste uz more. Obala je bila pusta, udaljene kuće zatvorene. Svi su fenjeri bili utrnuti, ali se ipak dobro viđalo u svijetlu lađicâ svjećaricâ, kojih se dug niz blistao na moru.

On ponjuši čamac i zemlju naokolo:

— Ribari su ga danas povukli na kraj i mazali katranom. Ovdje su i jeli, al nigdje ni mrve hljeba.

— Ti misliš na želudac, i kad nisi više gladan, — rekoh mu ja.

— Pravi pas mora uvijek misliti, kako će napuniti želudac. Drugih misli za njega nema. O gospodaru ne treba misliti. On je i tako uvijek u glavi, u nosu, u čitavoj krvi.

— Crnko, brate, mene upravo muči misao, da mudrujem i mozgam, kako pravi pas nikako ne bi smio.

— Misli su za mačke, a za nas su djela.

Ležali smo jedan kraj drugoga okrenuvši leđa k moru, jer je on neprestano gledao gornji kraj ceste rasvijetljene lađama svjećaricama. Na svaki žamor s one strane gata Crnko bi se uznemirio, digao glavu, naćulio uši.

— A o čemu ti to misliš i mozgaš?

— O svome gospodaru.

— Zar ti ne prija više njegov vonj.

— Oh, ne! On mi sve ugodnije miriše.

— Onda je u redu. Na sve se drugo nemoj obazirati. Ni o čemu nemoj misliti. Tebe mora voditi njuh, a ne misao; nos, a ne mozak. Drži se svoga gospodara, sve dok ne osjetiš da je počeo smrdjeti.

— Al on me naučio misliti. On je sâm čovjek, koji malo radi, a mnogo razmišlja.

— Zar te naučio stajati na stražnjim nogama, kucati na vrata, nositi što u ustima?

— Ne. Moja je nesreća mnogo veća. Znam mišlju mjeriti i vagati. Ja više ne pratim njegove korake onako, iz navike, nego ih slijedim, da o njima razmišljam. Spopada me veliki sram, jer mi se sve čini, da nisam više njegov pas, nego sjena, koja ga uhađa. I rekao bih, da je on sâm kriv svemu tome, jer je prenuo u meni nešto, što nije pasje. Naučio me — i ne htijući — koječemu. On je neki čarobnjak, koji dava dušu stvarima, preobrazuje ljude i životinje.

Kao da se u meni tanji ono, što veže psa za gospodara, i nastaje nešto drugo, čega sam se počeo plašiti.

— Stani! Govoriš ludosti, koje ne mogu ni razumjeti. Ima tome lijek, siguran, nepogriješiv.

— Reci ga.

— Napravi mu kakvu psinu; pusti, da te pošteno izlema.

— Napravit ću.

— Ne bude li to pomoglo, bježi od njega. Čuvaj svoju pasju dušu. I ja svoju čuvam.

— A kako?

— Vidjet ćeš odmah.

On se bijaše dignuo i upr'o oči u gornji kraj ceste. Neko je vrijeme stajao nepomičan, sav napet. Najednom zacvili i poče se potrbuške verati prema cesti.

Neki se čovjek približavao gegajući i popijevajući. Dolazio je iz krčme pokraj mora. Mahao je rukama, klecao koljenima. Njegovo je pjevanje bilo sad urlikanje, a sad opet stenjanje isprekidano mrmljanjem i zviždukanjem.

— Pfić! Pfić! Lopove crni, jesi li već tu?

A Crnko mu se približavao, umiljavajući mu se.

Kad ga pijani zidar ugleda, stane nasred puta, naheri glavu:

— He! Tako ti čuvaš moje dvorište, skitalice, bitanga noćna? Zar misliš, da bez tebe ne bih znao kući? Svake si mi subote, u ovaj čas, za petama, vukodlače. Ubit ću te. Kunem se . . .

Čovjek dignu u vis ruku, al zbog te kretnje izgubi ravnovjesje na klecavim koljenima. Zatetura i pade.

Zidar zastenje. Crnko se dovuče sve do njega, kao da bi ga htio tješiti i pomoći mu.

— Ha, lopove! — zaurla čovjek pa se obori šakama na životinju.

Lupao je nemilosrdno. Crnko je cvilio, a jedva se otimao.

Čovjek se dignu prije na koljena pa onda, s mukom, i na noge.

— Čuj, crni vraže! Kunem se pred Bogom i ljudima, da ću te sjutra živa oderati. Živeš od moga truda, a krv mi piješ, na zemlju me rušiš. Amo, da te ubijem!

Crnko je išao natraške pred njim, mamio ga što dalje od ivice i od mora. Kada stigoše kraj prevrnuta čamca, on razdraži još većma gospodara, samo da ga privuče na puteljak, što je vodio u gornji dio grada.

Ja sam stajao pokraj čamca gledajući tu igru.

Napokon ih nestane u mraku.

Htjelo se dosta vremena, dok sam mogao razabrati po zidarevu klicanju i Crnkovu lajanju, da je mome bratu napokon uspjelo povesti pijanoga gospodara u tijesno dvorište one malene kuće na rubu grada.

❁

Sutra ujutro vratio sam se u dom preko potoka, za vrijeme osjeke, pa sam se do grla zablatio.

Takav sam nahrupio kao vjetar u gospodarev stan i stao se valjati po sagu.

On je izašao iz spavaće sobe, uhvatio me ljevicom za kožu na šiji, dignuo desnicu.

Na prvi udarac ja sam zarežio i iskesio zube.

Sad je on istom planuo.

Udarci počeše padati, česti i žestoki.

Bio je to prvi put, što me udarao dlanom svoje ruke; one ruke, koja me toliko puta tetošila; onim dlanom, s kojega sam toliko hrane okusio.

S početka sam osjećao ljutu tjelesnu bol, no doskora se uvuče u nju neka čudna lagodnost, neko uživanje, pa naslada i blaženstvo, koje izmami iz moje nutrine slatko, gotovo ljudsko cvilenje.

On prestade, sav u čudu.

.....

Od toga događaja gospodar me još više zavoli, a ja postadoh iznova bezbrižnim i nestašnim psićem. Ne proučavam i ne uhađam više svoga gospodara, ne mučim se mislima, što nisu za me. Ja ga samo gledam, obožavam; i radujem se životu obasjanom suncem njegove milosti.

VUČKO

Ovolišni je bio kad ga je braco, jednog sutona, u naramku donio kući

— A đe nađe to štene? — Pitao ga je ćako.

— Dali su mi ga Vuletići ovi! Tu ispod Velebita!

— Jedna briga više!

— Prebrinuće se!

— Pa, nek' ti bude!

I zbilja se braco mnogo brinuo za to štene, — što se Vučko zvalo. On ga je hranio, pojio u dokolici se igrao s njim, spavao s njim, vodio ga sa sobom u njive, u polja, i kad bi se taj Vučko umorio, smalaksao, braco bi ga uzeo u naramak i nosio ga.

— Ma, što si se prilijepio uz to štene, ako Boga znaš? — prekorevala bi ga maja blago.

— A — eto! — odgovorio bi braco vedro, i slegao ramenima.

I dok to tako, dotle je taj Vučko rastao brzo, naglo, i kao iz vode, i postao nekako veliki, jak, krupan. U prsima širok, snažan, a prama stražnjim nogama sve uži, tanji, skladniji. Crnosiva, odugačka dlaka posula ga je i polegla se po njem mazno i mekano. Okratke uši otišle u šilj, i vječno u nekom nemiru i trzaju, i vječno na oprezu. Iz velikih nažutih očiju prelijevalo se toplo predanje i dobrota: samo u času kad bi osjetio da, još poizdaleka, prolazi ili dolazi ko tuđ, udesio bi mu se, — od glave pa niz cijeli hrbat — nakostrešila dlaka, a oči bi mu prelila neka mutnoća, iz koje bi se presipala strašna ljutnja i bijes.

— Nasrnuće na koga i rastrgaće ga! Vuk, mrki vuk! Vezati ga treba! — naređivao je čako braci.

— Mučno je biti vezan! — odgovarao je braco.

— Velim, vezaćeš ga! Razumio si?

Valjalo je slušati. I dok je braco, — u dnu avlije, kraj štale, — vezao Vučka, vidio sam, kako su se braci zamutile oči, i čuo, kako Vučku, — onako milujući ga, i gladeći ga, — došaptava:

— Tako sad! — Al' ništa to! Ništa to!

A Vučko se umiljavao i povijao pod njegovim dlanom, i kad ga je braco još jednom pogladio i otišao, Vučko je geldao za njim, a onda se, — kao da zna što se s njim zbilo, — makao, okrenuo se oko sebe, legao, položio glavu na prednje noge, i duboko i bespomoćno uzdahnuo.

I, možda, baš zbog tog, što je Vučko bio na vezu, braco, kao da ga je još jače zavolio, i kao da mu je još više omilio. Svako bi mu jutro prilazio, donosio mu jelo, gladio ga i milovao, i razgovarao s njim — dugo. A Vučko bi se, — uz radosne cikove, — propinjao, zaskakivao na nj i pripijao se uza nj, trepereći sav.

Nije bilo daljine iz koje on ne bi osjetio bracu, i po njegovom iznenadnom radosnom ciku i nemiru znali smo da braco dolazi, — ma da je bio još negđe u dnu dolova. I kad bi braco ušao u avliju, prvome bi njemu, Vučku, prilazio, i opet bi nastalo propinjanje, zaskakivanje, glađenje i razgovor:

— Nu, što? Dugo se bio sâm? A? Neka, neka! Evo mene!

Tako danju, i tako svaki dan. A kad bi se povio prvi mrak, — i ćako je znao, i maja je znala, i svi smo znali, a da o tom nikad nijedna riječ nije pala, — da će se on, braco, u prvom komadu noći, iz pojate prokrasti, odvezati Vučka, i s njim otići u dolove, u naviljke, k potoku na sastanke, i da će tamo lutati s njim po mjesečini, — i ko zna, — do koje doba.

Al' jednog dana prozujio je selom glas pun strave. Pas starog Jevrema Lukića, onog što šepuca na lijevu nogu, pobjesneo je. Ujeo i jedno dijete. Dijete odnijeli u grad, u bolnicu. Psa ubili. Cijelo se selo prenerazilo, ustrašilo. Maja pogotovo. Snebila se, krstila i molila se Bogu. Meni nije dala od sebe, i nikako ne u avliju, gđe je bio Vučko. Silan strah, da bi i taj Vučko mogao pobjesniti, i, onako bijesan, ne daj Bože, nasrnuti na koga od nas počeo ju je komadati, ništiti.

— Gospode, sačuvaj i sohrani! — uzdisala je i krstila se.

I ma da ju je braco tješio, što je bolje mogao, njoj kao da je istom odlanulo onoga dana, kad se, u hrpici ljudi, pred kućom pojavio šinter, da odvede Vučka, i da ga ubije.

— Pas taj, kao i svi psi, što se noću skitaju, moraju da nestanu! Tako je naređenje.

Ćake nije bilo kod kuće taj dan. Maja je izišla i uputila ih na avlijska vrata. Svi koliko ih je bilo nagrnuli su tamo. Prokrao sam se, i pošao i ja za njima.

Na avlijskim vratima stajao je braco. Onako visok, žilav i jak, izgledao je još viši, jači. Stao je na vrata, i zakrčio prolaz.

— Nu, — javio se šinter ponešto osoro, — makni se da prođem!

— Kuda da prođeš? — zapitao ga je braco, i gledao ga. Oči su mu gorile.

— Izvršivam naređenje, — i ne šali se!

— Nema šale!

— Puštaj me da prođem, velim ti!

— Samo preko mene mrtva!

— »A, — šta tu! — prezrivo i nasilno izbacio je šinter, i desnu ruku prebacio braci preko prsiju, da ga ispred sebe makne, ukloni.

Braci je u tom času šiknula krv u glavu. U jednom trenutku pokrenuo je sa sobom, strgao šinteru pušku s ramena, i bacio je negđe u po avlije. I kao pobješnjela zvjerka zgrabio ga je lijevom rukom za prsa, a desnom izmahnuo, i grčevito stegnutom šakom, ko gromom, udario ga je među oči jedamput, — i onda još jedamput.

Šinter se zanio, poljuljao. Iz nosa i usta provalio mu je jak i gust mlaz krvi. A onda je klonuo i počeo se rušiti . . .

Ovi drugi prihvatili su ga, uzeli na ruke i ponijeli ga.

Nastala je strava . . .

A čas kasnije, hvatala se maja s obje ruke za glavu, vrzla se po ognjištu kao sumanuta, i jaukala:

— Kuku meni, — kuku meni!

Bilo mi je da proplačem za njom. I kad već ćake nema da je utješi, neka bar on, braco, bude tu uza nju, da joj olakša.

Pošao sam da ga potražim.

Još s praga vidio sam kako se Vučko propinje i privija uza nj, a on kako ga gladi, miluje i nešto mu kao govori, tepa.

— Braco, — zovnem ga.

On se okrenuo i pogledao me. Ne znam, — al pričinilo mi se, kao da su mu oči suzne.

— Dođi!

— Eto mene! Odma' ću ja! — javio se nekim čudnim glasom, da mi ga je bilo žao.

A kad sam se vratio u kuću, maja se povila, kao prelomljena sjedila je kraj vatre, zaturila glavu u dlane, i zašutila. Ja sam se savio kraj nje.

Odjednom je iz avlije odjeknuo prasak. Trgli smo se. Maja je uzrujano i ustrašeno ustala, i kao u omaglici zaglavinjala na vrata — u avliju. Ja za njom.

Blijed, skoro siv, stisnutih vilica, i nekako sav rasut, stajao je kraj plota — braco. Kraj njega na zemlji šinterova puška.

A tamo, kraj štale, ležao je Vučko protegnut i — mrtav . . .

Đuro Vilović

KRIŽ NA ŽALU

Na bijeloj, vijugavoj cesti pojavio se Ćuko. Stari olinjali pas grbav, raznobojna runa, klepavih ušiju i djelomično izgubljena repa. Nosio je pospane, krvave oči, nosio ih je prosto, one kao da ga nisu vodile.

Pojavio se na bijeloj cesti, protrkao nekolikim zavijucima i stao na raskršću. Oko njega je pjesma zvona sa zvonika u uskrsnom jutru dizala selo, umivala ga, vedrila i lakšala. Pod pjesmom pjevali su bijeli pločni krovovi, bijele grane procvalih badema i bijela cesta, koja je uvirala u daljine. Raspjevala se

sva strmina od gole planine do obale obrasle mekim borom, mirtom i maslinom. Sve je pjevalo u pjesmi uskrsnog jutra, u nutrinji, intenzivno, bezglasno. Selo je zaplovilo u proljeće, koje je uvodila pjesma zvona, prihvatio blagdan i bijelo cvijeće po strmini.

Ćuko je uturio oči u seosko proljeće, a onda kao da se je prenuo, zažmirio niz sve vjetrove, niz sve puteve. Bilo mu je nekako čudno i neobično.

Danas još nije čuo ni jedan jedini povik:

— Ćuko ide . . .

— Evo Ćuko, udri . . .

Nije pao za njim još ni jedan kamen. Prosto danas nije vidio ni kamena ni seoskog derana.

Ćuko se je vrlo začudio na raskršću.

— Kakva je to promjena u raštrkanom selu na strmini?

— Možda su gladni? Svi bolesni?

Ćuko se gane i potrči bijelom vijugavom cestom do prvog komšiluka.

— Bit će da jedu?

Bude mu nekako milo oko srca. Već je gledao, kako djeca jedu na dvorištu. Nekomu je od njih ispao komadić kruha, nekomu se omaklo i nešto mesa i zaprljalo se u dvorišnoj zemlji.

Umorne, krvave i pospane se pseće oči zaliju svijetlom. One se tek sada rastvore i povedu psa sa ceste oputinom do komšiluka. Brzao je kao uvijek. On uvijek ide trkom. Trkom projuri cestom, trkom se pojavi na nekom dvorištu, obiđe po njemu tražeći, gdje su djeca jela. U trku zgrabi izgubljeno, u trku pojede dohvaćeno . . . U trku ga nestaje, da se za čas ugleda u žurbi na zavoju ceste, kako nemarno vuče djelomično izgubljeni rep.

Svakog dana protrkuje selom, svugdje se viđa i svugdje ga odmah nestaje. Kao neki nemirni, nestašni vir vjetra. Svemu se približi, sve dotakne, sve oživi i brza uvijek dalje. Ne zna mu se za čas ni vrijeme, kad će doći, a često dolazi. Na trku hvata, u trku odnosi. Nitko mu nije gospodar. Na toj strmini ga nitko ne voli, a ni on nikoga. Ne zna da maše repom, ni pred kime ne obara pogleda.

Očekuje samo neki izgubljeni komad i odbačenu kost, pa vrlo mnogo kamenja, što na njega nabacuju seoska djeca . . .

— Evo Ćuko, udri . . .

— Udri ga, udri . . .

Od cijelog seoskog razgovora pozna samo te dvije rečenice.

Dotrkao je pred prvo dvorište i zirne unutra: na dvorištu je jelo jato djece. U rukama im bijeli kruh i šarena jaja.

— Evo Ćuko, udri . . . Povikaše djeca i poskakaše.

— Udri, udri . . . Povikaše i dječji stariji, pa i pomogoše djeci.

Oko Ćuke pade gomila kamenja: oko njega, ispred njega, po njemu.

Danas su ga tukli i stariji. Besposleni su, pa da se zabave.

— Udri ga, udri . . .

— Aha, u glavu ga je, u glavu . . .

Danas su ga tukli svi, ali ga nisu dotukli. Ćuku je spasio trk i bijeg.

Opet je zastao na bijeloj vijugavoj cesti. On je razmišljao: a što je to danas u selu, da me tuku i stariji?

Ćuko nije mogao da se dosjeti, što je to danas u selu, ali je vidio, da je danas tamo neki neobični dan.

Svi su ljepše odjeveni i svi jedu mnogo više i mnogo polakše nego drugih dana. Danas ga naganjaju i starjii.

Iz dimnjaka, nad pločnim krovovima izvija se svugdje plavi dim i hlapljivo plovi k visinama. Miris tako rijetkih jela ispunja sav prostor, puna ga je i vijugava cesta oko Ćuke.

— Tamo mora da je neki veliki događaj, veseo svakako.

Selo miruje, mrtvuje i jede.

I Ćuko bi htio da jede, on nikad nije dosta jeo.

— Barem, da odu sa dvorišta?

— Što je to danas, da nikuda ne odlaze? Baš danas kad je toliko hrane po dvorištima. Ni stariji u vinograd, ni mali u školu?

— Mora da je neko veliko veselje.

Taman, hrapav, prnjav i raskuštran pas pojuri.

— Kuda ću?

On uvijek traži: kuda će, a rijetko dobro pogodi. Da okrene niz strminu k moru? Tamo su ribari, tamo su ljudi, kojima selo kaže, da ih je more uzelo i o njima ne vodi brige baš kao ni o psu sa djelomično izgubljenim repom. Kaže im, da su dangube, gladnici. Selo se smije njihovu gladu i nekad netko, kad je sit, osjeti, kako je sretan, što nije među njima. Oni ne dolaze k selu, a kad bi došli, selo bi ih popratilo, kao što poprati Ćuku, olinjalog psa.

Oni su tamo dolje, na obali. Tamo je stari Matko, koji vječno lovi na povraz i svaki put mu dade ribe, što mu preostane od meke. Tamo su mladi Garain i Džin, koji sa obale nikuda ne odlaze. Oni mu ostave riblje kosti i po neku riblju glavu, pa mornar Andraš, koji plovi pod jedrom samo kad mu ugode vjetrovi. Kad vjetrovi nisu pogodni, sjedi na krmi i zibaju ga valovi. Andraš mu nekad i mesa ostavi.

— Ćuko, gdje si, baš sam te čekao? Evo uzmi . . .

— Što si prljav Ćuko, daj da te okupam.

— Nađarilo te selo buhama. U more, da spereš selo sa sebe. U more! . . .

Govore mu oni, koji ne vole selo. Nahrane ga, okupaju ga i puste ga da sjedi ravno u sredini njihova skupa.

U času, kad je ćuko bio u pokretu, da sa ceste zakrene strminom k moru, dopre mu do pseće njuške miris kuhane šunke. Tako jak i intenzivan miris, da od napetosti svih žlijezda i ganglija zastenje kao da ga hvata hropac i iz očiju mu se niz rutavo lice spuste dvije goleme suze. Taj miris mu skrši prvi pokret, zatalasanu kretnju i zaustavi ga, da ga opet stavi u gibanje i okrene tragom mirisa od kuhane šunke.

Našao se pred dvorištem i mogao je još neopažen da mirno gleda kroz ogradu:

Na klupi se opružio gazda, pokraj njega se opružila klupčica, a na njoj ogroman pladanj sa šunkom u zamrzloj masti . . .

— Sve mu je to preostalo? On to više ne može ni da dotakne?

Gazda se zadovoljno protezao na klupi, gledao ravno k suncu i bio toliko sretan, da dugo nije mogao ni u nebo da gleda. Rukom je prelazio preko ispupčena trbuha, blago ga tapšao, kao da se s njime nijemo razgovara.

Djeca su za kućom tucala jaja i svađala se.

Ćuko je čekao. Računao je, da bi gazda mogao i da zaspi. Nije nikakva rijetkost, da dobro nahranjeni gazda zaspi.

Skoro su bili svi znakovi, da je gazda zaspao. Prsti, koji su igrali nad želucem, potpuno su se smirili, ležali su tako spokojno i mirno kao i gazda na klupi. Oboje umrtveno, oboje sretno, oboje nijemo.

Ćuko smiono skoči u dvorište.

—Ćo, udri, Ćuko . . . Trzao se gazda i vikao.

Djeca na njegov povik nagrnu iza kuće.

—Ćuko? Udri ga, udri . . .

Djeca su gađala. Pljusak kamenja osu se oko prnjava pseta.

— Bolje gađaj, Ilija u glavu ga . . . Vikao je gazda i čvrsto stiskao uza se pladanj sa šunkom i zamrzlom mašću.

— Ivane, sine, u glavu ga, u čelo, u oko. Gađaj u oko, oko oka . . .

Ćuko je kao bez duše letao po zatvorenom dvorištu mijenjajući svaki čas pravac i izmičući kamenju.

— Nemojte ga i njemu je Uskrs. Ozva se netko skromno i plašljivo.

To pojača paljbu.

— Kakav je Uskrs psu. To je blagdan naš, ljudi, koji radimo.

— U oko, drž ga u oko.

Pada malo i veliko kamenje. Netko ga je i pogodio, ali pas još trči.

— Tako, tako. Pavle, dobro si ga. Od tebe će biti čovjek. Imaš ruku i oko, sretno ti . . . Oduševljava se

gazda i jače stiska pladanj uza se, kao da mu ga netko otima.

Postaje tijesno. Kamenje ometa psu vid i pokret. U očaju je prikupio svu snagu i prebaci se preko ograde. Nađe se na strmini i nagne k cesti.

— Uteče li, a čije je? Pitao je gazda. Tek je sada pustio pladanj i smjestio ga kraj sebe na klupu.

— To je Ćuko, on nije ničiji. Trči selom i nitko ne zna, gdje noćuje. Tumače djeca gazdi.

— Gad. On misli, da se može živjeti bez gospodara, bez kuće, bez rada. Da je nekome od koristi, bar mu kosti ne bi branio.

Ćuko je brzao oputinom do ceste, a onda je cestom jurio i nije dugo zastao ni na zavijutku, ni na raskršću.

Bio je izmoren i gladan. Tražio je prazno dvorište, ali ga još ne nađe. Svugdje su drijemale seoske gazde, djeca se kucala jajima. žene masne i svjetlucave nudile muškarce i djecuu:

— Jedi, jedan je Uskrs u godini.

Nitko nije vidio, kako je danas sunce snažno i svijetlo, kako su zvona raspjevala proljeće i selo. Nitko nije pogledao, kako je danas more još veće, još više veličanstveno. Ni cvijeća nisu vidjeli po granama, nisu čuli tolike erotične simfonije tolikih pjevica.

Na strmini i na moru ugnijezdilo se proljeće. Ono je orilo, brujalo i drhtalo od oplođivalačkog žara. Sve je puno peluda. Tresu se, svijaju i oplođuju se bezbrojni pestići. Pelud lelija, ispunja zrak, prostor i vrijeme. Raznosi ga povjetarac nevidljiv, jedva osjetljiv, glasovi zvona. Valovi tog gibanja sa zvonika puni su peluda.

Dugo je Ćuko krstario selom. Protrkivao je mimo svih naselja, mimo svih dvorišta i nalazio se na svim zavijucima bijele, vijugave ceste.

Kad je djeci bilo dosta igre po dvorištu, izašla su na strminu i skoro su opazila Ćuku. I gazde su vidjele pseto, koje ne pripada nikomu.

— Evo ga, evo . . .

Potrčali su za njim i opkoliše ga sa svih strana i sa svih vjetrova.

Ćuko se nađe pred jednom grupom, drugu je osjećao iza sebe. Jedna ga je gađala s desnog, a druga s lijevog boka.

Bio je opkoljen.

— Ne može umaći, samo ga dobro gađajmo. Zapovijedao je neki teški gazda.

— Providi nam Bog malo zabave na Uskrs.

— Ded ga, ded ga u glavu . . .

— Pusti mene, da vidiš, kako ja gađam na trku.

— Tko, je li ti? Ni tvoji stari nisu puno vrijedili, gdje bi ti pogodio? Puštaj mene, da vidiš, što je koljenović.

— To nije ništa, da vidiš sada, što je oko. Ali je Ćuko pametniji od tebe i ne čeka te na mjestu. Sad, sad gledaj . . .

— U rebra je, ali je zazvonilo kao u bubnju, jesi li čuo?

— E, e, umače mi . . .

— Gdje bi ti pogodio. Ti? Tko si ti, da si ti nešto, imao bi ti pune bačve u podrumu, a ne bi ti u njima vjetar svirao . . .

— Ded ga, ded ga . . .

Djeca su tulila, urlikala. Kamenje je praskalo, šumilo, rušilo se, a Ćuko je od časa do časa bolno, očajno zajauknuo, zacvilio.

— Gle maloga, što taj gađa. Čiji je?

— Moj, zna se. Od zmaja zmaj . . . Jesam li mu otac, jesam. Još ga mali, nek zna selo, koga hranim.

Udarac brecnu po strmini. Ćuko smrtno zajaukne.

— Gotov je. Ne dajte mu, da se digne. Dotucimo ga do kraja i onako je Uskrs, pa da se provedemo.

— Ostavite! Javi se netko iz grupe. — Ne će, da mi se mrtvo pseto nađe do kuće. To nosi nesreću. Ostavite!

Sve zasta. Sve se pretrgnu, da se mrtvo pseto ne bi našlo uz kuću. To nosi nesreću. Izranjen i izmrcvaren Ćuko podigne izvrnut pogled na ljude, na djecu i sam u čudu, što je tuča prestala. Na čas, samo sekundu je trajala pseća zabuna, a onda zavijajući bolno, očajno odvuče se niz strminu.

— Ode . . . Hahaha.

— Hahaha. Kako vuče za sobom skršenu nogu. Glavom otresa, jer mu se krv zalijeva u oči.

— Hahaha, taj će zapamtiti Uskrs . . .

Još iz daljine čulo je selo bolno Ćukino zavijanje. Sve-muklije i muklije čulo se smrtno štecanje.

— Sad je negdje zario gubicu u zemlju i opružio se.

— Glavno da nije uz moju kuću.

— Ni uz moju . . .

— Ni moju . . .

Selo se razigrano, zadovoljno vrati na dvorišta.

Ćuko se skršeno vukao prema moru, prema žalu, na kojem su ribari, oni, o kojima selo govori, da ih je more uzelo i da su dangube: stari Marko, koji uvijek daje pretičak meke. Garain i Džin, koji nikud s obale ne odlaze, i mornar Andraš, koji čeka pogodne vjetrove.

Skupili se na rtu i gledali veliko beskrajno more pred sobom. Danas im je tako brbljavo i veselo, kao da su ga Uskrsna zvona oživjela i po njemu posula toliko blagdana, svetaca i Boga, koji je jutros negdje davno i negdje daleko uskrsnuo.

More im je disalo pred nogama, šaptalo, romonilo o uskrslom Kristu, koji nije imao kuće, a zalazio je u pustinju i na obale Genezareta.

Zvona su davno na zvoniku zamukla, ali se njihova pjesma još zateže po pučini, sve tajinstvenija, tajnija i svetija.

— Uskrs je velik dan . . . Šanu netko u grupi.

— Velik je.

— Sve zna za njega. Toliko je ptica doletjelo s juga, da mu propjeva. Pune su ih mirte i borovo granje.

— Kako ne bi ptice znale za Uskrs?

— I sunce zna. Jesi li kada vidio ovaj dan oblačan.

— Nijedna se nije ni mašila. I ribe znadu za Uskrs. Vjerovao je stari Matko i tako je objašnjavao današnju slabu lovinu. — Jučer su znale. Jučer sam ih zahvatao za tri dana. Za tri Uskrsna dana.

Cijela se skupina zadivi velikom danu, za koji zna proljeće, sunce, more, ptice, pa čak i ribe.

Taj čas ispade Ćuko na žalo s prelomljenom nogom i krvavom glavom.

— Ćuko?

— Jeli to on?

— Boga mi je on! Ubiše ga seoska djeca.

Ustaše i dočekaše pseto, koje se jedva vuklo preko žala. Izmrcvareno, rana do rane. Krv i rane po tijelu, po glavi, oko očiju, a skršena mu je noga mrtvo visila.

— Ćuko, jadniče . . .

—U more s njim, da mu se rane operu.

Stari ga Matko uze nježno na krilo, donese do ruba obale, klekne na žalo i zaroni psa u more.

Ćuko bolno zacvili. Rane mu je grizla morska sol.

— Jadnik, ubijen je do smrti.

Što da mu damo?

Davali su mu na žeravi pečene ribe. Nije ni ponjušio. Davali su mu i koricu sira. Nije ni pogledao.

Mornar Andraš trknuo je do lađe i vratio se sa uljem u flaši.

— Bit će mu lakše, kad se namažu rane.

Džin je kidao sa sebe košulju, staru prnjavu. Kidao i govorio. — Da mu rane povijemo, a za košulju lako. Sad je proljeće, pa je ljeto, ni ne trebam je. Povili su Ćuki rane.

Ćuko se još malo koprcao, cvilio, pa se smirio, opružio i oledenio.

— Pogiba.

— Gotov je.

Stari Matko mu zatvori oči.

Nijemo skršeno i bolno promatraju izranjenu pseću lješinu. Jednako se nijemo pomakoše i stadoše da razgrću žalo, da kopaju raku.

Mladi Džin udalji se ne rekavši ni jedne riječi i zamače među mirtama i borovim granjem. Kad se je vratio, nosio je velik križ, složen od borovih obijeljenih grana i povezan dugom žilom mirte.

Donio ga je i spustio do iskopane rake.

— Križ nad psa? Pogledaše se. Nitko ništa nije rekao, ali su se kratko pogledali kao da pitaju. — Križ nad psa?

— Posadi ga. Bolji je od onih gore. Šane Matko.

— Bolji je, puno bolji . . .

— Bolji . . .

— Nikomu on nije zla učinio. Zabij križ dobro, duboko.

— Išao k njima na Uskrs po kost, a oni ga ubiše.

— Još zabijaj, da ga vjetar ne izguli.

— Protrkao je selom tražeći ono, što nitko više ne će, a oni mu skršiše nogu i prosuše mozak.

—Ni da more križ ne potkopa, pa odnese. Još dublje dva prsta.

— Gladnog Ćuku ubi sito selo . . .

— Zatuci još za cio pedalj, da vječno u žalu ostane . . . Zatuci.

SADRŽAJ SA NAPOMENAMA*)

PAS U STRANOJ KNJIZI

Stranica

Juan Jose Soiza Reilly (Argentina): Juda 3
Izašlo u »1000 najljepših novela« svez. 26. Naklada »Slovo«, Zagreb.

Maurice Maeterlinck (Belgija): Psić Pelleas . . . 7
Izašlo u Vesninoj knjižnici, I. kolo: Urednik Andrija Milčinović.

František Langer**) (Čehoslovačka): Raf - pas druge čete 15
Izašlo u Zabavnoj biblioteci svezak 457. Preveo Marko Vidaković.

Miguel Zamaçois (Francuska): Gospodin Ming . . 28
Preveo sa francuskog Jakša Sedmak.

Ernst St. Villon (Francuska): Doživljaj psa »Happy« 33
Preveo sa francuskog Jakša Sedmak.

Paul Arène (Francuska): Slijepčevo pseto 36
Preveo sa francuskog Jakša Sedmak.

Michele Saponaro (Italija): Cave Canem 76
Preveo sa talijanskog Jakša Sedmak.

Ernst Seton-Thompson (Kanada): Bjelko 40
Izašlo u Popularnoj biblioteci Hrv. Prirodoslovnog društva, knjiga VI. Priredila Jelka Stulhofer.

Ernst Seton-Thompson (Kanada): Vjerni Čink . . 52
Izašlo u »Narodnim novinama« prosinca 1931. Preveo V. K.

Ernst Seton-Thompson (Kanada): Wully 60
Preveo sa engleskog Jakša Sedmak.

*) Crtice bez oznake nisu izvorni prevodi.
**) Skraćene ili prerađene partije većih radova. Odlomci iz romana, novela ili drugih radova su cjeline.

Stranica

Piu Sung-Ling (Kina): Zahvalno pseto 71

Emil Ertl (Njemačka): Barbana 72
Izašlo u Deutsche Jugendbücherei. Preveo sa njemačkog Jakša Sedmak.

Bernhard Kellermann**) (Njemačka): Poupoul, moj druže 90
Izašlo u Zabavnoj biblioteci, svezak 191/193. Preveo sa njemačkog Jakša Sedmak.

Martha Roegner (Njemačka): Barry 81
Izašlo u Deutsche Jugendbücherei. Preveo sa njemačkog Jakša Sedmak.

Wladislav-Stanislaw Reymont**) (Poljska): Kuja 95
Izašlo u »1000 najljepših novela« svezak 3. Naklada »Slovo«, Zagreb. Preveo dr. A. S.

A. P. Čehov (Rusija): Kaštanka 99
Izašlo u edicijama Udruženja za unapredjenje dječje književnosti, svezak IV. Zagreb 1927. Prevela dr. Milica Bogdanović.

I. S. Turgenjev (Rusija): Pas 119
Izašlo u knjizi: Pjesme u prozi. Prerađeno prema srpskom prevodu.

I. S. Turgenjev (Rusija): Mumu 120
Izašlo u Slavenskoj knjižnici Matice hrvatske, svezak IV. 1901. Preveo Josip Miškatović.

Ramon Perez Ayala**) (Španija): Bradati Delfin . 147
Izašlo u »1000 najljepših novela« svez. 85-87 u noveli »Propast porodice Limon«. Naklada »Slovo«, Zagreb.

Hjalmar Soederberg (Švedska): Pas sa ulice . . . 149

Jack London**) (USA): Vučko (White Fang) . . 152
Izašlo u Wiesnerovoj biblioteci, Zagreb 1936. Knjiga II. Preveo Fedor Hanžeković.

PAS U DOMAĆOJ KNJIZI

Danko Angjelinović: Mala Jazavčarka Risa . . . 167
Izašlo u izdanju Binoze, svezak 20. kolo IV. 1933. god. (Robovi zemlje, književna fotomontaža Bistre, jednog sela u Hrvatskom Zagorju).

Stranica

Ivan Cankar: Firbec 175

Izašlo u slovenskom jeziku.

Branimir Ćosić):** ... i lopov i skitnica (anegdota o jednom revnom psu) 179

Izašlo u »1000 najljepših novela« svez. 64-66. Naklada »Slovo« Zagreb.

Miroslav Hirtz: Ti, pseto jedno 189

Izašlo u Miroslav Hirtz: Novele. Vlastita naklada. Zagreb.

Ivan Goranin Kovačić: Kako je izdahnula Bura . . 195

Izašlo u Savremenoj knjižnici Matice Hrvatske, Kolo I. u knjizi: Dani gnjeva; novela: Smrt u čizmama.

A. G. Matoš: Kiša 202

Izašlo u edicijama Savremenih hrv. pisaca D. H. K., knjiga 24.

Fran Mažuranić: Moj pas 203

Izašlo u knjizi: Lišće i druga djela, izdanje D. H. K. Savremeni hrvatski pisci iz 1916. god.

Andrija Milčinović: Tirasova smrt 204

Izašlo u »Književnim novostima« 1914. broj 15.

Vladimir Nazor):** Šarkov brat Crnko 206

Izašlo u Ilustrovanoj omladinskoj Biblioteci pod naslovom: Šarko, pričanja jednog psa. Naklada knjižare Vasić, Zagreb.

Pecija: Vučko 213

Izašlo u »Politici« 22. marta 1938.

Đuro Vilović: Krst na žalu 216

Izašlo u knjizi: Hrvatski Sjever i Jug u izdanju Matice Hrvatske 1930.

Zadnjih osam araka štampano je u tiskari »Merkantile« (Jutriša i Sedmak), Zagreb, Ilica 35.